

VIA LATGALICA

HUMANITĀRĀ ZINĀTŅU ŽURNĀLS

2009

II

Rēzeknes Augstskolas
Reģionālistikas institūts

Rezekne Higher Education Institution
Institute for Regional Studies

Via Latgalica

Humanitāro zinātņu žurnāls
Journal of the Humanities

2009

Via Latgalica: humanitāro zinātņu žurnāls, 2 (2009). Rēzekne: Rēzeknes Augstskola
2009. 144 lpp.

Redakcijas kolēģija / Editorial Board

Normunds Kamergrauzis, Uppsala universitet, Sverige
Deniss Hanovs, Rēzeknes Augstskola, Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija
Solveiga Krūmiņa-Koņkova, Latvijas Universitāte, Latvija
Manfred Kerner, Freie Universität Berlin, Deutschland
Martyn Percy, Ripon College Cuddesdon, Great Britain

Via Latgalica ir recenzējams izdevums ar starptautisku redakcijas kolēģiju. Visus iesniegtos rakstus pirms to publicēšanas recenzenti novērtē un akceptē.

Via Latgalica is a fully refereed journal with international panel of referees. All articles submitted are assessed by our referees being accepted for publication.

Žurnāls izdots ar Frīdriha Eberta fonda atbalstu

Redaktore *Olga Senkāne*
Korektore *Sandra Laizāne*
Tulkotāja *Antra Legzdiņa*
Maketētājs *Māris Justs*
Foto *Māris Justs*

Redakcijas adrese / Editorial address

Reģionālistikas institūts
Rēzeknes Augstskola
Atbrīvošanas aleja 115
Rēzekne, LV 4601, Latvija
ra@ru.lv

ISSN 1691-5569

© Rēzeknes Augstskola, 2009

Ceļu pie lasītāja ir sācis humanitāro zinātņu žurnāla "Via Latgalica" otrais numurs. Laikā kopš pirmā numura iznākšanas izdevējs, Rēzeknes Augstskolas Letonikas institūts, ir ieguvis jaunu nosaukumu – Reģionālistikas institūts, kas atklāj šīs zinātniskās institūcijas mērķi – veicināt starpdisciplināru Latgales reģiona kultūras un sociāli politisko procesu izpēti. Ņemot vērā reģiona vēsturi, reliģija kā kultūrsociāls, tāpat neizbēgami arī politisks, fenomens ieņem būtisku vietu Reģionālistikas institūta pētnieciskajā darbā. Bet vienlaikus mūsdienu pasaulē lokālais savijas ar globālo, ko apliecina jaunais žurnāla numurs. Tas tapis, izmantojot Letonikas institūta rīkotās konferences "Reliģijas un politikas mijiedarbe mūsdienu Latvijā Eiropas kontekstā", kas notika 2008. gada 28. novembrī, materiālus. Konferenci finansiāli atbalstīja Konrāda Adenauera fonds.

Šajā numurā apkopoti raksti par valsts un reliģisko organizāciju attiecību tiesiskajiem aspektiem (Jekaterina Macuka, Ivans Jānis Mihailovs), par Latvijā jaunu reliģisku kustību un reliģiski filozofisku strāvojumu darbību (Gatis Ozoliņš, Anita Stašulāne), katoļu baznīcas politiskām aktivitātēm reģionālā kontekstā (Vladislavs Malahovskis), kā arī reliģijas un politikas mijiedarbību Rietum- un Austrumeiropā (Valdis Tēraudkalns). Rakstu autori darbojas atšķirīgās akadēmiskās disciplīnās un dažādās institūcijās, kas, neapšaubāmi, paplašina rakstos atspoguļoto viedokļu un pētniecības metožu spektru. Vienlaikus tas ļauj vispusīgāk aplūkot reliģisko identitāšu daudzšķautņaino, mūžam mainīgo dabu.

Visumā turpinot pirmajā numurā aizsākto izdevuma strukturēšanas tradīciju, otrajā žurnāla numurā iekļauta arī jauna sadaļa „Recenzijas” (Einārs Dervinieks “Cikom ir gaisma” – mūsdienu latgaliešu dzejas antoloģijas “Susātivs” (sastādītāja Ilga Šuplinska)) un sīkāk detalizēta notikumu hronika. Tajā atspoguļotas aktivitātes (jaunas grāmatas, konferences, projekti, notikumi), kurās iesaistīts Rēzeknes Augstskolas akadēmiskais personāls, studenti, sadarbības partneri. Žurnāla noslēgumā ievietoti raksti par Latgales kultūras darbiniekiem, kuriem 2009. gadā svinētas “apaļas” jubilejas – dzejnieks, publicists Alberts Spoģis (85 gadi) un 1988. gadā aizsaulē aizgājusī dzejniece Marija Andžāne, viņai aizvadītajā gadā apritētu simtā dzimšanas diena.

Pateicībā rakstu autoriem, recenzentiem, žurnāla veidotājiem par ieguldīto darbu –

Valdis Tēraudkalns

SATURS

RAKSTI

Valdis Tēraudkalns. <i>Reliģijas un politikas mijiedarbība Rietum- un Austrumeiropā: kopīgais un atšķirīgais</i>	6
Anita Stašulāne. <i>Ezotērisms un politika: teosofija</i>	24
Gatis Ozoliņš. <i>Mūsdienu dievturu grupu kreativitāte kā kultūrpolitikas diskurs</i>	38
Ivans Jānis Mihailovs. <i>Valsts un reliģisko organizāciju attiecības starptautiskajos un Eiropas tiesību aktos</i>	50
Jekaterina Macuka. <i>Valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis un tā īstenošana Latvijas Republikā</i>	62
Vladislavs Malahovskis. <i>Katoļu baznīcas politiskās aktivitātes neatkarīgajā Latvijā</i>	77
Deniss Kretalovs. <i>Reliģiskās kustības „Jaunā paaudze” politiskās ideoloģijas galvenie aspekti</i>	94

RECENZIJAS

Einārs Dervinieks. <i>Cikom ir gaisma</i>	113

HRONIKA

Grāmatas	118
Konferences	118
Projekti	124
Notikumi	129
Ilga Šuplinska. <i>Marijai Andžānei 100</i>	131
Ilga Šuplinska. <i>Meklējot vārdus. Albertam Spoģim 85</i>	134
AUTORI	137
IZDOŠANAS PRINCIPI	139

CONTENTS

ARTICLES

Valdis Tēraudkalns. <i>Interaction between religion and politics in Western and Eastern Europe: the common and the distinctive features</i>	6
Anita Stašulāne. <i>Esotericism and politics: theosophy</i>	24
Gatis Ozoliņš. <i>Creativity of contemporary „dievturi” groups as a cultural political discourse</i>	38
Ivans Jānis Mihailovs. <i>Relations between state and religious organizations in international and European legal acts</i>	50
Jekaterina Macuka. <i>The model of relations between the state and religious organizations and its implementation in the Republic of Latvia</i>	62
Vladislavs Malahovskis. <i>Political activities of the Roman catholic church in independent Latvia</i>	77
Deniss Kretalovs. <i>Basic aspects of the political ideology of the religious movement „New Generation”</i>	94

BOOK REVIEWS

Einārs Dervinieks. <i>While there is light</i>	113

CHRONICLE

New books	118
Conferences	118
Projects	124
Events	129
Ilga Šuplinska. <i>Centenary of Marija Andžāne</i>	131
Ilga Šuplinska. <i>Looking for words. Alberts Spoģis celebrates 85 years</i>	134
AUTHORS	138

PUBLISHING PRINCIPLES AND GUIDELINES FOR SUBMISSIONS

141

Valdis Tēraudkalns

Rēzeknes Augstskola, Latvija

RELIGIJAS UN POLITIKAS MIJIEDARBĪBA RIETUM- UN AUSTRUMEIROPĀ: KOPĪGAIS UN ATŠKIRĪGAIS

Rakstā aplūkots kopīgais un atšķirīgais reliģijas un politikas mijiedarbībā Rietum- un Austrumeiropā. Raksta sākumā ieskicēts lietoto jēdzienu relatīvais, plūstošais raksturs, kā arī norādīts uz grūtībām izdarīt vispārinājumus, jo Eiropā pastāv liela dažādība attiecībā uz reliģiju iesaisti politikā. Rakstā noskaidroti cēloņi reliģisko grupu lielākai interesei par politiku, daudzi reliģiju praktizētāji vairs negrib samierināties ar reliģijai

atvēlēto vietu privātajā telpā, kur to pozicionēja Apgaismība. Pilsoniskajā sabiedrībā, kura cenšas veicināt plašu iedzīvotāju slāņu līdzdalību politikas procesā, šī jaunā tendence netiek uztverta negatīvi. Bez solidaritātes un taisnīguma principiem un to apzināšanās sabiedrībā nav iedomājama demokrātijas pilnvērtīga pastāvēšana. Neiecietības pieaugums daudzviet Eiropā liek aizdomāties par to, ka neiztikt bez sabiedrības vairākuma vienošanās par kopīgo vērtību minimumu. Tomēr sekulārā valstī jāapzinās, ka reliģiskās grupas nevar pretendēt uz privilēģijām un situācijas kontroli. Ideju sadursmes norit arī pašās reliģijās un to novirzienos, līdz ar to diskusija par politikas saturu un kvalitāti nav vienkāršoti uztverama kā dialogs starp sabiedrības sekulāro un reliģiju praktizējošo daļu, bet vienlaikus ir saruna (bieži vien – spriedze) starp reliģiskajām grupām.

INTERACTION BETWEEN RELIGION AND POLITICS UN WESTERN AND EASTERN EUROPE: THE COMMON AND THE DISTINCTIVE FEATURES

The common and the distinctive features in the interaction between religion and politics in Western and Eastern Europe are discussed in the paper. At the beginning, the relative, flowing character of the concepts used is outlined, and the difficulties are indicated in making generalizations, since Europe sees great diversity regarding the involvement of religions in politics. The author also outlines the causes for greater interest of religious groups in politics – a large number of religious practitioners refuse to acquiesce with the place allocated for religion in the private space, where it was positioned by the Enlightenment. In the civil society, which strives to facilitate the participation of various society strata in the political process, the new tendency should not be perceived negatively. Full-value existence of democracy is inconceivable without the principles of solidarity and justice and public awareness of them, however, these are ethical categories. Increase of intolerance in many places of Europe makes one reflect upon the fact that the agreement of the public majority about the minimum common values is quite indispensable. However, in a secular state, religious groups cannot claim privileges and situation control. This is impossible also due to the fact that collisions of ideas are taking place also in religions and their movements themselves, and therefore, a discussion about the content and quality

of politics is not to be perceived in a simplified way as a dialogue between the secular part of the society and the religious practitioners, but at the same time it is a conversation (often stressful) within the religious groups.

The common features of the process of interaction between the Eastern and Western Europe: (1) increase of the role of religion in public space characteristic of post-secular society; (2) religion is a social phenomenon, therefore, unavoidably, the opinions and activities of its practitioners affect politics; (3) secularization, although on a different degree, affect all Member States of the European Union; (4) all the more actively, religious minorities announce themselves in public space.

The different features: (1) in Eastern Europe, a larger number of people trust in churches than in Western Europe, which increases their role also among a large part of population who use to be secularly oriented on the daily routine; (2) the religious organizations in Eastern, more than in Western Europe, conceive spirituality as primarily directed towards maintaining definite ethical standards; (3) in Eastern Europe many religious organizations still are forming relations with the state and the public majority according to the principle of medieval Christendom, which provided special privileges for the church; (4) in Eastern, more than in Western Europe, the religious organizations are more sympathizing to the rightist forces.

The religious groups, alongside with other non-governmental organizations, can provide an essential contribution in the discussions about the Western democratic models in the future, but they must be able to “translate” their ideas into rational arguments understandable to the secular society, avoiding theological naivety, which sees sacred texts as a monolith system of values to be transferred directly to the contemporary society.

Anālītisks teksts ar dažādu reģionu salīdzinošu analīzi neizbēgami saistīts ar konceptuālu vispārinājumu lietošanu. Vispirms, tas ir nošķirums „Eiropa”, kas ir kultūrvēsturiska konstrukcija ar neviennozīmīgām robežām – vieni Eiropa ir teritorija, kas sniedzas no Gibraltāra līdz Urāliem, citiem tās ir Eiropas Savienības esošās robežas. Eiropas robežu definēšana saistīta jau ar viduslaikiem, kad Rietumeiropas feodālās valstis pretnostatīja sevi arābiem dienvidos un slāviem austrumos (par spīti kopīgajai kristīgajai reliģijai), pirmskristīgajā grieķu-romiešu kultūrā pazīstamā Eiropas koncepta vietā lielāku vērtību ierādāt kristīgai valstij, kurā nekatoļi tika uztverti kā citāda. Senais mīts par Eiropu atdzima līdz ar renesansi, bet tam tika piešķirti eirocentriski vaibsti – 1572. gadā Antverpenē izdotajā atlantā Eiropa tēlota kā karaliene, pie kuras kājām atrodas pārējie kontinenti.¹ 20. gadsimtā ievērtību gūst aptverošāka izpratne par Eiropu, Šarls de Gollis (Charles André Joseph Marie de Gaulle), runājot par tās robežām, norāda uz Urāliem un Atlantijas okeānu.² Šāds Krievijas dalījums nav svešs arī krievu kultūrai, Pētera I galma ģeogrāfs Vasīlijs Tatiščevs (Василий Татищев) 1730. gadā proponēja tēzi, ka robežšķirtne

¹ Leontidou, L. The Boundaries of Europe: Deconstructing Three Regional Narratives. *Identities: Global Studies in Culture and Power*. London: Routledge, 2004, Vol. 11 Issue 4, p. 602.

² Turpat, 603. lpp.

starp Eiropu un Āziju ir Urāli.³ Taču vienlaikus tieši Francija bija tā, kas vienotās Eiropas struktūru veidošanās sākumos kontinentālo Eiropu nošķīra no Lielbritānijas, tādējādi aktualizējot seno franču–angļu kultūru konfliktu. Francija 20. gadsimta piecdesmitajos gados nesekmīgi mēģināja integrēt Eiropā Alžīriju un Maroku – zemes, kuras grieķu-romiešu kultūras ziedu laikos tika uzskatītas par piederošām šai pasaules daļai. Jaunas un šķietami nepārvaramas robežas aukstā kara apstākļos radās arī starp Austrumu un Rietumu bloku – PSRS satelītvalstīm un Rietumeiropu. Komunisma sabrukums astoņdesmito gadu beigās radīja eiforiju par atkal vienoto Eiropu, bet drīz uzjundīja jaunu polemiku par atšķirībām starp „vecajām” un „jaunajām” dalībvalstīm un par Turcijas iespējamo uzņemšanu Eiropas Savienībā. Tikpat ambivalents ir dalījums Austrum- un Rietumeiropā, to nosaka ne tikai atkal aprītē nākušais jēdziens „Centrāleiropa”, bet arī reģionālās alianses, kas veidojas valstīs un ietekmē to paštēlu. Jāatzīmē arī, ka no jauna parādās kādu laiku nelietoti jēdzieni – piemēram, koncepts „Ziemeļaustrumeiropa” (Nordosteuropa), tas balstīts 19. gadsimta vācu historiogrāfijas tradīcijā, kas virkni Baltijas jūras piekrastē esošu baltvācu apdzīvoto zemju (daļa Polijas, tagadējā Kaļingrada un trīs Baltijas republikas) uztvēra kā vācu kultūras telpai piederošas. Pēc Otrā pasaules kara šis nošķīrums vairs nešķiet politikorekts un iziet no aprites, bet mūsdienās līdz ar Baltijas reģiona valstu pētniecības attīstību tas atkal nonācis diskusiju lokā.⁴

Šajā rakstā ar Austrumeiropu tiek saprastas postsociālistiskās valstis, kuras ir ES dalībvalstis. Situācija attiecībā uz reliģijas un politikas mijiedarbību Krievijā, Ukrainā un Baltkrievijā ir pārāk atšķirīga no citām postsociālistiskajām valstīm, lai visas šīs zemes varētu aplūkot kopā. Savukārt Rietumeiropai šajā pētījumā tiek pieskaitītas „vecās” ES dalībvalstis, kurās sekularizācija ir daudz jūtāmāka. Protams, arī šajā gadījumā jāņem vērā atšķirības starp viena reģiona valstīm. *World Values Survey* 1995.–1997. gada aptaujas rāda, ka bijušās Vācijas Demokrātiskās Republikas teritorijā dzīvo pasaulē procentuāli lielākais ateistu skaits (25,4%).⁵ Toties blakus esošajā Polijā dominē katolicisms. Atšķirīga Austrumeiropā ir arī politisko spēku tiešā ietekme uz reliģiskajās organizācijās notiekošo. Piemēram, kad Bulgārijā 20. gadsimta 90. gadu sākumā pie varas nāca Demokrātisko spēku savienība (DSS), sekojošo politisko pārmaiņu rezultātā tā pasludināja, ka Bulgārijas

³ Spiridon, M. (2006). Identity Discourses on Borders in Eastern Europe. *Comparative Literature*. Durham: Duke university press, Vol. 58 Issue 4. p. 379.

⁴ Tuvāk par šī jēdziena attīstību sk.: Tuchtenhagen, R. (2003). The Best (and the Worst) of Several Worlds: The Shifting Historiographical Concept of Northeastern Europe. *European Review of Jhistory*. London: Routledge, Vol. 10, Issue 2. pp. 361–374.

⁵ Froese, P., Pfaff, S. (2005). Explaining a Religious Anomaly: A Historical Analysis of Secularization in Eastern Germany. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Hoboken: Wiley Blackwell, Vol. 44 Issue 4. p. 398.

Pareizticīgās baznīcas sinode ir sadarbojusies ar komunistu režīmu, un tādēļ tika izveidota jauna sinode, kas pastāvēja paralēli esošajai. Kad DSS 1993. gadā zaudēja varu, valsts izrādīja pretīmnākšanu patriarha Maksima vadītajai baznīcai. 1997. gadā pie varas atkal nāca DSS un jaunā sinode guva atkārtotu politiskās varas atbalstu.⁶ Rezultātā cieta baznīca, jo mazinājās sabiedrības uzticība tai.

Kas tad ir kopīgs mūsdienu Austrum- un Rietumeiropai attiecībā uz reliģijas un politikas jomu mijiedarbi?

1. Postsekulārajai sabiedrībai raksturīgais reliģijas lomas pieaugums publiskajā telpā. Postsekulārisma jēdziens mūsdienu sociālajās zinātnēs tiek lietots, lai saistītu divus procesus – sekularizāciju, kura pēdējos divos gadu simtos vērojama Eiropā, un reliģisko pasaules redzējumu paliēkošo ietekmi uz indivīda dzīvi. Uz reliģijas ietekmes pieaugumu nesenā intervijā norāda sociālantropologs Roberts Ņīlis. Viņa atzinums, ka „saasinās ideoloģiskā cīņa starp tiem cilvēkiem, kuri ir reliģiozi, un tiem, kuri uzskata, ka būt reliģioziem nav pareizi”,⁷ ir papildināms ar vēl vienu vērojumu – ideju sadursmes norit arī pašās reliģijās un to novirzienos, pie tam centrā nostājas nevis atšķirības dogmās, bet uzskatos, kas skar ētiku. Spilgts piemērs tam ir asās debates kristīgajās konfesijās par sievietes lomu un geju tiesībām – piemēram, 2008. gada nogalē Amerikas konservatīvie anglikāņi paziņoja par jaunas baznīcas izveidi, kas anglikāņus nostāda vēl nebijušā situācijā, jo šīs konfesijas struktūras līdz šim tikušas veidotas pēc ģeogrāfiskā principa, nevis pēc to locekļu uzskatiem.⁸

Vācu filozofs Jirgens Hābermāss (Jürgen Habermas) min vēl vienu būtisku postsekulārisma dimensiju, kas jāņem vērā mūsdienu demokrātijām, viņš vērš uzmanību uz tādu politikas modeli, kurā reliģiski argumenti netiek izslēgti no debatēm, vienlaikus mēģinot noteikt, kā šos argumentus izmantot sekulārā sabiedrībā. J. Hābermāss uzskata, ka tieši sekulārā sabiedrībā iespējams nodrošināt sekulārā un sakrālā līdzāspastāvēšanu, jo mūsdienu Rietumu sabiedrības publiskā telpa tiek vērtēta kā vieta, kur viena ar otru debatē dažādas idejas un tradīcijas, bet nevienai no tām netiek ļauts publisko telpu pasludināt par savu īpašumu.⁹

⁶ Bogomilova, N. (2005). The Religious Situation in Contemporary Bulgaria, and in Serbia and Montenegro: Differences and Similarities. *Religion in Eastern Europe*. London and New York: Routledge Curzon, Vol. XXV, No. 4. p.16.

⁷ Reča, I. (2008). Quo vadis, Latvija, quo vadis, cilvēk? *Svētdienas Rīts*. Nr.42 (1774), 6. lpp.

⁸ Morgan, T. (12.14.2008.). *Conservative Anglicans Create Rival Church*.

<http://www.christianitytoday.com/ct/2008/decemberweb-only/149-43.0.html?start=2>

⁹ Sk. par J. Hābermāsa uzskatiem attiecībā uz reliģiju: Adams, N. (2006). *Habermas and Theology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Daudzi reliģiju praktizētāji vairs negrib samierināties ar reliģijai atvēlēto vietu privātajā telpā, kur to pozicionēja Apgaismība. Šādu nostāju stimulē asptāklis, ka robeža starp privāto un publisko mūsdienu sabiedrībā ir noārdīta, un izmisīgie pūliņi to saglabāt ar datu drošības tehnoloģiju un likumdošanas aktu palīdzību neko būtiski nevar mainīt. Politikas veidotājiem un ekspertiem par reliģijas lomu lika aizdomāties nu jau par simbolisku atskaites punktu kļuvušie traģiskie 2001. gada 11. septembra notikumi ASV. Kultūru identitāšu sadursmes, kurās ne reti tiek piesaukta reliģija, aktualizē jautājumus par pozitīvo un negatīvo potenciālu, kas neizbēgami slēpjas jebkurā reliģijā un kas var aktivizēties atkarībā no varas attiecībām, ideoloģiskiem uzstādījumiem, ekonomiskiem faktoriem un citiem nosacījumiem. Tāpēc nav nejaušība, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) paspārnē notiek tādi lielvalstu politiķu apmeklēti forumi, kā, piemēram, 2008. gada novembrī Ņujorkā notikusī starpreliģiju dialoga konference. Minētais pasākums gan vērtējams arī kā liekulīgs tā iniciētājas – Saūda Arābijas publiskā tēla spodrināšana, jo šī islama valsts neizceļas ar reliģijas brīvības ievērošanu, tomēr fakts paliek fakts – reliģija ir cilvēka dzīves joma, kuru pasaules politikā nevar ignorēt. To sapratusi arī Eiropas Savienība, 2007. gadā Lisabonā parakstītajā Līgumā par ES darbību pirmo reizi vesels paragrāfs veltīts ES attiecībām ar reliģiskajām organizācijām. Tajā līdzšinējie Amsterdamas līguma pielikuma (11. deklarācija) paragrāfi papildināti ar teikumu – „atzīstot to [reliģisko un filozofisko organizāciju – V. T.] identitāti un īpašo ieguldījumu, Savienība uztur atklātu, pārredzamu un pastāvīgu dialogu ar šīm baznīcām un organizācijām.”¹⁰ Minētā Amsterdamas līguma deklarācija ir politisks dokuments, kura ievērošanai vai neievērošanai nav tiešu tiesisku seku, lai gan starptautiskās līgumtiesības saskaņā ar Vīnes 1969. gada Konvenciju par starptautisko līgumu, kuru valstis slēdz savā starpā, tiesībām un Vīnes 1986. gada Konvenciju par starptautisko līgumu, kuru valstis slēdz ar starptautiskajām organizācijām vai starptautiskās organizācijas savā starpā, tiesībām, juridiski nostiprināja šā un līdzīgu dokumentu statusu. Lisabonas līgums sper soli tālāk valsts un reliģisko organizāciju attiecību veidošanā un attīstīšanā.¹¹

Reliģijas lomas pieaugumu mūsdienu pasaulē saprot arī pašas reliģiskās organizācijas, Eiropā tās pielāgojas situācijai, kad pieaug transnacionālu struktūru ietekme, un pozicionē sevi vietās, kur top vienotās Eiropas politika – Briselē un Strasbūrā. Briselē atrodas Maskavas patriarhāta pārstāvniecība Eiropas institūcijās,¹² līdzīga pārstāvniecība ir

¹⁰ *Amsterdamas līgums*. <http://eur-lex.europa.eu/lv/treates/index.htm> (Skatīts 20.11.2008.)

¹¹ Sk. plašāku pētījumu par ES dokumentiem, kas attiecas uz reliģiskajām organizācijām: Oanta, G. *The Status of Churches and philosophical and non-confessional organizations within the Framework of the European Union*. <http://lexetscientia.univnt.ro/ufiles/9.pdf>. (Skatīts 20.11.2008.)

¹² Sk. Krievu pareizticīgās baznīcas pārstāvniecības portālu internetā: <http://orthodoxeurope.org>

Eiropas Baznīcu konferencei, Eiropas Kopienas katoļu bīskapu konferenču komisijai u. c. organizācijām. Reliģisko struktūru dialogam ar Eiropas līmeņa institūcijām ir senāka vēsture – jau 1963. gadā jezuīti izveidoja biroju Briselē. Savukārt ES politiķi un ierēdņi pamazām sākuši pievērst reliģijai lielāku vērību, 1989. gadā toreizējais Eiropas Komisijas priekšsēdētājs Žaks Delors (Jacques Delors) izveidoja darba grupu (Forward Studies Unit) ES aktuālu jautājumu analīzei, kas citu starpā pievērsās dialogam ar reliģiskām organizācijām.¹³ Rezultātā 1992. gadā Ž. Delors ierosināja projektu „Dvēsele Eiropai: ētika un garīgums” (A Soul for Europe: Ethics and Spirituality), kas tika uzsākts divus gadus vēlāk. 1992. gadā pats projekta ierosinātājs uzrunā baznīcu pārstāvjiem teica: „Ja nākamajos desmit gados mums neizdosies dot Eiropai dvēseli, dot tai garīgumu un jēgu, šī spēle beigsies.”¹⁴ Eiropas Savienība, kura sākotnēji tika veidota kā ekonomisku interešu savienība, aizvien vairāk pievērsās kultūras un identitātes problemātikai.

2. Reliģija ir sociāls fenomens, tāpēc neizbēgami tās praktizētāju viedokļi un darbība skar politiku. Reliģijai ir publisks raksturs, un tā nav nodarbināta vienīgi ar cilvēku sagatavošanu pēcnāves dzīvei. Anglikāņu teologs Džons Mekvērījs (John Macquarrie) raksta, ka „kristietība ir nodarbināta ne tik daudz ar dzīves kvantitāti, kā ar dzīves kvalitāti, nevis ar to, kā cilvēki dzīvo bioloģiski, bet kā viņi eksistē.”¹⁵ Tas nozīmē līdzsvaru starp sociāli politisko aktīvismu un eksistenciālo dzīves dimensiju, jo dzīves kvalitāte ir neizbēgami saistīta ar materiālo iztiku un sociālās vides drošumu. Kristietībā no platonisma patapinātās idejas, kas garīgumu padara par “ēterisku” no ikdienas dzīves šķirtu realitāti, ir vienpusīgas un pat kaitīgas, jo veicina pasivitāti un pakļaušanos. Šādu kritisku nostāju īpaši akcentē atbrīvošanās teoloģija, kuras viens no idejiskajiem avotiem ir marksisma filozofija, ar tai raksturīgo virzību uz praksi un neitrālas, ārpus sociāli politiskās sfēras eksistējošas domāšanas noliegumu.

Kā raksta ASV dzīvojošais reliģijpētnieks Gustavo Benavides (Gustavo Benavides), reliģija “vairāk par visu citu ir nodarbināta ar atšķirību menedžmentu.”¹⁶ Dažos gadījumos tas nozīmē etniski, sociāli, reliģiski citādā noliegumu, citos – pieņemšanu. Līdz ar to reliģijas loma mūsdienu Eiropā ir bijusi dažāda, gan veicinot sabiedrības saliedētību, gan aktivizējot cilvēku apziņā agresīvu nacionālismu. Piemērs

¹³ Sk. minētās ES līmeņa analītiķu grupas ziņojumu kopu: http://ec.europa.eu/comm/cdp/working-paper/index_en.htm. (Skatīts 10.11.2008.)

¹⁴ *Dialogue with Religions, Churches and Humanisms – Issues. Ethics and Spirituality.* http://ec.europa.eu/dgs/policy_advisers/archives/activities/dialogue_religions_humanisms/sfe_en.htm. (Skatīts 10.11.2008.)

¹⁵ Macquarrie, J. (1994). *Principles of Christian Theology*. London: SCM, p. 519.

¹⁶ Benavides, G. (2007). *Stratification. Guide to the Study of Religion.* / Braun W., McCutcheon R., ed. New York, London: Continuum, p. 312.

pēdējam ir situācija, kas Serbijā izveidojās pēc tam, kad 1987. gadā pie varas nāca tagad jau mirušais (nomiris 2006. gadā ANO kara noziegumu tribunāla cietumā Hāgā) Slobodans Miloševićs (Slobodan Milošević), kas pareizticību sāka izmantot par vienu no valsts ideoloģijas stiprināšanas veidiem. Pareizticīgo svētki tika svinēti valstiskā mērogā un bieži rādīti televīzijā, Belgradā tika uzcelta liela katedrāle, ko nosauca serbu svētā Savas vārdā. 1991. gada oktobra vēstulē Serbijas Pareizticīgās baznīcas sinode nostājās serbu varas iestāžu pusē, atzīstot, ka ir tikai divas izvēles – vai nu cīnīties par Serbijas interesēm, vai pieļaut Kroātijas neatkarību un piedzīvot serbu padzīšanu no turienes. Sākot no 1992. gada, kad kļuva zināms par S. Miloševića režīma nežēlību, baznīca distancē sevi no valdības politikas.¹⁷ Taču jāatzīst, ka dažkārt baznīcas kritika vērsas pret režīmu ne tik daudz tā noziegumu dēļ, bet aiz nespējas konsekventi īstenot serbu nacionālisma politiku un piekāpšanās starptautiskās sabiedrības priekšā. Bīskaps Atanasijs Jevtičs (Atanasij Jevtić), kas bija viens no S. Miloševića režīma kritiķiem, pārmeta valdībai, ka tā nodevusi serbu tautu, pieļaujot kompromisu attiecībā uz Kroātiju un Bosniju.¹⁸ Piemērs pozitīvai baznīcas lomai sabiedrībā rodams Nīderlandē, reaģējot uz 2004. gadā režisora Teo van Goga (Theodoor van Gogh) nogalināšanai sekojošajiem ekstrēmistu uzbrukumiem mošejām un baznīcām, katoļu bīskapi iesaistījās opozīcijā vardarbības eskalācijai un atklātā vēstulē deklarēja: „Sabiedrība, kas ir neiecietīga pret atšķirīgiem reliģiskiem uzskatiem, izrāda vājumu, nevis spēku.”¹⁹ 2000. gadā Kosovā islamicīgo, pareizticīgo un katoļu kopienu pārstāvji, pārņemot Bosnijas pieredzi, izveido padomi, kuras mērķis ir veicināt cilvēktiesību ievērošanu un samierināšanos šajā vardarbības pārņemtajā reģionā.²⁰

3. Sekularizācija, lai arī atšķirīgā pakāpē, skar visas Eiropas Savienības dalībvalstis. Ar minēto apstākli jāreķinās partijām, kuras orientējas uz praktizējošiem kristiešiem vai kuras vēsturiski ir bijušas saistītas ar kristīgo tradīciju, arī valstīm, kuras vēsturiski ir bijušas izteikti monokonfesionālas, piemēram, Īriju. Pētnieks Toms Ingliss (Tom Inglis) to dēvē par pāreju no baznīcas dominances uz mediju dominanci, un tas, viņaprāt, Īrijā vērojams īpaši no 20. gadsimta 70. gadiem, kad mediji izveido jaunu pilsoniskās sabiedrības veidu, veicinot atvērtību un izvirzot prasību pēc lēmumu pieņēmēju atbildības sabiedrības priekšā. Vienlaikus mediji stimulē jauna lasīšanas un pasaules

¹⁷ Palmer, P. (1996). Religions and Nationalism in Yugoslavia; a Tentative Comparison Between the Catholic Church and the Other Communities. *The Balkans: a Religious Backyard of Europe* / Faber M.J., ed. Ravenna: Longo Editore, pp. 153–155.

¹⁸ Turpat, 156. lpp.

¹⁹ Luxmoore, J., Babiuch, J. (2005). *Rethinking Christendom: Europe's Struggle for Christianity*. Leominster: Gracewing, p. 214.

²⁰ *Kosovo Takes a Lesson from Bosnia in Interfaith Relations*.

<http://www.christianitytoday.com/ct/2000/mayweb-only/14.0.html>. (Skatīts 10.11.2008.)

skaidrošanas veida izplatīšanos.²¹ Eiropā gadu desmitu gaitā ir sekularizējušās arī pašas „kristīgās” partijas, hrestomātisks piemērs ir Vācijas kristīgie demokrāti. Šīs partijas saknes meklējamas Vācijā 19. gadsimta 60. gadu beigās, kad katoļu politisko organizāciju panākumi vairākās Vācijas zemēs stimulēja vienotas struktūras, Centra partijas, izveidi. Tūlīt pēc Otrā pasaules kara Vācijas Federatīvajā Republikā šīs partijas idejisko pēcteci, kristīgos demokrātus, daudzi uztvēra kā konfesionāli katolisku partiju, taču situācija drīz mainījās. Jau 60. gados daļa katoļu politiķu Rainera Barzela (Rainer Barzel) vadībā uzsāka debates par vārda „kristīgā” vietu partijas ideoloģijā. Diskusijas uz laiku tika pārtrauktas pēc partijas Berlīnes programmas pieņemšanas 1968. gadā. Tajā tika deklarēts, ka partija atbalsta kristīgās vērtības, bet ir atvērta nekristiešiem.

Eiropā eksistē partijas, kas saglabā izteikti reliģisku orientāciju, taču šo partiju tālākā eksistence un panākumi ir saistīti ar spēju mobilizēt arī tos vēlētājus, kuri nav praktizējoši kristieši. Ziemeļīrijā, Olsterā, kur par skaitliski nelielās Brīvās presbiteriāņu baznīcas dibinātāja, mācītāja Jana Peislija (Ian Paisley) līdz 2008. gadam vadīto Demokrātisko unionistu partiju balso arī daudzi sekulāri cilvēki, jo partijas mērķi viņiem saistās ar reģionālās identitātes saglabāšanu. Šādu situāciju veicina arī konfesionālās piederības loma, kura vēl ilgi pēc Otrā pasaules kara Ziemeļīrijā pastāvējusi daudz noturīgāk nekā citās Lielbritānijas daļās. Starp 1943. un 1982. gadu tikai 6% Ziemeļīrijā slēgto laulību bija starpkonfesionālas salīdzinājumā ar Angliju un Velsu, kur tajā pašā laikā posmā 67% katoļu laulību bija noslēgtas ar citai konfesijai piederošu partneri.²²

Elektorātu, kas pārsniedz vienas konfesijas robežas, piesaista arī konfesionālas partijas Nīderlandē. Šajā valstī par eiroseptisko partiju “Kristiešu savienība”, kas uzskata sevi par protestantu partiju, balso arī konservatīvie katoļi, kā arī daļa to vēlētāju, kuriem simpātiska liekas šīs partijas nostāja sociālajā politikā un apkārtējās vides aizsardzībā. Vienlaikus “Kristiešu savienība” ir piemērs neizbēgamiem kompromisiem politikā, tās alianse ar eirooptimistiski noskaņotajiem kristīgajiem demokrātiem 2004. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās, kā arī atteikšanās no agrākā agresīvā antikatholicisma, ir zīme pārmaiņām partijas paštēlā.²³

²¹ Inglis, T. (2000). Irish Civil Society: from Church to Media Dominion. *Religion and Politics: East-West Contrasts from Contemporary Europe* / Inglis T., Mach Z., Mazanek R. Dublin: University College Dublin Press, p. 50.

²² Burleigh, M. (2006). *Sacred Causes: Religion and Politics from the European Dictators to Al Qaeda*. London, New York, Toronto, Sydney: Harper Perennial, p. 380.

²³ Sk. vairāk par konservatīvo protestantu partijām Nīderlandē: Vollaard, H. (2006). Protestantism and Euro-scepticism in the Netherlands. *Perspectives on European Politics and Society*. London and New York: Routledge, Vol. 7, Issue 3, pp. 276–297.

4. Aizvien aktīvāk publiskajā telpā sociāli politisku jautājumu risinājumā sevi piesaka reliģiskās minoritātes.²⁴ Vēl aizvien gan pētniecībā, gan skaitliski lielo reliģisko grupu dokumentos maz uzmanības tiek pievērsts Vasarsvētku kustības (pentakostisms) fenomenam, gan “klasiskās”, 20. gadsimta sākumā dibinātās Vasarsvētku draudzes, gan to idejas pārņēmusī harizmātiskā kustība, kuru veido neatkarīgas draudzes (Latvijā – “Prieka Vēsts”, “Jaunā Paaudze” u. c.), arī senāko konfesiju ietvaros izveidojušās grupas, skaitliski aug un ir ieinteresētas arī politikā. Tas saistīts ar šī kristietības novirziena atkāpšanos no sākotnējās citpasaulīgās, apokaliptiskās ideoloģijas. Skotijā eksistē neliela labēji kristīga partija, kuras dibinātājs Džeims Džordžs Hargreivs (James George Hargreaves) ir pentakostu mācītājs. Skotijas Kristīgā partija nostājas pret abortiem un seksuālo minoritāšu tiesībām.²⁵ Dž. Hargreiva politiskā grupa Velsā ar nosaukumu „Velsas Kristīgā partija” izvirzījusi prasību noņemt no šīs Lielbritānijas daļas karoga sarkano pūķi, uzskatot to par sātana zīmi. Lieki teikt, ka ideja mainīt vēsturisko karogu velsiešu vidē netika uztverta ar entuziasmu.

Daļēji Vasarsvētku kustības grupas sabiedrībā pilda lomu, kas palikusi novārtā valdošo politisku nostādņu dēļ. Latvijā tas attiecināms uz draudzi „Jaunā paaudze”, kas piesaista galvenokārt to iedzīvotāju daļu, kuras primārā valoda ir krievu valoda un kura jūtas valdošās politiskās ideoloģijas marginalizēta.²⁶

Runājot par minoritātēm, nedrīkst aizmirst arī par islama pieaugošo līdzdalību Eiropas valstu politikā. Beļģijā un Nīderlandē strauju izaugsmi ir piedzīvojuši Eiropas Arābu līga (Arab European League), kura ir kļuvusi par vērā ņemamu un kontraversālu spēku minēto valstu imigrācijas un integrācijas politikā. Šo organizāciju 2000. gadā izveidoja neliela gados jaunu Marokas un Libānas izcelsmes beļģu imigrantu grupa (sākotnējais nosaukums – “Al Rabita”), un tās dibināšanas dokumentā islams nemaz nebija pieminēts, taču vēlāk organizācija sāka akcentēt islama lomu.²⁷ Latvijas politikā islams vēl nav sevi pieteicis, lai gan islamticīgie kļuvuši aktīvāki publiskajā telpā, paužot savu

²⁴ Ar nošķirumu “minoritāte” šajā rakstā tiek saprasta jebkura reliģiska grupa, kura kādā valstī ir skaitliskā mazākumā (lai gan, kā tas ir islāma gadījumā, citā valstī tā veido absolūto vairākumu).

²⁵ Sk. *Skotijas Kristīgās partijas manifestu*: http://christianparty.homestead.com/1_manifesto.pdf. (Skatīts 23.03.2009.)

²⁶ Sk. rakstu par krievvalodīgo nespēju identificēties ar Latvijas valsti: Sloga, G. (22.01.2009.). Var būt bumba ar laika degli. *Diena*. 6.–7. lpp. Krievvalodīgās sabiedrības daļas distancēšanās nav saistīta tikai ar tās romantizēto pieķeršanos zudušajai padomju impērijai, bet arī ar latviešu politiskās elites īstenoto nelatviešu elektorāta atstumšanas taktiku.

²⁷ Eiropas Arābu līga ir izraisījusi konfliktus gan ar savu antiizraēlisko pozīciju, gan ar apsūdzībām nemienu rīkošanā, gan ar tās vadības priekšlikumiem atzīt arābu valodu par Beļģijas ceturto oficiālo valodu. Sk. tuvāk par šo organizāciju: Jacobs, D. (2005). Arab European League (AEL): The Rapid Rise of a Radical Immigrant Movement. *Journal of Muslim Minority Affairs*. London and New York: Routledge, Vol. 25, Issue 1. pp. 99–117.

viedokli. 2008. gadā viņu pārstāvji nosūtīja vēstuli Latvijas televīzijas (LTV) ģenerāldirektoram Edgaram Kotam, paužot neapmierinātību par LTV1 parādīto multfilmu “Leģenda par Sidu”. Līdzās iebildēm par militārās agresijas pret musulmaņiem glorifikāciju, filma apsūdzēta arī nemonoteistisku uzskatu un rīcību slavināšana.²⁸ Pēdējais apgalvojums demokrātiskā sabiedrībā ir problemātisks, jo piedāvā reliģiju hierarhiju, saskaņā ar kuru daļa reliģiju ir mazvērtīgākas. Šis gadījums ir liecina par to, ka reliģiskās organizācijas laiku pa laikam mūsdienu cilvēktiesību kultūras retoriku savieto ar šai kultūrai pretēju nostāju, kas vērsta uz privilēģiju nodrošināšanu vienīgi sev un sev līdzīgiem.

Atšķirības starp Rietum- un Austrumeiropu attiecībā uz reliģijas un politikas mijiedarbību ir šādas:

1. Austrumeiropā baznīcai uzticas lielāks skaits cilvēku nekā Rietumeiropā, kas palielina tās lomu arī daudzu ikdienā sekulāri orientētu iedzīvotāju vidū. Saskaņā ar 1985. gadā publicētu pētījumu 19% aptaujāto Lielbritānijā uzticas baznīcai (tolaik Eiropā vidēji 21%).²⁹ Pētījums, kas veikts 10 postpadomju valstīs (publicēts 1994. gadā) rāda, ka Rumānijā baznīcai uzticas visvairāk iedzīvotāju (77%), tai seko Ukraina un Baltkrievija (attiecīgi 54% un 53%), bet zemākais uzticības procents ir Slovēnijā un Čehijā.³⁰ Šie dati gan aplūkojami kontekstā ar kopējām politisko procesu tendencēm, jo jaunajās demokrātijās, kur partijas ir nenobriedušas un realitātē ir šauru interešu grupu biznesa projekti, daudziem pilsoņiem baznīcas liekas uzticamākas par politiķu solījumiem. Statistika ir mainīga: ja 2002. gadā Latvijā 50% uzskata, ka baznīcas ietekme spēj mainīt lietu kārtību sabiedrībā, tad 2005. gadā tā domā 48,5%, bet 2006. g. – 43,1%.³¹

2. Austrumeiropā reliģiskās organizācijas vairāk nekā Rietumeiropā garīgumu primāri saista ar noteiktu morāles normu saglabāšanu, līdz ar to sociāli ekonomiskie jautājumi paliek ēnā, un baznīcu vadītāji par tiem izsakās tikai epizodiski, neizstrādājot īpašu mūsdienām atbilstošu sociālo mācību. Šīs sava elektorāta prioritātes apzinās arī “kristīgās” partijas. Piemēram, Latvijā Latvijas Pirmās partijas un Latvijas Ceļa (LPP/LC) bukletā “Kāpēc kristiešiem jāpiedalās vēlēšanās?” par politiskās aktivitātes galveno iemeslu tiek akcentēta nostāja morāles jautājumos, apkopojot dažādus strīdīgos jautājumus

²⁸ *Latviešu musulmaņi nemierā ar LTV rādītu multfilmu* (09.07.2008.). www.delfi.lv.

²⁹ Gerad, D. (1985). Religious Attitudes and Values. *Values and Social Change in Britain* / Abrams M., Gerard D., Timms N., ed. Houndmills: The Macmillan Press, The European Value Systems Study Group, p. 60.

³⁰ White, S., Miller, B., Grodeland, A., Oates, S. (1998). *Religion and Political Action in Postcommunist Europe*. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy, p. 8.

³¹ *Samazinās baznīcas autoritāte*. (17.05.2006.). www.delfi.lv.

(eitanāzijas, viendzimuma laulību, prostitūcijas u. tml. legalizācija).³² Rūpes par tradicionālās morāles vērtībām dominē arī lielāko kristīgo konfesiju bīskapu tikšanās laikā ar Valsts prezidentu 2009. gada 3. martā, vismaz preses publikācijās par šo tikšanos nav ziņu, ka tajā būtu apspriesta sociālā taisnīguma, pilsoniskās sabiedrības veidošanas un politiskās korupcijas mazināšanas tematika vai izskanējusi valdošo partiju kritika.³³

2009. gada oktobrī Latvijas katoļu draudzēs noritēja nemitīgas Vissvētākā Sakramenta adorācijas, kas tika vēltas par smagā ekonomiskās krīzes stāvoklī nonākušo Latviju. Retorika, kas lietota šīs akcijas pieteikumā izdevuma “Katoļu Baznīcas Vēstnesis” slejās,³⁴ tomēr liek domāt, ka baznīcā joprojām dominē mākslīgais sakrālo un sekulāro dzīves jomu nošķīrums, ko bieži proponē arī kristietību nepraktizējoša sabiedrības daļa. Iespēja līdzās aizlūgumam mudināt cilvēkus kritiski izvērtēt sabiedrībā notiekošo un būt pilsoniski aktīviem netiek izmantota. Izpaliek arī baznīcas reakcija uz sabiedrības aizvien pieaugošo atbalstu autoritārajām valsts pārvaldes formām, lai gan būtu bijis iespējams izmantot potenciālu, kas rodams būtiskos pēdējos gadu desmitos baznīcas autoritāšu pieņemtajos dokumentos.³⁵

2009. gada Lūgšanu brokastīs, kurās piedalījās politiķi, konfesiju vadītāji un citi sabiedrībā pazīstami cilvēki, tika aizlūgts par to, lai “cilvēki beigtu lādēt valsts varu”.³⁶ Protams, ir labi aicināt cilvēkus domāt konstruktīvi un apzināties savu līdzatbildību par valstī notiekošo, jo politiķu rīcībā mēs bieži varam ieraudzīt paši sevi, tomēr šāds samierinošs aicinājums ir vairāk kā nepietiekams.

Vairāki garīdzniecības pārstāvji un teologi Latvijā krīzes apstākļos pievērsušies politiskajiem jautājumiem, piemēram, nesen laikrakstā “Diena” parādījās pazīstamā luterāņu teologa Jura Rubeņa pārdomas, kurās izskan aicinājums “būt gataviem piedalīties pašiem – vai nu iesaistoties politikā, stājoties partijās, vai aktīvi veidojot nevalstiskas organizācijas. Var pienākt brīdis, kad valdība, iespējams, spēs īstenot tikai pašas nepieciešamākās funkcijas.”³⁷ Ņemot vērā, ka to saka cilvēks, kas klasificējams kā viens no sabiedrības viedokļa veidotājiem, šim izteikumam ir būtiska nozīme. Paliek neskaidri daudzi jautājumi par konkrētiem šādas iesaistīšanās mērķiem un par to, kā demokratizēt

³² *Kāpēc kristiešiem jāpiedalās vēlēšanās? Latvijas Pirmā partija / Latvijas Ceļš un reģionālās partijas.* Priekšvēlēšanu buklets. (b.g. un i.v.)

³³ Grundule, L. (2009). Bīskapi tiekas ar Valsts prezidentu. *Svētdienas Rīts*. Nr.9 (1788), 5. lpp.

³⁴ Klovanš, A. (23.10.2009). *Atpazīt laika zīmes*. <http://www.KBVestnesis.lv>.

³⁵ Sk., piemēram, Pāvila VI sacerēto Octogesīma adveniēns (1981), kur teikts “Lai dotu pretsvaru augošai tehnokrātījai, jāattīsta mūsdienu demokrātijas formas”.

http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_letters/documents/hf_p_vi_apl_19710514_octogesima-adveniēns_en.html Apliecinājums demokratizācijas procesam izteikts arī ekumēniskajā Eiropas valstu baznīcu dokumentā Charta Oecumenica (2001).

³⁶ *Lūgšanu brokastīs aizlūd, lai cilvēki nenolādētu valsts varu* (06.11.2009.). www.delfi.lv.

³⁷ Rubenis, J. (03.03.2009.). Jāpiedalās pašiem un jāpalīdz otram cilvēkam. *Diena*. 4. lpp.

pašas partijas, kurās lēmumu pieņemšana bieži ir partiju sponsoru un tiem pietuvinātas vadības ziņā. Ņemot vērā, ka raksta autors ir teologs, būtu bijis vērtīgi minēt arī teoloģiskus argumentus kristiešu iesaistei politiskajā dzīvē.

Romas katoļiem ir vieglāk kā luterāņiem teoloģiski pamatot vajadzību pievērsties sociāli politiskajai problemātikai, jo katolicismā ir izvērstas sociālā teoloģija, kā to rāda, piemēram, pāvestu sociālās enciklikas³⁸ un citi dokumenti. Pāvesta Pāvila VI skatījumā “kristiešiem jāiesaistās sociālās reformās, uztverot tās kā kristīgās sūtības daļu.”³⁹ Šis apstāklis ietekmē katolicisma nostāju arī Austrumeiropā, piemēram, Ungārijas katoļu baznīca 1996. gadā publicēja oficiālu vēstuli “Par taisnīgāku un solidarāku pasauli”. Tomēr tas vēl nenozīmē, ka draudžu locekļi un garīdzniecība vienmēr apzinās sociāli politiskās problemātikas nozīmīgumu un pārzina pašu konfesijas pieņemtos dokumentus. Protestantu “nometnē” jāatzīmē anglikāņu un reformātu tradīciju teoloģiskā ieinteresētība sociālajās tēmās.

Diezgan bieži baznīcas pozicionē sevi kā etnisko interešu aizstāves, piemēram, Ungārijas reformātu baznīca šī iemesla dēļ aktīvi iestājās par Ungārijas pavalstniecības piešķiršanu kaimiņvalstīs (Rumānijā, Slovākijā, Serbijā u. c.) dzīvojošiem ungāriem, atbalstot 2004. gada referendumu šajā jautājumā. Kad referendumā šī priekšlikuma aizstāvji tomēr izrādījās mazākumā, minētā baznīca protestējot atteicās no valsts finansējuma ikgadējam pasaules ungāru reformātu forumam.⁴⁰

Līdz ar padomju sistēmas sabrukumu Austrumeiropā atdzima nacionālisms un daudzas nevalstiskās organizācijas, arī reliģiskās grupas nostājās līdz šim apspiestās kolektīvās atmiņas aktivizētāju un sargātāju lomā. Atmiņai ir būtiska vieta jebkuras kopienas dzīvē, tas attiecas arī uz atmiņām par vēstures traģiskajām epizodēm (holokausts, izsūtīšanas u. tml.), kuru saglabāšana nākamo paaudžu atmiņā mazina iespēju, ka cilvēce atkal ļausies tādām pašām neprātam. Tomēr pastāv risks (tas pilnā mērā attiecas arī uz Latviju), ka vienpusīga kolektīvās atmiņas veidošana nāciju padara par mūžīgo cietēju, kura nespēj skatīties nākotnē bez nemiņīgas draudu (apdraudētā valoda, valsts) saskatīšanas. Kā rakstījis teologs un filozofs Pauls Tillihs, „nācijas nākotne ir atkarīga no tā, kā tiek veidotas attiecības ar pagātni, vai tā varēs aizmest prom stihijas, kas dzīvo kā

³⁸ Pirmā mūsdienu enciklika, kas veltīta sociāliem jautājumiem, ir pāvesta Leona XIII 1891. gadā rakstītā *Rerum Novarum* (Par jaunām lietām), kas veidota, reaģējot uz industrializācijas sekām. Tajā atbalstītas strādnieku tiesības veidot arodbiedrības un nosodīts neiegrozots kapitālisms. Pilns enciklikas teksts atrodams Vatikāna portālā http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_1-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html. (Skatīts 02.11.2008.)

³⁹ Brady, B., ed. (2008). *Essential Catholic Thought*. New York, Maryknoll: Orbis Books, p. 148.

⁴⁰ Ilić, A. (2007). On Inter-Church Dialogue in Hungary – Current Situation. *Religion in Eastern Europe*. Nappanee, Indiana: Evangel Press, Vol. XXVII, No. 3. p. 67.

lāsti. Ikvienu cilvēka dzīvē cīņa ar pagātni turpinās. Svētība spēkojas ar lāstiem. Bieži mēs neapzināmies, kas ir svētība un kas – lāsts.”⁴¹

3. Austrumeiropā vēl aizvien daudzas reliģiskās organizācijas veido attiecības ar valsti un sabiedrības vairākumu pēc viduslaiku „kristīgās valsts” principa, kas paredz īpašas privilēģijas baznīcai. Dunkans Foresters (Duncan Forester) šķir trīs politiskās teoloģijas veidus: (1) Eisebija politiskā teoloģija, kas saistīta ar pastāvošo varu – teologs šajā modelī kalpo kā padomdevējs (pagātnē – kā kapelāns, biktstēvs). Šis modelis baznīcu nekritiski pietuvina politiskajai elitei; (2) baznīcas politiskā teoloģija tiek saistīta ar baznīcas tēva Tertullīāna vārdu, viņš baznīcu uzlūkoja kā alternatīvu kopienai, modeli, kurā ietverti cilvēces ideāli. Teologs atbilstoši šim modelim var būt kritisks, bet tam jāapzinās, ka viņš reprezentē visas baznīcas uzskatus; (3) profētiskā teoloģija ir Augustīna pamatota, no tā savas idejas atvasinājis Reinholds Nīburs (Karl Paul Reinhold Niebuhr) un viņa kristīgā reālisma skola. Šai tradīcijai pieder arī jau minētā 20. gadsimta Latīņamerikā dzimusī atbrīvošanās teoloģija, tās idejas par kristietību kā kopību, kura ir aicināta iestāties par atstumtajiem, ir skārušas arī Eiropu.⁴² Profētiskā teoloģija Austrumeiropā ir maz ietekmīga, tas saistīts ar baznīcu vadības negatīvo attieksmi pret sociālajās zinātnēs un mūsdienu politiskajā filozofijā balstītu sabiedrisko kritiku, jo to izmantojošiem teologiem paškritiska attieksme pret reliģisko institūciju darbību ir ne vien iespējama, bet pienākums, integrāla teoloģisko meklējumu daļa.

Ar pirmo no minētajām politiskajām teoloģijām ir saistīta valsts un baznīcas simbioze un no tās izrietošās privilēģijas. Tās saknes meklējamas 4. gadsimtā, kad kristietība Romas impērijā kļuva par valsts reliģiju. Mūsdienās Rietumu sekularizētajā un plurālistiskajā sabiedrībā ir aizvien grūtāk veidot valsts un baznīcas attiecības, izmantojot šādu modeli, tomēr atsevišķas attiecīgās domāšanas izpausmes vēl aizvien ir vērojamas. To redzam, piemēram, Latvijas valsts un atsevišķu konfesiju slēgtajos līgumos. 2004. gada 8. jūnijā parakstītajā Latvijas Republikas un Latvijas Pareizticīgās baznīcas līgumā iekļauta jēdzieniski izplūdusi norma, ka baznīcai ir tiesības darba tiesisko attiecību nodibināšanā, pastāvēšanā, grozīšanā un izbeigšanā balstīties uz personas reliģisko piederību un tās gatavību un spēju darboties labā ticībā un lojalitātē attiecībā uz Latvijas Pareizticīgās baznīcas ticību un kanoniskajām normām. Šīs tiesības var attiecināt arī uz negarīdzniekiem un tās paver iespējas plaši interpretēt lojalitāti. Līdzīga norma ir arī līgumos ar citām

⁴¹ Tillihs, P. (1998). Mūžīgais tagad. *Filosofija: almanahs*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 17. lpp.

⁴² Forrester, D. (1988). *Theology and Politics*. Oxford: Basil Blackwell, pp. 160–171.

konfesijām, pat baptistiem, kuriem raksturīga draudžu autonomija.⁴³ Pārveidota un vēl izplūdušāka ir galīgā likuma redakcija (izsludināts 03.12.2008.), kurā teikts: „Darba tiesisko attiecību nodibināšanā, pastāvēšanā, grozīšanā un izbeigšanā ar darbiniekiem [tātad ne tikai garīdzniekiem – V. T.]. Baznīca ir tiesīga balstīties uz personas reliģisko piederību, gatavību un spēju darboties labā ticībā un lojalitātē attiecībā uz Baznīcas mācību (doktrīnu), kā arī morāles un uzvedības normu, principu un ideālu kopumu, kas ir pamatā pareizticīgo pārliecībai.”⁴⁴

4. Austrumeiropā reliģiskās organizācijas vairāk kā Rietumeiropā simpatizē politiski labējiem spēkiem. Piemēram, Ungārijā pirms 2002. gada vēlēšanām katoļu baznīca oficiāli neaicināja balsot par vai pret kādu partiju, tomēr vietējā līmenī notiekošais neatstāja vietu šaubām par to, kam tiek dota priekšroka. Tēvs Blankenšteins (Blankenstein) atklātā vēstulē aicināja uz aizlūgumu kampaņu pret sātanu, identificējot to ar kreiso opozīciju. Savukārt Čehijā situācija ir atšķirīga. Vaclavs Klauss (Václav Klaus), Čehijas prezidents ar 2003. gadu, atkārtoti ievēlēts 2008. gadā, pārstāv Pilsoniski demokrātisko partiju un ir uzticīgs tečerisma idejām par indivīda primaritāti, tirgus brīvību, viņš ir paudis nepatiku pret kolektīvajām tiesībām un pilsonisko līdzdalību. Līdz ar to baznīcas organizācijas meklēja atbalstu centriskos un mēreni kreisajos politiskajos spēkos, kas iestājās par sociālo solidaritāti.⁴⁵

Latvijā kristīgo konfesiju vadība simpatizē LPP/LC, pilsonisko aktivitāšu laikā par Saeimas atļaušanu kardināls Jānis Pujats intervijā Latvijas Neatkarīgās televīzijas (LNT) raidījumam “900 sekundes” 2007. gada novembrī, lai arī pieļaujot, ka valdībā būtu vajadzīgas izmaiņas, par vienu no Saeimas labajiem darbiem min ģimenes vērtību sargāšanu.⁴⁶ Daži Latvijas konfesijām piederoši garīdznieki ir izteikuši kritiku par pārāk ciešu viņu konfesiju vadības tuvināšanos LPP/LC, luterāņu mācītājs Mārtiņš Urdze 2006. gadā publicētajā rakstā norāda uz “Jūrmalgeitas” skandālu, kura laikā atklātībā nāk LPP/LC pārstāvošā Satiksmes ministra Aināra Šlesera un Tautas partijā ietekmīgā Andra Šķēles telefona sarunas.⁴⁷

Iepriekš teiktais rosina pārdomas par politikas procesa un tajā producēto ideju kvalitāti. Tas pilnā mērā attiecas arī uz politiķiem, kuri piesauc kristīgās vērtības par spīti

⁴³ *Latvijas Republikas un Latvijas Baptistu draudžu savienības līgums.* www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=Lp0848_0 - (Skatīts 10.10.2008.)

⁴⁴ *Latvijas Republikas un Latvijas Pareizticīgās baznīcas līgums.* <http://www.likumi.lv/doc.php?id=184626>. (Skatīts 23.03.2009.)

⁴⁵ Enyedi, Z., O'Mahony, J. (2005). Churches and the Consolidation of Democratic Culture: Difference and Convergence in the Czech Republic and Hungary. *Religion in Eastern Europe*. Nappanee, Indiana: Evangel Press, Vol. XXV, No. 4. pp. 27–28.

⁴⁶ *Pujats aicina cilvēkus būt pacietīgiem.* (07.11.2007.). www.tvnet.lv/onlinetv.

⁴⁷ Urdze, M. (15.09.2006.). *Kā klīdināt aizdomu ēnu?* www.delfi.lv.

šī jēdziena abstraktumam. 2002. gadā luterāņu mācītājs Juris Rubenis rakstīja, ka “ši varētu būt pēdējā reize, kad zem kristīgu ideju karoga, iespējams, būtu gatavs pulcēties lielāks pilsoņu skaits. Ja atkal sekos vilšanās, tad “kristīgās politikas” jēdziens Latvijā būs neatgriezeniski diskreditēts.”⁴⁸ Diemžēl vēlme noticēt politiskam “brīnumam” ir liela un jebkurā sabiedrībā vienmēr atradīsies cilvēki, kuri būs gatavi balsot par vienkāršotiem lozungiem.

Reliģiskās grupas nav ekvivalents politiskām partijām, tās ir politiskas šī vārda vispārinātā nozīmē un tām jādemonstrē “kritiskā brīvība”, nenostājoties viena politiska spēka pusē. Atbrīvošanās teoloģiju pārstāvošais peruānis Gustavo Gutjeress (Gustavo Gutiérrez Merino) baznīcas tiešo iesaisti politiskajā cīņā sauc par aplamu politiski reliģisku mesianismu, tāpēc baznīcas iesaiste sociāli politiskajā sfērā, protams, vispirms saistīta ar konkrētām reliģiskām aktivitātēm. Piemēram, Gruzijas baptisti pēc PSRS sabrukuma ne tikai transformē savu draudžu liturģisko praksi un teoloģiju, lai tā būtu tuvāka gruzīnu vairākuma baznīcas, tātad pareizticības tradīcijām, bet arī ievieš praktisku pasākumu virkni. Lielā gavēņa laikā pirms Lieldienām katra nedēļa tiek veltīta konkrētai tēmai/iedzīvotāju grupai – bāreņiem, cietumniekiem, slimajiem, apkārtējai videi. Šajā laikā draudžu locekļi apmeklē slimos, stāda kokus, tīra piemēslotās teritorijas u. c.⁴⁹ Vienlaikus gruzīnu baptisti ir aktīvi demokrātijas un pilsoniskās sabiedrības stiprināšanā. Šis ir piemērs tam, kā, integrējot sociālos jautājumus draudžu dzīvē, iespējams radīt daudz plašāku platformu reliģijā pamatotam sociālajam aktīvismam. Tas ir pretstats 19. gadsimtā Amerikā pazīstamajai Sociālā evaņģēlija skolai, kura, kā 20. gadsimta pirmajā pusē rakstīja vēl mūsdienās iznākošā periodiskā izdevuma “Christian Century” (liberālais analogs konservatīvo protestantu žurnālam “Christianity Today”) redaktors Čarlzs Kleitons Morisons (Charles Clayton Morrison), bija un palika galvenokārt par sociālā tematikā ieinteresētu garīdznieku un teoloģijas semināru pasniedzēju vidē izplatītu fenomenu, kas bieži vien bija pretrunā ar draudžu locekļu vairākuma uzskatiem un kas netika iemiesots nedz kultiskajā praksē, nedz draudžu demokratizācijā.⁵⁰

Reliģijas un politikas mijiedarbība skar plašāku jautājumu loku, nevis tikai “kristīgo” partiju darbība. Attiecībā uz vērtību sistēmām mūsdienu liberālā sabiedrība ir centusies ievērot neitralitāti, jo kultūru daudzveidības apstākļos priekšrokas došana kādai

⁴⁸ Rubenis, J. (13.04.2002.). Būt kristietim. *Diena*. 14. lpp.

⁴⁹ Boswell, W.B. (2007). *Liturgy and Revolution. II: Radical Christianity, Radical Democracy, and Revolution in Georgia. Religion in Eastern Europe*. Nappanee, Indiana: Evangel Press, Vol. XXVII, No. 3. p. 30.

⁵⁰ Dorrien, G. (2003). *The Making of American Liberal Theology: Idealism, Realism & Modernity. 1900 – 1950*. Louisville, London: Westminster John Knox Press, pp. 147–149.

no vērtību sistēmām rada spriedzi. Kā raksta lords Reimonds Plants (Raymond Plant), kas ir arī profesors Saushemptonas universitātē (University of Southampton) Lielbritānijā, Rietumu demokrātijās „politika ir nevis telokrātiska, tas ir, vērsta uz kopējā labuma principiem un mērķiem, bet nomokrātiska – nodarbināta ar likumiem un tiesībām.”⁵¹ Liberālā sabiedrība tiek salīdzināta ar viesnīcu, kurā cilvēki ievēro noteiktu kārtību, bet kā indivīdi ir anonīmi, viesnīca par uzturēšanās noteikumu neizvirza kopīgu identitāti vai kopīgu mērķi. Cilvēki var piedalīties kopīgās aktivitātēs, bet tā ir viņu izvēle.⁵² Tomēr relatīvisms noteiktās situācijās var darboties pret liberālismu, jo kāpēc gan dedzīgi iestāties par cilvēktiesību kultūru, ja liberālā demokrācija neizvirza skaidru šādas kultūras pamatojumu. Bez solidaritātes un taisnīguma principiem un to apzināšanās sabiedrībā nav iedomājama demokrātijas pilnvērtīga pastāvēšana, bet tās ir ētikas kategorijas. Neiecietības pieaugums daudzviet Eiropā aizvien vairāk liek aizdomāties par to, ka nevarēs iztikt bez sabiedrības vairākuma vienošanās par kopīgo vērtību minimumu. Reliģiskās grupas līdzās citām nevalstiskajām organizācijām var sniegt ieguldījumu šajās diskusijās, ja vien spēj savas idejas pasniegt sekulārajai sabiedrībai saprotamos racionālos argumentos un izvairīties no teoloģiskas naivitātes, kas sakrālos tekstos saskata monolītu, uz mūsdienu sabiedrību tiešā veidā pārnesamu vērtību sistēmu. Dažos gadījumos tām ir vieglāk izvirzīt alternatīvus uzskatus, nekā cilvēktiesību ekspertiem un politiķiem, kuri, kā tas ir jebkurā nozarē, finansiālu un citu apsvērumu dēļ var justies saistīti ar savas “ģildes” valdošajiem uzskatiem. Apstākļos, kad vērojama tendence līdzdalību demokrātijā pārkentēt uz politikas procesa kvalitātes rēķina (kā tas, piemēram, ir jautājumā par ieslodzīto tiesībām vēlē⁵³ un jautājumos par minimālajiem kritērijiem, kādi izvirzīti deputātu amata kandidātiem) un kad vēlētajū zemā aktivitāte rāda, ka daudzi cilvēki ir vīlušies partiju spējās piedāvāt risinājumus Eiropas valstu attīstībai un vēlētajū iespējās starpvēlēšanu periodā ietekmēt politiku lēmumus, plašāka sabiedrības slāņu diskusija par Rietumu demokrātijas modeļu reformu nākotnē ir apsveicama.

⁵¹ Plant, R. (2001). *Politics, Theology and History*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 5–6.

⁵² Turpat, 7. lpp.

⁵³ Šķiet, retais domās, ka vēlētajū savā izvēlē ņem vērā kādas abstraktas tautas intereses. Viņi balso, apzināti vai neapzināti ņemot vērā savas sociālās grupas intereses, tādēļ ir diskutabli, vai ir pieļaujami, ka vēlēšanu procesā piedalās cilvēki, kuru intereses, kā izriet no tiesas lēmuma, nepārprotami ir ārpus likumīgi pieļaujama.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Abrams, M., Gerard, D., Timms, N., ed. (1985). *Values and Social Change in Britain*. Houndmills: The Macmillan Press, The European Value Systems Study Group.
- Amsterdams līgums*. <http://eur-lex.europa.eu/lv/treates/index.htm>. (Skatīts 20.11.2008.)
- Adams, N. (2006). *Habermas and Theology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bogomilova, N. (2005). The Religious Situation in Contemporary Bulgaria, and in Serbia and Montenegro: Differences and Similarities. *Religion in Eastern Europe*. Nappanee: Evangel Press, Vol. XXV, No. 4. pp. 1–20.
- Boswell, W.B. (2007). Liturgy and Revolution. II: Radical Christianity, Radical Democracy, and Revolution in Georgia. *Religion in Eastern Europe*. Nappanee: Evangel Press, Vol. XXVII, No. 3. pp. 15–31.
- Brady, B., ed. (2008). *Essential Catholic Thought*. New York, Maryknoll: Orbis Books.
- Braun, W., McCutcheon, R., ed. (2007). *Guide to the Study of Religion*. New York, London: Continuum.
- Burleigh, M. (2006). *Sacred Causes: Religion and Politics from the European Dictators to Al Qaeda*. London, New York, Toronto, Sydney: Harper Perennial.
- Dorrien, G. (2003). *The Making of American Liberal Theology: Idealism, Realism & Modernity. 1900–1950*. Louisville, London: Westminster John Knox Press.
- Enyedi, Z., O'Mahony, J. (2005). Churches and the Consolidation of Democratic Culture: Difference and Convergence in the Czech Republic and Hungary. *Religion in Eastern Europe*. Nappanee: Evangel Press, Vol. XXV, No. 4. pp. 27–28.
- Faber, M.J., ed. (1996). *The Balkans: a Religious Backyard of Europe*. Ravenna: Longo Editore.
- Forrester, D. (1988). *Theology and Politics*. Oxford: Basil Blackwell.
- Froese, P., Pfaff, S. (2005). Explaining a Religious Anomaly: A Historical Analysis of Secularization in Eastern Germany. *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 44 Issue 4. pp. 397–422.
- Grundule, L. (2009). Bīskapi tiekas ar Valsts prezidentu. *Svētdienas Rīts*. Nr.9 (1788), 5.lpp.
- Ilić, A. (2007). On Inter-Church Dialogue in Hungary – Current Situation. *Religion in Eastern Europe*. Vol. XXVII, No. 3. pp. 65–68.
- Inglis, T., Mach, Z., Mazanek, R. (2000). *Religion and Politics: East-West Contrasts from Contemporary Europe*. Dublin: University College Dublin Press.
- Jacobs, D. (2005). Arab European League (AEL): The Rapid Rise of a Radical Immigrant Movement. *Journal of Muslim Minority Affairs*. London and New York: Routledge, 2005, Vol. 25, Issue 1. pp. 99–117.
- Kāpēc kristiešiem jāpiedalās vēlēšanās?* Latvijas Pirmā partija/Latvijas Ceļš un reģionālās partijas. Priekšvēlēšanu buklets (b.g. un i.v.)
- Klovāns, A. (23.10.2009.). *Atpazīt laika zīmes*. <http://www.kbvestnesis.lv>
- Kosovo Takes a Lesson from Bosnia in Interfaith Relations*. (01.05.2000.). www.christianitytoday.com
- Latvijas Republikas un Latvijas Pareizticīgās baznīcas līgums*. www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0846_0 - (Skatīts 23.03.2009.)
- Latvijas Pareizticīgās Baznīcas likums*. www.likumi.lv. (Skatīts 23.03.2009.)
- Latvijas Republikas un Latvijas Baptistu draudžu savienības likums*. www.saeima.lv/bi8/lasa?dd=LP0848_0 - (Skatīts 10.10.2008.)
- Latviešu musulmaņi nemierā ar LTV rādītu multfilmu*. (09.07.2008.) www.delfi.lv.
- Leontidou, L. (2004). The Boundaries of Europe: Deconstructing Three Regional Narratives. *Identities: Global Studies in Culture and Power*. London: Routledge, Vol. 11 Issue 4. pp. 593–617.
- Luxmoore, J., Babiuch, J. (2005). *Rethinking Christendom: Europe's Struggle for Christianity*. Leominster: Gracewing.
- Lūgšanu brokastīs aizlūd, lai cilvēki nenolādētu valsts varu*. (06.11.2009.). www.delfi.lv.
- Macquarrie, J. (1994). *Principles of Christian Theology*. London: SCM.
- Morgan, T. *Conservative Anglicans Create Rival Church*. (12.14.2008.). <http://www.christianitytoday.com>
- Oanta, G. *The Status of Churches and philosophical and non-confessional organizations within the Framework of the European Union*. <http://lexetscientia.univnt.ro/ufiles/9.pdf>. (Skatīts 20.11.2008.)
- Octogesima adveniēns*. (1981). http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_letters/documents/hf_p_vi_apl_19710514_octogesima-adveniēns_en.html. (Skatīts 20.11.2008.)
- Plant, R. (2000). *Politics, Theology and History*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Pujats aicina cilvēkus būt pacietīgiem*. (06.11.2007.) www.tvnet.lv/onlinetv
- Reča, I. (2008). Quo vadis, Latvija, quo vadis, cilvēk? *Svētdienas Rīts*. Nr.42 (1774), 6.lpp.
- Rerum Novarum*. http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html. (Skatīts 02.11.2008.)
- Rubenis, J. (03.03.2009.). *Jāpiedalās pašiem un jāpalīdz otram cilvēkam*. www.diena.lv.
- Rubenis, J. (13.04.2002.). *Būt kristietim*. www.diena.lv.
- Samazinās baznīcas autoritāte*. (17.05.2006.). www.delfi.lv.
- Sloga, G. (22.01.2009.). *Var būt bumba ar laika degli*. www.diena.lv.

- Skotijas Kristīgās partijas manifesti*: http://christianparty.homestead.com/l_manifesto.pdf. (Skatīts 23.03.2009.)
- Spiridon, M. (2006). Identity Discourses on Borders in Eastern Europe. *Comparative Literature*. Durham: Duke university press, Vol. 58 Issue 4. pp. 376–386.
- Tillihs, P. (1998). Mūžīgais tagad. *Filosofija: almanahs*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Tuchtenhagen, R. (2003). The Best (and the Worst) of Several Worlds: The Shifting Historiographical Concept of Northeastern Europe. *European Review of History*. London: Routledge, Vol. 10, Issue 2. pp. 361–374.
- Urdze, M. (15.09.2006.). *Kā klīdināt aizdomu ēnu?* www.delfi.lv
- Vollaard, H. (2006). Protestantism and Euro-scepticism in the Netherlands. *Perspectives on European Politics and Society*. London and New York: Routledge, Vol. 7 Issue 3. pp. 276–279.
- White, S., Miller, B., Grodeland, A., Oates, S. (1998). *Religion and Political Action in Postcommunist Europe*. Glasgow: Centre for the Study of Public Policy.

Anita Stašulāne

Daugavpils Universitāte, Latvija

EZOTĒRISMS UN POLITIKA: TEOSOFIJA

Analizējot teosofijas un politikas interferenci, raksta autore ir pievērsusies tās vēsturiskajām saknēm, kas Latvijas rērihiešu grupu kontekstā ir meklējamas kustības dibinātāja N. Rēriha politiskajās aktivitātēs. Veicot pētījumu ar starpdisciplināru pieeju un apvienojot antropoloģiskās metodes ar sistemātiskās analīzes metodi, raksta autore ir secinājusi, ka Latvijas rērihiešu darbība ietver politiskus aspektus, kas ir vērtējami kā marģināla izpausme, bet gan kā kustības dibinātāja politiskajos centienos vēsturiski sakņota tradīcija. Laika gaitā N. Rēriha kustības politiskā orientācija ir vairākkārt mainījusies, bet pēc padomju režīma krišanas Latvijā teosofu grupās ir vērojama neskaidra politiskā orientācija starp labējiem un kreisajiem ar radikālu ideju pieskaņu.

ESOTERICISM AND POLITICS: THEOSOPHY

Interference of esotericism and politics became apparent especially in the 19th century when the early socialists expected the coming of the Age of Spirit, and narratives about secret wisdom being kept in mysterious sacred places became all the more popular. Thus, the idea of the Age of Enlightenment underwent transformation: the world will be saved not by ordinary knowledge but by some special secret wisdom. In this context, Helena Blavatsky (1831–1891) developed the doctrine of Theosophy the ideas of which were overtaken by the next-generation theosophists including also the Russian painter Nicholas Roerich (1874–1947) and his spouse Helena Roerich (1879–1955) who developed a new form of Theosophy.

The aim of this article is to analyse the interference between Theosophy and politics paying special attention to its historical roots, which, in the context of Roerich groups, are to be sought in the political activities of Nicholas Roerich, the founder of the movement. The following materials have been used in the analysis: first, writings of the founders of Agni Yoga or Teaching of Living Ethics; second, the latest studies in the history of Theosophy made in the available archives after the collapse of the soviet regime; third, materials obtained from the interviews of a field research (2006–2008). The author has made use of an interdisciplinary approach combining anthropological methods with the method of systematic analysis.

The historical roots of the political activity of contemporary theosophists stretch into the political aspirations of Nicholas Roerich, the founder of Agni Yoga or Teaching of Living Ethics. Opening of the USSR secret archives and publication of several formerly inaccessible diaries and letters of theosophists offer an opportunity to study the “spiritual geopolitics” of the Roerichs. Setting off to his Central Asian expeditions (1925–1928; 1934–1935), Nicholas Roerich strived to implement the Great Plan, i.e. to found a New State that would stretch from Tibet to South Siberia comprising the territories governed by China, Mongolia, Tibet and the USSR. The new state was conceived as the kingdom of

Shambhala on the earth, and in order to form this state, Nicholas Roerich aspired to acquire the support of various political systems.

During the Tzarist Empire, the political world outlook of Nicholas Roerich was markedly monarchic. After the Bolshevik coup in Russia, the artist accepted the offer to work under the wing of the new power, but after his emigration to the West Roerich published extremely sharp articles against the Bolsheviks. In 1922, the Roerichs started to support Lenin considering him the messenger of Shambhala. Roerich's efforts to acquire Bolshevik support culminated in 1926 when the Roerichs arrived in Moscow bringing a message by Mahatmas to the soviet government, a small case with earth for the Lenin Mausoleum from Burhan-Bulat and paintings in which Buddha Maitreya bore strong resemblance to Lenin. The plan of founding the Union of Eastern Republics, with Bolshevik support, failed, since about the year 1930 the soviet authorities changed their position concerning the politics of the Far East.

Having ascertained that the Bolsheviks would not provide the anticipated support for the Great Plan, the Roerichs started to seek for contacts in the USA which provided funding for his second expedition (1934–1935). The Roerichs succeeded even in making correspondence (1934–1936) with President Roosevelt who paid much larger attention to Eastern states especially China than other presidents did. Their correspondence ceased when the Security Service of the USA grew suspicious about Roerich's pro-Japanese disposition. Nicholas Roerich has sought for support to his political ambitions by all political regimes. In 1934, the Russian artist tried to ascertain whether German national socialists would support his efforts in Asia. It may seem that the plans of founding the Union of Oriental Republics have passed away along with Roerich; yet in 1991 his son Svyatoslav Roerich (1904–1993) pointed out once again that the Altai is a very important centre of the great future and Zvenigorod is still a great reality and a magnificent dream.

Interference between esotericism and politics is observed also among Latvian theosophists: the soviet regime successfully made use of Roerich's adherents propagating the communist ideology in the independent Republic of Latvia. In the 1920s and 1930s, the embassy of the USSR in Riga maintained close contacts with Roerich's adherents in Latvia and made a strong pressure on the Latvian government not to ban the Roerich's Museum Friend Society who actively propagated the success of soviet culture and economy. On 17 June 1940, the soviet army occupied the Republic of Latvia, and Haralds Lūkins, the son of the founder of the Roerich's Museum Friend Society, was elected to the first government of the soviet Latvia. Nevertheless, involvement of theosophists in politics was unsuccessful, since after the official annexation of Latvia into the USSR, on 5 August 1940, all societies including the Roerich's Museum Friend Society were closed. Since the members of the movement continued to meet regularly, in 1949, Haralds Lūkins was arrested as leader of an illegal organization.

After the Second World War, theosophists were subjected to political repressions. Arrests of Roerich's followers (1948–1951) badly impaired the movement. After rehabilitation in 1954, the repressed persons gradually returned from exile and kept on their illegal meetings in small groups. To regain their rights to act openly, Roerich's followers started to praise Nicholas Roerich as a supporter of the soviet power.

With the collapse of the soviet regime, Roerich's followers in Latvia became legal in 1988 when the Latvian Roerich Society was restored which soon split up according to geopolitical orientation; therefore, presently in Latvia, there are the following organisations: Latvian Roerich Society, Latvian Department of the International Centre of the Roerichs, and Aivars Garda group or the Latvian National Front. A. Garda fused nationalistic ideas with Theosophy offering a special social reorganization – repatriation of the soviet-time immigrants and a social structure of Latvia that would be formed by at least 75% ethnic Latvians. Activity of A. Garda group, which is being criticized by other

groups of theosophists, is a continuation of the interference between theosophical and political ideas practised by the Roerichs. Generally it is to be admitted that after the crush of the soviet regime, in theosophist groups, unclear political orientation between the rightists and leftists is observed, characterised by fairly radical ideas.

Ezotērisma un politikas interference ir raksturīga gandrīz visai cilvēces vēsturei, tomēr 18. un 19. gadsimtā šis fenomens ir izpaudies īpaši aktīvi. Gara laikmeta iestāšanās gaida agrīnie sociālisti, sākot ar Robertu Ovenu (Robert Owen, 1771–1858) un Pjēru Lerū (Pierre Leroux, 1797–1871), bet Bartelemī Prospērs Anfantēns (Barthélemy Prosper Enfantin, 1796–1864) cer sagaidīt Mesiju–Sievieti (Laurant 2006: 965). Savukārt 1848. gada franču revolucionārs Alfons Luī Konstāns (Alphonse Louis Constant, 1810–1875), kas plaši pazīstams ar pseidonīmu *Eliphas Lévi*, ļauno pasludina par pozitīvu garīgo spēku, ko pārvērš revolūcijas simbolā (Cf. McIntosh 1972). Viņš ir pārliecināts, ka 19. gadsimta otrajā pusē beidzot sāk piepildīties senie pravietojumi, un palīdz Napoleonam III gūt politiskā mesijas statusu (Wilkinson 1996: 19–37). Meklējot atbildi uz jautājumu, kāpēc Gara laikmets kavējas, 19. gadsimtā arvien populārāki kļūst vēstījumi par slepeno gudrību, kas tiekot glabāta noslēpumainās svētvietās. Tādējādi Apgaismotāju laikmeta cerība, ka pasauli glābs zināšanas, 19. gadsimtā piedzīvo transformāciju, ko nosaka jauna ideja: pasauli glābs slepenā gudrība, kas, pateicoties zinātnes progresam, beidzot tiks atklāta. Tieši šādā kultūrvēsturiskā kontekstā savu darbību sāk Krievijas impērijas emigrante Helēna Blavatska (Елена Блаватская, 1831–1891) un viņas domubiedri, kas izstrādā teosofijas doktrīnu (Stasulane 2005: 117–126), kuras idejas pārņem krievu gleznotājs Nikolajs Rērihs (Николай Рерих, 1874–1947) kopā ar savu dzīvesbiedri Helēnu Rērihu (Елена Рерих, 1879–1955) un izveido jaunu teosofijas variantu.

H. Blavatskas mācību par garīgās sfēras evolūciju Rērihi modernizē ar psihiskās enerģijas jēdzienu. Saskaņā ar viņu doktrīnu, ko mūsdienu teosofi mēdz dēvēt par „enerģētisko pasaules uzskatu” (Шапошникова 1992: 5), atomus saista psihodinamisks spēks, tādēļ kosmosā esot uzskatāms par enerģētisku struktūru. Nevēloties biedroties ar tiem, kas pretendē uz H. Blavatskas mācības turpinātāju lomu, Rērihi asi kritizē viņu darbus, to skaitā pēc Teosofijas biedrības dibinātājas nāves izdoto trešo “Slepenās mācības” sējumu. Uzsverot, ka ikvienā laikmetā Lielie Skolotāji izvēlas tikai vienu vai divas personas, kam atklāt mācības nākamo pakāpi, Rērihi paziņo, ka tieši viņiem esot uzticēts “*Dzīvās ētikas Mācības Okeāns*” (Rēriha 1999: 394) un izstrādā jaunu teosofijas variantu, ko nosauc par Agni jogu jeb Dzīvo ētiku.

Šī raksta mērķis ir analizēt teosofu politisko darbību, īpašu uzmanību pievēršot tās vēsturiskajām saknēm, kas Latvijas rērihiešu grupu kontekstā ir meklējamas kustības dibinātāja Nikolaja Rēriha politiskajās aktivitātēs. Analīzē ir izmantoti, pirmkārt, Agni

jogas jeb Dzīvās ētikas mācības dibinātāju raksti, otrkārt, jaunākie pētījumi teosofijas vēsturē, kas veikti pēc padomju režīma sabrukšanas pieejamajos arhīvos, treškārt, lauka pētījumā (2006–2008) savāktās intervijas un citi materiāli. Pētījums ir starpdisciplinārs, tā izstrādē izmantotas antropoloģiskā un sistemātiskās analīzes metode.

1. Teosofijas un politikas interferences aizsākumi

Teosofijas un politikas interference izvēršas visai plaši līdz ar Teosofijas biedrības dibinātājas Helēnas Blavatskas (Cf. Galli 1994; Goodrick-Clarke 2002) un viņas sekotājas Enijas Besentas (Annie Besant, 1847–1933) darbību (Besterman 2003: 112–128). Arī nākamo paaudžu teosofi turpināja un joprojām turpina aktīvi iesaistīties politiskajās norisēs. Lai izprastu mūsdienu teosofu politisko darbību, vispirms pievērsīsim uzmanību tās vēsturiskajām saknēm, kas meklējamas Agni jogas jeb Dzīvās ētikas dibinātāja Nikolaja Rēriha politiskajos centienos.

Lai gan Agni jogas jeb Dzīvās ētikas sekotāji, savdabīgi interpretējot jēdzienu „kultūra”,¹ pirmām kārtām akcentē kultūras vērtības un ideju veidot jaunu kultūru,² PSRS slepeno arhīvu atvēršana un vairāku agrāk nepieejamo teosofu dienasgrāmatu un vēstuļu publiskošana sniedz pārsteidzošas liecības par Rērihu „garīgo ģeopolitiku” (McCannon 2002: 166). Jaunākie pētījumi Rērihu kustības vēsturē atklāj mākslinieka organizēto Centrālās Āzijas ekspedīciju (1925–1928; 1934–1935) politiskos mērķus (Шишкин 1999; Росов 2002; Andreyev 2003; Росов 2004). Nikolajs Rērihs centās īstenot Lielo Plānu (Великий план) dibināt Jaunu valsti (Новая страна), kas sniegtos no Tibetas līdz Dienvidsibirijai, ietverot teritorijas, ko pārvaldīja Ķīna, Mongolija, Tibeta un PSRS. Šī jaunā valsts bija iecerēta kā Šambalas³ valstība zemes virsū.

Lai izsekotu, kādā veidā krievu mākslinieks cenšas īstenot savu Lielo Plānu, jāņem vērā uz teosofijas doktrīnā iekļauto pārdzimšanas ideju balstītais Nikolaja Rēriha apgalvojums, ka viņš ir piektā dalailamas *Loznag Gyatso*⁴ reinkarnācija. 1924. gadā, kad

¹ Interpretējot vārda *kultūra* morfoloģisko struktūru, N. Rērihs apgalvo, ka jēdziens „kultūra” radīts sintēzes ceļā: *cult* – ‘pielūgšana’ esot Rietumu cilmes sakne, bet *ur* – ‘gaisma’, ‘uguns’ – Austrumu cilmes sakne (Roerich 1933: 47.) Tādējādi kultūras jēdzienu Rērihi skaidro kā *gaismas kultu* vai, precīzāk, kā radošās uguns pielūgšanu (Hierachy 1977: 100).

² Idejas veidot jaunu kultūru pirmsākumi meklējami kņazienes Marijas Teniševas dibinātajā Talaškino mākslas centrā, kur N. Rērihs darbojās vairāk nekā desmit gadus (1903–1914).

³ Šambala ir mītiska valstība, kas pēc Tibetas budistu uzskatiem atrodas kaut kur Tibetas ziemeļos un kur esot meklējams tantrisma teksta “Kalačakra” īstais variants. Pēc islama nostiprināšanās Indijā budisti uzskata, ka Šambala ir kļuvusi neredzama, un cer, ka tā kļūs redzama, kad atnāks valdnieks, kas saka musulmaņus (Keown 2004: 257).

⁴ *Loznag Gyatso* (1617–1682) bija pirmais dalailama, kam izdevās gūt lielu politisko varu pār Centrālo Tibetu. Viņa vadībā sāk būvēt Patalas pili Lhasā, Tibetas budisma *Gelugpa* skola veic tautas konsolidācijas funkciju un tiek uzturētas labas attiecības ar Mongoliju un Ķīnu.

mākslinieks ierodas Dardželingā, daži Tibetas budisti atzīst Nikolaju Rērihu par piektā dalailamas reinkarnāciju.⁵ Pēc krievu vēsturnieka Aleksandra Andrejeva domām šis atzinums ir ārkārtīgi svarīgs Nikolaja Rēriha politisko ambīciju izpratnē (Андреев 2008: 244–257).

N. Rēriha iecerētajā valstībā liela nozīme paredzēta Altajam, kur pēc viņa uzskatiem meklējama brīnumainā Balto ūdeņu zeme (Беловодье), par ko vēstīts gan krievu folklorā, gan vairāku parareliģisko grupu mācībās.⁶ Atsaucoties uz dažādu tautu mutvārdu daiļradē atrodamajiem vēstījumiem gan par nogrimušajām pilsētām un pazemes tuneļiem, gan par noslēpumainajām pazemes tautām *agartiem* un *čudiem*, N. Rērihs apgalvo, ka „ne jau par māņticību ir runa, bet par zināšanām” (Rērihs 1998: 50), un cer, ka Altaju un Himalajus savieno pazemes eju tīkli, pa kuriem no Altaja varot nonākt Lhasas Potalas pilī.

Lai austrumos izveidotu jaunu impēriju, Nikolajs Rērihs cenšas gūt dažādu valstu, tai skaitā arī padomju Krievijas, politisko atbalstu. Kāda ir bijusi Nikolaja Rēriha attieksme pret boļševikiem, ir ļoti interesants jautājums, kas ir ticis traktēts dažādi, jo mākslinieka politiskā orientācija ir vairākkārt mainījusies. Cariskās impērijas laikā Nikolaja Rēriha politiskie uzskati bija izteikti monarhistiski, bet pēc boļševiku apvērsuma Krievijā viņš pieņem piedāvājumu strādāt jaunās varas paspārnē. Pēc emigrācijas uz Rietumiem mākslinieks publicē ārkārtīgi asus izteikumus pret boļševikiem: “All that Bolshevism boast of is simply a swindle, a false staging which is intended to deceive the various Socialistic commissions which come to investigate the Bolshevik “Heaven of Earth.” [...] Vulgarity and hypocrisy. Betrayal and bribery. The distortion of all the sacred conceptions of mankind. That is Bolshevism. That is the impudent monster which is deceiving mankind. A monster who has gained possession of the sparkle of precious stones.” (Roerich 1919: 3–4)

Par nepatiku pret boļševikiem liecina mahātmu atklāsmes, ko Rērihi saņem divdesmito gadu sākumā. Tajās vēstīts, ka pēc diviem ar pusi gadiem boļševiku vara kritīs un izveidosies konstitucionālās monarhijas valsts, kurā ietilps Kaukāzs, Ukraina, Somija un arī Polija (Из Кембриджских записей 2002: 45). Lai gan šie pravietojumi nepiepildās, mahātmas nezaudē savu autoritāti Rērihu acīs, un 1922. gadā pēc mahātmu padoma viņi sāk atbalstīt komunismu un Ļeņinu, kura veikumu vērtē kā sagatavošanās posmu pirms Šambalas valstības iestāšanās. Rērihi jūt pienākumu palīdzēt Ļeņinam, kuru pasaule

⁵ Nikolajs Rērihs izmanto apstākli, ka tiek apšaubīta sestā dalailamas likumība, un pretendē kļūt par īsto un patieso dalailamu līnijas, kas tika pārrauta 17. gadsimtā, turpinātāju.

⁶ Belovodjes mīts joprojām gūst reālas izpausmes Krievijas jaunajās reliģiskajās kustībās, piemēram, Belovodje grupa Voronežas argabalā (Валагин 2005).

nesaprotot. Agni jogas jeb Dzīvās ētikas grāmatas „New Era Community” 1926. gada izdevumā Ļeņins ir slavīnāts kā mahātmu vēstnesis un evolūcijas virzītājs.⁷

Lai gūtu padomju varas atbalstu, 1924. gadā Nikolajs Rērihs apmeklēja padomju Krievijas vēstniecību Berlīnē, kur sniedz ziņas Nikolajam Krestinskim (Николай Крестинский) par britu pretpadomju aktivitātēm reģionā pie Himalajiem, kurš, savukārt, ziņo uz Maskavu Ārlietu komisāram Georgijam Čičerinam (Георгий Чичерин), N. Rēriha studiju biedram, ka mākslinieks atbalsta padomju varu (Adreyev 2003: 296). Savukārt 1925. gadā Nikolajs Rērihs dodas uz Parīzi, lai tiktos ar padomijas „finanšu ministru” Leonīdu Krasinu (Леонид Красин). Centieni gūt boļševiku atbalstu sasniedz kulmināciju 1926. gadā. Kad Nikolaja Rēriha vadītā ekspedīcija sasniedz Urumčus, padomijas ģenerālkonsuls ziņo uz Maskavu, ka Rērihiem ir vēstule no mahātmām, adresēta biedram G. Čičerinam un Josifam Staļinam ar piedāvājumu dibināt lielu Austrumu Republiku Savienību (Adreyev 2003: 297).

1926. gada 9. jūnijā, ieradušies Maskavā ar mahātmu vēstuli, nelielu lādīti ar zemi V. Ļeņina mauzolejam no Burhatas-Bulatas un gleznām, kurās attēlotais Buda Maitreja stipri līdzīgs Ļeņinam, viņi tiek ar vairākām ietekmīgām politiskām personām. Maskavā nogādātajā vēstulē mahātmas mudina izplatīt komunismu visā pasaulē, kas būtu solis uz priekšu evolūcijas procesā (Росов 2002: 180). Šo Rērihu vizīti Maskavā mūsdienu teosofi skaidro šādi: „Оказывается, в пространстве России на тот момент сошлись два потока – одновременно были подготовлены духовная революция и социальная революция. И вот если бы они объединились в одном русле, то сейчас Россия была бы совсем другим государством и не было бы того разрушения, которое шло в последствии. Мы бы не пришли к тем печальным результатам, которые сейчас имеем не только в России, но и в бывшем Советском Союзе.” (Intervija Nr. 5) Līdzīgi kā citu politisko okultistu plāni (Андреев 2004), arī Nikolaja Rēriha iecere dibināt Austrumu Republiku Savienību ar PSRS atbalstu nerealizējās.

Trīsdesmitajos gados, kad Krievijā sākās Staļina represijas, tai skaitā arī pret rērihiešiem, un padomju vara mainīja savu nostāju Tālo Austrumu politikas jautājumā, Rērihi pārliecinās, ka boļševiki nesniegs gaidīto atbalstu Lielajam Plānam un atsāk meklēt kontaktus ar ASV. Pateicoties Ņujorkas Nikolaja Rēriha muzeja starpniecībai, mākslinieks saņem finansējumu otrajai ekspedīcijai (1934–1935) (Williams 1980; Culver, Hyde 2000). Sakariem ar ASV vērstoties plašumā, Rērihiem pat izdodas nodibināt saraksti (1934–1936) ar prezidentu Franklīnu Rūzveltu. Lai gan ASV prezidents Helēnai Rērihai neraksta

⁷ Mūsdienās šo grāmata izdod pēc 1936. gadā Rīgā publicētā izdevuma, kur visas atsauces uz Ļeņinu svītrotas.

pašrocīgi, astoņas no Baltā nama saņemtās atbildes vēstules apliecina pozitīvu attieksmi. Nemsim vērā, ka F. Rūzveltu interesē austrumu zemju ģeogrāfija, vēsture, kultūra un reliģija, un, tā kā viņa senču izcelsme ir saistīta ar Ķīnu, prezidents pievērš ievērojami lielāku uzmanību Ķīnai nekā daudzi citi ASV prezidenti.⁸ Helēnas Rērihas dienasgrāmatas lappuses, kas tapušas sarakstes laikā, liecina, ka mahātmas nemitīgi mudina viņu koncentrēt savas domas uz F. Rūzveltu (Сканкопии 27.12.1934). Turklāt, lai gūtu ietekmi uz pašu prezidentu, mahātmas aicina Helēnu Rērihu tuvināties prezidenta mātei (Сканкопии 28.01.1934). Sākoties sarakstei ar Balto namu, mahātmas norāda, ka jaunā Krievija var kļūt par Amerikas labāko sabiedroto. Sarakste pārtrūkst, kad ASV valsts drošības dienestam pastiprinās aizdomas par Nikolaja Rēriha projapānisko noskaņojumu, jo mākslinieks sazinās ar Japānas Ārlietu ministriju un Bruņoto spēku ministriju.

Šķiet, ka savām politiskajām ambīcijām Nikolajs Rērihs meklē atbalstu pie visiem šīs zemes varenajiem. 1948. gadā pratināšanas laikā nacionālsociālists Henrihs Millers (Heinrich Miller) atklāj, ka Nikolajs Rērihs bija pazīstams Gestapo ar segvārdu *Lama* un ka 1934. gadā krievu mākslinieks mēģinājis noskaidrot, vai vācu nacionālsociālisti atbalstītu viņa centienus Āzijā (Douglas 1995: 50–51).

Septiņdesmitajos gados, kad padomju ideoloģiskā sistēma sāk pamazām brukt, PSRS arvien pieaug Rērihu popularitātes vilnis, par kura kulmināciju var uzskatīt viņu dēla Svjatoslava Rēriha (1904–1993) tikšanos ar Mihailu Gorbačovu un viņa sievu Raisu Kremlī 1997. gada 14. maijā.⁹ Šī tikšanās dod iespēju Starptautisko Rērihu centru dibināt Maskavā, turklāt lieliskā namā – Lopuhina muižā. Varētu šķist, ka centieni izveidot Austrumu Republiku Savienību ir aizgājuši mūžībā līdz ar Nikolaju Rērihu, taču 1991. gadā mākslinieka dēls Svjatoslavs Rērihs ir norādījis Vladimiram Rosovam, ka Altajs ir ļoti svarīgs lielās nākotnes centrs, ka *Zvenigorod* joprojām ir liela realitāte un liels sapnis (Росов 2004: 280).

Nāk klajā arvien jauni zinātniski pētījumi par to, kā politiskais okultisms izpaužas mūsdienu Krievijā (Парвулеско 2006), tajos paustajai kritikai mūsdienu teosofi cenšas oponēt, „garīgojot” Rērihu politiskos mērķus: „Bet nu Rērihiem bija nākotnes Krievija, viņš skatījās, kas tagad tiek darīts. Viņiem galvenais bija, lai saglabājas garīgais, tieksme pēc garīgā, lai tā nepazūd, jo Rietumos praktiski ir pazudis. Tas ir pats galvenais, ja viņš to redz, ka tas ir saglabāts, tad viņi uzskata, ka valsts iet pareizo ceļu, tas, kas tur ir tikai

⁸ Džeimsa Hiltona stāsts „Pazaudētais horizonts” („Lost Horizon”), kas vēstī par utopisku lamu klosteri Tibetā, kur mīt ilgdzīvotāji, ir tā iedvesmojis F. Rūzveltu, ka 1942. gadā savu jauno vasaras mītni viņš nodēvējis par *Shangri-La*.

⁹ M. Gorbačova viedoklis par šo tikšanos atspoguļots avīzes „Правда” 1987. gada 15. maija numurā.

virskārta, ka viss šis militārisms un visa šī propoganda, nedzīvā, kura daudziem izraisīja smieklus, nu tādi muļķīgi lozungi, cilvēki, kuri domā, viņus tas īpaši neiespaido.” (Intervija Nr. 11) Varētu šķist, ka teosofiem Latvijā Nikolaja Rēriha politiskās aktivitātes nav zināmas, bet, veicot lauka pētījumu, nācās secināt, ka rēriehieši ir labi informēti par savas kustības dibinātāja politiskajiem centieniem, ko skaidro šādi: „Vienīgi Anglija vienmēr uztraucās par Rēriha iespaidu Austrumos. Ja Rērihs būtu gribējis, tad viņš būtu tāds maziņš imperators bijis, bet varbūt viņš tur, nu, mēģināja palīdzēt gan tibetiešiem vai kas, bet viņi jau ar’ ir ietiepīgi, tāpat kā viņš 1926. gadā bija Maskavā un brīdināja no Staļina. Viņam [Rēriham – A. S.] bij daudz kulturālu draugu. Bet viņi visi smējās par viņu, ko tāds Staļins tur varēs izdarīt? Nē, mēs esam paši stipri. Un pēc tam jau bija atkal par vēlu.” (Intervija Nr. 9) Latvijas teosofu interpretācijā Nikolajs Rērihs ir bijis izcils politiķis, kura tālredzība balstījās pravietiskajā gaišredzībā.

2. Teosofu politiskā darbība Latvijā

Līdzīgi kā citviet postpadomju telpā pēc ilgstošajām vajāšanām reliģiskās pārliecības dēļ Latvijā tagad darbojas vairākas jaunas reliģiskās kustības, kuru vidū ar īpašu aktivitāti izceļas teosofu grupas, kas balstās Rērihu jaunajā teosofijas mācības variantā. Zīmīgi, ka ezotērisma un politikas interference ir vērojama arī Latvijas teosofu saimē, kuras lielākie atzari ir Latvijas Rēriha biedrība, Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļa un Aivara Gardas grupa jeb Latvijas Nacionālā fronte (Cf. Biedrības).

Latvijas Rēriha biedrība ir viena pirmajām grupām, ko Rērihi ir dibinājuši dažādās pasaules valstīs. 1920. gadā biedrības pamatus Latvijā liek rīdzinieks Vladimirs Šibajevs (1898–1975), kas bija iepazinies ar Rērihiem Londonā un pēc viņu ierosinājuma nodibinājis Meistara Ložu Rīgā. Tās locekļi studēja teosofu literatūru, sākumā galvenokārt Helēnas Blavatskas „Slepeno mācību” („The Secret Doctrine”), bet pēc 1924. gada arī Rērihu Agni jogu jeb Dzīvo ētiku. 1928. gadā, kad pēc N. Rēriha lūguma V. Šibajevs aizbrauc uz Indiju, par Latvijas teosofu līderi kļūst ārsts homeopāts Fēlikss Lūkins (1875–1934). Pēc tikšanās Parīzē ar Nikolaju Rērihu un viņa dēlu Juriju Rērihu (1902–1960) F. Lūkins nodibina Rēriha Muzeja draugu biedrību, tāpēc 1930. gada 13. oktobri Latvijas Rēriha sekotāji uzskata par savas kustības dibināšanas datumu.¹⁰

¹⁰ Lai gan Rēriha sekotāji nevēlas, lai plašai sabiedrībai būtu zināma teosofijas vēsturiskā saikne ar brīvmūrniecību, 2005. gada 13. maijā tomēr tika sarīkots Meistaras Ložas 85 gadu atceres pasākums, kurā piedalījās Rēriha sekotāji arī no Vācijas un Baltkrievijas.

Kad biedrības darbību pārrauga dzejnieks Rihards Rudzītis (1898–1960), kurš to vada¹¹ no 1936. līdz 1940. gadam, N. Rēriha idejas kļūst īpaši populāras Latvijas literātu un mākslinieku aprindās, jo rērihieši aktīvi darbojas kultūras jomā: atklāj Rīgā muzeju (1937), kur tiek eksponētas Nikolaja Rēriha un viņa dēla Svjatoslava Rēriha gleznas, Latvijas rērihieši iesaistās Nikolaja Rēriha akcijās par kultūras vērtību aizsardzību (Miera Pakts), nodibina izdevniecību „Uguns”¹², kuras vadītājs, redaktors, korektors, bieži vien arī tulkotājs un autors ir pats R. Rudzītis. Dzejnieka nerimstošās darbības rezultātā tieši Rīgā 1937. gadā pirmo reizi tiek publicēta Helēnas Rērihas krieviski tulkotā H. Blavatskas “Slepenā mācība”, kurai ir īpaša nozīme apmēram 50 izdevniecībā „Uguns” izdoto grāmatu vidū.

Gan R. Rudzīti, gan citus Latvijas literātus un māksliniekus N. Rēriha mācībai piesaista, pirmām kārtām, ideja veidot jaunu kultūru. Krievu mākslinieks sludina, ka viņa uzdevums ir radīt universālu kultūru, kas apvienotu visas reliģijas un filosofijas.¹³ Tomēr kustības darbībā Latvijā iezīmējās arī politiskas nianšes. 20. un 30. gados PSRS vēstniecība Rīgā uztur ciešas saites ar Latvijas rērihiešu grupu un pat iejaucas Latvijas puses mēģinājumā slēgt rērihiešu biedrību, kas aktīvi propagandē padomju kultūras un ekonomikas panākumus (Niedre 2001: 133–134). Kad 1940. gada 17. jūnijā padomju karaspēks okupē neatkarīgo Latvijas valsti, Haralds Lūkins, Rēriha Muzeja draugu biedrības dibinātāja dēls, tiek ievēlēts pirmajā padomju Latvijas valdībā. Tomēr šoreiz teosofu iesaistīšanās politikā ir nesekmīga, jo pēc Latvijas oficiālās iekļaušanas PSRS sastāvā 1940. gada 5. augustā visas biedrības, to skaitā arī Rēriha Muzeja draugu biedrība, tiek slēgtas. Tā kā kustības locekļi turpina regulāri tikties, 1949. gadā Haraldu Lūkinu apcietina kā nelegālas organizācijas vadītāju.

Pēc Otrā pasaules kara Latvijā atgriežas padomju režīms un drīz vien sākas rērihiešu vajāšanas. Rērihiešu aresti, kas izvēršas no 1948. līdz 1951. gadam, smagi iedragā kustību, jo tiek apcietināti visi ievērojamākie kustības locekļi (vairāk nekā 40 cilvēku). Pēc rehabilitācijas 1954. gadā represētie pamazām atgriežas no izsūtījuma un turpina nelegāli tikties nelielās grupās. Lai izvairītos no iespējamajām vajāšanām un atgūtu

¹¹ Lai gan mēdz apgalvot, ka dzejnieks pārņēma biedrības vadību tūlīt pēc tās dibinātāja – F. Lūkina nāves, pirms R. Rudzīša biedrību vada Kārlis Stūre (Rudzītis 1935: 67).

¹² Rērihi sludināja, ka 20. gadsimta cilvēces garīgums esot noslīdējis tik zemā līmenī, ka, uguns enerģijai tuvojoties Zemei, ir nepieciešams kāds, kas augstākās kosmiskās enerģijas transformētu tā, lai cilvēce spētu tās uzņemt. To esot veikusi Helēna Rēriha, kas šādi glābusi pasauli.

¹³ Lai īstenotu minēto mērķi, 1922. gadā Ņujorkā tiek nodibināts internacionāls mākslas centrs “Corona Mundi”, kas atbalsta mākslas studijas, skolas, bibliotēkas, rīko izstādes, koncertus, zinātniskās ekspedīcijas. 1924. gadā Ņujorkā N. Rērihs atklāj muzeju, kas tiek nosaukts viņa vārdā.

tiesības darboties atklātībā, rērihieši sāk popularizēt Nikolaju Rērihu kā padomju varas atbalstītāju (Беликов, Князева 1973).

Sabrūkot padomju režīmam, aktivizējas Rēriha sekotāju darbība visā bijušajā PSRS teritorijā.¹⁴ Latvijā Rēriha sekotāji legalizējās 1988. gada oktobrī, kad tika atjaunota Latvijas Rēriha biedrība, ko vadīja Riharda Rudziša meita Gunta Rudzīte. Pirmajos atjaunotās organizācijas darbības gados tajā iestājās apmēram tūkstoš biedru (Intervija Nr. 9), bet drīz vien kustība sarūk un sašķeļas, tāpēc šobrīd Latvijā darbojas vairākas Rēriha sekotāju grupas. Šķelšanās ir notikusi pēc ģeopolitiskās orientācijas: Latvijas Rēriha biedrība ir orientēta galvenokārt Rietumu virzienā, tā sadarbojas ar ASV, Rietumeiropas (Vācija, Šveice, Lielbritānija, Itālija u. c.) un Austrumeiropas grupām, kas nav pakļautas Maskavas Starptautiskajam Rērihu centram; Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļa ir stingri orientēta Maskavas virzienā,¹⁵ bet Aivara Gardas grupa jeb Latvijas Nacionālā fronte, kas ir samērā noslēgta organizācija, meklē iespējas sadarboties ar citām radikālām organizācijām gan Latvijā, gan ārzemes.

Lai arī grupu locekļi ir kritiski pret citu grupu darbību, asu domstarpību starp Rēriha sekotājiem Latvijā nav, jo katra grupa darbojas savā jomā: Latvijas Rēriha biedrības locekļu vērtību sistēmas centrā ir kultūra, biedrības aktivitāšu galvenā forma ir kultūras pasākumi, un sociālajā komunikācijā dominē atslēgvārds *kultūra*. Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļa pievēršas izglītības jomai,¹⁶ bet Aivara Gardas grupas jeb Latvijas Nacionālās frontes darbība saistīta ar politiku.

Atgūstot nacionālo neatkarību, atdzimst arī nacionālistiskās idejas, ko neliela daļa rērihiešu sasaista ar teosofijas doktrīnu. Gluži kā Nikolajs Rērihs, kas centās izmantot politiķus savas idejas īstenošanā, arī Aivars Garda tiecas pēc politiskās varas jaunajā Latvijas postkomunistiskajā valdībā. Gluži kā Nikolajs Rērihs, arī Aivars Garda piedāvā sabiedrības struktūras pamatā likt Agni jogu jeb Dzīvo ētiku. Krājuma “Nevienam mēs Latvijai nedodam” priekšvārdā Aivars Garda atsaucas uz Rērihu mācību: “..visiem pieejamā Jaunā Laikmeta Mācība skaidri norāda visas pasaules tautu tālākās evolūcijas virzienu, kas jāpieņem nekavējoties: psihiskās enerģijas apgūšana, kooperatīva sabiedriskā iekārta, sieviešu kustība jeb sievietes īpašā loma sabiedriskajā dzīvē.” (Nevienam 2001: 3–4)

¹⁴ Rērihu kustības atdzimšana sasniedz kulmināciju līdz ar Raisas Gorbačovs iesaistīšanos Maskavas grupā. Respondents, kas ir bijis tā laika notikumu aculiecinieks, skaidro, kā augstā persona tiek izstumta no grupas (Intervija Nr. 4).

¹⁵ Lauka pētījumos konstatēts, ka šīs grupas locekļi savā starpā sazinās krievu valodā, un Rērihu tekstus krieviski lasa arī tie grupas locekļi, kas ir etniskie latvieši.

¹⁶ Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļai ir izdevies gūt ietekmi Latvijas pedagoģijā: grupa veiksmīgi popularizē Šalvas Amonašvili izstrādāto „humanitāro pedagoģiju”.

Ja Nikolajs Rērihs ar „kooperatīvo sabiedrisko iekārtu” saprata padomijas uzsākto sociālo un ekonomisko sabiedrības reorganizāciju, tad Aivars Garda piedāvā citu sociālo reorganizāciju – padomju laiku imigrantu („kolonizatoru”, „civilokupantu”) repatriāciju un latvisku Latvijas sociālo struktūru, ko veidotu vismaz 75% etnisko latviešu (Zepa 2006: 185). Aivars Garda uzskata, ka 700 tūkstošiem krieviski runājošo padomju emigrantu un viņu pēcnācējiem ir labprātīgi jārepatriējas vai arī tie ir jādeportē uz savu etnisko dzimteni, atlikušie 400 tūkstoši krieviski runājošo esot lojāli (Nevienam 2001: 378). Turklāt aicinājums uz repatriāciju vai deportāciju ir pamatots ar Agni jogas jeb Dzīvās ētikas mācību: „Tas tiesa, ka es visu Rērihu ģimeni uzskatu par saviem garīgajiem Skolotājiem. Gan Dzīvā Ētika, gan Rērihu darbi apliecina manu uzskatu pareizību. Taču neviens, pat ja viņam piesolītu naudas prēmiju, nevarētu viņu darbos atrast kaut vienu teikumu, kurā būtu teikts, ka krievu tautai jāuztiepj sava klātbūtne citām tautām, ka latviešu tautas cīņa par patiesu brīvību ir nosodāma.” (Nevienam 2001: 372)

Kā liecina respondentu sniegtās atbildes, teosofi ir asi noskaņoti pret viesstrādniekiem: „Bērni mums pateiks paldies, ja mēs sasedīsim zemas klases strādniekus no Turkistānas vai no Kazahstānas, vai no kurienes? Tad ko mēs drīkstam šeit ielaist? Tikai augstas klases speciālistu inženieri. Teiksim, mēs viņam maksājam, viņš mums palīdz kaut kur, ja? Augstas klases inženieri. Augstas klases zinošas personas. Ja man vajag kaut ko uzcelt, teiksim, ja es darbojos celtniecībā, ko jūs varat iedomāties, viņš ir iebraucis šeit, viņš kaut vai sienu krāso, es paskatos: kas tev kauna nav, kā tu krāso, kā tu dari? Spēka nav cīnīties pret to drausmīgo, bezgalīgi nekārtīgo darbu, ko viņi šeit dara.” (Intervija Nr. 1) Tikpat negatīva nostāja tiek pausta arī pret integrācijas politiku: „Jūs varat iedomāties, republika, valsts ir tāpat kā mazs dzīvoklis. Komunālais dzīvoklis. Vienā čigāns, vienā turks, vienā mongols, vienā krievs, vienā mēs – latvieši. Un tagad mēģinām mēs sadzīvot visi kopā. Vienā virtuvē. Kā var runāt vispār par integrāciju!” (Intervija Nr. 1)

Varētu šķist, ka šādi uzskati raksturo tikai vienu, turklāt sīkāko teosofu grupu Latvijā. Lauka pētījuma materiāli liecina, ka šāda tipa politiskā orientācija piemīt pat Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļai. Pret imigrantiem ir noskaņoti arī tie, kuri paši ir imigranti: „Вот то, что жгли машины, помните? Вот, эта Франция вся горела – это начало, это начало. Они пришли, и они хотят. Они принесли своё, они там работают, они как бы вносят свой труд и свои налоги в экономику страны.” (Intervija Nr. 5)

Apvienība Latvijas Nacionālā Fronte¹⁷, kas dibināta 1997. gadā, publicē laikrakstu „DDD”, kura politisko orientāciju atklāj pats izdevuma nosaukums „Deokupācija. Dekolonizācija. Deboļševizācija”. Aivara Gardas politiskās idejas tiek popularizētas ar grāmatām, kas publicētas izdevniecībā „Vieda”. Tā dibināta 1989. gadā un ir viena no pirmajām privātajām izdevniecībām Latvijā pēc neatkarības atgūšanas. Lai arī ezotērisko literatūru veido vairums izdevniecībā „Vieda” publicēto grāmatu, daļa izdevumu ir vērsti uz A. Gardas politisko centienu atbalstu. Lai gūtu politisku popularitāti, viņa grupas piedalās dažādās politiskās akcijās, kuras ir visai maz saistītas ar latviešu nacionālajām interesēm.¹⁸ Lai rastu reālu iespēju īstenot savus politiskos mērķus,¹⁹ A. Garda kopā ar savas grupas aktīvistēm kandidēja 2002. gada Latvijas Saeimas vēlēšanās „Latviešu partijas” sarakstā, tomēr iekļūšanai parlamentā nepieciešamo balsu skaitu partija neieguva.

Kad Latvijā svinēja 90. valsts gadadienu, A. Garda avīzē „DDD” paziņoja: „Latvijas 90. jubileju sagaidām kā okupēta un kolonizēta tauta. Abrene joprojām ir okupēta, un līdz pat šai dienai neesam spējuši to atgūt. Tauta ir kolonizēta, un kolonizatori ir pārņēmuši ne tikai ekonomisko, bet arī citas Latvijas dzīves sfēras. Atmoda būtībā neko pozitīvu nav devusi mūsu tautai. Jā, mēs izstājāmies no PSRS, bet esam atkal iestājušies tikpat bezjēdzīgā Eiropas Savienībā. Ja PSRS mums ļāva ražot, attīstīt lauksaimniecību, tad ES visu iznīcina. No PSRS maizes klēts esam pārvērtušies par ES atkritumu izgāztuvi.” (Garda 2008) Šādā interpretācijā nesenā padomju vara neapšaubāmi gūst pozitīvu vērtējumu. Pārsteidz tas, ka līdzīgu pozīciju pauž citu rēriehiešu grupu respondenti, kuru atbildēs jūtama zināma nostaļģija pēc aizgājušā laikmeta: „Toreiz mums bija, tā pasaules sabiedrība bija divpolāra. Tā te bij’: sociālistiskais lēģeris, kapitālistiskais lēģeris bij, savstarpējā sacensība bija, nu, aukstais karš un viss kas, jā, bet tas deva, kā teikt, no sabiedrības viedokļa, zināmu progresu deva.” (Intervija Nr. 13) Lai gan dīvaini izklausās apgalvojums – „latviešiem laime ir tā, ka viņi atrodas tuvu Krievijai” (Intervija Nr. 11), jāņem vērā, ka teosofijas doktrīnā iekļauta ideja par Krievijai uzticēto lielo un sakrālo misiju. Arī šobrīd Latvijas rēriehieši saista savas cerības ar Krieviju: „Rēriham tā bija nākotnes Krievija, viņš, it sevišķi pēdējos gados, uzsvēra, ka ir priecīģs par Krieviju. Saka, ka Krievija praktiski ir viena no tām, kas iziet vispār sveikā no visas šīs globālās degradācijas.” (Intervija Nr. 11)

¹⁷ A. Garda ir deklarēģis, ka Latvijas Nacionālā fronte (LNF) ir biedrība, kuras mērķis ir 1918. gada 18. novembrī proklamētās un 1940. gadā okupācijas rezultātā likvidētās Latvijas valsts atjaunošana. Galvenais uzdevums mērķa sasnieģšanai ir panākt Latvijas dekolonizāģiju un deokupāģiju, ko paredz gan Latvijas, gan starptautiskās tiesiskās normas (Cf. Latvijas).

¹⁸ 2007. gada 31. jūlijā Doma laukumā notika Latvijas-Lībānas kultūras biedrības organizēģtais pasākums, lai protestētu pret Izraēlas veikto agresiju pret šo valsti. Pasākumā piedalģģās arī LNF pārstāģģji.

¹⁹ Lģģa Muzikante, Liene Apine, Ilze Liepa, Lģģa Krievģģa, Vita Ņikitina.

Lai gan Latvijas Rēriha biedrība un Starptautiskā Rērihu centra Latvijas nodaļa apgalvo, ka A. Garda ir atkāpies no Rērihu mācības pamatvērtībām,²⁰ centieni gūt politisku varu, apvienojot politiskās, sociālās un teosofiskās idejas, atspoguļo tendenci, kas sakņojas kustības dibinātāja paraugā. Arī Nikolajs Rērihs savu politisko darbību pamato ar teosofijas mācību, piedāvājot mahātmu sniegtās jaunās atklāsmes par politiskiem jautājumiem. Tātad A. Gardas darbība ir likumsakarīgs Rērihu piekoptās teosofisko un politisko ideju interferences turpinājums.

Secinājumi

Lai gan visas rērihiešu grupas parasti prezentējas kā kultūras organizācijas, to darbība ietver arī politisku akcentu, kas ir vērtējams nevis kā teosofijas margiņāla izpausme, bet gan kā kustības dibinātāja politiskajos centienos vēsturiski sakņota tradīcija. Jaunākie pētījumi teosofijas vēsturē liecina, ka Rērihu politiskā orientācija ir mainījusies atkarībā no pasaules politiskās situācijas. Lai sasniegtu savu mērķi – dibināt Austrumu Republiku Savienību, Nikolajs Rērihs ir centies gūt atbalstu no dažādām pasaules lielvarām.

Arī Latvijā teosofijas vēsture ir cieši savijusies ar politiku, pirmkārt, padomju režīms sekmīgi izmantoja Rēriha sekotājus, propogandējot komunistisko ideoloģiju neatkarīgajā Latvijas Republikā, otrkārt, pēc Otrā pasaules kara teosofi tika pakļauti politiskajām represijām, treškārt, lai izvairītos no viņu darbības ierobežošanas, padomju gados rērihieši centās popularizēt savu dibinātāju kā padomju varas atbalstītāju, ceturtkārt, pēc padomju režīma krišanas teosofu grupās ir vērojama neskaidra politiskā orientācija starp labējiem un kreisajiem ar visai radikālu ideju pieskaņu.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Andreyev, Alexandre (2003). *Soviet Russia and Tibet: The Debacle of Secret Diplomacy, 1918–1930s*. Leiden, Boston: Brill.
- Besterman, Theodore (2003). *Annie Besant: A Modern Prophet*. Whitefish, Kessinger Publishing.
- Biedrības darbība pēdējos gados. <http://www.latvijaserihabiedriba.lv/images/vesturelat.htm>. (Skatīts 10.11.2008.)
- Culver, John C., Hyde, John (2000). *American Dreamer: The Life and Times of Henry A. Wallace*. New York: W. W. Norton & Company.
- Douglas, Gregory (1995). *Gestapo chief: The 1948 Interrogation of Heinrich Müller*. San Jose: R. James Bender. pp. 50–51.
- Galli, Giorgio (1994). *Hitler e il nazismo magico. Le componenti esoteriche del Reich millenario*. Milano: Rizzoli.

²⁰ “Rēriha mācībā nekas tāds, kā Garda to interpretē, nav. Dzīvajā ētikā, gluži otrādi, [ir – A. S.] paragrāfi, kur saka, ka nevajag ieciklēties uz nacionālajām lietām, jo garam nav tautības. Tas tikai, mēs jau redzam šodienā, kādas nelaimes tas nes cilvēkiem, tas citādāk jāuzsver. (...) Sākumā varbūt bija pārpratums, bet es domāju, tas transformējies apzināti. Apzināti, tīri kā politiska biznesa projekts.” (Intervija Nr. 7)

- Garda, Aivars (2008). *Ko vēlēsīm latviešu tautai un zemei Latvijas valsts 90 gadu jubilejā?* <http://www.ddlnf.com/content/blogsection/7/29/>.
- Goodrick-Clarke, Nicholas (2002). *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*. New York: New York University Press.
- Hierarchy. (1977). New York: Agni Yoga Society.
- Homoseksuālisms – cilvēces negods un posts. (2002). Rīga: Vieda.
- Intervija Nr. 1 [10.10.2006. Čaka ielā 56, Rīga, Latvija. Sieviete. 1945. Grupas locekle.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 11 [30. 10. 2006. Krišjāņa Valdemāra 10a, Rīga, Latvija. Vīrietis. 1979. Grupas loceklis.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 13 [13 11 2006. Bruņinieku ielā 22, Rīga, Latvija. Vīrietis. 1932. Grupas neformālais loceklis.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 4 [18 10 2006. Lubānas ielā 6, Rīga, Latvija. Vīrietis. Dz. gads nav minēts. Grupas loceklis.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 5 [29. 10. 2006. Raiņa bulvārī 19, Rīga, Latvija. Sieviete. 1951. Grupas locekle.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 7 [01. 11. 2006. Skārņu ielā 19, Rīga, Latvija. Sieviete. 1963. Grupas locekle.] (audioieraksts).
- Intervija Nr. 9 [01. 11. 2006. Krišjāņa Valdemāra 10a, Rīga, Latvija. Sieviete. Dz. gads nav minēts. Grupas locekle.] (audioieraksts).
- Īsumā par Latvijas Rēriha bierību. <http://www.latvijasrerihabiedriba.lv/images/RXLVlat.htm>. (Skatīts 10.11.2008.)
- Keown, Damien (2004). *A Dictionary of Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.
- Latvijas Nacionālā fronte. <http://www.ddlnf.com/content/blogsection/12/33/>. (Skatīts 10.11.2008.)
- Laurant, Jean-Pierre (2006). Politics and Esotericism. *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism*. London, Boston: Brill. pp. 964–966.
- McCannon, John (2002). By the Shores of White Waters: The Altai and its Place in the Spiritual Geopolitics of Nicholas Roerich. *Sibirica*. 2 (2). pp. 166–189.
- McIntosh, Christopher (1972). *Eliphas Levi and the French Occult Revival*. London: Rider.
- Nevienam mēs Latviju nedodam. (2001). Rīga: Vieda.
- New Era Community. (1926). New York: Agni Yoga Society.
- Niedre, Ojārs (2001). *Pasākumi pret LKP un tās satelītorganizāciju nelegālo un legālo darbību. Latvijas izlūkdienesti 1919–1940: 664 likteņi*. Rīga: LU "Latvijas Vēsture" fonds. 139–155.
- Rēriha, Helēna (1999). *Vēstules*. 2. sēj. Rīga: Vieda.
- Rērihs, Nikolajs (1998). *Altajs–Himalaji*. Rīga, Vieda.
- Roerich, Nicholas (1919). *Violators of Art*. London: Russian liberation committee.
- Roerich, Nicholas (1933). *Fiery Stronghold*. Boston: The Stratford Company.
- Rudzītis, Rihards (1935). *N. Rērihs – kultūras ceļvedis*. Rīga: Rīta daile.
- Stasulane, Anita (2005). *Theosophy and Culture: Nicholas Roerich*. Roma: PUG.
- Wilkinson, Lynn R. (1996). *The Dream of an Absolute Language*. New York: SUNY Press.
- Williams, Robert C. (1980). *Russian Art and American Money: 1900–1940*. Cambridge: Mass.
- Zera, Brigita (2006). *Integrācijas prakse un perspektīvas*. Rīga: Baltijas Sociālo zinātņu institūts.
- Андреев, Александр (2004). *Окултист Страны Советов*. М.: Эксмо.
- Андреев, Александр (2008). *Гималайское братство. Теософский миф и его творцы*. Санкт-Петербург: Издательство Санкт-Петербургского Университета.
- Беликов, Павел, Князева, Валентина (1973). *Рерих*. Москва: Молодая гвардия.
- Валагин, Антон (2005). *"Беловодье" вывели на чистую воду. В Воронеже пресечена деятельность религиозной секты*. <http://www.religare.ru/print22962.htm>.
- Из Кембриджских записей (2002). *Вестник Ариаварты*. 2 (3) с. 44–57.
- Парвулеско, Жан (2006). *Путин и Евразийская империя*. Санкт-Петербург: Амфора.
- Росов А. В. (2002). *Николай Рерих: Вестник Звенигорода. Экспедиции Н. К. Рериха по окраинам пустыни Гоби. Книга первая. Великий план*. Санкт-Петербург: Ариаварта-Пресс.
- Росов А. В. (2004). *Николай Рерих: Вестник Звенигорода. Экспедиции Н. К. Рериха по окраинам пустыни Гоби. Книга вторая. Новая страна*. Санкт-Петербург: Ариаварта-Пресс.
- Сканочки манускриптов-дневников Е. И. Рерих. <http://www.urusvati.agni-age.net/>. (Skatīts 10.11.2008.)
- Шапошникова, Людмила (1992). Предисловие. Н. Рерих. *Обитель света*. Москва: МЦР, с. 5–6.
- Шишкин, Олег (1999). *Битва за Гималаи: НКВД – магия и шпионаж*. Москва: Олма-Пресс.

The publication has received research funding from the EC Sixth Framework Programme. This article reflects only the author's views and the Community is not liable for any use that may be made of the information contained therein.

Gatis Ozoliņš

Daugavpils Universitāte, Latvija

MŪSDIENU DIEVTURU GRUPU KREATIVITĀTE KĀ KULTŪRPOLITIKAS DISKURSS

Rakstā tuvāk analizēta mūsdienu latviešu dievturu grupu dalībnieku radošās aktivitātes jeb kreativitāte, balstoties uz lauka pētījuma gaitā iegūtajiem datiem, respektīvi, ļaujot runāt teicējai/teicējam un viņas/viņa tekstam (habitus). Ar kreativitāti raksta ietvaros tiek saprasta ideju un vērtību sistēma, kas nodrošina dievturu grupu attīstību un perspektīvas, kā arī iekļauj tās plašākā kultūrpolitiskā vidē. Sevišķa uzmanība veltīta tām nozīmīgākajām idejām un vērtībām, kas virza

mūsdienu latviešu dievturu grupu dalībnieku kreativitāti, plaši izmantojot teicēju habitus, tādējādi apzināti ļaujot dominēt grupu dalībnieku diskursam. Divi galvenie dievturu grupu dalībnieku kreativitātes virzieni ir doktrīnas (mācības) attīstība un rituālā (daudzīnājumu) prakse. Tie ir virzieni, kas ļauj piesaistīt plašāku sabiedrības un masu mediju uzmanību, jaunus dalībniekus un atbalstītājus, ietekmēt politikas un kultūras norises Latvijā.

CREATIVITY OF CONTEMPORARY *DIEVTURI* GROUPS AS A CULTURAL POLITICAL DISCOURSE

Dievturība (dievturi - "God keepers", "people who live in harmony with God") is a newly created religious tradition having appeared in the second part of the 1920s – 1930s, its most essential source includes materials of Latvian folklore and folk traditions. These are interpreted by construing a religious ethical theory and creating a religion which is alternative to Christianity, with its own doctrine and rituals, and the conception of Latvianness in culture and politics. Latvianness is the most essential concept of cultural politics to which all activities of the dievturi are subjected (exaltation, family celebrations (krustabas, vedības (marriage), bedības (funeral)) as well as seasonal rituals, cultural historical excursions, tidying and spiritual restoration of the sacral sites (sacred places, castle mounds), folklore activities, article publications in mass media, summer thematic camps in the countryside marked by intensive mastering and cultivation of history and culture, celebration of Latvian public holidays and the most important remembrance days. Contemporary dievturi groups are seeking for new ideas in order to develop and popularize their conceptions, which can partly be characterized as a cultural political programme for theoretical (doctrine) and practical (exaltations, ceremonies, seasonal rituals) realization of Latvianness and its components. Within this publication, creativity means the system of ideas and values that promotes the development and perspectives of dievturi groups as well as includes them into a wider cultural political environment thus performing a culture-creating job. A special attention is paid to the essential ideas and values guiding the creativity of contemporary Latvian dievturi groups, making ample use of storyteller habitus, thus intentionally allowing the domination of group participant discourse. The two main directions of dievturi group participant creativity are the

development of their doctrine (teaching) and the ritual practice (exaltations). These directions allow to attract wide attention of the society and mass media, new participants and supporters, to influence the political and cultural processes in Latvia.

An important part in the doctrinal reflections of the *dievturi*, especially in the ritual practice (exaltations), has always been taken by Latvian literature writings. A selective choice of these supplement the textual canon of the *dievturi* continuing the tradition in line with “the mood of Latvian folk songs” and attributing a more modern shape and world outlook concepts to *dievturi* undertakings. The aim of an exaltation is always associated with the main cultural political concept of the *dievturi* – Latvianness, namely, to make Latvianness more active, to offer an opportunity to approach Latvianness, make efforts for deeper comprehension of it, being aware and living through it, although thematically it may be dedicated to separate components of Latvianness (people, land, language, God, *Māra*, *Laima*, work, virtues, human life, and the like).

Also, the most essential ideas and values of *dievturība* – gender equality, domesticity, anti-globalism, ecology, traditional marriage formula, life style and appearance, environment (for example, use of Latvian language), music, art and literature priorities (classical and/or national music, use of local building materials and ornaments (all ornaments have been observed in Latvia’s nature), writers, poets and playwrights who most precisely depict the “Latvian spirit” – derive from folk songs and the cultural concepts deriving thereof. Activity in the field of Latvianness (ethnicity conception) is in accord with the activity in favour of the future of the Latvian people, symbolical non-forgetting of culture correspond to generating of culture. This attributes a political and social dimension to the cultural activity of *dievturi*. *Dievturība* does not perform an official cultural politics of cultural values, heritage, traditions etc., this is a task for politicians; however, it is at least a marginal participant of the cultural political sphere. Placing ethnicity, or the Latvian discourse, at the centre of cultural politics encompasses the range of further impact when the seeming encapsulation within the margins of culture are replaced by reflections on Latvian economy, guidelines in education and science, health care system, axiological juxtaposition of the countryside and city.

Also, the evaluation and criticism of the activity of the Christian Church by the *dievturi* is connected with the conception of Latvianness. *Dievturi* strongly disclaim Christianity and any chance of mutual cooperation (and also vice versa), protest against its monopoly position in Latvian society, consider Christianity a historically alien religion having been forced upon Latvians and demanding the status of a traditional religion in Latvia also for *dievturība* including, for example, the right to wed, to celebrate religious festivals.

The results of field research do not allow to speak about *dievturība* today as a strong and united manifestation of Latvian religious experience and way of life. Rather, it is possible to register (after the decline of the movement at the end of the 1990s and at the beginning of the 2000s) a quite consistent and sufficiently active revival which is connected with the appearance of new persons and creative ideas among Latvian *dievturi*. The future events depend on the fact whether *dievturi* themselves would be able to solve the protracted inner inconsistencies and find a uniting grounds for further development of the movement.

The article is based on the study results obtained during the 2006–2008 field research carried out in *dievturi* groups (interviews with group leaders, participants and individual representatives, transcripts of audio and video materials). The study was carried out with the financial support of the project “Society and lifestyles” and using its accepted methods – ethnographic description, semi-structured interviews and methods of visual anthropology (photography, filming) and instructions by the Ethical Commission (for example use of assumed names for storytellers).

Dievturība ir reliģiski ētiska mācība, kas Latvijā konstruēta 20. gadsimta 20. gadu otrajā pusē un 30. gados. Tās veidošanās apstākļi, attīstības vēsture, doktrīnas pamati un apsolījumi¹ ir pietiekami labi dokumentēti, un tamdēļ šī mācība raksturojama kā jaunradīta reliģiskā tradīcija. Latviešu dievturu draudze reliģiskas organizācijas statusu iegūst 1926. gadā. 1929. gadā tā tiek pārreģistrēta kā Latviešu dievturu sadraudze, apvienojot Rīgas, Valmieras, Jelgavas un Liepājas draudzes, bet no 1934. gada tā turpina darboties kā sabiedriska organizācija. Starp aktīvākajiem dievturiem 20. gadsimta 20.–30. gados minami: Jēkabs Bīne, Ernests Brastiņš, Kārlis Bregžis, Voldemārs Dambergs, Viktors Eglītis, Alfrēds Goba, Juris Kosa, Jānis Norvilis, Artūrs Salaks. Organizācijas rašanās iemesli 20. gadsimta 20. gadu otrajā pusē ir izteikti kultūrpolitiski – veidot alternatīvu reliģiju (to pretstatot kristietībai), ar savu doktrīnu, rituāliem un kultūru liekot pretī Eiropas mākslinieciskajām tradīcijām „latvisko stilu”, tās veidošanos noteica arī nacionālisms politikā (Beitnere 1995; Kļaviņš 1990; Misāne 2000; Misāne 2005; Рыжакова 1995; Saivars 1997). Viens no nozīmīgākajiem tā laika dievturības ideologiem A. Goba atzīst: „Bez latviski reliģiskās jūsmas un atskārtumiem dzejniekam draud apsūkums, dvēseles nabadzība, nenozīmība. Bez latviskas reliģiskās gaismas viņš nespēj ieraudzīt dzejai cienīgu vielu, sižetus, tēlus; viņš nedzird vairs cildenos ritmus, bet tikai ikdienas prozaisko troksni. Bez latviskā gara dzejnieks klaiņā apkārt kā mēnessērdzīgs un grābstās pēc svešiem niekiem. Viņš pūlas iešūpoties svešos ritmos un nesaprot, ka tas tik nevajadzīgs un kaitīgs darbs.” (Goba 1934: 56)

Latviešu dievturu sadraudzes darbība tika aizliegta 1940. gadā. Pēc Otrā pasaules kara aktīva darbība atsākās latviešu trimdas dievturu vidū, kur ar dievturības konceptu saistītās aktivitātes būtiski ietekmēja latviešu kultūras saglabāšanos emigrācijas vidē (Jātniece 2004: 345–353). Latvijā dievturu darbība atjaunota 20. gadsimta 80. gadu otrajā pusē, bet draudze oficiāli reģistrēta 1990. gadā 18. aprīlī. Par atjaunotās Latviešu dievturu sadraudzes līderi kļūst keramiķis Eduards Detlavs.

Mūsdienu Latvijā (20. gadsimta 90. gadi – 21. gadsimta sākums) darbojas 16 ar dievturības koncepciju saistītas grupas (Auseklis, Rāmava, Burtnieks, Dainu Līga, Daugava, Tālava, Beverīna, Namejs, Madaras, Rūsiņš, Dižozols, Bramaņi, Viesturs,

¹ „Tāpēc mēs esam arī pret to pastardienas sludināšanu. Mēs kategoriski to noliedzam, jo, kā var būt Dieva brīnums pasaulē, Dieva darinājums tik skaists, tik plašs, tik stiprs, tik daudzpusīgs, un to vienā dienā padot vispār iznīcībai. Tas ir nonsens, tas ir vispār nesaprotami, un tāpat mēs esam pret to, ja atsevišķas personas, mēs gan personības ļoti cienām, piemēram, (...) mums vajadzētu ieviest skolās lielo personību mācību, jo viņi saka, viss ar laiku izbeidzas, bet personība kā ideāls, personība kā piemērs, kā paraugs paliek un eksistē. Es domāju, arī visi šie piemēri un paraugi, kas mūsu vecākās paaudzēs ir iekšā, vispār mūsu vēsturē, tie taču jāpaglabā, šie varoņi, šie gudrie, šie pašaieliedzīgie, šie talantīgie, šie tālredzīgie cilvēki, tie visi jāpaglabā atmiņā, mūsu pieredzē.” (Plukšis (15.12.2006.). Intervija.)

Sidrabene, Austra, Māras loks). No minētajām dievturu grupām Viestura, Sidrabenes un Austras draudzes ir t. s. neatkarīgās dievturu grupas, jo to darbība nav reģistrēta un tās neietilpst Latvijas dievturu sadraudzē. Nodibinājums Māras loks arī ir no Latvijas dievturu sadraudzes neatkarīga organizācija. Māras loka dalībnieku aktīvā iesaistīšanās dievturības koncepcijas popularizēšanā un interpretēšanā izsauc asu Latvijas dievturu sadraudzes līderu nosodījumu, par ko liecina gan lauka pētījuma interviju dati, gan globālajā tīmeklī, Latvijas dievturu sadraudzes mājas lapā <http://www.dievturi.org/> atrodami materiāli. Tomēr Māras loks spējis piesaistīt arī atsevišķas grupas un personas, kas ietilpst Latvijas dievturu sadraudzē. Varētu teikt, ka Māras loks atbilst tiem dievturiem, kas uzskata, ka līdzšinējais vadības stils ir pārāk konservatīvs, gauss un neefektīvs.

Par dievturības teorētisko un praktisko interpretāciju galveno avotu tiek uzskatīta latviešu folklorā, sevišķi tautasdziesmas un tradicionālā dzīvesveida liecības (etnogrāfiskie apraksti, sadzīves priekšmeti un darba rīki, darba paņēmieni un to veikšanas tradīcijas, gadskārtu un godu svinēšanas un ceremoniju elementu apraksti, nacionālās pašapziņas izpausmju liecības). Mūsdienu dievturības kustības dalībnieki uzsver, ka dievturība un latvietība ir E. Brastiņa tautasdziesmās ieraudzīts latviskā pasaules uzskata atjaunojums: „Jā, jā, Brastiņš neizgudroja dievturību. Brastiņš neizgudroja latvju dievestību. Brastiņš tikai lasīja, to, ko Barons un citi savākuši. Draugi mīļie, bet tur jau nav tikai gadskārtu riti, tur jau nav tikai precības, Jāņi, dzimšana, precības un nāve. Tur jau nav tikai mēslu talkas un, un, un vēl kaut kas. Tur taču ir filozofija! Viņš to tikai pateica!” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Latvietība ir nozīmīgākais kultūrpolitikas koncepts, kam pakļautas un pakārtotas visas dievturu aktivitātes (daudzīnājumi, ģimenes godi (krustabas, vedības, bedības), gadskārtu rituāli, kultūrvēsturiskas ekskursijas un sakrālo vietu (svētvietu, pilskalnu) sakopšana un garīga atjaunošana, folkloras pasākumi, rakstu publikācijas masu medijos, vasaras tematiskās nometnes laukos, kas saistītas ar vēstures un kultūras intensīvu apgūšanu un kultivēšanu, Latvijas valsts svētku un nozīmīgāko atceres dienu svinēšana).

Paralēli tam vērojamas arī tendences folkloras kanonu papildināt ar līdzīgu ideju un vērtību tekstiem. Piemēram, ievērojamu vietu dievturu refleksijās vienmēr ieņem latviešu literatūra. Daiļdarbu selektīva atlase papildina dievturu tekstuālo kanonu, turpinot tradīciju atbilstoši „latviešu tautasdziesmu garam” un piešķirot dievturu pasākumiem modernāku veidolu un mūsdienīgākus pasaules uztveres konceptus. Spilgts piemērs ir daudzīnājums Pekas kalnā 2007. gada 5. augustā, to organizēja Beverīnas draudze (Valmiera) un Rānavas draudze (Rīga), piedaloties arī folkloras kopai „Laiva”. Daudzīnājums tika veltīts latviskā dzīvesveida nākotnei. Daudzīnājumā tika nolasīti latviešu dzejnieku Kārļa Krūzas,

Viktora Eglīša, Kārļa Skalbes, Zinaīdas Lazdas, Anšlava Eglīša, Ārijas Elksnes, Vizmas Belševas, Leona Brieža, Māras Zālītes, Igora Jakaiša, Ulda Bērziņa, Imanta Ziedoņa dzejoļi. Literatūra paplašina reliģiskās pieredzes iespējas un intensitāti, bagātina reliģisko domu, pamazām veidojot aptverošāku intelektuālo tradīciju, kas līdz šim ir bijusi visai vājš dievturu priekšstatu kompleksa komponents. Plašāki dzejoļu tekstu komentāri minētajā pasākumā izpalika. Lasījumu jēga tamdēļ drīzāk meklējama apstākļi, ka tie izskan svētvietā, palīdz atjaunot tās garīgumu un rosina klausītāju jeb daudzinājuma dalībnieku pārdomas. Daudzinājuma mērķis saistīts ar galveno dievturu kultūrpolitisko konceptu – latvietību, tās aktivizēšanu, piedāvājot iespēju tuvoties latvietībai, mēģināt to dziļāk izprast, apzināties un pārdzīvot. No daudzinājuma satura izriet vairākas nozīmīgas kultūras radošā darba idejas: 1) folklorā tiek atzīta par senā garīguma avotu mūsdienu pasaulē. Tāpēc tās klātbūtne ir vienmēr nozīmīga un kreatīva; 2) tautas „radošais gars” nav miris, tas nekad nav pārstājis veidot un uzturēt tautai nozīmīgas vērtības un turpina to darīt, kamēr vien tauta pastāv; 3) dievturiem nav nekādas nepieciešamības iekapsulēties dainu pasaulē, viņiem ar redzīgām acīm (dievturīgām acīm) jāraugās uz tautas literāro mantojumu. Latviešu pasaules izpratne (dievturu konceptu līmenī) cauri gadu simtiem, sākot ar dainu sacerētājiem līdz dzejniekiem, tiek veidota un nemitīgi attīstīta, un nav nekāda iemesla ignorēt dzejnieku ieguldījumu latviešu pasaules ainas attēlojumos. Koncentrētais daudzinājuma apraksts apliecina tradicionālā (iepriekš dotā) un modernā (mainīgā) savstarpējo dinamisko saistību, kas ir ne tikai nozīmīgs garīgs (kultūras) uzstādījums, bet arī simbolisks politisks mērķis.

Tomēr šāda atkāpe no „ortodoksijas” dievturībā ne visiem ir pieņemama un līdz ar to rada ne tikai iekšējo saspīlējumu, bet arī doktrīnas problēmas. Trūkstot skaidri saprotamiem dzejas atlasē kritērijiem, potenciālo literāro tekstu iekļaušana daudzinājumos un to (pār)interpretācija saistīta ar „teoloģiskiem” sarežģījumiem, jo process, kas atstāts atsevišķu personību rokās, kādā brīdī var pārāk radikāli atšķirties no esošā dievturības tekstu kanoniskā korpusa un tikt praktizēts šaurā lokā. Par to liecina arī daudzinājums Pekas kalnā, kad dzejoļu deklamāciju nepavadīja komentāri, vismaz par iekļaušanas motivāciju. Šis apstāklis netieši norāda uz idejas veidošanos un skaidrības trūkumu tās iespējamā praktizēšanā. Nav īsti saprotams, kuri dzejnieki vai dzejas darbi precīzāk pauž dievturības būtību, kas, protams, ir intuitīvi aprakstāms lielums. Neraugoties uz sīksto turēšanos latviešu folkloras laukā, galvenie kustības ideologi to pakļauj pietiekami nozīmīgām kreatīvām refleksijām un dažkārt no folkloras un etnoloģijas tekstiem visai attālinātām spekulācijām. Šī tendence raksturīga arī mūsdienu dievturu kustībai, kas,

meklējot jaunus un modernākus izpausmes veidus, nekritiski reflektē par 20. gadsimta 20.–30. gados radītajām dievturu dogmām un tradīciju atvasina no kustības dibinātāju pieņēmumiem. Tomēr turpinājums un attīstība, neapšaubāmi, ir nozīmīgs kustības nākotnes garants, lai arī kreatīvs īstenojums ne vienmēr ir iespējams: „Un kāpēc? Tāpēc, ka tieši tāpēc, ka cilvēks pēc dabas grib ņemt kaut ko gatavu. Arī tie, kas ir dievturi, visi bieži ir nevis Brastiņa idejas turpinātāji, sekotāji, bet Brastiņa pielūdzēji! Jā, un pielūdzējam nav svarīgi zināt, ko viņš pielūdz, viņam pietiek ar to, es jūs pielūdzu. Jūs tā teicāt, labi, jūs tā neteicāt arī labi.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Teicēja paustais pārmetums precīzi raksturo kreativitātes būtību, kas ir nevis akla sekošana, bet gan radoša gara brīva izpausme.

Arī dievturības nozīmīgākās sociālās idejas un vērtības: dzimumu līdztiesība; ģimeniskums; antiglobālisms; ekoloģija; tradicionālā laulību formula; dzīvesstils un izskats; apkārtnē, piemēram, latviešu valodas lietojums; mūzikas, mākslas un literatūras prioritātes (klasiskā un/vai tautas mūzika, vietējo materiālu un Latvijas dabā noskatītu ornamentu izmantojums, „latvisko garu” visprecīzāk attēlojošie rakstnieki, dzejnieki, dramaturgi) izriet no tautasdziesmām un no tām atvasinātiem kultūras konceptiem: „Galvenās vērtības, nu es domāju tā, ka tās vērtības izriet no visu dainu un greznas kultūras uzskatiem, jā. [...] Nu dainas, dievturība uzskata, ka Dievs izpauž sevi gan cilvēkā, jā, gan dabā, visumā, jā, kosmosā. Lūk, tā ir tā galvenā vērtība, tā tad cilvēks ir dievājs, jo pēc sava uzstādījuma, jā, viņam pasaka, tu principā esi gaišs un turies pie tā, kop sevī šo gaišo, jā. Bet esi arī darbīgs, neesi pasīvs. Zini, ka pasaule ir mainīga, jā, tad viņš par tādu top, jā. Un ja cilvēkam saka, tu esi nelga, tu esi zaglis, tu esi grēcīgs, un kas tad cits atliek, viņam vienā brīdī par tādu ir jāklūst, lai viņš pierāda, ka viņš tāds ir, jā. Jebkura gadījumā arī mitoloģija to saka, kad kāda ir mūsu domāšana, tādu pasauli mēs redzam, jā. Dievturība balstās uz dainās ietvertu pasaules ideālu, ja, ka ideāls, viņa varbūt ir orientieris, un ne vienmēr tā tieši sasniedzams. Tāpēc jau tas ir ideāls, jā. Bet orientēšanās uz ideālu ļoti svarīgi lieta, vai tu orientējies uz gaismu, vai uz tumsu. Vai tu orientējies uz nemītīgo atjaunotni, vai uz nemītīgu pasaules baudīšanu, komfortu, vai ne. Un tamlīdzīgi, vai tu orientējies uz patērēšanu, vai uz radīšanu, jā. Nu, tās ir ļoti atšķirīgas lietas, jā.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.)

Dainu kreativitāte tiek uzskatīta ne tikai par dievturības stūrakmeni, bet tā ir arī plašāks kultūrpolitikas koncepts. Kultūra, kas ar savām saknēm iesniedzas dainu pasaules garīgumā, kā uzskata dievturu grupu dalībnieki, spēj ne tikai sevi pilnveidot, bet arī nodrošināt tās adeptu kopīgās sabiedriskās un politiskās intereses, pretstatīt sevi globalizējošajam nihilismam un izvirzīt tālākus nacionālos mērķus. Šķiet, ka dievturu

grupu dalībnieki par zemu novērtē pastāvošās globālās izmaiņas un iespējamās sekas, par kuru raksturu tuvākā nākotnē diez vai kāds var sniegt ticamas prognozes. Dievturu kultūrpolitiskie uzskati un mērķi zināmā mērā ir industriālās sabiedrības, kurai, starp visu citu, ir raksturīgs izteikts nacionālā diskurss ekonomikā, politikā, kultūrā u. tml., vēlme pretstatīt sevi un savus konservatīvos (tai skaitā nacionālos) ideālus informācijas sabiedrībai. Globālā akcelerācija neatbilst dievturu līdzšinējam lēnīgajam un apcerīgajam darbības stilam un konservatīvajai kultūras un politikas uzdevumu izpratnei. Dievturības tuvākā nākotne ir atkarīga no spējas atbildēt uz laikmeta izvirzītajiem jautājumiem, diemžēl apšaubāma šķiet mūsdienu dievturības kā dzīvotspējīga organisma pastāvēšana, kaut gan tā varētu ne vien eksistēt kultūras un politikas perifērijā, bet arī sniegt vitālas atbildes ne tikai tās dalībniekiem, bet plašākai sabiedrībai, kuras vārdā dievturība atvasina savu darbību.

20. gs. 20. gadu otrajā pusē un 30. gadu sākumā dievturu stratēģiskais mērķis kultūrā un politikā ir latviešu dievestības [reliģijas – G. O.] atzīšana par Latvijas valsts reliģiju. Šim uzstādījumam ir iespējamās tālākas sekas, piemēram, sevišķas dievturu baznīcas, latviskas kultūras, kuras avots ir latvju dainas – latvju svētie raksti, nacionālas politikas izveide u. tml. Dievturība lielā mērā iecerēta un veidota kā alternatīva svešajai un uzspiestajai kristīgajai reliģijai. Arī mūsdienu dievturu grupu dalībnieki mēģina skaidrot un risināt dievturības un kristietības sarežģītās savstarpējās attiecības: „Ja mēs runājam par garīgo uzstādījumu, ja, tad kristietība, manuprāt, neiztur kritiku. Jā, manuprāt, jā! Kaut vai atmodas laikā, kristietību jau nepieteica, kā garīgu spēku, bet kā tomēr varas sistēmu.” (Girlicis 8.07.–9.07.2006.). Izteiktā ideja ir nepārprotama – kristietībai t. s. trešās Atmodas laikā bija jāatsakās no vienīgā patiesā garīguma garanta statusa Latvijas sabiedrībā un jādod vieta dievturībai.

Lielā mērā dievturu dažkārt aso kristietības noraidījumu izsauc kristīgo baznīcu monopolstāvoklis un saistība ar varu.² Dievturi uzsver, ka kristīgās baznīcas iekļaušanās politikā, atbalsts politiskajām partijām mūsdienu Latvijā nodrošina tai dominanci visā plašajā kultūrpolitikas areālā, sākot ar valdības un pašvaldības iestādēm līdz masu medijiem, skolām un medicīnas iestādēm. Dievturi vēlas līdzīgas tiesības, uzsverot, ka tieši

² „Jo, teiksim, kristietība vispār ņemams kā monopols, tas nav noliedzami, un tas ir faktiski, jāiegūst šī sadarbība, šī līdzāspastāvēšana, jāiegūst šī tolerance, lai latvietis vispirms skatītos kā kultūras cilvēks, ka dievturība arī ir latviešu kultūras sastāvdaļa, kas ir jāsargā, jākopj, jāattīsta... jāattīsta. Galvenais tas, ka mēs neesam nekādi dogmāti, dogmātiķi. Mēs taču pie tām stingušām regulām nepaliekam. Kaut kur Brastiņš ko ir teicis par tradīcijām, jūs jau zināt, tas arī mums jāievēro, vienmēr mums taču jāattīsta tālāk mūsu doma, mūsu tradīcijas, mūsu sapratne par visu, un tā tālāk, tā kā, nu, viņš arī teicis, tradīcijas piekopt, vēl nenozīmē dzīvot tikai uz pagātnes rēķina. Tradīcija ir dzīva, tā grib elpot to pašu gaisu, ko elpojam mēs. Tai vajadzīga mūsu laikmeta piedeva, pieaudzējums un kuplojums.” (Plukšķis 15.12.2006.)

viņiem īstenībā pienāktos kristietībai mūsdienās atvēlētais monopolstāvoklis. Par tipiska kristīgā iespaيدا un kristīgo baznīcu varas demonstrēšanas piemēru bieži min t. s. Balto stundu iznīcināšanu skolās un baznīcu pieaugošo ietekmi Latvijas izglītības iestādēs (piemēram, ekumeniski dievkalpojumi, sākot mācību gadu). Samērā bieži sastopamas norādes uz reliģiju izplatīšanā populāro stratēģiju: diskusija starp pretēju reliģiju aizstāvjiem un „mūsējo” uzvara. Kā diezgan tipiskas dievturu un kristiešu reliģisko polemiku vietas intervijās ir minētas slimnīcu palātas, retāk masu mediju sistēma (radio³, TV raidījumi, internets u. tml.). No šī konteksta izriet arī dievturiem nozīmīgākais kultūrpolitikas koncepts: iegūt kristīgajām baznīcām līdzvērtīgu juridisku statusu, respektīvi, panākt dievturības atzīšanu par vienu no Latvijas t. s. tradicionālajām reliģijām. „Tāpēc mēs tagad gribam slēgt ar valdību oficiālu, tieši par šo jautājumu, līgumu [valsts atzītas dievturu tiesības slēgt laulības – G. O.]. Ja mēs esam Latvijā, lai mums dod šīs tiesības. Kāpēc dod citiem, kas nav Latvijā? [...] Nē, nav. Viņām nav nekāda juridiska spēka, bet mēs cenšamies to pašreiz panākt. Mēs ar valdību tagad rakstām, futbolu taisām, drupinām to sienu. Bet būs! Es zinu! Es zinu, ka būs! Nu, pirmkārt, lai Jāņi tiktu svinēti normālajā laikā [21. jūnijā – G. O.], nevis divdesmit trešajā, kad faktiski jau beidzas, jo saulgrieži ir taču divdesmit pirmajā. Lieldienas! Kad ir? Kad ir Lieldienas? Kad ir Lielā diena? Nu, kad tas ir? Lūdzu, pasaki man! Jā, divdesmit pirmais marts! Tad ir jāsvin! Nevis mēnesi pēc tam. Kas tad tās par Lieldienām sanāk? Mēs nosvinam savas, pēc tam tur vēl kaut kādas, vienos svētkos, klausies. Nu, kā tad cilvēks lai zina? Nu, tieši tā! Kāpēc tagad Aglonai vajag brīvdienu, kāpēc nevarēja būt piektais vai sestais, a, nu, šitais augusts? Māras diena – lūdzu, brīvdiena. Dodiet! Visa tauta svin Māras dienu. Rudens sākas.” (Svilpis 10.08.2006.) Kopumā jāsecina, ka kristietība un kristīgās baznīcas tiek raksturotas kā apkārtējā vidē (valsts institūcijās, izglītības un medicīnas iestādēs, tiesību un juridiskajā sfērā u. tml.) dominējošas sistēmas sastāvdaļa, kuras tiesības, gan pagaidām nemanāmi un neveiksmīgi, tomēr tiek apstrīdētas pamatā tāpēc, ka kristietībai ir saistība ar varu, tai ir latviešiem sveši garīguma un ētikas avoti, tā līdz šim nav izvērtējusi savu lomu latviešu tautas vēsturē. Protams, šī ir sena diskusija, kas aizsākās jau 20. gadsimta trīsdesmitajos

³ „Bija tas [...] radio intervija viens puisis pret [...] dievturiem, tas vairāk nezina, nekā zinot, vairāk zinot vārdus, saklausījies kaut ko, un tagad mani atrada, un, nu, tik tirdis, un, nu, tikai būs iespēja savu pārliecību vai saklausīto pierādīt, bet šis raidījums neaizgāja. Lai gan mēs runājam diezgan daudz, un tā bij veiksmē. Neaizgāja tāpēc, ka es viņam pamatīgi, arī tam mierīgi un pastāstīju, kas mēs esam un kas ir dievturība, un viņš vairākumu saprata. Tad viņa vēlme ķidāt, uzklupt un pelt, es redzēju, ka viņa domas un pateiktais nav bijis uz īstās takas.” (Zīriņš 10.07.2006.)

gados (Pipirs 1937: 62 u. c.), turpinās trimdā⁴, dievturiem pārmetot uzskatu pretrunīgumu, nekoncekvenci un tukšas fantāzijas.

Kā jau iepriekš uzsvērts, tad dievturībai ir ne tikai spilgti izteikta ievirze uz t. s. tradicionālās kultūras mantojumu kā kustības avotu, bet arī spēcīga etnicitātes jeb latvieftības dimensija. Etnicitātes koncepcija būtībā pamato dievturu darbību kopumā un it sevišķi divos tai aktuālākajos virzienos – kultūrā un politikā. „Bet es nenoliedzu, ka es esmu dievturībā, to es nenoliedzu, tieši otrādi, es dievturību atradis kā pozitīvo alternatīvu un kā, būtībā, visgudrāko, vispareizāko alternatīvu, manā skatījumā, vispār latviešu inteliģences un gara dvēseles un kultūras attīstībai. Un visas pārējās runas par globalizāciju, par kristietības latviskošanu, vai par budisma attīstīšanu, vai par jebkuru sektu, kuras arī netika nosauktas, un kādas viņas nebūtu, tas viss ir garām. Ja mēs runājam no Latvijas interešu viedokļa.” (Ģirlicis 8.07.–9.07.2006.) Darbība kultūras laukā sakrīt ar darbību latviešu tautas nākotnes labā, tas dievturu aktivitātēm piešķir politisku un sociālu dimensiju. Dievturība neīsteno nacionālo vērtību, mantojuma, tradīciju u. tml. oficiālu kultūrpolitiku, tas ir politiķu (valsts un pašvaldību) uzdevums, tomēr dievturība ir pietiekami nozīmīga kultūrpolitikas dalībniece, jo „kultūrpolitikas diskurss ir samērā atvērts arī tāpēc, ka tajā piedalās daudzi grupējumi un dalībnieki.” (Kleins 2008: 127)

Etnicitātes jeb latviskā diskursa izvirzīšana kultūrpolitikas centrā⁵ aptver plašu tālākas ietekmes spektru, kad tikai šķietamo iekapsulēšanos kultūras aplocē nomaina refleksijas par Latvijas ekonomiku, izglītības un zinātnes vadlīnijām, medicīnas aprūpes sistēmu, lauku un pilsētas aksioloģisko pretnostātījumu. „Ja lauki iet bojā, nu viss tas nenotiek, es domāju, ka mēs [dievturi – G. O.] izvilksim tos laukus, neraugoties uz to, ka nodzeršanās, viss tas ir, bet mēģināsim varbūt saskatīt arī pozitīvo momentu. Jo, ja mēs redzēsīm tikai to, kas pa virsu peld, mēs neredzēsīm to būtību, saproti? Lauku skolas vajag atjaunot noteikti, tepat mēs braucam – Briežu skola. Kur tad ir tie „brieži”, kas mācās tajā skolā? Viņi saka, ka vēl tagad ir tie cilvēki, kas kādreiz mācījušies tur, jā. Viņas ir jāatjauno, viņas nedrīkst likvidēt, saproti, jo tur ir sakne, mūsu tautas garīgā sakne iekšā. Un tikai caur to mēs varam atklāt tikt, ja tu mīlēsi savu pagastu, savu sētu, jā, visu kas aug, visu dabu. Tikai caur to tu vari būt tas, kas tu esi. A pilsētā, protams, tu nebūsi. Ja mēs tikai, jā, mamma nopērc man to, es gribu šito, nu nebūs, saproti. Tev nebūs tas lopiņš, tev nebūs tas kaķītis, sunītis laukos, tad vispār tev attieksme nebūs nekāda pret dzīvi.

⁴ „Viņš [Arvīds Brastiņš – G. O.] ir lielākais dainu pratējs un latviskās dievestības tulks svešumā. Daudz arī rakstījis, aizstāvojot mūsu dievestību pret uzbrukumiem vai tās kropļojumiem.” (Kļaviņš 1990: 9. 9)

⁵ „Dievturības nolūks ir stiprināt dzīves spēju. Stiprināt dzīves spēku. Stiprināt mūsu, mūsu skaistuma izjūtu. Stiprināt tautu visos virzienos.” (Plukšķis 15.12.2006.)

Iedomājies, ja tev būtu viss, tu jau nezinātu, ko tu gribētu, tev nebūtu uz ko tiekties, tad tāpēc pārticīgās ģimenes narkotikās noslīktu, viņiem nav, viņiem pilnīga bezizeja. Viņi dzīvo, viņi vispār neredz, kāpēc vispār viņi dzīvo. Notrulināts viss pilnībā, nav garīguma nemaz, bet, ja tev kaut kā pietrūkst, tu pēc kaut kā tiecies, tu gribētu, lai tas tev būtu. Tad ir savādāk, jā. Tad tu caur darbu, caur kaut ko centies panākt.” (Svilpis 10.08.2006.)

Dievturība nav pieskaitāma pie globālajām neopagānisma kustībām kā, piemēram, New Age, vikka vai asatru. Tā pieder neopagānisma atzaram, kas, ignorējot kristietības ilgo klātbūtni Latvijā, tiecas atjaunot seno baltu (latgaļu, sēļu, zemgaļu un kuršu) kultūras mantojumu, baltiem saplūstot 15. un 16. gadsimtā, konsolidējās latviešu tauta, veidojās kopīga valoda un kultūra. Šī mantojuma atjaunošanai nav globāls raksturs, tas domāts tikai latviešiem. Ar to netiek pasvītota latviešu izredzētība. Katrai tautai ir kaut kas savs (zeme, valoda, tradīcijas), kas to atšķir no citām tautām. Kā dievturi saka – „mēs kopjam savu kultūru, bet citas tautas lai kopj savu”, tādējādi akcentējot tolerances ideju par visu tautu un kultūru vērtību un mierīgu līdzāspastāvēšanu. Dievturu grupu dalībnieki, neapšaubāmi, pauž pietiekami nozīmīgas Latvijas sabiedrības daļas viedokli, kura ignorēšana nedrīkstētu būt „lielās” politikas sastāvdaļa. „Dievturu kustība sasniegusi zināmu tādu, zināmu, nu, vietu mūsu sabiedrībā, jo tā vairs nav tik sairusi, tik pretrunīga, jo es dievturu kustību, kā saka, sāku legalizēt, izvest no tās, izvest no tās, kā saka, pagrīdes, kā visu laiku bija. Jo, teiksim, tur lasās tie pūlīši, un tā tālāk, bet viņus neviens neatzīst, neviens viņus oficiālos lielos kaut kur sarīkojumos nezaicina, viņus pat nemin laikrakstos, jo tie ir pagāni, tie ir ķecerī, tie ir bīdāmi pie malas.” (Plukšķis 15.12.2006.) Kultūras jēdzienam atkal tiek pievienota sabiedriskuma dimensija, t. i., priekšstats par kultūru vairs nevar eksistēt bez abpusējas pienākuma izjūtas, bez citu cilvēku respektēšanas, bez takta, gaumes, pieklājības un miermīlības savstarpējās attiecībās. Domājot par kultūru, jāatceras arī sabiedrības kopīgi veidotā un sargātā pašcieņa, kas sekmē vienotu izpratni par to, kas ir atdarināšanas vērts un krietns. Kultūra iestājas par „Mēs–apziņu”, kas uzliek pienākumu (Kleins 2008: 42). Ne kultūra, ne politika un abu minēto lauku „spēlētāji” nedrīkstētu apkārt esošo laikmetu un tā raksturīgākās iezīmes devalvēt līdz vienkāršotiem un primitīviem secinājumiem, balstoties aksioloģizētā opozīcijā „centrs – perifērija”, jo „kultūrpolitika nav parādība ārpus telpas un laika, bet gan tāda, kas konkretizējas noteiktās konstelācijās, kuras atkarībā no vietas un laika var mainīties.” (Kleins 2008: 54)

Protams, kultūrpolitika nesākas ne ar masu mediju rakstiem, ne politisko partiju programmām vien, tā sākas personībā, tās izvēlē un rīcībā. „Mums neviens neaizliedz runāt pareizā latviešu valodā, mums neviens neliek lamāties necenzētiem vārdiem un lietot

visādus valodas barbarismus, anglicismus un tā tālāk. Tas ir atkarīgs, ja mēs to tā darām, jā, tad nevajag citus pie tā vainot. Mums neviens neliedz svētkos, šajos gadskārtu svētkos uzvilkt tautas tērpu, dziedāt savas tautasdziesmas un darīt tos... nu, teiksim, tos svētkus svinēt tādā... tādā veidā, jā, kā tas būtu, teiksim, pēc šīm tradīcijām, bet tajā pat laikā tas, kas paliek dzīvs un pārļaicīgs, un mūsdienīgs. Neviens mums neliedz rudenī sanākt kopā, ģimenei, dzimtai, varbūt draugu lokā, tā, kā mēs folkloras kopā, un noturēt šo Veļu vakaru, pieminēt savus tuviniekus, bet ne jau apraudāt, bet vienkārši pieminēt un atcerēties.” (Lakstīgala 18.08.2006.) Šī ir diezgan raksturīga ideja, ko rosinājuši ne tikai savas dziļākās garīgās būtības meklējumi un apkārtējās vides novērtējums, bet arī dievturu vadošās elites nekompetence un personīgais tās darbības negatīvais traktējums⁶.

Raksta autora 2006.–2008. gada lauka pētījumu uzdevums bija iegūt pēc iespējas plašāku priekšstatu par dievturu dzīves stilu un, jo sevišķi, par latviešu folkloras „dzīvās tradīcijas” diskursa vienu no pastāvēšanas veidiem un izpausmēm mūsdienā Latvijā. Aina, kas pavērās lauka pētījuma gaitā, ietver sevī pietiekami plašu un daudzveidīgu uzskatu gammu, kas šodien neļauj runāt par dievturību kā stipru un vienotu latviešu reliģiskās pieredzes un dzīvesveida izpausmi. Drīzāk ir iespējams konstatēt (pēc kustības pagrimuma deviņdesmito gadu beigās un divtūkstošo gadu pirmajos gados) samērā konsekventu un pietiekami aktīvu atdzimšanu, kas saistīta ar jaunu personu un kreatīvu ideju ienākšanu latviešu dievturībā. Tālākais ir atkarīgs no tā, vai paši dievturi spēs atrisināt ieilgušās iekšējās pretrunas un atrast vienojošo pamatu tālākai kustības attīstībai. Katrā ziņā ceļš līdz latvietībai un tautai, kas dievturu kultūrpolitikā ir nozīmīgākie koncepti, ir pietiekami sarežģīts, un vēl daudz kas darāms. Pētījuma laikā nenoliedzami konstatētas arī novitātes, mūsdienu dievturu grupas meklē jaunas idejas savu priekšstatu attīstīšanai un popularizēšanai, ko daļēji varētu raksturot arī kā kultūrpolitisku programmu latvietības un tās komponentu teorētiskai (doktrīna) un praktiskai (daudzīnājumi, ceremonijas, gadskārtu rīti) realizēšanai. Galvenās mūsdienu dievturu grupu problēmas ir doktrīnas konservatīvisms, pretrunas starp grupām un attiecībās ar folkloras kopām, masu mediju minimālā interese par to darbību, kā arī grupu nespēja pievilcīgi un uzskatāmi pasniegt novatoriskas, kreatīvas un modernas idejas, saglabājas arī neskaidrais dievturības attiecību raksturs ar kristietību.

⁶ Intervijās atzīmēts, ka Latviešu dievturu sadraudzes līderi vairāk gremdējas pagātnes atmiņās, bet maz dara, lai dievturību popularizētu latviešu tautā. Tiek uzsvērts, ka kustība noveco, jo jaunatni neuzrunā veids, kādā kustība sevi reprezentē sabiedrībā. Jaunatne vēlas aktīvi līdzdarboties, eksperimentēt, nevis klausīties garas un pamācošas runas.

AVOTI⁷

- Girlicis. Intervija Madonā 8.07. 0 9.07.2006.
 Lakstīgala. Intervija Pokaiņos 19.08.2006.
 Plukšķis. Intervija Rīgā 15.12.2006.
 Svilpis. Intervija Vaidavā 10.08.2006.
 Zīriņš. Intervija Siguldā 19.07.2006.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Beitnere, Dagmāra (1995). Lettische heidnische Religion als Vertreterin des Religiösen Synkretismus. *Annals of the European Academy of Sciences and Arts*. pp.15. 42–50.
 Goba, Aldis (1934). Latviešu dievestība pacels mākslu. *Labietis*. 4. 55–59.
 Jātniece, Amanda Zaeska (2004). Dievturu iespaids latvietības uzturēšanā trimdā. *Trimda, kultūra, nacionālā identitāte*. Rīga: Nordik. 345–353.
 Kleins, Armīns (2008). *Kultūrpolitika*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.
 Kļaviņš, Juris (1990). Dievturība un senā latviešu dievestība. *Skola un Ģimene*. 8; 9. 34.–35.; 8.–9.
 Misāne, Agita (2000). The traditional Latvian religion of Dievturība in the discourse of nationalism. *Humanities and social sciences. Latvia. Religius minorities in Latvia*. 4. pp.32–53.
 Misāne, Agita. (2005). Dievturība Latvijas reliģisko un politisko ideju vēsturē. *Reliģiski filozofiski raksti*. 10. 101–118.
 Ozoliņš, Gatis. (2008). Mūsdienu latviešu dievturu grupu *habitus*. *Letonica. Humanitāro zinātņu žurnāls. Literatūra. Folklorā. Māksla*. 18. 186–202.
 Pīpīrs, Alfrēds (1937). *Dievturību vai kristīgo ticību?* Rīga: Aut. izd.
 Рыжакова, С.И. (1995). Dievturība. Латышское неоязычество и истоки национализма. *Российская Академия Наук. Институт Этнологии и Антропологии. Исследования по прикладной и неотложной этнологии*. 121. 1–31.
 Saivars, Juris (1997). Kā atbildēt dievturiem. *Mantojums*. 1. 49–91.

⁷ 2006.–2007. gadā raksta autors veicis lauka pētījumu mūsdienu latviešu dievturu grupās. Rakstā izmantota daļa no interviju materiāla. Intervijas atrodas autora īpašumā. Teicējiem doti pseidonīmi (Latvijā līgzdojošo putnu nosaukumi), norādot arī intervijas vietu un laiku.

Ivans Jānis Mihailovs

Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

VALSTS UN RELIĢISKO ORGANIZĀCIJU ATTIECĪBAS STARPTAUTISKAJOS UN EIROPAS TIESĪBU AKTOS

Šis raksts ir mēģinājums veikt pārskatu par valsts un reliģisko organizāciju attiecību regulējumu starptautiskajos un Eiropas tiesību aktos, analizējot zinātnisko literatūru un tiesību aktus.

Valsts attiecību/attieksmes ar/pret reliģiju un reliģiskām organizācijām pamata ir reliģijas brīvības princips. Šo principu ir atzinusi arī Eiropas Savienība un Eiropas Padome.

Mūsdienu laba darbības prakse publiskajā jomā veicina tolerantu attieksmi un reliģiskās piederības specifikas ievērošanu dažādās sociālās attiecībās (darbs, saskarsme ar valsts pārvaldi, militārais dienests) u. tml.

Neskatoties uz vairākām reliģijas brīvības principa īstenošanas problēmām, valsts un reliģisko organizāciju attiecībās būtu jāievēro vienlīdzība, nosakot precīzas sadarbības un uzraudzības robežas, kas arī ir priekšnoteikums tiesiskās laicīgās valsts esamībai.

RELATIONS BETWEEN STATE AND RELIGIOUS ORGANIZATIONS IN INTERNATIONAL AND EUROPEAN LEGAL ACTS

Religion is one of the most important social regulators influencing the relations in the society and the choice (action) of an individual in the concrete situation, sacralize definite behaviour and standards, or quite vice versa – disavow them (sin), regulate the relations among people and the relations between human and the highest power (God), in separate cases allowing to overcome legal and ethical dilemmas, to act or refrain from action. Each religion exists in a definite community (society), therefore, the religious norms affect the life of community members and thus also the state, culture, and rights.

Nowadays the impact of rights on religion, religious organizations as communities of believing persons, their organization, administration and activity is impossible to deny.

This study is an attempt to offer a review on the regulation of the relations between state and religious organizations in international and European legal acts.

Analysis of the legal aspects of the relations between state and religious organizations allow the conclusion that the freedom of religion has a fundamental basis which today determines the relations/attitude of the state with/to religion and religious organizations. The principle of freedom of religion as an integral part of human rights is respected and implemented in states where the church is fully or partly separated (segregated) from the state as well as in states where there is state church. This principle has been acknowledged also by the European Union and the European Council leaving the implementation details to the Member States themselves.

The principle of freedom of religion comprises two principal aspects: person's individual choice to not/belong to some religion and to not/participate in religious activities, and

state's responsibility is to respect, within the framework of the law, the freedom of activities of religious organizations.

Implementation of the principle of freedom of religion is burdened by manifold interpretation of the notions "religion" and "belief"; by the necessity to consider this principle commensurate with other human rights and freedoms; by the vagueness of the limits of this principle. In this context, the practice of the European Court of Human Rights is essential, in interpreting correspondingly the principle of freedom of religion provided for in Article 9 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, particularizing the understanding of this principle in the relations between the state and religious organizations.

Present-day practice, at least in the public sphere, facilitate a tolerant attitude and observance of the specific character of religious belonging in various social relations (work, contacts with state administration, military service) etc.

Nevertheless, disregarding several implementation problems of the principle of freedom of religion, equality should be observed in the relations between the state and religious organizations, establishing precise limits of cooperation and supervision, which is a precondition for the existence of a legal secular state.

Ievads

Tiesības un ētika (morāle) tradicionāli tiek uzskatītas par sociālo attiecību pamatregulatoriem, kas atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā, papildina un precizē viena otru, veido attieksmes un ļauj izvēlēties konkrētu rīcības modeli. Tomēr ikdienas dzīvē gadās vairākas situācijas, kurās tiesības un ētika nonāk savstarpējās pretrunās, tiek pretnostatītas vai piedāvā atšķirīgus, pat pretējus rīcības modeļus (piemēram, ne viss, kas ir tiesisks, ir ētisks, un otrādi), attiecīgi liekot ņemt vērā citus sociālo attiecību regulatorus, kas būtiski iespaido vai pat veido katra indivīda un sabiedrības pasaules skatījumu, ietekmē noteikta rīcības modeļa izvēli (tradīcijas, rituāli, tabu, paražas, kultūra u. tml.).

Viens no šādiem regulatoriem ir reliģija, kas, neapšaubāmi, ietekmē attiecības sabiedrībā un indivīda izvēli (rīcību) konkrētajā situācijā, sakralizē noteiktu uzvedību un normas vai tieši otrādi – neatzīst tos (grēks), regulē attiecības starp cilvēkiem un cilvēka attiecības ar augstāko spēku (Dievs), atsevišķos gadījumos ļaujot pārvarēt tiesību un ētikas dilemmas, rīkoties vai atturēties no rīcības (atcerēsimies kaut vai vairākās valstīs pastāvošo zvēresta došanu tiesās). Jāuzsver, ka katra reliģija eksistē noteiktajā kopienā (sabiedrībā). Līdz ar to reliģijas normas, neapšaubāmi, ietekmē kopienas locekļu dzīvi, tātad arī valsti, kultūru, tiesības (Калинин 2001: 130).

Arī tiesību ietekmi uz reliģiju, uz reliģiskām organizācijām¹ kā ticīgo personu kopienām, to organizāciju, pārvaldi un darbību mūsdienās nav iespējams noliegt. Vēl

¹ Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 3. panta pirmo daļu reliģiskās organizācijas ir noteiktajā kārtībā reģistrētās draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas) un diecēzes.

vairāk – mūsdienu tiesību zinātne diezgan plaši pētī gan t. s. baznīcas² iekšējās tiesības (kanoniskās tiesības), attiecības katras baznīcas iekšienē, baznīcas pārvaldi un iekārtu, to regulējumu, gan t. s. baznīcas ārējās tiesības – normas, kas nosaka dažādu baznīcu (plašākajā nozīmē – reliģisko organizāciju, reliģiju) attiecības ar valsti, ar sabiedrību, baznīcu darbību, reliģijas brīvību (Albats 1930: 1; Balodis 2002: 10–11) u. c.

Tomēr būtu jānorāda, ka 20. gadsimta nogalē tika vairākkārt izteikts viedoklis, ka baznīcas ārējās tiesības būtu jādēvē par reliģiju vai reliģiskām tiesībām, jo mūsdienu “raibā attieksmju pret reliģiju un ticību aina” pieļauj dažādu reliģisko organizāciju darbību, daudzveidīgu pasaules skatījumu, t. sk. ateisma, pastāvēšanu sabiedrībā, valstī. Līdz ar to reliģiskās tiesības pēc būtības aptver daudz plašāku jautājumu loku nekā baznīcas ārējās tiesības, regulējot valsts, dažādu reliģisko organizāciju, jauno reliģisko kustību, sektu un kultu, indivīdu attiecības, kas skar pasaules skatījumu (ticību un ticējumus), reliģisko izglītību un reliģiju mācīšanu izglītības iestādēs, iespējas darboties un veikt reliģiskās aktivitātes, sludināt un iesaistīt/piesaistīt indivīdus, vākt ziedojumus, kā arī nodrošina iespējas aizsargāt indivīdu no cilvēktiesību pārkāpumiem un citas destruktīvas rīcības (Бажан, Старков 2007: 491; Krishnaswamy) u. tml.

Valsts un reliģisko organizāciju attiecību juridiskos aspektus, baznīcas tiesību pamatjautājumus ir diezgan plaši pētījuši Latvijas tiesībzinātnieki. Jau 1930. gadā tika publicētas Latvijas Universitātes profesora Hermana Albata lasītās lekcijas baznīcas tiesībās (Albats 1930: 52).

Mūsdienās divas apjomīgas grāmatas un vairākus rakstus par valsts un baznīcas attiecībām ir publicējis Latvijas Universitātes profesors Ringolds Balodis (Balodis 2000: 728; Balodis 2002: 728). Savukārt Biznesa augstskolas “Turība” profesors Valdis Blūzma ir raksturojis kanonisko tiesību attīstības vēsturiskus aspektus (Blūzma 2002: 72; Blūzma, Zemītis, Osipova 2007: 341–350). Atsevišķus reliģisko organizāciju un kustību kriminoloģiskos aspektus ir savdabīgi analizējis Rīgas Stradiņa universitātes asociētais profesors Andrejs Vilks (Vilks 2001: 275–307; Vilks 1998: 148).

Valsts un baznīcu attiecību teorētiskie un vēsturiskie aspekti ir visai plaši aplūkoti vēsturnieces Ineses Runces sagatavotajā un 2008. gada septembrī aizstāvētajā promocijas darbā (Runce 2008).

² Reliģisko organizāciju likuma 3. panta otrajā un trešajā daļā noteikts, ka reliģiskā savienība (baznīca) apvieno šajā likumā noteiktajā kārtībā reģistrētās vienas konfesijas draudzes. Draudzē uz brīvprātības principa pamata apvienojas vienas reliģijas vai konfesijas ticīgie, lai noteiktā apdzīvotā teritorijā veiktu reliģisku darbību, kā arī cita veida darbību.

Tomēr līdz šim brīdim Latvijā pārāk maz uzmanības ir veltīts valsts un reliģisko organizāciju attiecību problemātikai starptautiskajā, Eiropas Savienības un Eiropas Padomes līmenī. Jāatzīmē, ka pasaules un Eiropas prakse, it sevišķi reliģijas brīvības un ticīgo personu diskriminācijas novēršanas/nepieļaušanas jomā, būtiski ietekmē situāciju mūsu valstī. Tādēļ šis raksts ir mēģinājums, analizējot zinātnisko literatūru un tiesību aktus, piedāvāt pārskatu par valsts un reliģisko organizāciju attiecību regulējumu starptautiskajos un Eiropas tiesību aktos.

1. Valsts un reliģiju attiecības. Reliģijas brīvība starptautiskajos tiesību aktos

Cilvēces attīstība ir apliecinājusi tūkstošgadu ilgu divu varu – laicīgās (valsts) un garīgās (reliģijas, Baznīcas) – daudzveidīgu līdzāspastāvēšanu, cīņu par ietekmi un dominantu laika gaitā, kā norāda tiesībzinātnieks Ringolds Balodis, izkristalizējoties vairākiem valsts un reliģiju (reliģisko organizāciju) attiecību modeļiem:

- 1) baznīcu izslēdzošās (ateistiskās) valstis, piemēram, Padomju Savienība;
- 2) valstis, kurās pastāv valsts un baznīcas pilnīgās nošķiršanas (separācijas) modelis, piemēram, ASV, Francija, nosakot striktas attiecību robežas un valstij neidentificējot sevi ne ar vienu no reliģijām;
- 3) valstis, kurās pastāv valsts un baznīcas daļējās nošķiršanas modelis, piemēram, Vācija, Latvija, Krievija, formāli valsts neidentificē sevi ne ar vienu reliģiju, taču reālajā dzīvē valsts nav pilnībā nošķirta no baznīcas;
- 4) baznīcas valstis (teokrātijā), piemēram, islama valstis, kur pastāv reliģijas diktāts un valsts sevi identificē ar noteiktu reliģiju;
- 5) valstis, kurās pastāv valsts baznīca, piemēram, Lielbritānija, Dānija (Balodis 2000: 71; Balodis 2008: 122).³

Apvienoto Nāciju Organizācijai sagatavotajā ziņojumā par reliģiskajām tiesībām un praksēm ir piedāvāts dalīt mūsdienu valstis trīs grupās:

- 1) valstis, kurās ir atzīta valsts reliģija (baznīca);
- 2) valstis, kurās pastāv valsts un reliģijas (baznīcas) nošķirtība;
- 3) valstis, kurās dažas reliģijas ir atzītas no valsts puses kā tradicionālās vai vēsturiski iesakņojušās noteiktajā teritorijā (Krishnaswamy).

Mūsdienu pasaulē dominē demokrātiskā laicīgā valsts, ko raksturo baznīcas pilnīga vai daļējā nošķirtība un kura balstās uz šādiem principiem:

³ Jāatzīmē, ka zinātniskajā literatūrā var sastapt arī citas valsts un reliģijas (baznīcas) klasifikācijas.

- 1) reliģijas brīvība (pasaules skatījuma izvēles brīvība) – obligātās reliģijas vai ideoloģijas neesamība sabiedrībā. Šāds princips tiek veiksmīgi īstenots arī valstīs, kurās pastāv valsts baznīcas, ļaujot visiem pilsoņiem (pavalstniekiem) izvēlēties savu piederību noteiktai reliģijai, pieņemt vai nepieņemt uzskatus u. tml., tādā gadījumā valsts nevar kontrolēt vai fiksēt iedzīvotāju attieksmi pret reliģiju vai reliģisko piederību (reliģijā kā privātajā sfērā);
- 2) reliģisko organizāciju pilnīga vai daļēja nošķirtība (atdalītība) no valsts, precīza savstarpējo tiesību, funkciju un pienākumu noteikšana, savstarpējā neiejaukšanās, kurai ir pieļaujami normatīvajos aktos noteikti izņēmumi, piemēram, dalība dažādās konsultatīvās institūcijās, viedokļa izteikšana. Arī valsts pārvaldei un pašvaldībām ir jābūt laicīgām. Tai pašā laikā valsts ir tiesīga dibināt institūcijas, kas pārvalda (uzrauga) reliģiskās lietas un, ja reliģiskās organizācijas pārkāpj normatīvajos aktos noteikto, valsts var paturēt tiesības iejaukties, it īpaši aizsargājot cilvēktiesības un sabiedrības drošību;
- 3) valsts izglītības sistēmas laicīgais raksturs, kas pieļauj atsevišķu reliģisko priekšmetu mācīšanu valsts vai pašvaldību izglītības iestādēs (parasti ar vecāku vai bērnu piekrišanu);
- 4) reliģisko organizāciju līdztiesība likuma priekšā (izņemot valstis, kurās ir atzītas tradicionālās vai vēsturiskās reliģijas (konfesijas, baznīcas).

Jāsecina, ka laicīgums pēc būtības nozīmē valsts neatkarību no reliģijas, reliģiskām organizācijām, stingri nosakot savstarpējās sadarbības noteikumus un garantējot valsts iedzīvotājiem reliģijas brīvību/izvēli (Понкин 2003; Понкин 2004; Понкин 2005).

Kā redzams, reliģijas brīvības princips ir fundamentāls valsts un reliģisko organizāciju attiecību pamats mūsdienās, kas balstās uz brīvību individuāli un/vai kolektīvi paust jebkuru reliģiju vai pasaules skatījumu, t. sk. ateismu, nepiederēt nevienai reliģijai, veikt rituālus un citas reliģiskās aktivitātes u. tml., kas akceptē reliģisko organizāciju darbības brīvību u. c. Šis princips mūsdienās tiek atzīts arī valstīs, kurās pastāv valsts baznīca.

Reliģijas brīvības princips ir visai plaši interpretēts zinātniskajā literatūrā un juridiskajā praksē. Ziņojumā par reliģiskajām tiesībām un praksēm Apvienoto Nāciju Organizācija ir akceptējusi reliģijas brīvībā ietilpstošās tiesības un brīvības, kā arī noteikumus, kuri ir jāievēro valstij, lai nodrošinātu reliģijas brīvības principa īstenošanu, piemēram, attiecībā uz reliģisko lietu pārvaldi (vadība, menedžments), finansējumu, publiskās varas pienākumiem, reliģijas paušanas, izplatīšanas un mainīšanas brīvību u. c.

Reliģijas brīvības jēdziens ietver sevī tiesības uz kulta piekropšanu, procesijām, misionārismu, reliģiskiem simboliem un to aizsardzību, reliģisko apbedīšanu, reliģisko svētku svinēšanu un atpūtu, reliģisko diētu, reliģisko laulību un šķiršanos, reliģisko uzskatu izplatīšanu, garīdznieku (reliģiskā personāla) apmācību, tiesības atteikties no zvēresta došanas, militārā dienesta, piedalīšanās valsts vai citu reliģiju rīkotos pasākumos, ārstēšanās, tiesības uz grēksūdzes noslēpumu (Krishnaswamy; Balodis 2008: 113).

Ziņojumā par reliģijas brīvību Latvijā ir norādīts, ka Latvijas valsts kopumā respektē reliģijas brīvības principu. Mūsu valstī pašreiz nav valsts reliģijas, baznīca, kā tas noteikts Latvijas Republikas Satversmes 99. pantā, ir nošķirta no valsts, taču pastāv dalījums: tradicionālās konfesijas un jaunās reliģiskās grupas. Tai pašā laikā ir norādīti atsevišķi gadījumi, kad reliģijas brīvības principa īstenošana ir apgrūtināta, piemēram, Reliģisko organizāciju likums ļauj valsts un pašvaldību skolās kristīgās ticības mācību pasniegt personām, kuras rakstveidā izteikušas vēlēšanos to apgūt, un valsts apmaksā šādu izglītību. Nacionālo minoritāšu skolās, ievērojot skolēnu un viņu vecāku vai aizbildņu vēlēšanos, var apgūt arī attiecīgajai nacionālajai minoritātei raksturīgās ticības mācību. Taču, neskatoties uz apstākli, ka jūdaisms ir tradicionālā konfesija, tā mācīšana skolās ir apgrūtināta, jo ebrejiem nav valsts atbalstītu mazākumtautību skolu, līdz ar to jūdaisma apguve ir iespējama tikai privātskolās.

Diskusijas raisa arī nepieciešamība izglītojamajiem kārtot valsts (centralizētos) eksāmenus ebreju svētku laikā. Tiek īpaši uzsvērts, ka Latvijā nav ziņu par cilvēkiem, kas būtu ieslodzīti vai aizturēti to reliģiskās pārliecības dēļ un par piespiedu pievēršanu ticībai (Latvia. International Religious Freedom Report 2008).

Reliģijas brīvības princips ir pazīstams gadsimtiem ilgi. Jau 1689. gadā Anglijā tika pieņemts Tolerances akts (Toleration Act), kas atbrīvoja no soda personas, kuras neatzina Anglikāņu baznīcu. Uz apgaismības un humānisma idejām balstītās Francijas 1789. gada 26. augusta "Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācijas" 10. pantā noteiktais aizliedza sodīt uzskatu, t.sk. reliģisko, dēļ, ja vien šo uzskatu paušana nepārkāpj ar likumu noteikto sabiedrisko kārtību. Savukārt Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas 1. labojums (1791. gada 15. decembris) aizliedza izdot likumus, kas par valsts reliģiju noteiktu kādu reliģiju vai aizliegtu ticības brīvību u. tml.

Starptautiskajā līmenī reliģijas brīvības kā cilvēktiesību neatņemamās sastāvdaļas nostiprināšana ir notikusi pēc Otrā pasaules kara, Apvienoto Nāciju Organizācijai 1948. gada 10. decembrī pieņemot Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, kuras 2. un 18. pants nostiprina reliģijas brīvību, diskriminācijas uz reliģiskā pamata aizliegumu. Šai

deklarācijai seko 1966. gada 12. decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kura 18., 20. un 24. pants detalizē reliģijas brīvības principu, t.sk. attiecībā uz bērniem.

Nozīmīgs instruments cīņā par reliģijas brīvības principa implementāciju pasaulē ir Apvienoto Nāciju Organizācijas 1981. gada 25. novembra Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu, tajā uzsvērts, ka reliģijas vai jebkuras ticības brīvības neievērošana un ierobežošana ir tieši vai netieši izraisījušas karus un lielas ciešanas, īpaši tur, kur tās bijušas kā ārvalsts iejaukšanās līdzeklis citu valstu iekšējās lietās un naida kurinātājs starp tautām un valstīm; minētajā deklarācijā arī noteikts, ka reliģija vai ticība jebkuram, kas to piekopj, ir viens no viņa dzīves uzskatu (uztveres) pamatelementiem un ka reliģijas un ticības brīvība ir pilnībā jārespektē un jāgarantē. Reliģijas brīvības aizsardzības kontekstā nozīmīga ir arī Apvienoto Nāciju Organizācijas 1992. gada 18. decembra "Deklarācija par to personu tiesībām, kuras pieder pie nacionālām vai etniskām, reliģiskām un lingvistiskām mazākumgrupām", tā aktualizē reliģisko mazākumgrupu tiesības sludināt un piekopt savu reliģiju.

Reliģijas brīvības principa nostiprināšanai būtiski ir reģionālie starptautiskie dokumenti: 1969. gada 22. novembra Amerikas cilvēktiesību konvencija (12., 13. pants), 1981. gada 26. jūnija Āfrikas cilvēku un tautu tiesību harta (2., 8., 12. pants), 1990. gada 5. augusta Kairas deklarācija par cilvēktiesībām islamā (10. pants), 1998. gada 30. marta Āzijas cilvēktiesību harta (6. pants) u. c.

Jānorāda, ka, neskatoties uz vispārējo reliģijas brīvības principa atzīšanu starptautiskajā līmenī, šis princips kā ideāls ir diezgan grūti realizējams un sasniedzams sociālo attiecību praksē, par ko liecina kaut vai nesenie notikumi Lielbritānijā, Francijā, Nīderlandē un atsevišķās Vācijas zemēs, tie bija saistīti ar reliģisko atribūtu (krustu) un tradicionālo apģērbu (musulmaņu sievietes tradicionālo galvas segu jeb hidžabu, jūdaistu kipu) valkāšanas aizliegumu publiskajās vietās (Понкин 2005). Jautājumi par reliģijas brīvības robežām un par iespējām ierobežot citas tiesības (piemēram, tiesības valkāt noteiktu apģērbu, kārtot eksāmenu reliģisko svētku laikā, sievietēm apmeklēt svētā Afona kalnu, ko 2003. gadā ar īpašu rezolūciju pieprasīja Eiropas Parlaments, valstiski atzīt jaunās reliģiskās kustības u. tml.), kā arī starptautiskās sistēmas nespēja novērst šī principa pārkāpumus (piemēram, notikumi bijušajā Dienvidslāvijā 20. gadsimta 90. gados) raisa vairākus viedokļus, kuri iekļaujas diskusijās par cilvēktiesību universālo vai relatīvo raksturu, cilvēktiesību pārlieku absolutizāciju vai diktātu. Šo diskusiju apskatam būtu jāvelti atsevišķs raksts, taču starptautiski nostiprinātā reliģijas brīvības principa nozīmi

mūsdienās, tieši veicinot katra cilvēka tiesības veidot savu pasaules skatījumu, izvēlēties savu piederību noteiktajai ticībai/ticējumiem, ir grūti pārvērtēt.

2. Reliģiskās organizācijas, reliģijas brīvība un Eiropas integrācija

Reliģijai (kristietībai) bija un joprojām ir milzīga loma Eiropas integrācijas veicināšanā. Ne velti, izstrādājot līguma par Eiropas Konstitūcijas projektu, tajā tika iekļauta norāde par Eiropas kopējo kulturālo, reliģisko un humānistisko mantojumu, faktiski atzīstot reliģisko vērtību nozīmi kopējās Eiropas attīstībā (Мудов; Abela).

Jau 1992. gada 7. februāra Māstrihtas līgumā par Eiropas Savienības (turpmāk – ES) izveidi tika iekļauta atsauce uz 1950. gada 4. novembrī pieņemtās Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteikto pamattiesību, t. sk. reliģijas brīvības (9. pants), garantijām ES kopējā telpā.

2007. gada 13. decembrī parakstītajā Lisabonas līgumā ir iekļauts 16.c pants, nosakot, ka „savienība respektē un neskar baznīcu un reliģisko organizāciju vai apvienību statusu, kas noteikts dalībvalstu tiesību aktos”. Tātad ES respektē dalībvalstu noteikto cilvēktiesību principiem atbilstošu reliģisko lietu regulējumu, ar reliģiskām organizācijām noslēgtos līgumus un vienošanās, kā arī tradīcijas, respektīvi, saglāba Eiropā pastāvošo valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļu daudzveidību. No iepriekš teiktā izriet, ka t. s. reliģisko lietu regulējums pamatā ietilpst dalībvalstu, nevis ES kompetencē (Брольо, Мирабелли, Онида 2008: 93–286).

Arī 2000. gada 7. decembrī pieņemtā Eiropas pamattiesību harta aizliedz jebkura veida diskrimināciju, t.sk. uz reliģiska pamata (10. pants).

Tomēr nozīmīgākas problēmas reliģijas brīvības principa ievērošanas ziņā saistās ar diskriminācijas izskaušanu darba attiecībās (nodarbinātībā). 2000. gada 27. novembra „Nodarbinātības direktīva” 2000/78/EC aizliedz diskrimināciju uz reliģiskās pārliecības, ticības, invaliditātes, vecuma un seksuālās orientācijas pamata, uzliekot dalībvalstīm pienākumu transponēt direktīvas prasības nacionālajos tiesību aktos. Kā uzsver pētnieks Lasi Vikers (Lucy Vickers), fundamentālās reliģijas brīvības ievērošanas problēmas slēpjās daudzveidīgajā terminu “reliģija” un “ticība” izpratnē dalībvalstu praksē. Arī dažādu cilvēktiesību un brīvību “konflikts” (reliģijas brīvība, seksuālās orientācijas brīvība, privātās dzīves princips, tiesības nepiederēt nevienai reliģijai u. c.) raisa grūtības cilvēktiesību sabalansēšanai ikdienas darba attiecību praksē (Vickers 2007). Tomēr nediskriminācijas prakses attīstība ES liecina par darba un privātās/reliģiskās dzīves

sabalansēšanas iespējām, popularizējot darba vietas un darba devējus, kas respektē darbinieku reliģiskās īpatnības.

Tai pašā laikā ir jānorāda, ka reliģijas brīvības principa akceptēšana ES ietvaros nav ļāvusi izvairīties no ilgstošā konflikta turpinājuma Ziemeļīrijā (starp Britu armiju un t. s. Īru republikas armiju), kura pamatā ir reliģiskās atšķirības. Šis konflikts joprojām ir uzskatāms par vienu no nopietnākajām ES attīstības problēmām. Mūsdienās daudz diskutē par Turcijas plānoto uzņemšanu ES, t. sk. norādot uz iedzīvotāju pasaules skatījuma/reliģiskām atšķirībām, kas bieži vien kļūst par iemeslu “europeizēto” attiecību pazīmēm šīs valsts sabiedrībā.

Reliģijas brīvības jautājumi ietilpst arī citas Eiropas organizācijas – Eiropas Padomes – dienaskārtībā. 2007. gada 26. oktobra ziņojumā “Ceļā uz aktīvu, taisnīgu un sociāli saliedētu Eiropu” ir norādīts, ka tiesību izmantošanai Eiropā ir jānotiek bez jebkādas diskriminācijas (arī reliģiskās), uzsverot, ka reliģiskiem faktoriem ir būtiska nozīme mūsdienu attiecībās, t. sk. sadalot un pretnostatot cilvēkus. Līdz ar to ir jāattīsta dialogs ar reliģiskām organizācijām, veicinot dažādības vadības principu ieviešanu Eiropā, t. sk. arī reliģiskajās lietās (На пути к активной, справедливой и социально сплочённой Европе 2007). Eiropas Padome regulāri izstrādā rekomendācijas reliģijas brīvības īstenošanas jomā (reliģiskā izglītība skolās, reliģisko organizāciju darbību regulējums, valsts un reliģisko organizāciju attiecības).

Būtisks Eiropas Padomes darbības virziens ir konkrētu strīdu par iespējamiem Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas un tās protokolu pārkāpumiem, un konsultatīvu viedokļu sniegšana, ko veic Eiropas Cilvēktiesību tiesa. Kā jau tika minēts, šīs konvencijas 9. pants nosaka reliģijas brīvību, precizējot, ka šīs “tiesības ietver arī brīvību mainīt savu reliģisko pārliecību vai ticību un nodoties savai reliģijai vai ticībai kā vienatnē, tā kopā ar citiem, publiski vai privāti, piekopjot kultu, izpildot reliģiskas vai rituālas ceremonijas un sludinot mācību. Brīvību nodoties savai reliģijai vai ticībai var ierobežot tikai likumā paredzētajā kārtībā tai apmērā, kas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, lai nodrošinātu sabiedrisko drošību, aizsargātu sabiedrisko kārtību, veselību vai tikumību, vai aizsargātu citu cilvēku tiesības un brīvības.” (Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija [skatīts 17.11.2008.]

Eiropas Cilvēktiesību tiesā izskatāmās lietas var nosacīti iedalīt vairākās grupās:

- 1) lietas, kas saistās ar reliģisko organizāciju reģistrācijas šķēršļiem, piemēram, Grieķijā, lai reģistrētu jaunu reliģisko organizāciju, ir nepieciešama Pareizticīgās baznīcas piekrišana, kas attiecīgi arī tika apstrīdēta;

- 2) lietas, kas saistās ar reliģisko organizāciju darbības šķēršļiem, piemēram, nesamērīga reliģisko organizāciju darbības uzraudzība, strīdi par reliģisko organizāciju īpašumiem (Grieķija);
- 3) lietas, kas saistās ar diskrimināciju pēc reliģiskās piederības, piemēram, nepamatoti aizliegumi veikt rituālus;
- 4) lietas, kas saistās ar piespiešanu vai represijām par nelojalitāti/nepiederību noteiktai reliģijai, piemēram, obligāta valsts reliģijas mācīšana izglītības iestādēs, piedalīšanās reliģiskos svētkos (Grieķija, Polija), reliģiozās literatūras izplatīšanas ierobežojumi (Lielbritānija) u. c.

Tiesas darbības statistika liecina, ka visbiežāk strīdos par reliģiskās brīvības principa ievērošanu tiek iesaistītas Grieķija un Polija – valstis, kurās ir spēcīga baznīcas ietekme uz sabiedrību.

Līdz ar to ir jāsecina, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumiem (spriedumiem) ir būtiska nozīme, izprotot (interpretējot) reliģijas brīvības principu un nodrošinot tiesību ievērošanu gan indivīdam, gan sabiedrībai, gan reliģiskajām organizācijām.

Nobeigums

Noslēdzot pārskatu par valsts un reliģisko organizāciju attiecību tiesiskajiem aspektiem, būtu jāuzsver, ka reliģijas brīvība ir fundamentāls pamats, kas mūsdienās nosaka valsts attiecības/attieksmi ar/pret reliģiju un reliģiskām organizācijām. Reliģijas brīvības princips kā cilvēktiesību neatņemama sastāvdaļa tiek respektēts un īstenots gan valstīs, kurās baznīca ir pilnīgi vai daļēji nošķirta (atdalīta) no valsts, gan valstīs, kurās pastāv valsts baznīca. Šo principu ir atzinusi arī Eiropas Savienība un Eiropas Padome, atstājot dalībvalstu ziņā tā īstenošanas nianšes. Tomēr ir jāakcentē, ka reliģijas brīvības princips ietver sevī divus pamataspektus: personas individuālā izvēle ne/piederēt kādai reliģijai un ne/piedalīties reliģiskās aktivitātēs un valsts pienākums likuma robežās respektēt reliģisko organizāciju darbības brīvību. Šie aspekti ir būtiski priekšnoteikumi indivīda un sabiedrības reliģiskās dzīves un reliģisko organizāciju darbības brīvības nodrošināšanai.

Reliģijas brīvības principa īstenošanu apgrūtina daudzveidīga jēdzienu “reliģijas” un “ticība” interpretācija, nepieciešamība savietot šo principu ar citām cilvēktiesībām un brīvībām (cilvēktiesību konflikts), kā arī šī principa robežu nenoteiktība. Šai kontekstā ir būtiska Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse, atbilstoši interpretējot Eiropas cilvēktiesību un

pmatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. pantā noteikto reliģijas brīvības principu, detalizēti atklājot šī principa izpratni valsts un reliģisko organizāciju attiecībās.

Jāuzsver, ka mūsdienās laba darbības prakse, vismaz publiskajā jomā, veicina tolerantu attieksmi un reliģiskās piederības specifikas ievērošanu dažādās sociālās attiecībās (darbs, saskarsme ar valsts pārvaldi, militārais dienests) u. tml.

Taču, neskatoties uz vairākām reliģijas brīvības principa īstenošanas problēmām, valsts un reliģisko organizāciju attiecībās būtu jāievēro vienlīdzība, normatīvajos aktos nosakot precīzas sadarbības un uzraudzības robežas, kas arī ir priekšnoteikums tiesiskas laicīgās valsts esamībai.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Abela, Anthony *Solidarity and Religion in the European Union: a comparative sociological perspective*. <http://staff.um.edu.mt/aabe2/EDRC%20Abela.pdf>. (Skatīts 17.11.2008.)
- Albats, Hermanis (1930). *Baznīcas tiesības*. Rīga: Studentu padomes grāmatnīca.
- Balodis, Ringolds (2002). *Baznīcu tiesības*. Rīga: Mantojums.
- Balodis, Ringolds (2008). Tiesiskie principi, kas valda valsts un Baznīcas attiecībās Latvijas Republikā 21. gs. sākumā. *Juridiskā zinātne. Latvijas Universitātes raksti Nr.740*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 112–124.
- Balodis, Ringolds (2000). *Valsts un baznīca*. Rīga: Nordik.
- Blūzma, Valdis (2002). *Romas valsts un tiesības. Kanoniskās tiesības viduslaikos. Lekcijas ārvalstu tiesību vēsturē*. Rīga: Ekonomikas un kultūras augstskola.
- Blūzma, Valdis, Zemītis, Guntis, Osipova, Sanita (2007). *Ārvalstu tiesību vēstures avoti (no vissenākajiem laikiem līdz 1689.gadam)*. Rīga: Biznesa augstskola “Turība”.
- Deklarācija par jebkuras neiecietības un diskriminācijas, kas balstās uz reliģiju vai pārliecību, izskaušanu*. http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=79. (Skatīts 20.11.2008)
- Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija*. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=41>. (Skatīts 17.11.2008.)
- Krishnaswamy, Arcot *Study of Discrimination in the Matter of Religious Rights and Practices*. <http://www.religlaw.org/interdocs/docs/akstudy1960.htm>. (Skatīts 12.11.2008.)
- Latvia. International Religious Freedom Report 2008*. <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/108454.htm>. (Skatīts 17.11.2008.)
- Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu*. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/13-cg14.lv07.doc>. (Skatīts 17.11.2008.)
- Vilks, Andrejs red. (1998). *Netradicionālās reliģiskās kustības un sekas: socioloģiskie un kriminoloģiskie aspekti*. Rīga: Kriminoloģisko pētījumu centrs.
- Reliģisko organizāciju likums*. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=36874>. (Skatīts 12.11.2008.)
- Runce, Inese (2008). *Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā: 1906.–1940. g.* <http://luis.lanet.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F86737/Inese%20Runce%202008.pdf>.
- Vickers, Lucy (2007). *Religion and Belief Discrimination in Employment – the EU law*. http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/legnet/07relbel_en.pdf. (Skatīts 17.11.2008.)
- Vilks, Andrejs (2001). *Deviantoloģija (mācība par uzvedības sociālajām novirzēm)*. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
- Бажан, Татьяна, Старков, Олег (2007). *Религиоведение для юристов*. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс.
- Брольо, Франческо Марджотто, Мирабелли, Чезаре, Онида, Франческо (2008). *Религии и юридические системы. Введение в сравнительное церковное право*. Москва: Библиейско-богословский институт св. апостола Андрея.
- Калинин, С. (2001). Некоторые проблемы Церкви и религии в современной общей теории права. *Христианские ценности в современной культуре (к 200-летию Христианства)*. Минск: Гама-5, с. 129–130.
- Мудов, С. *Религиозные аспекты Европейской интеграции*. <http://www.inst.by/basis/publ/XII2-4.pdf>. (Skatīts 17.11.2008.)

На пути к активной, справедливой и социально сплочённой Европе (2007).

[http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TSCF\(2007\)31R.doc](http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/source/TSCF(2007)31R.doc). (Skatits 17.11.2008.)

Понкин, Игорь (2005). *Ислам во Франции*. <http://www.state-religion.ru/files/islam-f.pdf>. (Skatits 17.11.2008.)

Понкин, Игорь (2003). *Правовые основы светскости государства и образования*. <http://www.state-religion.ru/files/laicite1.pdf>. (Skatits 16.11.2008.)

Понкин, Игорь (2004). *Светскость государства*. <http://www.state-religion.ru/files/laicite2.pdf>. (Skatits 16.11.2008.)

Понкин, Игорь (2005). *Современное светское государство: конституционно-правовое исследование*. <http://www.state-religion.ru/files/laicite3.pdf>. (Skatits 16.11.2008.)

Jekaterina Macuka

Tieslietu ministrijas

Reliģijas un sabiedrisko lietu nodaļa, Latvija

VALSTS UN RELIĢISKO ORGANIZĀCIJU ATTIECĪBU MODELIS UN TĀ ĪSTENOŠANA LATVIJAS REPUBLIKĀ

Pētījumā aplūkoti valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļi un to īstenošanas pamatprincipi, lai noteiktu, kurš attiecību modelis tiek īstenots Latvijas Republikā, kā arī analizēts, vai normatīvi nostiprinātais attiecību modelis atbilst praksē īstenojamam. Valsts un reliģisko organizāciju attiecības apskatītas no administratīvi tiesiskā un konstitucionāli tiesiskā aspekta, izmantojot analīzi un salīdzinošo metodi. Darba gaitā secināts, ka Satversmē

nostiprinātais valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis neatbilst praksē īstenojamam modelim.

THE MODEL OF RELATIONS BETWEEN THE STATE AND RELIGIOUS ORGANIZATIONS AND ITS IMPLEMENTATION IN THE REPUBLIC OF LATVIA

Models of relations between the state and religious organizations and the basic principles of their implementation are analyzed with the aim to determine which model of relations is being realized in the Republic of Latvia as well as to establish whether a model of relations, secured by a normative act, corresponds to the one implemented in practice. Within this work, the method of analysis has been used when considering the models of relations between the state and religious organizations, as well as the comparative method in the comparison of application of the basic principles of these models in the Republic of Latvia. The relations between the State and religious organizations are examined from the administratively legal and constitutionally legal aspect. The normative acts of the Republic of Latvia are discussed, as well as their mutual interaction and the collisions having sprung up between them. Laws and regulations of the Republic of Latvia are evaluated in connection with the norms of other European Union Member States, which regulate the relations between the state and religious organizations, and their experience. Evaluating the practice of other countries and the implemented models of relations between the state and religious organizations monographs and scientific papers by the scientists of the respective countries have been used. The content of international legal norms regulating freedom of religion have been analyzed as well as the requirements of the normative acts of the Republic of Latvia and their interaction. As grounds for conclusions, rulings by the court are chosen in cases where the application of legal norms is adjudicated concerning the realization of the right to the freedom of religion.

Three fundamental principles are pointed out in the research basing on which the relations between the state and religious organizations are formed: association between the state and religious organizations, cooperation between the state and religious organizations and segregation between the state and religious organizations. Basing on the abovementioned principles, all models of relations between the state and religious organizations are formed. The model being implemented in a state can be determined by the regulation of the activity of

religious organizations ensured with normative acts, by the range of rights of religious organizations, by peculiar features of preconditions, by the range of privileges, and by the burden of responsibilities imposed on religious organizations. To a large extent, the model of relations between the state and religious organizations depends on state traditions, historical development, distribution and impact of the definite religion within the state territory.

The principle of unity between the state and religious organizations indicate the unity between them, institutions of religious organizations are identified as state institutions. Implementation of the abovementioned principle can manifest as an absolute unity between the state and church when state laws are based on definite religious norms and, in case of collisions, the principles of religious doctrine are applied. Or, within the abovementioned principle, two models of relations can be distinguished: a model of religious state and a model of state religion (church). The principle of cooperation between the state and religious organizations provides for separation of the state and religious organizations, they are functioning as autonomous subjects, religious organizations form their own structure and define their inner administration, the state on its part does not interfere in the inner affairs of religious organizations. Nevertheless, the state and religious organizations cooperate in order to achieve definite aims. Such a model of cooperation can be called the model of cooperation. In countries where the principle of separation of the state and religious organizations is in force and the model of segregation is functioning, the autonomy of religious organizations and the state are strictly separated. Each of these subjects is functioning in its own sphere, in parallel to one another. Religious organizations are not vested the rights to perform the functions of the state, and they do not receive financial support.

Registration of a religious organization is the starting point where the activities of the state and of religious organizations come into contact. Registration of a religious organization is a basis for the model of relations between the state and religious organizations to be implemented in the given country. In the Republic of Latvia, the process of registration of religious organizations is regulated by the Law on Religious Organizations which provides for the order of registration of religious organizations as well as the legal status of the religious organizations to be registered; registration has a multi-stage structure. Initially, a congregation is registered as reregistrable, but later it acquires a regular status and after uniting the congregations can form a religious union (church). Religious unions (churches) have the right to establish dioceses and institutions. The next step in the mentioned chain includes religious organizations whose relations with the Republic of Latvia can be regulated by special laws. The State has established special relations with Evangelical Lutheran, Roman Catholic, Orthodox, Old Believer, Methodist, Baptist, Seventh-day Adventist and Moses faith (Judaist) denominations. These denominations have a peculiar status in the Republic of Latvia, the range of their rights differs from the rights of other congregations. Relations between the religious unions (churches) of these denominations and the State are regulated by special laws that define their rights and status.

The Latvian Constitution (Satversme) contains a reference to the model of relations between the Republic of Latvia and religious organizations providing that the State is separated from the church. Evaluation of the features of a model of separation and its application to the relations between the Republic of Latvia and religious organizations allows to determine whether the implemented model is a model of separation or whether the relations between the State and religious organizations realized in practice belong to quite another model. The requirement for autonomy of religious organizations and the State can be regarded as satisfied, since the demand for non-interference by the State in the inner activities of religious organizations (except for the cases of violating laws) is included in the Law on Religious Organizations. Separation of religious organizations from the public rights sector presently is not being implemented. In state schools there are religious instruction lessons, religious organizations carry out religious activity in medical institutions and prisons, a service of chaplains has been established whose activity is funded from the state budget. Equality of the forms of activity of religious organizations is not guaranteed, since there exists a multi-stage registration system. A state

function of performing marriage ceremonies is delegated to religious organizations. Thus, state functions are delegated to religious organizations. Besides the religious organizations are offered direct and indirect financial support which manifests in allotting tax relief as well as allocating direct grants from the state budget.

The model having been established in the Republic of Latvia is a model of cooperation between the State and religious organizations. In the Constitution no state religion is provided but also no segregation of the State and religious organizations is realized. The State acknowledges the autonomy of religious organizations, however, the religious organizations receive financial support, definite functions are delegated to them, and religious organizations are operating in the public sector. Satversme lacks provisions that would truly provide that no state church exists in Latvia, but at the same time definite procedures and operations are being delegated to the church as stated by the law. The idea of amending the Satversme of the Republic of Latvia ought to be considered that would contain the provision about the model of cooperation between the State and religious organizations being realized in practice.

Valsts uzbūve un darbības reglamentējums tiek īstenoti tā, lai ievērotu iedzīvotāju pilsoniskās un politiskās tiesības. Pie šīm tiesībām pieder arī reliģijas brīvība. Šīs tiesības atspoguļo personas iekšējo gribu, pasaules uztveri, vairāk skar personas sevis izziņāšanu un dzīves pamatojumu. Vairāki starptautisko tiesību akti norāda valstīm uz šo tiesību esības obligātumu. Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas tēzes attiecībā uz reliģijas un pārliecības brīvību tiek konkretizētas Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18. pantā, proti, katram cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību. Šīs tiesības ietver reliģijas un pārliecības brīvību, brīvību pieņemt reliģiju vai pārliecību pēc savas izvēles un brīvību nodoties savai reliģijai un pārliecībai tiklab vienatnē, kā arī kopā ar citiem, publiski vai nošķirti piekopjot kultu, izpildot reliģiskas ceremonijas un sludinot mācību.

Personai garantētā reliģijas brīvība var tikt īstenota ne tikai individuāli, bet arī indivīdiem apvienojoties. Tādā veidā rodas reliģiskās organizācijas – indivīdu kopums, kas piekopj vienu un to pašu mācību, rituālus un ceremonijas. Reliģiskajai organizācijai piemīt tādas pašas reliģijas brīvības tiesības kā indivīdam, proti, brīvība nodoties savai reliģijai un pārliecībai kopā ar citiem, publiski vai nošķirti piekopjot kultu un sludinot mācību.

Ja starptautiskie tiesību akti nepārprotami nosaka valsts pienākumu nodrošināt personu reliģijas brīvības tiesības, tad norādījumu par kārtību, kādā tas ir īstenojams, trūkst. Līdz ar to katrā valstī veidojas savs modelis un uzskats par to, kādā veidā jābūt organizētām valsts un reliģisko organizāciju attiecībām. Kaut gan katra valsts veido attiecības ar reliģiskajām organizācijām neatkarīgi no citām, un, balstoties tieši uz šo valstu tradīcijām, vairāku valstu attiecību ar reliģiskajām organizācijām modeļi kopumā sakrīt. Tos iespējams klasificēt, ņemot vērā reliģisko organizāciju darbības priekšrakstus. Bieži vien valstu normatīvajos aktos ir noteikts valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis. Apkopojot vairāku autoru piedāvātos

modeļus, var akcentēt trīs pamatprincipus, pēc kuriem tiek veidotas valsts un reliģisko organizāciju attiecības:

1. Valsts un reliģisko organizāciju vienotība.
2. Valsts un reliģisko organizāciju sadarbība.
3. Valsts un reliģisko organizāciju nošķirtība.

Valsts un reliģisko organizāciju vienotības princips norāda uz valsts un reliģisko organizāciju vienotību. Reliģisko organizāciju institūcijas tiek identificētas kā valsts institūcijas. Minētā principa īstenošana var izpausties kā pilnīga valsts un baznīcas vienotība, kad valsts likumi balstās uz noteiktas reliģijas dogmām un valstisku kolīziju gadījumā tiek piemēroti reliģijas mācības principi. Vai arī minētā principa ietvaros noteiktajai reliģijai tiek piešķirts sevišķs statuss – valsts statuss. Noteiktajai reliģijai ir ekskluzīvas tiesības ietekmēt valsts pārvaldi, bet valsts institūcijām ir tiesības iejaukties reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Īstenojot minēto principu, tiek veidots reliģiskās valsts modelis un valsts baznīcas modelis.

Reliģiskās valstis ir pārsvarā islama valstis, kur pati valsts uzbūve un darbības pamatprincipi ir balstīti uz reliģiskajām normām. Tā Pakistānas konstitūcijā ir norādīts, ka Allahs, kuram ir vara pār Visumu, varu par Pakistānas valsti ir nodevis Pakistānas iedzīvotājiem (Van der Vyver 1996: XXXI). Šajās valstīs reliģisko organizāciju institūcijas ir arī valsts varas izpildinstitūcijas, un lēmumi tiek pieņemti, balstoties uz reliģiskajām normām, kas vienlaicīgi ir arī tiesību normas. Personu reliģiskajai pārliecībai ir liela nozīme islama valstīs, vairāku islama valstu konstitūcijās ir noteikts, ka valsts galvai, kā arī citām valsts amatpersonām jābūt musulmaņiem (Van der Vyver 1996: XXXIV). Šāda valsts uzbūve tiek raksturota kā pilnīga valsts un baznīcas pozitīva identificēšanās, kas izslēdz citu reliģiju pastāvēšanu.

Valstīs ar valsts reliģiju dominē viena baznīca. Pie šādām valstīm pieder Lielbritānija, Somija, Grieķija, Dānija un Norvēģija. Vienas baznīcas īpatnējais statuss tiek nostiprināts valsts konstitūcijā vai citos normatīvajos aktos. Piemēram, Grieķijas konstitūcijas 3. pantā ir noteikts, ka Grieķijā valdošā ir Austrumu Pareizticīgā Kristus baznīca. Valsts baznīca ir atkarīga no valsts, jo tiek samazināta baznīcas autonomijas pakāpe. Baznīcas institūcijas ir daļa no valsts institūcijām, tādēļ tām bieži jāpakļaujas valsts ietekmei. Valsts ar normatīvo aktu palīdzību var regulēt baznīcas iekšējās uzbūves jautājumus, tādējādi valsts likumdevēja vara kļūst arī par baznīcas likumdevēja varu, kas regulē baznīcas iekšējo darbību, piemēram, valsts varai tiek piešķirtas tiesības nozīmēt baznīcas garīgo personālu, atzīt baznīcas kalpotājus par valsts amatpersonām. Tajā pašā laikā šīs baznīcas saņem tiešo, normatīvajos aktos paredzēto finansējumu no valsts, baznīcas finansējums ir daļa no valsts budžeta. Valsts iedzīvotāji pat maksā „baznīcas nodokli” (piemēram, Dānijā un Somijā). Šādās valstīs ļoti bieži valsts galva ir

arī baznīcas galva (piemēram, Lielbritānijā valsts karaliene vienlaicīgi ir arī baznīcas galva). Baznīcām var būt piešķirtas tiesības lemt par citu reliģisko organizāciju darbību valsts teritorijā (tādas tiesības piešķirtas Pareizticīgo baznīcai Grieķijā). Attiecībā uz pēdējo aspektu jāatzīmē, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa uzskata šādu lemšanas tiesību piešķiršanu saistībā ar citu organizāciju darbību, kā arī baznīcas iejaukšanos lēmuma pieņemšanas procesā saistībā ar citu reliģisko organizāciju darbību par Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 9. panta pārkāpumu (ECT 1996. gada 26. septembra spriedums lietā Manoussakis and others v. Greece).

Valsts un reliģisko organizāciju sadarbības princips paredz valsts un reliģisko organizāciju nošķirtību, tie darbojas kā autonomi subjekti, reliģiskās organizācijas pašas veido savu struktūru un nosaka iekšējo pārvaldi, valsts no savas puses neiejaucas reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Neskatoties uz minēto, valsts un reliģiskās organizācijas sadarbojas noteiktu mērķu sasniegšanai. Valsts un reliģisko organizāciju attiecības var veidoties, balstoties uz savstarpējas palīdzības principu, vai arī uz valsts un reliģisko organizāciju kopēji veicamajiem uzdevumiem. Sadarbības princips tiek piemērots Polijā, Vācijā, Zviedrijā. Sadarbības attiecību valstī nav noteiktas valsts baznīcas, tomēr baznīca nav arī strikti atdalīta no valsts (piemēram, Itālijā, Spānijā). Valsts un reliģisko organizāciju attiecības var nosaukt par partnerības attiecībām. Tie ir divi līdzās pastāvoši subjekti, kuri, kaut arī neiejaucas otra subjekta darbības jomās, tomēr noteiktos gadījumos apvieno savus spēkus, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Abi var savstarpēji vienoties, cik lielā mērā katrs subjekts var ietekmēt cita subjekta darbību. Valsts un reliģiskās organizācijas cieši sadarbojas sociālajā, izglītības un kultūras jomā. Šādās valstīs parasti vairākas reliģiskās organizācijas var pasniegt ticības mācību izglītības iestādēs, reliģiskās organizācijas, ievērojot noteiktas prasības, darbojas arī cietumos, slimnīcās, valsts bruņoto spēku apvienībās un citās vietās, kur personai ir ierobežotas iespējas pārvietoties (kapelānu dienests). Valsts maksā darba algas reliģisko organizāciju garīgajam personālam, kas darbojas pēc valsts aicinājuma cietumos, slimnīcās, kā arī bruņoto spēku apvienībās. Valsts neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā, valsts nevar regulēt reliģiskās organizācijas iekšējo uzbūvi vai piedalīties reliģiskās organizācijas amatpersonu ievēlēšanas procesā. Valsts sniedz reliģiskajām organizācijām netiešu atbalstu nodokļu atvieglojumu veidā vai noteiktiem mērķiem paredzēto dotāciju veidā. Valstis var noslēgt vienošanos ar konkrētām reliģiskām organizācijām par sadarbību un par reliģiskās organizācijas tiesisko statusu (piemēram, Itālijā). Vairumā Eiropas Savienības valstu ir iepriekš minētais valsts un reliģisko organizāciju attiecību sadarbības modelis. Valsts nevar noliegt baznīcas un valsts sadarbības un saiknes uzturēšanas nepieciešamību, ņemot vērā baznīcas vēsturisko un kultūras nozīmi, tās sociālo darbību, reliģiskās tradīcijas un kopējo mērķu īstenošanu.

Valstīs, kurās pastāv valsts un reliģisko organizāciju nošķirtības princips, reliģisko organizāciju un valsts autonomija ir strikti nodalīta. Katrs no šiem subjektiem darbojas savā sfērā paralēli viens otram. Modeli, kas balstās uz minēto principu, definē kā pilnīgas reliģijas un valsts atdalītības vai nošķiršanas modeli. Valstis, kur tiek īstenots šis modelis, ir Francija un Amerikas Savienotās Valstis. Neskatoties uz to, ka tiek pieprasīta valsts un baznīcas savrupība, vienlaikus tiek saglabāta labvēlīga neitralitāte pret reliģijām. Tiek atzīta reliģijas kā nacionālās kultūras daļas nozīme, regulējot reliģisko simbolu lietošanu publiskajā sfērā, reliģisko svētku svinēšanu. Īstenojot valsts un reliģisko organizāciju attiecību nošķirtības modeli, tiek aizsargāta reliģisko organizāciju autonomija. Reliģiskās organizācijas ir subjekti, kas darbojas privāttiesību sfērā. Tās savā darbībā ievēro normatīvo aktu prasības un noteiktus priekšrakstus, bet visādā citādā ziņā to darbība netiek ietekmēta no valsts puses. Piemēram, Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas pirmais labojums nosaka Kongresam aizliegumu izdot likumus, kas nosaka kādas reliģijas īpašo statusu vai aizliedz tās brīvu piekļošanu. Šis noteikums garantē reliģijas brīvību, balstoties uz striktu valsts un baznīcas nošķirtību (Starck 1999: 246). Ievērojot šo principu, tiek aizsargāta arī valsts autonomija. Reliģisko organizāciju iekļaušanās valsts kompetencē netiek pieļauta. Tā Amerikas Savienoto Valstu tiesa ir nospriedusi, ka, atļaujot reliģiskajām organizācijām ietekmēt valsts institūciju lēmumu pieņemšanu, tiek pārkāpts konstitūcijā noteiktais valsts un reliģisko organizāciju nošķirtības princips (Larkin v. Grendel's Den, Inc. 1982). Reliģisko organizāciju darbība tiek reglamentēta kā visu citu nevalstiskā sektora organizāciju darbība, neradot reliģiskajām organizācijām īpašus nosacījumus. Finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām tiek piešķirts apjomā, kādā tas tiek sniegts citām nevalstiskā sektora organizācijām, un noteiktiem mērķiem, ko reliģiska organizācija veic sociālajā jomā. Valsts nedrīkst atbalstīt kādu organizāciju tieši tās „reliģiskuma” dēļ. Amerikas Savienotajās Valstīs finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām netiek piešķirts reliģiskā rakstura dēļ. Reliģiskās organizācijas var pretendēt uz noteiktiem finansiālajiem pabalstiem un nodokļu atvieglojumiem tādā pašā kārtībā un apjomā kā citas nevalstiskas organizācijas un tikai tādā gadījumā, ja finansējuma mērķis ir vienots ar citu nevalstisko organizāciju finansējuma mērķi un nav saistīts ar reliģiskās mācības izplatšanu (First Amendment: Religion and expression 2002: 1051). Tomēr tas neizslēdz reliģisko organizāciju iespējas līdzdarboties sociālajā, kultūras un izglītības jomā. Reliģiskajām organizācijām netiek piešķirtas tiesības veikt valsts funkcijas.

Analizējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību reglamentējumu, var noteikt valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli. Latvijas Republikā ir nostiprināts noteikts

valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis. Apskatot valsts un reliģisko organizāciju attiecību praksi, ir iespējams noteikt, uz kuru no klasificētajiem modeļiem var attiecināt Latvijas Republiku un tās reliģiskās organizācijas.

Tā kā reliģiskas organizācijas reģistrācija ir sākumpunkts, kurā saskaras valsts un reliģiskās organizācijas darbība, tad tieši reģistrācijas procesā sāk veidoties valsts un reliģisko organizāciju attiecības. Reliģisko organizāciju reģistrācija ir pamats tam valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelim, kas tiks īstenots valstī. Lai indivīdu kopība varētu darboties kā vienots subjekts, nepietiek tikai ar apvienošanās faktu. Valstij jāpiešķir reliģiskajām organizācijām noteiktas juridiskas tiesības vai atzīšana, lai tās pilntiesīgi un bez ierobežojumiem varētu darboties privāttiesību jomā, piemēram, noslēgt līgumus, celt dievnamus. Latvijas Republikā tiesībspējīgas un rīcībspējīgas ir fiziskas un juridiskas personas (Torgāns 2000: 20). Personas, kas apvienojas, lai veiktu reliģisko darbību, var darboties privāttiesību jomā kā vienots subjekts, tikai iegūstot juridiskas personas statusu. Latvijas Republikā pastāv juridisku personu reģistrācijas sistēma, proti, indivīdu apvienībai ir iespējams iegūt juridiskas personas statusu, reģistrējoties attiecīgajā valsts iestādē. Reliģiskā organizācija pēc reģistrācijas iegūst juridiskas personas statusu.

Reliģisko organizāciju reģistrācijas procesu Latvijas Republikā reglamentē Reliģisko organizāciju likums. Saskaņā ar Reliģisko organizāciju likuma 13. panta pirmo daļu reliģiskā organizācija tās reģistrācijas brīdī iegūst juridiskas personas statusu. Attiecībā uz garīgā personāla mācību iestādes, klostera, misijas un diakonijas iestādes juridiskas personas statusu piebilstams, ka to atbilstoši Reliģisko organizāciju likuma 13. panta pirmajai daļai nosaka reliģiskā savienība (baznīca) vai diecēze. Reliģisko organizāciju likumā ir noteikta kārtība, kādā ir reģistrējamas reliģiskās organizācijas, dokumenti, kas iesniedzami reģistrācijai, reliģisko organizāciju izslēgšanas no reģistra kārtība un priekšnosacījumi, reliģisko organizāciju tiesības un pienākumi. Reliģisko organizāciju likumā tiek dots jēdziena „reliģiskā organizācija” definējums un to reliģisko organizāciju veidi, kas var tikt reģistrēti. Tā likuma 3. pantā ir norādīts, ka reliģiskās organizācijas ir Reliģisko organizāciju likuma noteiktajā kārtībā reģistrētas draudzes, reliģiskās savienības (baznīcas) un diecēzes. Likumā ir arī norāde uz reliģisko organizāciju iestādēm, kuras reliģiskās savienības (baznīcas) var veidot savos statūtos paredzēto mērķu sasniegšanai. Tādējādi Latvijas Republikā pastāv četru pakāpju reliģisko organizāciju darbības formas: draudze, reliģiskā savienība (baznīca), diecēze, reliģiskās organizācijas iestāde. Draudze ir uz brīvprātības pamata apvienojušos vienas ticības personu kopums. Reliģiskā savienība (baznīca) ir desmit vai vairāku draudžu apvienība. Diecēze ir reliģiskās savienības (baznīcas) organizatoriskās struktūras teritoriāli administratīva vienība. Savukārt reliģiskās

organizācijas iestāde ir garīgā personāla mācību iestāde, klosteris, misija, diakonijas iestāde un tamlīdzīgas iestādes, kurām nav peļņas gūšanas nolūka un kuras savu mērķu sasniegšanai dibina reliģiskā savienība (baznīca).

Apskatot Reliģisko organizāciju likumā norādīto draudzes kā reliģiskās organizācijas darbības reglamentējumu, var secināt, ka draudze reģistrācijas brīdī var iegūt dažādus statusus. Jau reģistrācijas brīdī reliģiskās organizācijas var iedalīt tādās, kurām jāpārreģistrējas, un tādās, kuras iegūst pastāvīgi reģistrētas organizācijas statusu. Pārreģistrējamo un pastāvīgo reliģisko organizāciju tiesiskais statuss atšķiras divos aspektos – pārreģistrējamām organizācijām katru gadu jāpārreģistrējas, un tās nevar dibināt reliģisko savienību (baznīcu).

Izvertējot normatīvo reglamentējumu pēc reliģisko organizāciju kā tiesību subjekta un tām piemītošo tiesību klāsta, var secināt, ka pašreiz Latvijas Republikā pastāv piecu pakāpju reliģisko organizāciju darbības formas, proti, pārreģistrējama draudze, pastāvīgi reģistrēta draudze, reliģiskā savienība (baznīca), diecēze, reliģiskās organizācijas iestāde.

Ar katru no norādītajām reliģiskajām organizācijām Latvijas Republikai ir īpatnējas attiecības. Ir vērojama tendence veidot daudzpakāpju reģistrācijas struktūru. Sākotnēji draudze tiek reģistrēta kā pārreģistrējama, pēc tam iegūst pastāvīgu statusu, un apvienojoties draudzes var veidot reliģisku savienību (baznīcu). Savukārt reliģiskajām savienībām (baznīcām) ir tiesības dibināt diecēzes un iestādes. Nākamais solis norādītajā ķēdē ir reliģiskās organizācijas, kuru attiecības ar Latvijas Republiku var regulēt speciāli likumi.

Neskatoties uz to, ka Reliģisko organizāciju likumā netiek atrunātas valsts un atsevišķu reliģisko savienību (baznīcu) īpatnējās attiecības, tomēr tiek pieļauta iespēja regulēt valsts un atsevišķu reliģisku organizāciju attiecības ar speciālu likumu palīdzību. Likumā netiek norādīts uz konkrētām reliģiskām organizācijām, tomēr, izsekojot Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju kontaktam, var secināt, ka ar evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, Septītās dienas adventistu un Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijām valstij ir izveidojušās sevišķas attiecības. Tieši šīm konfesijām valsts ir deleģējusi laulību slēgšanas funkcijas, šo konfesiju kapelāni darbojas valsts institūcijās, kā arī piecu konfesiju (no astoņām) garīdznieki pasniedz valsts skolās kristīgās ticības mācību. Minēto reliģisko savienību (baznīcu) darbībām, nostājai un viedoklim ir sevišķa nozīme sabiedrības dzīvē. Reliģisko savienību (baznīcu) pārstāvji aktīvi piedalās publiskajos, valsts institūciju rīkotajos pasākumos, veic aktīvu sadarbību ar valsts varas pārstāvjiem.

Kā pirmo soli valsts un atsevišķu reliģisku savienību (baznīcu) attiecību definēšanai un normatīvai nostiprināšanai var vērtēt 2002. gada 12. septembrī ar likuma "Par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu" pieņemšanu ratificēto, 2000. gada 8. oktobrī parakstīto

Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu. Līgumā tiek nostiprinātas normas, pamatojoties uz kurām, turpmāk tiks īstenotas valsts un Katoļu baznīcas attiecības. Noslēgtais līgums nenozīmē, ka Katoļu baznīcai vairāk nav saistoši Latvijas Republikas normatīvie akti, tomēr kolīziju gadījumā tiks piemērotas starptautiskā līguma, nevis nacionālo tiesību normas. Līgumā ir nostiprināta katras puses, valsts un baznīcas, nostāja, veidojot savstarpējo sadarbību, reglamentējot jautājumus, kas saistīti ar baznīcas struktūrvienību darbību, koordinējot valsts institūciju rīcību.

Vēlēdamies normatīvi regulēt Latvijas Republikas un lielāko reliģisko savienību (baznīcu) attiecības, 2004. gada 8. jūnijā Ministru kabinets parakstījis līgumus ar sešām reliģiskajām savienībām (baznīcām): Latvijas Evaņģēliski luterisko baznīcu, Latvijas Pareizticīgo baznīcu, Latvijas Baptistu draudžu savienību, Septītās Dienas Adventistu Latvijas draudžu savienību, Latvijas Apvienoto Metodistu baznīcu, Latvijas vec ticībnieku Pomoras baznīcu. Lai parakstīto līgumu noteikumi varētu darboties un būtu saistoši, tika nolemts, balstoties uz parakstīto līgumu noteikumiem, izstrādāt speciālus likumus, kuru esamība atrunāta Reliģisko organizāciju likumā. 2005. gadā, pamatojoties uz minēto līgumu nosacījumiem, tika izstrādāti seši likumi, kuri reglamentē katras reliģiskās savienības (baznīcas) un valsts attiecības.

Likumos ir noteikts reliģisko savienību (baznīcu) statuss Latvijā, to tiesības un pildāmās funkcijas, valsts un reliģisko savienību (baznīcu) sadarbības jomas, valsts un reliģisko savienību (baznīcu) savstarpēja atbalsta veidi. Likumos atrunāti jautājumi par reliģisko savienību (baznīcu) nosaukumu aizsardzību, iekšējās pārvaldes autonomiju, laulību reģistrāciju, ticības mācības pasniegšanu izglītības iestādēs, mācību iestāžu dibināšanas noteikumiem, sadarbību patvēruma piešķiršanas procesā, svētku dienām, garīgo aprūpi Nacionālajos bruņotajos spēkos, ieslodzījuma vietās, medicīnas iestādēs.

Latvija nav pirmā valsts, kura cenšas normatīvi nostiprināt savas attiecības ar atsevišķām reliģiskām organizācijām. Ārvalstīs gan līgumu slēgšana ar reliģiskām organizācijām, gan speciālo likumu pieņemšana par reliģiskām organizācijām ir diezgan izplatīta prakse. Tas tiek darīts galvenokārt tajās valstīs, kur baznīcas ir atzītas vai kur attiecības ar reliģiskajām organizācijām balstās uz sadarbības principu, piemēram, Itālijā, Spānijā, Polijā.

Valsts darbības pamatprincipi pārsvarā ir atspoguļoti valsts konstitūcijā, kura aicināta regulēt tiesisko attiecību pamatus starp cilvēku un sabiedrību no vienas puses un valsti no otras puses, kā arī pašas valsts varas organizēšanas un funkcionēšanas svarīgākās puses (Krastiņš 1998: 112–113).

Latvijas Republikas Satversme tiek pieņemta 1922. gada 15. februārī. Satversmes 9. pants reglamentē ikviena tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Ietverot

šādu normu augstākajā normatīvajā aktā, valsts ir apņēmusies ievērot un aizsargāt katra cilvēka reliģijas brīvības tiesības. Šīs tiesības, no vienas puses, ir katra indivīda subjektīvās tiesības, kuras viņš var realizēt procesuāli, bet, no otras puses, tās ir visām valsts institūcijām saistošas objektīvās tiesības, kuras nav saistītas ar noteiktu subjektu. Satversmes 99. pants satur arī citu klauzulu, kas norāda uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli – „valsts ir atdalīta no baznīcas”. Tātad Satversmē ietvertais princips norāda, ka valsts veido attiecības ar reliģiskajām organizācijām, balstoties uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību nošķirtības modeli.

Klasificējot valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeļus, par pamatu tiek ņemtas pārsvarā vienādas pazīmes, proti, cik lielā mērā autonomas savā darbībā ir valsts un reliģiskās organizācijas, cik lielā mērā valsts sniedz reliģiskajām organizācijām finansiālu atbalstu, vai reliģiskās organizācijas tiek izceltas kā īpaša organizāciju kategorija citu nevalstisko organizāciju vidū, vai reliģiskajām organizācijām ir deleģētas noteiktas valsts funkcijas. No tā, cik lielā mērā ir aktuāla viena vai otra pazīme, tiek noteikts valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis.

Arī zinātnieki definē pazīmes, kas raksturo valsts un baznīcas nošķirtības principa īstenošanu valstīs. Latvijas Universitātes asociētais profesors Ringolds Balodis identificē septiņas pazīmes, kas raksturo nošķirtības principa pastāvēšanu:

1. Valsts un tās institūcijas nav tiesīgas kontrolēt savu pilsoņu attieksmi pret reliģiju, un tās neuzskaita (nefiksē) konkrēto pilsoņu reliģisko piederību.
2. Valsts neiejaucas reliģisko organizāciju iekšējā darbībā (izņemot gadījumus, kad tiek pārkāpts likums).
3. Valsts nesniedz materiālu un finansiālu atbalstu reliģisko organizāciju mācības izplatībai un aparāta uzturēšanai.
4. Reliģiskās organizācijas nepilda valsts vai pašvaldību funkcijas.
5. Valsts nepieļauj reliģisko organizāciju līdzdalību valsts pārvaldē, izņemot dalību sabiedriskās padomēs kultūras un sociālajā jomā.
6. Valsts aizsargā reliģisko organizāciju likumīgo darbību un neiejaucas to iekšējā darbībā.
7. Reliģiskās organizācijas nevar piedalīties politisko organizāciju (partiju) darbībā un izrādīt tām materiālo vai citu palīdzību (Balodis 2002, 196–197).

Tiesību augstskolas „Edilet” profesors Romāns Podoprīgors (Подопригора 2002: 104) paplašina minēto pazīmju loku un piedāvā šādas nošķirtības principa pastāvēšanas pazīmes:

1. Valsts neiejaukšanās reliģisko organizāciju iekšējās lietās un reliģisko organizāciju neiejaukšanās valsts lietās.
2. Reliģisko organizāciju un valsts vienlīdzības atzīšana.

3. Reliģijas pasludināšana par privātu jomu.
4. Reliģisko organizāciju politisko aktivitāšu ierobežošana.
5. Aizliegums reliģiskajām organizācijām pildīt valsts funkcijas (reģistrācijas u. c.).
6. Reliģisko organizāciju izolācija no valsts izglītības, veselības, sociālās aizsardzības u. c. publiskām sfērām.
7. Valsts noteiktas reliģisko organizāciju juridiskas kompetences un darbības formas.
8. Valsts finansiāla atbalsta sniegšanas aizliegums reliģiskajām organizācijām.

Nemot vērā nosauktās valsts un reliģisko organizāciju attiecību pazīmes, ir iespējams noteikt, kāds ir valsts un reliģisko organizāciju attiecību modelis. Ja valsts un reliģisko organizāciju attiecības neatbilst vairākām nošķirtības pazīmēm, attiecību modelis var būt gan valsts baznīcas modelis, gan sadarbības modelis – atkarībā no tā, cik cieši valsts un reliģiskās organizācijas ir saistītas. Pamatojoties uz izvirzītajām pazīmēm, turpmāk tiks analizēts, vai Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju attiecību modelis ir nošķirtības modelis, vai tomēr praksē īstenotās valsts un reliģisko organizāciju attiecības ir pieskaitāmas pie cita modeļa.

Kā pirmā pazīme tiks apskatīta **reliģisko organizāciju un valsts autonomijas** pazīme. Iegūstot juridiskas personas statusu, reliģiskās organizācijas uzsāk savu darbību kā privāttiesību subjekts. Reliģiskajai organizācijai tiek piešķirtas noteiktas tiesības, kā arī uzlikti noteikti pienākumi kā privāttiesību subjektam. Reliģiskajām organizācijām jāsniedz pārskati par savu darbību, jāmaksā nodokļi, jāsniedz finansiālās atskaites valsts institūcijām. Reliģiskajām organizācijām savā darbībā jāievēro normatīvo aktu prasības, tomēr normatīvie akti nevar uzlikt par pienākumu reliģiskajām organizācijām pildīt tādas darbības, kas robežojas ar iejaukšanos reliģiskās organizācijas iekšējās lietās. Valstij, pašvaldībām un to institūcijām, kā arī citām organizācijām nav tiesību iejaukties reliģisko organizāciju reliģiskajā darbībā.

Tādējādi normatīvajos aktos ir norādīts, ka reliģisko organizāciju kompetencē ir noteikt savu struktūru, iekšējās darbības kārtību, lemt par vadības institūciju ievēlēšanu. Kaut gan Reliģisko organizāciju likums uzliek reliģiskajai organizācijai pienākumu ietvert statūtos informāciju par tās struktūru, vadības un revīzijas komisijas ievēlēšanas kārtību, kā arī abu kompetenci, likums neparedz priekšrakstus, kādai tai jābūt. Katra reliģiska organizācija pati nosaka struktūras un iekšējās darbības noteikumus, un valsts no savas puses tos pieņem. Valsts nekādā mērā nevar ietekmēt reliģiskas organizācijas vadības institūcijas ievēlēšanu vai gadījumā, ja reliģiskas organizācijas iekšienē radies strīds par reliģiskās darbības atbilstību ticības mācībai, izšķirt reliģiskas organizācijas iekšējo strīdu. Tādā veidā tiek iedibināta valsts institūciju un reliģisko organizāciju savstarpējā neatkarība un darbības nošķiršana. Reliģisko organizāciju un valsts autonomijas prasību var uzskatīt par apmierinātu, jo prasība par valsts neiejaukšanos

reliģisko organizāciju iekšējā darbībā (izņemot gadījumus, kad tiek pārkāpts likums) ir iestrādāta Reliģisko organizāciju likumā. Tāpat valsts institūcijas nav tiesīgas kontrolēt iedzīvotāju attieksmi pret reliģiju vai fiksēt to valsts institūciju izdotajos dokumentos.

Otrā pazīme norāda uz **reliģisko organizāciju nošķirtību no publisko tiesību sektora**. Neskatoties uz to, ka Latvijas Republikā reliģiskās organizācijas veic savu pamatdarbību privāttiesību jomā, tās darbojas arī publisko tiesību sektorā. Jāpiebilst, ka reliģisko organizāciju darbība publisko tiesību sektorā skar noteiktas jomas, pārsvarā tās ir izglītība, sociālā aizsardzība, veselības aprūpe. Reliģiskās organizācijas var veikt darbību slimnīcās, pensionātos, soda izciešanas vietās un Nacionālo bruņoto spēku formējumos, ja to vēlas tur atrodošās personas. Tādā veidā reliģiskajām organizācijām tiek dota iespēja darboties arī publisko tiesību sektorā. Reliģiskas organizācijas piedalās valsts sociālās aizsardzības un veselības jomā. Ja persona objektīvu iemeslu dēļ nevar īstenot savas tiesības piekopt noteiktu reliģisku kultu vai saņemt ikdienas reliģisko aprūpi, valsts tai nodrošina šādu iespēju, vienlaicīgi ļaujot reliģisko organizāciju pārstāvjiem īstenot savas aktivitātes valsts darbības jomās.

Latvijas Republikā ir izveidots kapelānu institūts, un kapelāni darbojas saskaņā ar 2002. gada 2. jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 277 „Noteikumi par kapelāna dienestu”. Kapelāni darbojas Nacionālo bruņoto spēku apvienībās, kur nodrošina Nacionālo bruņoto spēku personālsastāva garīgo aprūpi, lidostu, ostu un sauszemes transporta stacijās; ārstniecības vai medicīniskās aprūpes un sociālās aprūpes iestādēs, veicot personu garīgo aprūpi, atbilstoši savai kompetencei sniedzot morālo atbalstu un nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos jautājumos; ieslodzījuma vietās, lai sniegtu morālu atbalstu un nepieciešamās konsultācijas reliģiskajos un ētikas jautājumos, ka arī veiktu tikumiskās audzināšanas pasākumus. Kapelānu darbību finansiāli un materiāltehniski nodrošina attiecīgā valsts vai pašvaldības iestāde pieejamo budžeta līdzekļu robežās. Valsts ne tikai ļauj reliģiskajām organizācijām darboties publisko tiesību jomā, bet arī finansiāli atbalsta to darbību.

Vēl viena publisko tiesību sektora joma, kur darbojas reliģiskās organizācijas, ir izglītība. Latvijas Republikā ikvienam ir garantētas tiesības apgūt ticības mācību gan individuāli, gan kolektīvi reliģisko organizāciju mācību iestādēs. Turklāt tiek īstenota kristīgās ticības mācības stundu pasniegšana valsts un pašvaldību skolās. Kristīgās ticības mācība tiek pasniegta tām personām, kuras rakstveidā izteikušas vēlēšanos to apgūt. Skolā jābūt vismaz 10 skolēniem, kas vēlas apgūt kristīgās ticības mācību. Tiesības pasniegt kristīgās ticības mācību ir noteiktām konfesijām, proti, evaņģēliski luteriskajai, Romas katoļu, pareizticīgo, vec ticībnieku, baptistu, septītās dienas adventistu un metodistu konfesijām. Kristīgās ticības mācība ir izvēles priekšmets, skolēni var izvēlēties apgūt ticības mācību vai ētiku. Gan ētika, gan kristīgās ticības

mācība tiek finansēta no valsts budžeta. Tādējādi valsts atļauj un finansiāli atbalsta noteiktu reliģisku organizāciju darbību izglītības iestādēs.

Ņemot vērā minēto, var secināt, ka reliģisko organizāciju nošķirtība no publisko tiesību sektora netiek ievērota. Ticības mācības stundas tiek pasniegtas valsts skolās, reliģiskās organizācijas veic savas aktivitātes medicīnas iestādēs un cietumos, ir izveidots kapelānu dienests. Reliģisko organizāciju pārstāvji cieši sadarbojas ar valsts varas pārstāvjiem.

Kā trešo pazīmi var minēt **reliģisko organizāciju darbības formu vienlīdzīgumu**. Reliģisko organizāciju darbības formu vienlīdzīgums netiek nodrošināts. Jau tagad ir paredzētas vairākas dažādu reliģisko organizāciju darbības formas, turklāt reliģiskajām organizācijām piemītošo tiesību klāsts atšķiras. Dažām reliģiskajām savienībām (baznīcām) ir sevišķs statuss, un par to tiesisko stāvokli ir pieņemti atsevišķi likumi.

Ceturtnā pazīme norāda uz **valsts funkciju deleģējuma nepieļaujamību reliģiskajām organizācijām**. Latvijas Republika, sadarbojoties ar reliģiskajām organizācijām, ir deleģējusi tām vienu no savām funkcijām. Civilstāvokļa aktu reģistrācija ir valsts deleģēta funkcija pašvaldību dzimtsarakstu nodaļām, tomēr laulības reģistrāciju var veikt arī reliģisku organizāciju pārstāvji. Tā Civillikumā ir paredzēta iespēja laulāties pie evaņģēlisko luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu vai Mozus ticīgo (jūdaistu) konfesijas garīdznieka ar civiltiesiskajām sekām. Laulībai, kas noslēgta pie minēto konfesiju garīdzniekiem, ir tāds pats juridiskais spēks kā dzimtsarakstu nodaļā reģistrētajai laulībai. Attiecīgās konfesijas garīdznieks paziņo par noslēgto laulību Dzimtsarakstu nodaļai, kura to ieraksta laulību reģistrā. Arī Spānijā laulībai, kas noslēgta saskaņā ar Katoļu baznīcas kanoniskajām tiesībām, pēc tās ierakstīšanas civilajā reģistrā ir visas civiltiesiskās sekas. Kopš 1992. gada tādas pašas tiesiskās sekas ir arī laulībām, kas noslēgtas saskaņā ar jūdaistu (Mozus ticīgo), evaņģēlisko un musulmaņu konfesiju noteikumiem (Martinez-Torron 2001: 728–729). Tātad Latvijā līdzīgi kā valstī, kurā tiek īstenots valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis, reliģiskajām organizācijām ir deleģēta tāda valsts funkcija kā laulības slēgšana. Līdz ar to nevar apgalvot, ka valsts funkcijas reliģiskajām organizācijām netiek deleģētas.

Kā piekto pazīmi var minēt **valsts finansiālā atbalsta nesniegšanu reliģiskajām organizācijām**. Latvijas Republikā reliģiskajām organizācijām tiek sniegts tiešais un netiešais finansiālais atbalsts. Reliģisko organizāciju nekustamo īpašumu (zemi, ēkas, būves), kurš netiek izmantots saimnieciskajā darbībā, neapliek ar nekustamā īpašuma nodokli. Reliģisko organizāciju sniegtajiem reliģiskajiem pakalpojumiem, kā laulība, laulības jubileja, kristības, bēres un citas reliģiskās ceremonijas, nav piemērojamas likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normas. Saņemot preces vai pakalpojumus, par kuriem samaksāts no ārvalstu finanšu

palīdzības līdzekļiem, reliģiskajām organizācijām ir tiesības uz pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumiem, kurus var uzskatīt par netiešo valsts atbalstu reliģisko organizāciju darbībai.

Tomēr tiek praktizēta arī tiešā finansiālā atbalsta sniegšana. Tā katru gadu no valsts budžeta tiek iedalīti līdzekļi Vissvētākās Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas svētku, kas atzīti par valsts nozīmes pasākumu, organizēšanai Aglonas svētvietā. Reliģisko organizāciju finansiālo atbalstu no valsts puses var uzskatīt par kopējo Eiropas Savienības praksi (Torfs 1997: 45). Piemēram, Vācijā reliģiskās organizācijas ir atbrīvotas no atsevišķu nodokļu nomaksas, reliģisko organizāciju saņemtie ziedojumi netiek aplikti ar ienākuma nodokli (Robbers 1996: 68–69). Arī Latvijas Republikā tiek sniegts finansiālais atbalsts reliģiskajām organizācijām. Valsts īsteno gan netiešo finansiālo atbalstu nodokļu atvieglojumu veidā, gan palīdz arī tiešā veidā, piešķirot reliģiskajām organizācijām dotācijas no valsts budžeta līdzekļiem.

Tādējādi var secināt, ka pamatprasības valsts un reliģisko organizāciju attiecību nošķirtības modeļa īstenošanai netiek pildītas, kas liecina par to, ka Latvijas Republikas Satversmē un Reliģisko organizāciju likumā deklarētais valsts un baznīcas pozitīvās nošķirtības modelis praksē nepastāv. Latvijas Republikas prakse krietni atšķiras no tipiskāko valstu, kur tiek īstenots valsts un baznīcas nošķirtības modelis, pieredzes. Līdz ar to konstitucionālās sūdzības Satversmes tiesai gadījumā, būtu pamats vairāku normatīvo aktu prasības uzskatīt par neatbilstošām Satversmē nostiprinātajam principam.

Ņemot vērā minēto, kā arī Latvijas Republikas un reliģisko organizāciju praksē pastāvošās attiecības, Latvijas Republikā funkcionē valsts un reliģisko organizāciju sadarbības modelis. Konstitūcijā nav noteikta valsts reliģija, bet arī nav īstenota valsts un reliģisko organizāciju nošķirtība. Valstis atzīst reliģisko organizāciju autonomiju, tomēr reliģiskajām organizācijām tiek sniegta finansiāla palīdzība, deleģētas noteiktas funkcijas, reliģiskās organizācijas darbojas publiskajā sektorā. Pamatojoties uz atsevišķu reliģisko organizāciju darbības nozīmi sabiedrības dzīvē, ar tām tiek slēgti sadarbības līgumi vai pieņemti likumi, kas nosaka to tiesisko stāvokli.

Satversmē ir nepieciešami nosacījumi, kas patiešām paredz nostādni, ka valsts baznīca Latvijā nepastāv, bet tajā pašā laikā ir zināmas procedūras un darbības, kuras atsevišķos likumos paredzētajā kārtībā tiek uzticētas baznīcai. Tātad būtu apsverama ideja par Latvijas Republikas Satversmes grozījumiem, ietverot norādi uz valsts un reliģisko organizāciju attiecību modeli, kas atbilst tradīcijām valsts un reliģisko organizāciju attiecībās.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Balodis, Ringolds (2002). *Baznīcu tiesības*. Rīga: Mantojums. 196–197.
Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 9. panta otrā daļa: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 13. jūnijs. Nr.143/144.

- Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 26. septembra spriedums lietā Manoussakis and others v. Greece.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&source=tkp&highlight=Manoussakis&sessionid=18763644&skin=hudoc-en>. (Skatīts 10.11.2008.)
- First Amendment : Religion and expression* (2002). <http://www.gpoaccess.gov/constitution/pdf2002/019.pdf>, p.1051.
- Kārtība, kādā pievienotās vērtības nodoklis piemērojams preču importam, preču piegādēm, preču iegādēm Eiropas Savienības teritorijā un pakalpojumiem, par kuriem samaksāts no ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļiem. MK noteikumi Nr.651, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 1. septembris. Nr. 138.
- Krastiņš, I. Zin. red. (1998). *Konstitūcija. Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga: Nordik. 112–113.
- Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība: MK noteikumi Nr. 534, *Latvijas Vēstnesis*, 2005. 27. jūlijs. Nr. 117.
- Larkin, V. Grendel’s D., Inc. (1982) *U.S. Supreme Court*. <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=us&vol=459&invol=116>
- Likums „Par nekustamā īpašuma nodokli”: LR likums, *Latvijas Vēstnesis*, 1997. 17. jūnijs. Nr. 145/147.
- Martinez-Torron, Javier (2001). Freedom of Religion in the Case Law of the Spanish Constitutional Court. *Brigham Young University Law review*. Nr.2. pp. 728–729.
- Noteikumi par kapelānu dienestu: MK noteikumi Nr.227. *Latvijas Vēstnesis*, 2002. 5. jūlijs. Nr. 101.
- Reliģisko organizāciju likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1995. 26. septembris. Nr. 146.
- Robbers, Gerhard (1996). State and Church in Germany: *State and Church in the European Union* Robbers G.(ed.) Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges. pp.68–69.
- Starck, C. (1999). Religion and the State. Constitutionalisms, Universalisms and Democracy – a comparative analysis. *The German Contributions to the Fifth World Congress of the International Association of Constitutional Law*, Baden-Baden: Nomos. p.246.
- Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām: LR starptautiskais līgums. *Latvijas Vēstnesis*, 2003. 23. aprīlis. Nr. 61.
- Torgāns, Kalvis. Zin. red. (2000). *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans Īpašums. 20–21.
- Torfs, Rick (1997). Should the Churches Be subsidized? Different models; some Perspectives. *Role of Churches in the Renewing Societies (Lectures and documents)*. Bruinsma R. (ed.) International Religious Liberty Association (European Section). p.45.
- Van der Vyver, J. (1996). Introduction. *Religious Human rights in Global Perspective. Legal Perspectives*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publishers. p.XXXI-XXXVI.
- Vispārējā cilvēktiesību deklarācija*. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>. (Skatīts 10.11.2008.)
- Подопригора, Роман (2002). Государство и религиозные организации (административно-правовые вопросы). Алматы: Издательский дом “Аркаим”. с. 104.

Vladislavs Malahovskis

Rēzeknes Augstskola, Latvija

KATOĻU BAZNĪCAS POLITISKĀS AKTIVITĀTES NEATKARĪGAJĀ LATVIJĀ

Raksta mērķis ir atspoguļot katoļu Baznīcas politiskās aktivitātes divos periodos Latvijas un Latvijas katoļu Baznīcas vēsturē – Latvijas Republikas pirmās neatkarības periodā, pamatā 20. gadsimta 20. gados, un periodā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.

Galvenie secinājumi:

- nozīmīgākie Latvijas katoļu Baznīcas politiskie sasniegumi ir 1922. un 2002. gada konkordāta noslēgšana, kas nostiprina katoļu Baznīcas tiesisko statusu, kā arī dod tai zināmas privilēģijas. Savukārt Latvijas valstij minētie konkordāti ir politiski svarīgi, ņemot vērā Vatikāna starptautisko ietekmi un atbalstu Latvijas valsts neatkarībai;

- no katoļu Baznīcas un valsts varas institūciju, t. sk. atsevišķu politiķu, sadarbības ieguvums ir abpusējs;

- katoļu Baznīca aktīvi piedalās diskusijās par aktuāliem sabiedriskās dzīves jautājumiem. Baznīca spēj un arī ietekmē sabiedrisko domu.

POLITICAL ACTIVITIES OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH IN INDEPENDENT LATVIA

The aim of the paper is to reflect the political activities of the Roman Catholic Church in two periods of the history of Latvia and the Roman Catholic Church in Latvia – in the period of First Independence of the Republic of Latvia, basically in the 1920s, and in the period following the restoration of Latvia's independence.

With the foundation of the independent state of Latvia, the Roman Catholic Church experienced several changes;

- bishops of the Roman Catholic Church were elected from among the people;*
- the Riga diocese was restored the administrative borders of which were coordinated with the borders of the state of Latvia;*
- priests of the Roman Catholic Church were acting also in political parties and in the Latvian Parliament.*

For the Church leadership, active involvement of clergymen in politics was, on the one hand, a risky undertaking (Francis Trasuns' experience), but, on the other hand, a necessary undertaking, since in this way the Roman Catholic Church attempted to exercise control over politicians and also affect the voters in the elections for the Saeima.

The status of the Church in the State of Latvia was legally secured by the concordat signed in the spring of 1922 which provided for a range of privileges to the Roman Catholic Church:

- other Christian denominations in Latvia are functioning in accordance with the regulations elaborated by the State Control and confirmed by the Ministry of the*

Interior, but the Roman Catholic Church is functioning according to the canons set by the Vatican;

- *releasing the priests from military service, introduction of the Chaplaincy Institution;*
- *releasing the churches, seminary facilities, bishops' apartments from taxes;*
- *a license for the activity of Roman Catholic orders;*
- *the demand to deliver over one of the church buildings belonging to Riga Evangelical Lutherans to the Roman Catholics.*

With the regaining of Latvia's independence, the Roman Catholic Church of Latvia again took a considerable place in the formation of the public opinion and also in politics.

However, unlike the parliamentary period of the independent Latvia, the Roman Catholic Church prohibited the priests to involve directly in politics and considered it unadvisable to use the word "Christian" in the titles of political parties.

Nowadays, the participation of the Roman Catholic Church in politics is indirect. The Church is able to influence the public opinion, and actually it does. The Roman Catholic Church does not attempt to grasp power, but to a certain extent it can, at least partly, influence the authorities so that they count with the interests of Catholic believers.

Increase of popularity of the Roman Catholic Church in the world facilitated also the increase of the role of the Roman Catholic Church in Latvia. The visit of the Pope in Latvia in 1993 was a great event not only for the Catholic believers but also for the whole state of Latvia.

In the autumn of 2002, in Rome, a concordat was signed between the Republic of Latvia and the Vatican which is to be classified not only as an agreement between the Roman Catholic Church in Latvia and the state of Latvia but also as an international agreement. Since the main foreign policy aim of Latvia is integration in the European Union and strengthening its positions on the international arena, Vatican as a powerful political force was and still is a sound guarantee and support in international relations.

Ievads

Reliģijas lietu speciālists Ringolds Balodis uzsver, ka Baznīcai Latvijā šobrīd atkal ir ietekme, jo „tā ir vara, kas nav redzama, bet ir daudz efektīvāka par to, ko nosaka rakstītie likumi, tā ir vara pār cilvēku prātiem un sirdīm.” (Balodis 2000: 350)

Iesaistoties politikā, kristīgajām konfesijām ir vismaz divi vadmotīvi:

- 1) centieni panākt savu ētisko principu ietveršanu valsts likumdošanā (piemēram, uzskatos par laulību, abortiem, eitanāziju u. tml.);
- 2) savu tiesību aizsardzības nodrošināšana (piemēram, īpašumu iegūšana vai atgūšana, tiesības dibināt savas mācību iestādes, tiesības slēgt laulības u. tml. (Balodis 2000: 353–354).

Reliģijai, neapšaubāmi, ir nozīme un ietekme politikā, neskatoties uz to, ka Latvijā likumdošanas līmenī Baznīca ir šķirta no valsts, tomēr kristīgās konfesijas tieši vai netieši piedalās politikā. Tieši – ar savas ticības pārstāvjiem varas institūcijās, un netieši – dievkalpojumu laikā, savās izglītības iestādēs, masu medijos, t. sk. pašu izdotajā periodikā. Latvijas mērogā katoļu Baznīcas aktualitātes un uzskati dažādos ar sabiedrības dzīvi saistītos jautājumos tiek pausti mājas lapā www.katolis.lv, laikrakstā „Katoļu Baznīcas

Vēstnesis”, bet latgaliski runājošajai katoļu auditorijai arī žurnālā „Katoļu Dzeive” u. c. Turklāt katoļu garīdznieka sprediķī teiktais uz katoļticīgajiem nereti atstāj daudz lielāku iespaidu nekā laicīgā propaganda.

Izmaiņas katoļu Baznīcā 20. gadsimta 20. gadu sākumā

Nodibinoties neatkarīgai Latvijas valstij, katoļu Baznīca piedzīvo vairākas izmaiņas:

- 1) turpmāk bīskapi katoļu Baznīcā tiek iecelti no tautas vidus, agrāk dominēja poļu vai lietuviešu izcelsmes garīdzniecība. 1920. gadā par Rīgas bīskapijas bīskapu tiek iesvētīts Antonijs Springovičs;
- 2) 1918. gada septembrī tiek atjaunota Rīgas bīskapija (kopš 1923. gada arhibīskapija – V. M.), kuras administratīvās robežas tiek saskaņotas ar Latvijas valsts robežām (Strods 1996: 243). Rīgas bīskapijā tiek apvienoti ne tikai Latgales, bet arī Kurzemes un Zemgales katoļi;
- 3) katoļu Baznīcas garīdzniekiem ļauts darboties politiskajās partijās un Latvijas parlamentā. 1920. gadā tiek nodibināta Latgales Kristīgo Zemnieku savienība [vēlāk – Latgales Kristīgo Zemnieku un Katoļu partija – V. M.], kuras priekšgalā līdz 1924. gadam ir katoļu garīdznieks Francis Trasuns. Partijas biedri ir garīdznieki Jezups Rancāns, Jānis Velkme, Antons Pastors, Bernards Kublinskis. Latgales Kristīgo Zemnieku savienība politiskai kopdarbībai organizē Latgales dominējošās konfesijas [katoļu – V. M.] zemniekus, gūstot panākumus arī parlamenta vēlēšanās: Satversmes Sapulcē – 6 mandāti, 1. Saeimā – 6 mandāti (1. Saeima., 1. ses., 10. sl.), 2. Saeimā – 5 mandāti (2. Saeima., 1. ses., 10. sl.), 3. Saeimā – 6 mandāti (3. Saeima., 1. ses., 10. sl.) un 4. Saeimā – 8 mandāti (4. Saeima., 1. ses., 10. sl.). Partija izdod lielāko pēc tirāžas un ietekmīgāko laikrakstu Latgalē „Latgolas Wōrds”.

Latgales vēstures pētnieks trimdā Miķelis Bukšs rakstīja, ka garīdzniecībai bez savas partijas *de facto* katrā draudzē bija „partijas nodaļas”, kam bija cieši sakari ar tautu, lielas iespējas to informēt un arī ietekmēt (Bukšs 1976: 433–434). Tā kā katoļiem ir vispārpieņemta grēku izsūdzēšanas procedūra garīdzniekam, šis apstāklis radīja pretrunīgas emocijas gadījumos, kad garīdznieks izrādījās politiskais oponents.

No Saeimas tribīnes tika atzīts, ka ir bijuši gadījumi, kad garīdznieki draudējuši nekristīt bērņus vai pat izslēgt no Baznīcas, ja kāds gribējis balsot par katoļu Baznīcai opozīcijā esošo spēku (2. Saeima, 1. ses., 229. sl.). M. Bukšs atzīmējis, ka Saeimas

vēlēšanās vēlētāju ietekmēšana no katoļu garīdznieku puses nereti izvērtās par nelikumīgiem draudiem (Bukšs 1976: 44). Sociāldemokrāts Ansis Rudevics uzsvēris, ka katoļu garīdznieki ne tikai aģitējuši no kanceles, kas bija aizliegts ar likumu, bet draudējuši nepiedot grēkus, ja kāds nebalsos par viņu sarakstu (2. Saeima., 1. ses., 16.,17. sl.).

Katoļu garīdznieku aktīvā politiskā darbība nebija atsevišķu katoļu aktīvistu (F. Trasuns, A. Velkme u. c.) pašdarbības rezultāts, bet arī arhibīskapa uzlikts pienākums. Gatavojoties Satversmes Sapulces vēlēšanām, Latgales Kristīgo Zemnieku savienības Centrālās komiteja 1920. gada martā izdod apkārtrakstu katoļu garīdzniekiem:

Cienījamais baznīckungs!

Satversmes Sapulce ir pārāk nopietna lieta, no tās būs atkarīgi visi likumi, visa mūsu turpmākā dzīve. Tāpēc būtu nepiedodama noziedzība nerūpēties par to, kādi deputāti tiks ievēlēti. Izlietojiet visu savu iesaistību, sasaucot pie sevis sapulces, ieaiciniet arī krievis un paskaidrojiet, lai visi nodod savas balsis – vīrieši un sievietes – par Kristīgo zemnieku savienības listi Nr. 9, nodibiniet nodaļas. [..] Kad citas partijas gatavojas un strādā, tad arī mēs nedrīkstam nolaist rokas (Apkārtraksts: 5016. f.).

Ņemot vērā iepriekš minētos faktus, jākonstatē, ka latgaliešu zemnieku katoļu apziņā tika jauktas garīgās un laicīgās lietas, politika un ticība. Mūsdienu liberālais protestantu teologs Juris Cālītis uzdod retorisku jautājumu – kā draudzes loceklis, uz kanceli raudzīdamies, varētu atšķirt, kad tur uzkāpušais runā kā mācītājs un kad kā savas partijas pārstāvis (Reliģijas savtīgā seja 2009: 23).

Konkordāts ar Vatikānu

Latvijas valstī Baznīcas statusu juridiski nostiprina 1922. gada 30. maijā, kad Latvijas valdība (toreizējais ministru prezidents un ārlietu ministrs Zigfrīds Anna Meierovics) paraksta konkordātu ar Vatikānu. Satversmes sapulce to ratificē tā pašā gada 19. jūlijā.

Sarunas par konkordāta parakstīšanu tiek uzsāktas jau 1920. gada pavasarī, bet projekts tiek sagatavots 1921. gada pavasarī. Tomēr līdz konkordāta parakstīšanai notiek asas diskusijas Satversmes sapulcē. Par konkordātu iestājas latgaliešu politisko partiju bloks, sociāldemokrāti mazinieki, kā arī Z. A. Meierovics (Latviešu Zemnieku savienība). Latgaliešu katoļu deputāti izvirza savus argumentus konkordāta nepieciešamībai. Tie pamatā tiek saistīti ar katoļu Baznīcas un Latvijas katoļticīgo stāvokli un interesēm: 1) konkordāts ļautu katoļu Baznīcai būt tautiskai, latviskai; 2) konkordāts dotu iespēju

katoļu Baznīcai būt politiskā ziņā neatkarīgai no citu tautu iespaida; 3) tā kā katoļticīgie veido 23% no Latvijas iedzīvotājiem, bet Latgalē to ir gandrīz 60%, tad ar konkordāta noslēgšanu tiktu apmierinātas katoļticīgo intereses (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2833. sl.).

Sociāldemokrātu maziņu viedokli pauž Marģers Skujenieks, viņš atzīst, ka uz šo jautājumu jāskatās politiski: „Mums ir plaši apgabali, kur iedzīvotāji neapzinās savu tautību, un uz jautājumu – pie kādas tautības pieder – saka, ka ir katoļi. Ja pasakaidro, ka katolis nav tautība, bet ticība, tad viņi saka, ka ir poļi.” (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2848., 2849. sl.) M. Skujenieks uzsver, ka katoļu Baznīca ir spēcīga organizācija, kas spētu veicināt nacionālās (latviskās) pašapziņas celšanu Latgalē, jo „valsts iestādēm un valsts idejai šajā novadā ir vismazākais iespaids.” (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2849. sl.)

Līdzīgu pozīciju pauž Z. A. Meierovics, norādot, ka konkordāta parakstīšana ir jautājums par valsts konsolidēšanu, „lai latgalieši justos Latvijā kā mājās.” (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2839. sl.) Visāsākās iebildes pret konkordātu bija Krievu nacionālās demokrātu partijas, Vācu tautas partijas un Tautas partijas deputātiem, kuru galvenais arguments bija tas, ka demokrātijas apstākļos nedrīkst radīt jaunas privilēģijas vienai konfesijai (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2838. sl.). Politikis Felikss Cielēns no Latvijas Sociāldemokrātiskās Strādnieku partijas, atsaucoties uz to, ka Satversmes Sapulce akceptē Baznīcas šķiršanu no valsts, konkordātu nosauc par „juridisku absurdu” (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2843., 2848. sl.).

Lai gan Z. A. Meierovics savā runā noraida oponentu pārmetumus par to, ka valdība neizturas vienlīdzīgi pret visām konfesijām (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2839. sl.), jāatzīst, ka konkordāts tomēr dod virkni privilēģiju Latvijas katoļu Baznīcai: 1) citas kristīgās konfesijas Latvijā darbojas saskaņā ar valsts kontroles izstrādātajiem un Iekšlietu ministrijā apstiprinātajiem nolikumiem, bet katoļu Baznīca darbojas pēc Vatikāna noteiktajiem kanoniem; 2) garīdznieku atbrīvošana no karaklausības, kapelānu institūta ieviešana; 3) dievnamu, semināru telpu, bīskapu mitekļu atbrīvošanu no nodokļiem; 4) katoļu garīgo ordeņu darbības atļaujas; 5) saskaņā ar konkordātu līdz ar Rīgas bīskapijas nodibināšanu un Katoļu Garīgā semināra izveidi, katoļu Baznīcai tiek piešķirts valsts pabalsts 1 miljona Latvijas rubļu apmērā [2000 latu – V. M.] (Strods 1996: 243).

Konkordāts pieprasa atdot katoļiem vienu no Rīgas luterāņiem piederošajiem dievnamiem. Katoļu Baznīcas vadība prasa Doma baznīcu vai Pētera baznīcu, vēlāk gan iegūst Jēkaba baznīcu. Luterāņi šai sakarā sūta protestus. 1922. gada 1. jūlijā Jēkaba baznīcas draudze vērsās Satversmes sapulcē ar sastādītu protesta rakstu, kurā tiek aicināts „nenodot Latviju Romas varā, nepieļaut jezuītu tumšo darbību un nebalsot par konkordātu

ar Svēto Krēslu.” (Cakuls 2001: 704) Kad Satversmes sapulce 1923. gada Lieldienās ar balsu vairākumu nobalso par likumprojektu, kurš paredz Jēkaba baznīcas nodošanu katoļiem, tad vāciešu minoritātes pārstāvji un daļa luterāņu pieprasa tautas referendumu par Jēkaba baznīcas atstāšanu luterāņiem, lai gan tautas referendumā tikai 1/5 no balsstiesīgajiem nobalso par luterāņu priekšlikumu (Cakuls 2001: 705), Jēkaba baznīcas nodošana katoļiem, neapšaubāmi, pasliktina Latvijas luterāņu un katoļu Baznīcu attiecības.

Jājautā, kāpēc Latvijas valdība paraksta konkordātu, ja katoļticīgie Latvijā 20. gadsimta 20. gados veido apmēram 23%, kamēr luterāņu ir vairāk nekā 55% no ticīgajiem iedzīvotājiem? Jāpiekrīt R. Balodim, ka tieši visas katoļu Baznīcas vienprātīgais atbalsts, tātad Vatikāna atbalsts un arī Vatikāna starptautiskā ietekme dod nenoliedzamu ieguldījumu Latvijas neatkarības izveidošanā un tās starptautiskajā atzīšanā *de iure* (Balodis 2000: 350). Izšķirošajā sēdē par konkordātu 1922. gada 19. jūlijā Z. A. Meierovics saka: „Tas ir taisnība, kungī, ka saimnieciskā ziņā mums zināmi upuri ir jānes, (...) tad mēs sasniedzam zināmu politisku mērķi. [...] Valstij katru reizi jānes upuri, lai sasniegtu valsts nostiprināšanos.” (Satversmes Sapulce, 5. ses., 2853. sl.)

Ar 1922. gada konkordātu katoļu Baznīca pirmā no Latvijas konfesijām iegūst īpašu stāvokli valstī. Daudzus konkordāta punktus valdība izmanto noteikumiem par citu konfesiju reliģisko stāvokli (Balevics 1978: 114).

F. Trasuna un katoļu Baznīcas konflikts

Katoļu Baznīcas vadībai aktīva katoļu garīdznieku iesaistīšanās politikā, no vienas puses, bija riskants pasākums, to apliecina F. Trasuna drāma, bet, no otras puses, nepieciešams pasākums, jo tādējādi Baznīca spēja iegūt lielu valsts varas atbalstu.

Katoļu Baznīcas vadība F. Trasunu suspensē 1924. gadā, bet 1925. gadā ekskomunicē. 1926. gada Lieldienās no gūtajiem pārdzīvojumiem F. Trasuns nomirst ar sirdstrieku. Latgales kultūras vēstures pētnieks profesors Pēteris Zeile raksta, ka tauta ar gandarījumu uztver Valsts prezidenta Jāņa Čakstes Rīgā teikto, atvadoties no nelaiķa – F. Trasuns bija ne tikai liels valstsvīrs, bet arī tas vīrs, kurš Latvijas ģerbonī novietoja trešo zvaigzni [Latgali – V. M.]. Tajā pašā laikā Rēzeknes katoļu baznīca, kurā viņš kalpojis, bija aizslēgta, un baznīcas zvani klusēja (red. Unda 1998: 40). F. Trasunu pat neļāva apbedīt Rēzeknes katoļu kapos.

F. Trasuns bija viens no visaktīvākajiem politiķiem Latvijas parlamentā. Viņš uzstājās vairāku svarīgu likumu apspriešanā, kā arī valsts budžeta un tā grozījumu veidošanā, lielu vietu ierādīdams Latgales vajadzību pamatošanai. F. Trasuns nāca klajā ar

priekšlikumiem Latvijas Republikas Satversmi sākt ar pateicības vārdiem Dievam, slēgt laulības tikai Baznīcā, nešķirt Baznīcu no valsts (red. Unda 1998: 36).

Tajā pašā laikā katoļu Baznīcas vadība centās kontrolēt politiķus. Galvenā problēma bija tā, ka F. Trasuns savās politiskajās aktivitātēs nekonsultējās ar arhibīskapu. Uzreiz jāatzīmē, ka tas bija maz iespējams. Pēc Baznīcas noteikumiem bīskapam pastāvīgi bija jādzīvo savā rezidencē Rīgā, bet Antonijs Springovičs lielākoties uzturējās tālajā Daugavpils apriņķa Izvaltā, attaisnodamies ar savu vājo veselību. Tas stipri apgrūtināja F. Trasuna kā Kristīgo Zemnieku un Katoļu partijas līdera darbību Rīgā, jo Saeimā bieži radās tādi jautājumi, kuru risinājumam bija nepieciešamas steidzamas konsultācijas ar klāt neesošo arhibīskapu. F. Trasuns nekautrējās viņam to publiski pārmest.

Daudzus trūkumus F. Trasuns saskatīja arī arhibīskapa pārvaldes aparāta – kūrijas – darbībā. Viņš neskopojās ar pārmetumiem ģenerālvikāram priesterim Jāzepam Rancānam un kūrijas kancleram Bernardam Kublinskim. Vēl vairāk situāciju sarežģīja apstākļi, ka Kristīgo zemnieku un katoļu partijas frakcijas abi pārējie deputāti J. Rancāns un B. Kublinskis, sajuzdami arhibīskapa atbalstu, sāka runāt un rīkoties Saeimā pretēji partijas līderim F. Trasunam (Cakuls 2001: 125). Līdz ar to konflikts kļuva neizbēgams.

Savukārt sabiedrībā izplatījās viedoklis, ka Latvijas katoļu Baznīcas vadībā nobriedusi apņēmība par jebkuru cenu tikt vaļā no Kristīgo zemnieku un katoļu partijas līdera, vēl jo vairāk tāpēc, ka tuvojās 2. Saeimas vēlēšanas. Par politiskajiem iemesliem bija pārliecināts arī pats F. Trasuns, tāpēc arī 1926. gada 20. janvārī apelācijas rakstā pāvestam viņš atzīst: “Nevienam nav šaubu, ka pret mani vērstā neslavas celšana, apmelošana un vajāšana ir tikai politiskas dabas.” (Cakuls 2001: 125) Katrā gadījumā F. Trasuns bija kļuvis „neērts” katoļu Baznīcas vadībai, bet tajā pašā laikā tautā viņš bija viens no populārākajiem politiskajiem darbiniekiem.

Reaģējot uz suspensiju, F. Trasuns izstājas no Kristīgo zemnieku un katoļu partijas un nodibina Latgales demokrātu partiju. Viņš izveido laikrakstu “Zemnieka Bolss”, aizsākot asu polemiku ar katoļu avīzi “Latgolas Wārds”, pārmezdam tai apmelošanu. F. Trasuns 1924. gada septembrī cenšas sasaukt katoļu kongresu Rēzeknē, lai pierādītu visai sabiedrībai, ka ticis apmelots un netaisnīgi sodīts. Viņš asi vērsas pret katoļu Baznīcas vadību, nosaukdams tās pārstāvjus par bandītiem, liekuļiem farizejiem, meļiem, tautas maldinātājiem, kas veduši tautu purvā un bezdibenī (Trasuns 1925). Tajā pašā laikā F. Trasuns atzīst: “Arhibīskaps ir likumīgais mūsu garīgais vadītājs, kamēr nav atsaukts. Un, vai viņš ir taisnīgs vai nē, kamēr mums nav dots cits, es nevaru viņa autoritāti noliegt.” (Trasuns 1925)

Savukārt 2. Saeimas 1925. gada 22. decembra sēdē F. Trasuns vērsas pret atsevišķu katoļu Baznīcas pārstāvju negodīgajām metodēm, lai iekļūtu Saeimā: „...Tos faktus, kurus es minēju, es vēlreiz varu apstiprināt, un tie fakti nav noliedzami, ka Rancāna un Kublinska grupa [abi katoļu mācītāji iekļūst 2. Saeimā no Latgales zemnieku un katoļu partijas saraksta – V. M.] pie vēlēšanām ir nodarbojušies ar vekseļu ņemšanu un tātad pirkuši un pārdevuši balsis. Tā lieta nav noliedzama, ka Rancāna un Kublinska grupa ir brīdinājusi Latgales zemniekus, ka tie, kuri balsos par Latgales demokrātiem, tiks atšķirti no baznīcas. Tie mācītāji, kas piederējuši pie Rancāna un Kublinska grupas, nav pieņēmuši pie kristīšanas to zemnieku bērnus, tāpat arī pie grēku sūdzēšanas, kas balsoja par Latgales demokrātiem (2. Saeima, 1. ses., 229. sl.).

Turklāt gan J. Rancāns, gan B. Kublinskis uz vairākkārtējiem F. Trasuna pārmetumiem Saeimas sēdēs atbild visnotaļ izvairīgi (2. Saeima, 1. ses., 228. sl.).

Jāatzīmē, ka F. Trasuna un katoļu Baznīcas konflikts ir bijis ne tikai smags pārbaudījums pašai Baznīcai, tas lielā mērā sašķēla arī katolisko inteliģenci.

Jaunās vēsmas katoļu Baznīcā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas

Pēc Latvijas okupācijas padomju valdība 1940. gada 13. augustā paziņo Vatikānam par diplomātisko attiecību pārtraukšanu un 24. augustā no Rīgas izraida pāvesta nunciju. Jāatgādina, ka Svētais Krēsls nekad nav atzinis Baltijas valstu inkorporāciju PSRS sastāvā un vienmēr uzskatījis, ka diplomātiskās attiecības ar šīm valstīm ir pārtrauktas tikai uz laiku (Svētā Krēsla un Latvijas attiecību vēsture (skatīts 20.11.2008.)). Pēc gandrīz 50 padomju perioda gadiem, līdz ar Latvijas neatkarības atgūšanu Latvijas katoļu Baznīca atkal ieņem ievērojamu vietu sabiedriskās domas formēšanā, arī politikā.

Vatikāna, visas katoļu Baznīcas popularitātes pieaugums pasaulē sekmē arī Latvijas katoļu Baznīcas lomas pieaugumu pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 20. gadsimta 90. gados. Atšķirībā no Latvijas brīvvalsts parlamentārisma perioda pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas katoļu Baznīca aizliedz saviem garīdzniekiem tieši iesaistīties politikā, kā arī neiesaka politisko partiju nosaukumos lietot vārdu „kristīgs” (Balodis 2000: 350). Tādējādi tiek ņemta vērā rūgtā vēsturiskā pieredze ar garīdznieku F. Trasunu. 1998. gada 18. augustā F. Trasuns tiek rehabilitēts ar Romas katoļu Baznīcas oficiālu klēra kongregācijas rakstu (Čakuls 2001: 129).

Mūsdienās Latvijas katoļu Baznīcas līdzdalība politikā ir netieša. Katoļu Baznīca netiecas iegūt varu, tomēr zināmā mērā spēj to ietekmēt un panākt, lai varas institūcijas

rēķinātos ar katoļticīgo interesēm. Tā, piemēram, luterāņu un katoļu draudžu vadītāji 2002. gadā dod savu svētību Latvijas Pirmajai partijai [tautā dēvēta arī par „mācītāju partiju” – V. M.] 8. Saeimas vēlēšanās (Reliģijas savtīgā seja 2009: 8). Lai labāk izprastu katoļu Baznīcas ietekmi uz sabiedriski politiskajiem procesiem Latvijā, jāņem vērā visas katoļu Baznīcas stāvoklis un ietekme pasaulē. Katoļu Baznīcas popularitāte pasaules sabiedrībā ievērojami pieaug pāvesta Jāņa Pāvila II pontifikāta laikā (1978–2005). Jānis Pāvils II uzsāk aktīvu un arī sekmīgu pasaules gājienu miera un draudzības vārdā. Pāvesta, arī visas katoļu Baznīcas popularitātes pieaugumu noteica, pirmkārt, draudzīgā, sirsnīgā Jāņa Pāvila II personība un viņa spēja komunicēties ar citu konfesiju, ticību pārstāvjiem. Otrkārt, 60. gadu otrajā pusē un 70. gados pasaulē, īpaši jaunatnes vidū, mīlestības un miera vārdā tieši brīvība tika izprasta kā galvenā vērtība. Jāatceras hipiju kustība, brīvais sekss, narkotikas u. tml. Protestantu teologs un sludinātājs Džordžs Vandemans (George Edward Vandeman) atzīmē, ka 70. gadu otrajā pusē daļā sabiedrības notiek vērtību pārvērtēšana, jo nekādi sociālie pasākumi nespēj aizvietot garīgās vērtības. Tādā atjaunotnes gaisotnē Jānis Pāvils II kļūst par pāvestu (Вандеман 1998: 53). 1979. gada rudenī Jānis Pāvils II, būdams pirmais pāvests, kurš apmeklējis ASV, vērsas pie amerikāņu jaunatnes ar aicinājumu disciplinēt savu dzīvi un atgriezties pie garīgām vērtībām. Lielā daļā ASV sabiedrības tolaik dominē viedoklis, ka jaunatne noraidīs pāvesta aicinājumu. Tomēr vairāk kā 19 000 pulcējušos jauniešu pāvesta aicinājumu uzņem ar sajūsmu un aplausiem. Tādu pašu viedokli pauž arī ap 50 000 000 amerikāņu katoļu (Вандеман 1998: 54).

Arī Jāņa Pāvila II pēctecis pāvests Benedikts XVI seko vēsmām, ko ienes mūsdienu pasaule. Tā, piemēram, katoļu Baznīcas akceptētos septiņus galvenos grēkus – lepība, dusmas, miesaskāre, negausība, alkatība, skaudība, slinkums (Slavējiet Kungu 1978: 323) – tagad papildina vēl citi septiņi. Pirmo reizi pusotra tūkstoša gadu laikā, ņemot vērā pārmaiņas, ko nesusi modernā pasaule un globālā ekonomika, Vatikāns ir pārskatījis grēku sarakstu. 2008. gada Lieldienu laikā tika pasludināti jauni grēki, arī tie ir septiņi. Mūžīgas mokas sagaida tos, kas nav nožēlojuši šādus nodarījumus – ģenētiskā modifikācija, eksperimenti ar cilvēkiem, sociālās netaisnības radīšana, nabadzības izraisīšana, pārlicka bagātība, narkotiku lietošana, dabas piesārņošana (Nāves grēku jaunā versija 2008). Jājautā, vai sekos arī citu dogmu pārskatīšana, atbildot uz jauniem mūsdienu pasaules izaicinājumiem?

Līgumi ar valsti par Aglonas svētvieta statusa iegūšanu

Jau 80. gadu beigās tautas Trešās atmodas laikā mainījās arī valsts institūciju attieksme pret Baznīcu. 1991. gadā nāca klajā ierosinājums par Aglonas kā kristīgās kultūras centra veidošanu. Tālāk seko LR Ministru padomes rīkojums par darba grupas izveidošanu Aglonas bazilikas kompleksa atjaunošanai un restaurācijas darbu koordinēšanai. Bazilikas rekonstrukcijas darbiem tiek novirzīti gan valsts, gan privātie līdzekļi. Tā, piemēram, Romas pāvests šīm nolūkam ziedojis 100 000 ASV dolāru (Zeile 2007: 655).

Rekonstrukcijas darbi norisinās pāvesta vizītes gaidās, jo 1990. gadā Jānis Pāvils II izteica vēlēšanos apmeklēt Aglonu. Pāvesta vizīte notika 1993. gada septembrī. Tas ir liels notikums ne tikai katoļticīgajiem, bet arī visai Latvijas valstij. Pirmkārt, ņemot vērā Vatikāna autoritāti pasaulē, otrkārt, ņemot vērā pāvesta iestāšanos par Baltijas valstu neatkarību.

1995. gadā tiek noslēgts katoļu Baznīcas līgums ar Latvijas valsti, kura principi tiek noteikti Likumā par starptautiskas nozīmes svētvieta Aglonā, ko Saeima pieņēma tā paša gada 12. oktobrī. Likumā tiek atzīta Aglonas svētvieta kā Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma daļa, t. i., kultūras piemineklis un reliģisku svētceļojumu vieta. Saskaņā ar Likumu Aglonas svētvieta izmantojama vienīgi reliģiska un garīga rakstura pasākumiem, kurus nosaka katoļu Baznīcas vadība Latvijā. Likumā paredzēts, ka ar valsts nozīmes pasākumiem saistītos Aglonas svētvieta uzturēšanas izdevumus var finansēt no valsts budžeta. Izdevumus, kas saistīti ar valsts nozīmes pasākumu medicīnisko, ceļu satiksmes un sabiedriskās kārtības nodrošināšanu Aglonas svētvieta un tās aizsardzības zonā, var segt arī no valsts budžeta (Likums par starptautiskas nozīmes svētvieta Aglonā 1995).

Finanšu jautājums par pasākumu izdevumu segšanu Aglonas svētvieta bija un arī joprojām ir aktuāls. Tā, piemēram, vēl 90. gadu beigās turpinājās diskusijas starp Latvijas valsti un katoļu Baznīcas vadību par finansēm, kas tika iztērētas Aglonas bazilikas rekonstrukcijas darbiem, gatavojoties pāvesta vizītei (Balodis 2000: 543). Savukārt 2006. gada valsts budžetā Aglonas bazilikas remontam un svētvieta infrastruktūras sakārtošanai tika paredzēti 1 000 000 latu (Grozījumi likumā Par valsts budžetu 2006).

2002. gada konkordāts

2002. gada rudenī Romā svinīgā atmosfērā tika parakstīts konkordāts starp Latvijas Republiku un Vatikānu. Latvijas pusi pārstāvēja ministru prezidents Andris Bērziņš, Romas katoļu baznīcas kardināls Jānis Pujats, Liepājas diecēzes bīskaps Vilhelms Lapelis,

Latvijas vēstnieks Vatikānā Atis Sjanītis, tieslietu ministre Ingrīda Labucka. 7. Saeimas 2002. gada 12. septembra sēdē apstiprināja „Likumu par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu”. Par likuma pieņemšanu nobalso 58 deputāti, pret – neviens, bet 7 atturas (Likums par Latvijas un Svētā Krēsla līgumu 2002).

Pēc būtības šis dokuments tikai atjauno 1922. gada līgumu, aizstājot to ar jaunam laikam atbilstošu saturu. Tā, piemēram, svētvietas statusa piešķiršana Aglonai konkordātā izvērtēta kā loģiska un taisnīga gadsimtiem ilgas tradīcijas atzīšana (Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums 2002).

Latvijas diplomātiskās attiecības ar Vatikānu tika atjaunotas 1991. gadā, tad tika likti pamati idejai par konkordāta atjaunošanas nepieciešamību. Tomēr tikai 1999. gadā Latvijas un Vatikāna darba grupu kārtējā sanāksmē tiek izlemts apstiprināt konkordāta galējo variantu un virzīt to tālākai izskatīšanai Ministru kabinetā un Saeimā. Līgums tiek gatavots un par to tiek diskutēts vairāk nekā divus gadus. No iesniegšanas Saeimā līdz pat parakstīšanas brīdim tas plaši apskatīts internetā, presē, televīzijā un citos masu saziņas līdzekļos.

Pret konkordātu bija pārejās Latvijas konfesijas, sevišķi baptisti. Baptistu draudžu savienības bīskaps Andrejs Šterns baptistu vārdā 1996. gadā izvirzīja vairākus iebildumus, jo noslēdzot konkordātu:

- tiktu pārkāpts Satversmes princips par valsts un Baznīcas šķirtību;
- tiktu radītas priekšrocības konfesijai, kura apvieno tikai apmēram 1/5 Latvijas iedzīvotāju;
- tiktu izjaukta līdz šim atrastā vienotība un līdzsvars starp Latvijas tradicionālajām konfesijām;
- nodokļu maksātāju nauda Latvijā būtu jānovirza atsevišķas Baznīcas atbalstīšanai (Balodis 2000: 544).

Tomēr jāatceras, ka konkordāts ir klasificējams nevis kā līgums starp Latvijas katoļu Baznīcu un valsti, bet gan kā starptautisks līgums. Toreizējais Ministru prezidents Andris Šķēle ziņojumā Saeimai uzsvēris, ka, tā kā Latvijas galvenais ārpolitikas mērķis ir integrācija ES no nostiprināšanās starptautiskajā arēnā, tad Vatikāns kā ietekmīgs politisks spēks ir labs garants un atbalsts starptautiskajās attiecībās (Balodis 2000: 544).

Aktīvu aizstāvību konkordāta noslēgšanai pauž Latvijas katoļu Baznīcas vadība. 1999. gadā katoļu baznīcas arhibīskaps kardināls J. Pujats publicē rakstu laikrakstā „Diena”, kur atzīst, ka konkordāts neparedz priekšrocības katoļu konfesijai, bet, sakārtojot attiecības starp Baznīcu un valsti, veicina valsts iekšējo vienotību (Pujats 1999).

Diskusijas par ticības mācību valsts skolās

Kopš 90. gadu sākuma Latvijā vairāku gadu garumā izvērtās diskusijas par reliģisko izglītību vispārizglītošajās skolās. Diskusijas pamatā skāra reliģiskās izglītības saturu. Vai tajā ietvert pasaules reliģiju fragmentāru pasaules redzējumu, vai aprobežoties tikai ar kristīgo mācību vai ticības mācību? Latvijas lielāko tā dēvēto tradicionālo konfesiju vadītāji, it īpaši katoļi, iestājās par autentisku savas ticības (konfesijas) mācību.

1990. gada 11. septembrī tika pieņemts Likums par reliģiskajām organizācijām. Likuma 6. pantā „Reliģiskās organizācijas un izglītība” tika noteikts, ka: 1) ikvienam ir tiesības apgūt ticības mācību gan individuāli, gan kopā ar citiem reliģisko organizāciju mācību iestādēs; 2) valsts un pašvaldību skolās kristīgās ticības mācību var pasniegt personām, kuras rakstveidā izteikušas vēlēšanos to apgūt; 3) kristīgās ticības mācību pasniedz pēc Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātas mācību programmas evaņģēliski luteriskās, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu konfesiju pedagogi, ja skolā ir vismaz 10 skolēnu, kuri vēlas apgūt attiecīgās kristīgās konfesijas mācību. Pedagogus izvirza konfesijas vadība un atestē Izglītības un zinātnes ministrija; 4) kristīgās ticības mācības un ētikas mācīšana tiek finansēta no valsts budžeta (Reliģisko organizāciju likums 1990).

Tomēr līdz pat 90. gadu beigām turpinās polemika un diskusijas, kādai jābūt reliģiskajai izglītībai – konfesionālai vai starpkonfesionālai? Konfesionālās ticības mācības oponenti 1998. gadā atklātajā vēstulē valsts augstākajām amatpersonām pauž vairākus argumentus: ticības mācību 1997./1998. mācību gadā apgūst tikai 4% skolēnu; mūsdienu multikulturālajā sabiedrībā lielākā daļā cilvēku saskaras ar visdažādākajiem pasaules redzējumiem, tāpēc indivīdam ir jāprot orientēties reliģisko uzskatu daudzveidībā; skola nedrīkst pārvērsties par konfesiju konkurences lauku; Baznīca un draudžu svētdienas skolas ir tā vide, kur bērni var iekļauties savas konfesijas kristietībā (Balodis 2000: 257). Viens no atklātās vēstules autoriem Latvijas Bībeles biedrības ģenerālsekretārs Valdis Tēraudkalns norāda: „Diemžēl pašreizējā reliģijas mācīšana pēc konfesionālā principa ir vienpusīga, jo ignorē reliģisko identitāšu daudzveidīgo un mainīgo raksturu. Tā neveicina būtisku radošas personības dimensiju – kritisku, patstāvīgu domāšanu.” (Tēraudkalns 1998) Līdzīgu nostāju pauž arī Izglītības un zinātnes ministrija.

Arhibīskaps J. Rujats, atsaucoties uz Satversmi, kur noteikta Baznīcas un valsts nošķirtība, konfesionālās ticības oponentu viedokli uzskata par iejaukšanos Baznīcas iekšējās lietās: “Būtībā viņi [atklātās vēstules autori – V. M.] paši izveido tā saucamo ekumenisko reliģijas mācību. Šai ziņā gan der atcerēties konstitucionālo likumu par valsts

atdalītību no Baznīcas. Tad, lai arī neiejaucas Baznīcas iekšējās lietās!” (Solis 1998) Seko četru konfesiju (katoļu, luterāņu, pareizticīgo un vecticībnieku) vēstule Saeimas deputātiem, kurā akcentēts, ka katras konfesijas viedokli izglītības jomā var pārstāvēt tikai attiecīgās konfesijas likumīgā vadība (Balodis 2000: 258).

J. Pujats izvēlas spert radikālu soli. 1998. gada rudenī, Latvijas valsts pasludināšanas 90. gadadienas priekšvakarā, kardināls atsakās no viņam piešķirtā II šķiras Triju Zvaigžņu ordeņa, jo uzskata, ka Baznīcas vadītājam neklājas saņemt valsts apbalvojumu laikā, kad valsts gatavo likumprojektu par ticības mācības izraidīšanu no vispārīzglītojošām skolām (Justs 1998). 1999. gadā tiek pieņemts Izglītības likums, kura 10. pantā noteikts, ka Izglītības iestādes un reliģiskās organizācijas attiecības regulē Reliģisko organizāciju likums (Izglītības likums 1999), tikai tad arhibīskaps piekrīt piešķirtā ordeņa saņemšanai.

J. Pujats aktīvi atbalsta arī valsts budžeta līdzekļu novirzīšanu konfesionālajām skolām, „jo no konfesionālajām skolām nāks apzinīgākie ministri, biznesmeņi un zinātnieki. Līdz šim ticīgo nauda no budžeta tika izmantota arī bezdievju skološanai, taču taisnīgāk ir, ja budžeta nauda tiktu sadalīta proporcionāli visām akreditētām skolām – arī konfesionālajām.” (Pujats 1999)

Katoliskās ticības mācības pozīcijas tiek nostiprinātas arī ar 2002. gada konkordātu. Konkordāta 15. pants nosaka, ka katoļu ticības mācība notiek, tikai pamatojoties uz programmu, kuru apstiprinājusi Latvijas Bīskapu konference, saskaņojot to ar Izglītības un zinātnes ministriju, un ko veic likumā noteiktajā kārtībā tikai kvalificēti pedagogi, kuriem ir Latvijas Bīskapu konferences izsniegtā kvalifikācijas apliecība. Ja šī apliecība tiek anulēta, tiek zaudētas tiesības pasniegt katoļu ticības mācību. Savukārt konkordāta 17. pantā noteikts, ka katoļu ticības mācība izglītības iestādēs jāveic ar pienācīgu akadēmisku un doktrinālu kompetenci ar mērķi veicināt ekumenisku garu, savstarpēju cieņu starp dažādām reliģiskām konfesijām un līdztiesību (Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums 2002).

Visbeidzot 2004. gadā kā starpkonfesionāla mācību priekšmeta programma tiek izveidota Kristīgās mācības programma 1.–3. klasei. Programmā formulētais kristīgās mācības priekšmeta mērķis ir sekmēt skolēna garīgo un morālo attīstību un spēju pastāvēt mainīgā pasaulē, atklājot iespējas veidot personiskas attiecības ar Dievu un dzīvi apliecinošu attieksmi pret sabiedrību (Kristīgās mācības programma 2004).

**Baznīcas vadības centieni sabiedrības attieksmes veidošanā
pret seksuālajām minoritātēm**

Pasaules globalizācijas un Eiropas integrācijas apstākļos 2004. gadā Latvijā tiek pieņemta Nacionālā programma iecietības veicināšanai, kura paredz iecietīgas Latvijas sabiedrības veidošanu un neiecietības izskaušanu (Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2004). Programma paredzēta pieciem gadiem. 2009. gada sākumā darba grupa pabeidz sagatavot jaunu programmu Iecietības veicināšanai 2009.–2013. gadam. Tomēr programmas redakcija, kas tiks iesniegta izskatīšanai valdībā, būs atšķirīga no varianta, ko izstrādāja darba grupa. Šajā sakarā jāatceras 2005. gada vasaras beigās seksuālo minoritāšu organizētais pasākums „Rīgas Praids 2005”, kurš radīja plašu rezonansi Latvijas sabiedrībā: no atbalsta vai neitrālas pozīcijas līdz asam nosodījumam. Noraidošu attieksmi pret seksuālo minoritāšu gājieni puda gan Baznīcas aprindas, gan valdības pārstāvji, gan atsevišķi sabiedrībā pazīstami cilvēki. Savukārt pēc 2006. gada Draudzības dienu notikumiem, kad uz seksuālo minoritāšu pārstāvjiem un viņu atbalstītājiem tika mestas olas un maisiņi ar izkārņumiem, toreizējais valdības vadītājs Aigars Kalvītis (Tautas partija (TP)) ierosināja iekļaut Iecietības programmā arī seksuālās minoritātes. Tomēr 2008. gada pavasarī pēc Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās Oskara Kastēna (Latvijas Pirmā partija/Latvijas Ceļš (LPP/LC)) tikšanās ar reliģiskajiem līderiem, t. sk. ar katoļu Baznīcas arhibīskapu kardinālu Jāni Pujatu un evaņģēliski luteriskās baznīcas vadītāju arhibīskapu Jāni Vanagu, no programmas tika izņemti vārdi „seksuālā orientācija”. Tika ierosināts izvītrot no programmas arī tekstu, kurā uzskaitītas diskriminācijas izpausmes – rase, ādas krāsa, etniskā izcelsme, valoda, dzimums, vecums, reliģiskā pārliecība, sociālais un mantiskais stāvoklis, politiskā un cita pārliecība, invaliditāte, kā arī seksuālā orientācija (Nacionālā programma iecietības veicināšanai 2004).

Latvijas Cilvēktiesību pētniece Sigita Zankovska-Odiņa atzīmē, ka galvenais iemesls, kāpēc no iecietības programmas tiek izņemts iespējamais neiecietības un diskriminācijas pamatu uzskaitījums, ir tajā iekļautā seksuālā orientācija, tādā veidā, pēc Baznīcas pārstāvju domām, Latvijā tiktu propagandēta homoseksualitāte. S. Zankovska-Odiņa uzsver, ka vienas neērtas grupas – seksuālo minoritāšu dēļ ministrs nolemj neminēt diskriminācijas pamatu uzskaitījumā nevienu grupu (Zankovska-Odiņa 2008). O. Kastēns savukārt skaidro, ka Baznīca pārstāv lielu sabiedrības daļu, tāpēc valstij jāatbilst, kas skar iecietību, jākonsultējas ar Baznīcu (Dzērve 2008).

Kardināls J. Pujats jauno Iecietības programmas redakciju novērtējis kā vienu no lielākajām uzvarām Baznīcas dialogā ar valsti: „Mēs panācām, ka homoseksuālists nav ticis likuma spēkā, palicis ārpus likumdošanas. Viņi [seksuālās minoritātes un viņu atbalstītāji – V. M.] centās panākt programmā homoseksuālisma propagandu, bet tas ir pretrunā ar Satversmi, kurā visi ir vienādi likuma priekšā, un viņiem tas neizdevās.” (Dzērve 2008) Arī Saeimas cilvēktiesību komisijas priekšsēdētājs Jānis Šmits (LPP/LC), atbalstot programmas jauno redakciju, norādījis, ka Satversmē jebkura indivīda diskriminācija ir aizliegta (Dzērve 2008).

2007. gada maijā organizācija "Nacionālā spēka savienība" sadarbībā ar biedrību "NoPride" sarīko Rīgā konferenci “Par mūsu vērtībām”, kurā ar referātiem par morāli tikumisko vērtību krīzi sabiedrībā un ceļiem, kā no tās izkļūt, uzstājas arī vairāki tradicionālo reliģisko konfesiju vadītāji, t.sk. kardināls J. Pujats (Konference “Par mūsu vērtībām” 2007). Kardināls norādījis, ka pirms aptuveni trijiem gadiem šāda konfrontācija nebija manāma, jo seksuālās minoritātes dzīvoja savu dzīvi un nepropagandēja savu dzīvesveidu plašākā sabiedrībā: „Viņi arī turpmāk varēja tā dzīvot, tad arī nebūtu tāda situācija, kāda ir tagad. Kristīgā sabiedrība šos cilvēkus vienmēr izolēs, jo šādi cilvēki bojā sabiedrības vērtības un tikumus.” (Pujats 2007)

Arī ikgadējos Jaunavas Marijas Debesīs uzņemšanas svētkos Aglonā, kur pulcējas desmitiem tūkstoši cilvēku, kardināls J. Pujats savos sprediķos asi vēršas pret homoseksuālismu. Tā, piemēram, 2009. gada 15. augustā viņš nosodījis valsti, kuras savā likumdošanā pieļāvušas viendzimuma laulības, norādot uz Saeimas vēlēšanām: “Zemēs, kur perversija iegūst likuma spēku, sākas diktatoru laiks. Pirmais, ko viņi dara, aizbāž cilvēkiem muti, uzliekot smagus sodus. Kas mūs sagaida? Tas lielā mērā būs atkarīgs no tiem, kas būs ievēlēti Saeimā. Uz ierēdņu slāni nevar paļauties, jo tie strādā par algu – kas maksā, tam arī kalpo. Bet Saeimā ir jābūt izlases personībām, arī pēc morāles kritērijiem.” (Katoļu Baznīcas galva Aglonā nosoda homoseksuālismu 2009)

Nobeigums

Noslēgumā jāsecina, ka katoļu Baznīca piedalās politikā. Taču tās mērķis nav iegūt varu, bet gan ietekmēt sabiedrisko domu (kas jau faktiski ir piedalīšanās politikā šī vārda plašākajā nozīmē), kā arī panākt, lai varas institūcijas, veidojot politiku, ievērotu katoļticīgo ētiskos principus, katoļu Baznīcas tiesības un intereses. Turklāt Latvijas katoļu Baznīcas politiskās aktivitātes jāskata saistībā ar Vatikāna politisko kursu.

Kā nozīmīgākais politiskais Baznīcas sasniegums ir 1922. un 2002. gada konkordāta noslēgšana, kas nostiprināja katoļu Baznīcas tiesisko statusu, kā arī deva tai zināmas privilēģijas. Arī Latvijas valstij minētie konkordāti bija politiski svarīgi, ņemot vērā Vatikāna starptautisko ietekmi un atbalstu Latvijas valsts neatkarībai.

Jāatzīst, ka katoļu Baznīcas un valsts varas institūciju sadarbībai ieguvums ir abpusējs. Ne velti pirms 6. Saeimas vēlēšanām presē rakstīja: „Miris ir tas politiķis, kas [...] nedomā rēķināties ar ticīgo balsīm.” (Nedēļa Tev 1995)

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Apkārtraksts katoļu baznīckungiem.* Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 5016. f. 1. apr., 47. l.
- Balevics, Zigmunds (1978). *Katolicisms Latvijas sociālpolitiskajā vēsturē.* Rīga: Zinātne.
- Balodis, Ringolds (2000). *Valsts un Baznīca.* Rīga: Nordik.
- Reliģija un izglītība.*
http://home.lu.lv/~rbalodis/Articles_Ringolds_Balodis/Baznicu_Tiesibas_23/Balodis%20R_TICIBAS_maciba_pasaule.pdf. (Skatīts 11.11.2008.)
- Bukšs, Miķelis (1976). *Latgaļu atmūda: idejas un ceļņas.* Minhene: Latgaļu izdevniecība.
- Cakuls, Jānis (2001). *Latvijas Romas Katoļu Baznīcas vēstures materiāli: 20. gadsimts.* Rīga: Rīgas metropolijas kūrīja.
- Laura Dzērve (2008). *NVO krasi iebilst, kā reliģisko līderu ietekmē koriģēta Iecietības programma.* (http://www.diena.lv/lat/politics/sabiedriba/baznica_un_valsts?comments=3).
- Grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2006. gadam” 17. pielikums.*
<http://www.fm.gov.lv/budzets/2006g/p17.doc>. (Skatīts 11.11.2008.)
- Izglītības likums* (1999). <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>.
- Justs, Antons (27.11.–3.12.1998). 18. novembra pārdomas. *Solis*.
- Katoļu baznīcas galva Aglonā nosoda homoseksuālistu, norāda uz Saeimas vēlēšanām.* (2009).
<http://www.diena.lv/lat/politics/hot/katolu-baznicas-galva-aglona-nosodahomoseksualismu-un-norada-uz-saeimasvelesanam?comments=8>.
- Konference „Par mūsu vērtībām”.* (2007). <http://www.tribine.lv/zinas/Notiks-konference-Par-musu-vertibam/373>.
- Kristīgās mācības programma 1.–3. klasei.* (2004).
http://www.isec.gov.lv/pedagogiem/program/pamskol/prog.shtml?KRIST1_3.
- Latvijas Republikas Satversmes Sapulces stenogrammas* (LRSSS)—5. ses., 2833., 2848., 2849., 2853. sl.
- Latvijas Republikas Saeimu stenogrammas* (LRSS) – 1. Saeima, 1. ses.8., 10. sl.
- LRSS–2.* Saeima, 1. ses., 10. sl., 16., 17., 228., 229., 6. ses. 659.sl.
- LRSS–3.* Saeima, 1. ses., 10. sl.
- LRSS–4.* Saeima, 1. ses., 10. sl.
- Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums.* (2002). <http://www.catholic.lv/likumskonkordaats.htm>.
- Likums par Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgumu* (2002).
http://www.saeima.lv/steno/2002/st_1209/st1209.htm.
- Likums par starptautiskas nozīmes svētvieta Aglonā. (1995).
<http://www.likumi.lv/doc.php?id=273888&from=off>.
- Red. Millere, Antonija (1995). *Prelāts Jānis Velkme (1876–1962).*—USA: North Aurora, IL.
- Nacionālā programma iecietības veicināšanai.* (2004). http://www.intreccija.gov.lv/doc_upl/programma-iecietiba.pdf.
- Nāves grēku jaunā versija – elle draud arī par ģenētisko modifikāciju, bagātību un narkotikām.* (2008).
<http://www.tvnet.lv/>.
- Nedēļa Tev* (15.05.1995.)
- Pujats, Jānis (12.02.1999.). Kas ir otrais konkordāts? *Diena*.
- Pujats: nevajadzētu pieļaut konfrontāciju starp sabiedrības grupām.* (2007).
<http://www.community.livejournal.com/nepraids/>.
- Reliģisko organizāciju likums.* (1990).
http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/iestades/religjiskie/Rel_org_likums.doc.
- Reliģijas savtīgā seja.* (2009). Kabineta mapes XVII. Rīga: Arte.
- Solis* (16.–22.10.1998.)
- Strods, Heinrihs (1996). *Latvijas Katoļu Baznīcas vēsture (1075–1995).*Rīga: v / u Poligrāfists.

- Svētā Krēsla un Latvijas attiecību vēsture*. <http://www.catholic.lv/main.php?parent=720>. (Skatīts 20.11.2008.)
- Tēraudkalns, Valdis (1998). http://www.politika.lv/temas/izglitiba_un_nodarbinatiba/6045/.
- Trasuns, Francis. (5.08.1925.) Gorigais banditizms. *Zemņika Bolss*.
- Red. Unda, Valentīna (1998). *Francis Trasuns. Dzīve un darbi III*. Rēzekne: Latgales Kultūras Centra izdevniecība.
- Zankovska Odiņa, Sigita (2008). *Plastilīna iecietība*. <http://www.politika.lv/temas/16723>.
- Zeile, Pēteris (2007). *Latgales kultūras vēsture (No akmens laikmeta līdz mūsdienām)*. Rēzekne: LKC izdevniecība.
- Вандеман, Джордж (1998). *Что мне нравится в ... лютеранах, баптистах, методистах, харизматах, католиках*. Николаев: ЦАСД.

Deniss Kretalovs

Tieslietu ministrija, Sabiedrības integrācijas lietu departaments, Latvija

RELIGISKĀS KUSTĪBAS „JAUNĀ PAAUDZE” POLITISKĀS IDEOLOĢIJAS GALVENIE ASPEKTI

Rakstā aplūkota reliģiskās kustības „Jaunā paaudze” darbība un proponēto ideju sistēma, fokusējot uzmanību uz tās politiskās līdzdalības veidiem un orientieriem. Tādējādi tiek identificēti reliģiskās kustības politiskās ideoloģijas galvenie aspekti, kas veido tās politisko rīcību un attīstības vadlīnijas, kā arī nosaka tas sociālās un politiskās mobilitātes pakāpi.

Tādi faktori kā komunikācijas tīklu veidošanā iesaistītie sociālie aģenti, diskursīvas telpas konstruēšanai izmantojamā izteiksmes retorika, ideju kopuma saturs, kas atspoguļojas organizācijas kontekstā lietotajos naratīvos, politikas stratēģiskās attīstības plānošanas modeļi un politiskie lozungi ļauj identificēt „Jauno paaudzi” kā uz kristīgo fundamentālismu orientētu reliģisku kustību, kas savu ideoloģiju konstruē pēc labējo kristiešu politiskajām tehnoloģijām un rīcības modeļiem. Organizācijas izvirzītā politiskā ideoloģija satur kristiešu rekonstrukcionisma ideoloģijas pazīmes – politiskas programmas un stratēģijas. Šajā ziņā „Jaunā paaudze” ir viena no tām kristīgā fundamentālisma organizācijām, kas piekopj radikālu un skaidri mērķētu politikas virzību.

BASIC ASPECTS OF THE POLITICAL IDEOLOGY OF THE RELIGIOUS MOVEMENT „NEW GENERATION”

The subject of the article – the religious organization “New Generation” – is discussed as a new religious movement, and in the aspect of sociology of religion is to be typologically interpreted as a Christian neo-charismatic evangelical movement having formed as a result of cleavage. Attention is focused on the ways of political collaboration of the movement “New Generation” and the fundamental aspects of its political ideology.

The choice of the study subject is grounded on the lengthy and active activity of the group in the territory of Latvia, its topicality, popularity and dynamic growth in the material as well as in the social and political aspects. It is proved by several indicators of social attention and identification – the number of publications in press, intensity of thematic discussions and forums on the Internet, publicity measures, TV broadcasts, political and public activities.

The aim of the paper is to identify the main aspects of the political ideology of the religious organization “New Generation” by analyzing the available sources. In order to clear up these aspects, it is necessary to view the courses of activity of the religious organization and its activities in the spheres of civil, public and political participation.

*As the reference objects, mass media materials have been used as well as periodicals featuring the discourse of the organization (interviews with the organization leaders). As the primary source, the book *New World Order* by Alexey Ledyae, the founder and main leader of „New Generation”, has been used in which he voices the main postulates of his revelation as well as the political guidelines for the future development of the system of*

administration of the world and of Latvia. The book of A. Ledyaeв is to be judged as the quintessence of the political ideology of „New Generation” following which the social life in the congregation of this movement has been formed and ensured and which determines the degree of political participation and content of the movement adherents.

The following hypothesis is brought forward in the study – the elements and aspects forming the political ideology and the system of world-outlook and values of the religious movement “New Generation” clearly indicate a representation of the ideology of the Christian reconstructionism and its adaptation to the context and political situation of Latvia.

Factors like the social agents involved in the formation of communication networks, the rhetoric of expression used in the construction of the space for discourse, the content of ideas reflected in the narratives applied in the context of the organization, models of development planning of the strategic policy and political slogans allow identification of “New Generation” as a religious movement oriented to Christian fundamentalism, which construct its political ideology using the political technologies and action models of the rightist Christians. The political ideology realized by the organization contains features of Christian reconstructionism – political programmes and strategies. On this score, „New Generation” belongs to those Christian fundamentalist organizations that practise a radical and clearly targeted policy.

Šodien Latvijā demokrātisko vērtību un multikulturālisma izplatīšanās laikā vārda, reliģijas un sirdsapziņas brīvības principa īstenošanas kontekstā parādās un kļūst arvien izteiksmīgākas dažādas reliģiskās kustības un organizācijas, veidojot un paplašinot vietējo reliģisko tirgu. Reliģiskās daudzveidības laikmetā reliģiskā piederība arvien vairāk kļūst par grūti identificējamu un visai nosacītu sociālo elementu. Reliģiskajā tirgū notiek „cīņa par patērētāju vairākuma piesaistīšanu” (Berger 1969: 137–138), reliģisko organizāciju un kustību (denomināciju) piedāvājums ir visai plašs, un tās tiecas aptvert visas indivīda un sabiedrības vajadzības, cenšas piepildīt cilvēka dzīves ekspektācijas, piedāvā ikdienas realitātes pilnveidošanas veidus un nākotnes attīstības scenārijus (Krūmiņa-Koņkova, Tēraudkalns 2007: 43). Politiskā līdzdalība ir viens no elementiem, kas raksturo lielu daļu mūsdienu reliģisko organizāciju darbības un attīstības orientieru, to sekotāju un piederīgo tendenci pozicionēt sevi kā sociāli aktīvus indivīdus un politisku vadlīniju veidotājus.

„Jaunā paaudze” ir viena no reliģiskajām organizācijām, kas pieteikusi sevi sabiedrībā un politikā kā aktīvs sociālais aģents. Pētījumā aplūkoti šīs organizācijas ideoloģijas pamataspekti, kas veido organizācijas politiskās līdzdalības vektorus, nosaka reliģiskajā kopienā valdošo politisko diskursu un sociālo pozīciju.

Pētījuma mērķis ir identificēt reliģiskās organizācijas „Jaunā paaudze” politiskās ideoloģijas pamataspektus, analizējot plašsaziņā pieejamos materiālus, periodiskos izdevumus, kā arī zinātniskos rakstus par jaunām reliģiskām kustībām, it īpaši par kristiešu pentakostu un evaņģēliski harizmātiskām kustībām (Tēraudkalns 2007: 172–190). Kā

pamatavots izmantots „Jaunās paaudzes” dibinātāja un galvenā līdera Alekseja Ļedjajeva (Алексей Ледяев) grāmata „Jaunā pasaules kārtība” („Новый мировой прядок”), kurā autors manifesta veidā pauž savas atklāsmes postulātus, vīzijas un attīstības principus, tostarp arī politiskās vadlīnijas pasaules un Latvijas sabiedrības nākotnei.

Pētniecības objekta izvēle ir pamatota ar šīs reliģiskās grupas ilgstošu un aktīvu darbību Latvijas teritorijā, tās aktualitāti, popularitāti un dinamisko attīstību kā materiālajā, tā arī sociālās un politiskās ietekmes ziņā. To pierāda vairāki sociālās uzmanības un atpazīstamības rādītāji, piemēram, publikāciju skaits preses izdevumos, tematisko diskusiju un forumu intensitāte internetā, plaši reklamētas aktivitātes, kā arī sabiedriskie pasākumi, TV raidījumi, politiskas un publiskas aktivitātes.

Raksta autors apraksta jēdziena „politiskā ideoloģija” lietojumu, sniedz reliģiskās organizācijas „Jaunā paaudze” darbības īsu raksturojumu un ieskatu labējo kristiešu nostādņēs politikas diskursā, kā arī identificē un analizē "Jaunā paaudzes" ideoloģijas galvenos aspektus.

1. Politiskās ideoloģijas jēdziens

Šī raksta kontekstā ar jēdzienu „politiskā ideoloģija” tiek saprasta pārliecību un uzskatu sistēma, kas atspoguļo sociāli politisku realitāti, ņemot vērā dominējošo sabiedrisko grupu intereses (Шевченко 2001: 199). Politiskā ideoloģija lielākoties nosaka un leģitimizē politisko reformu programmas, nākotnes attīstības vadlīnijas, politisku stratēģiju un politisku prioritāšu jautājumu kopu. Maks Vēbers (Max Webber) uzskata ideoloģiju par līdzīgu citiem reliģiozajiem un pārliecības veidojumiem, par ticības sfēras fenomenu (pretstatā zinātnes sfērai), par neadekvātu realitātes atspoguļojumu, kura funkcija ir veicināt sabiedrības integrāciju, orientējot un strukturējot tās pārstāvjus dažādos sociālajos līmeņos (Пугачев; Соловьев 2000: 254–270). Aplūkojot mūsdienu politiskajā zinātnē pastāvošo skaidrojumu par ideoloģijas nozīmi, jāsecina, ka tās galvenā funkcija ir ietekmēt sabiedrības domu tādā veidā, lai sadrumstaloto sabiedrības masu vienotu kolektīvā apziņā nosprausto mērķu un uzdevumu atpazīšanai politiskajā diskursā (Гаджиев 1999). Konstruējot politisko diskursu, notiek konkrētas ideoloģiskas sistēmas ieviešana sociālajā un politiskajā telpā. Citu ideoloģijas konstruējošo aparātu starpā ir reliģiskās organizācijas, kas reflektē noteiktu sociālo grupu vai kopienu interesēs, attiecinot tās uz visu sabiedrību. Kā ideoloģijas pamatelementi jāidentificē politiskās vadlīnijas, politiskās elites veidotas ekspektāciju zīmes, kas stimulē sabiedrības politisko rīcību un līdzdalību. Tādējādi, analizējot konkrētas reliģiskas organizācijas vai kustības ideoloģijas struktūras

un diskursu, ir iespējams noteikt šīs organizācijas attīstības trajektorijas sociālajā un politiskajā telpā.

2. Reliģiskās organizācijas „Jaunā paaudze” raksturojums

Turpmāk tiks ieskicēta draudzes "Jaunā paaudze" vēsture un attīstība, neiedziļinoties tās mācības un teoloģijas skaidrošanā, kā arī organizācijas sociālā tīklojuma un struktūru noteikšanā. „Jaunā paaudze” tiks aplūkota kā jauna reliģiskā kustība¹ un tipoloģiski interpretēta reliģijas socioloģijas aspektā kā kristīga neoharizmātiska evaņģēliska kustība ar pentakostisma elementiem (Tēraudkalns 2007: 172–190).

Reliģisko organizāciju „Jaunā paaudze” 1989. gada novembrī dibina bijušais Rīgas Vasarsvētku baznīcas vadītājs, toreiz baptists pēc pārliecības² Aleksejs Ļedjajevs, kad tiek atbrīvots no mācītāja amata bīskapa Vasilija Boečko (Василий Боечко) vadītājā Vasarsvētku baznīcā. Atlaišanas iemesls ir šķelšanās starp Rīgas Vasarsvētku baznīcas mācītājiem. V. Boečko pārmet A. Ļedjajevam viņa dievkalpojumu jaunievedumus – izrādes elementus un modernas mūzikas pavadījumu, emocionāli ekspresīvo un brīžiem agresīvo sludināšanas manieri u. c. jauninājumus, kas ir nepieņemami tradicionālajai Vasarsvētku konfesijai un tamdēļ izraisa asu kritiku.³

Atmodas atmosfēra, kas valdīja sabiedrībā 90. gadu sākumā, stiprina A. Ļedjajeva ieceres piesaistīt savu ideju īstenošanai dedzīgus piekritējus, ar kuriem varētu dibināt jaunu draudzi (Шабанов 1995).⁴ Uz jaunradi tendētais A. Ļedjajevs, rīkojot vairākas aģitācijas akcijas un aktīvi propagandējot „jauno” Dzīvā Dieva pielūgsmi, visai īsā laika posmā sapulcina aptuveni 150 atbalstītāju. Rezultātā jau 1991. gada jūlijā draudze tiek reģistrēta Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas reliģisko organizāciju reģistrā kā Evaņģēliskās ticības kristiešu baznīca „Jaunā paaudze” (29.07.1991. Nr.710).

¹ Jauno reliģisko kustību apzīmējumā reliģiju pētnieki bieži vien sintezē dažāda rakstura reliģiskās grupas, apvienības, kustības, garīgas attīstības mācību sistēmas un reliģiskās prakses, kas ir nesen parādījušās reliģiskajā tirgū kādas konkrētas sabiedrības kontekstā (Barker 2001: 10631–10634; Krūmiņa-Konņkova, Tēraudkalns 2007; Chrystides 1997).

² Fragments no A. Ļedjajeva intervijas „Новости христианского мира”: „Mēs esam baptisti. Bet baptistu baznīcā pirms 20–30 gadiem vispār neviens par labklājību nebija mācījis (Cf. Ļедяев рассказывает 2006).

³ Fragments no A. Ļedjajeva intervijas: „Mēs bijām atmetuši cilvēku uzliktos likumus, piemēram, to, ka sievietes nedrīkst lietot kosmētiku, ka, Dievu lūdzot, viņām galvā jāsiens lakatiņš, ka, mūzikai skanot, nekādā ziņā nedrīkst lūgt Dievu, un tā es šos aizliegumus varētu vēl turpināt. Es zināju, ka Dievs mūs dzird arī bez visiem šiem noteikumiem, bet tā bija sacelšanās pret tā laika tradīcijām. Draudze bija sadalījusies divās savā starpā karojošās nometnēs.” (Cf. Ļедяев рассказывает 2006)

⁴ A. Šabanovs apgalvo, ka 1991. gada 11. maijā ar zviedru Vasarsvētku draudzes pārstāvi (U. Ekmana, P. Igrēna) atbalstu A. Ļedjajevs mēģina reģistrēt savu draudzi Tieslietu ministrijas (turpmāk – TM) reģistrā kā garīgi izglītojošo centru „Jaunā paaudze”, bet saņem atteikumu. 1992. gadā viņš atkārtoti iesniedz prasību reģistrēt centru, bet TM paziņo, ka pēc sludinātās reliģiskās mācības u. c. pazīmēm draudzi iespējams reģistrēt tikai kā Vasarsvētku draudzi „Jaunā paaudze”. Bet A. Šabanova rakstā minēts, ka draudzes „Jaunā paaudze” oficiālais reģistrācijas numurs izdots 1991. gadā 29. jūlijā (Шабанов 1995).

Pastāvēšanas sākumposmā draudzi būtiski atbalsta Vasarsvētku evaņģelizācijas kristīgais centrs „Dzīvības vārds” (Livets Ord) Ulafa Ekmana (Ulf Gunnar Ekman) un Karla Gustava Severina (Carl Gustaf Severin) vadībā.⁵ Organizācija „Dzīvības vārds” tajā laikā ir viena no spēcīgākajām kristīgi neoharizmātiskajām kustībām Zviedrijā, kuru sabiedriskajā telpā bieži vien vērtē kā smadzeņu skalošanas, naudas piesavināšanas, bīstami labēji noskaņotu, amerikanizētu un nezviedrisku organizāciju (Coleman 2000: 9).⁶ Organizācijai strauji attīstoties, tās darbība sāk sniegties krietni pāri Skandināvijas valstu robežām, aktīvi veidojot sadarbības kontaktus ar jaunām reliģiskām formācijām gan Rietumeiropā, gan bijušajās PSRS republikās, tostarp Baltijas valstīs. Tieši organizācijas „Dzīvības vārds” vadītāji, saskatot A. Ļedjajevā organizatora un līdera potenciālu, piedāvā viņam ar draudzi pārstāvēt Latviju „Dzīvības vārda” starptautiskajā tīklā.

Pakāpeniski intensificējot savas darbības tempus, ambiciozais A. Ļedjajevs izvēlas iet vēl radikālāku ceļu nekā viņa Skandināvijas partneri. Pēc viņa manifesta „Jaunā pasaules kārtība” publicēšanas 2002. gadā zviedru evaņģelizācijas kristīgā centra „Dzīvības vārds” aktīvistu un vairāki „Jaunās paaudzes” locekļi pārtrauc attiecības ar A. Ļedjajevu. Šajā attīstības posmā draudzē notiek pakāpeniska pārorientācija uz viņa „jaunās pasaules kārtības” ieviešanu Latvijā un citās valstīs. Mainās arī draudzes vadošās elites sadarbības partneri un organizācijas struktūra, paaugstinās tās sabiedriskās līdzdalības līmenis un paplašinās ārējo sociālo komunikāciju intensitāte. A. Ļedjajeva izvēlētā draudzes attīstības vīzija pārsātināta ar asu „cīnītāja” retoriku par labu konservatīvo kristiešu ideju un vērtību aizstāvēšanai.

Globalizācijas procesu ietekmē notiekošo iekšējo pārmaiņu rezultātā no 1989. gada līdz 2009. gadam draudze izaug par starptautisku reliģisku kustību ar vairāku filiāļu transnacionālo tīklu visā pasaulē.⁷ Statistikas dati par Latvijas Republikā reģistrēto konfesiju draudzēm un draudžu locekļiem liecina, ka uz 2005. gada 1. janvāri organizācijā ir reģistrētas 15 draudzes un 5170 locekļi (Latvijas Reliģiskās organizācijas 2005: 6), bet

⁵ Fragments no U. Ekmana un A. Ļedjajeva sarunas stenogrammas 2003. gada 18. decembrī. A. Ļedjajevs: Es vispār cienu jūs kā Dieva kalpus un mūsu skolotājus... Jūs taču no sākuma mācījāt lūgties, kliegt, karot. [...] U. Ekman: [...] un ja tu dari to, ko mēs bijām mācījuši [...], tad mēs arīdzan bijām mācījuši tevi klausīties un būt paklausīgam. (Cf. Официальная позиция 2004)

⁶ Vairāk par reliģisko organizāciju „Dzīvības vārds” skatīt (Coleman 2000).

⁷ 2006. gadā „Jaunās paaudzes” kristīgie centri (New Generation Christian Centers) atrodas 16 pasaules valstīs: Latvijā, Argentīnā, Armēnijā, Baltkrievijā, Krievijā (45 centri), Ukrainā (119 centri), Polijā, Igaunijā, Somijā, Lielbritānijā, ASV, Lietuvā, Izraēlā, Vācijā, Kazahstānā, Uzbekistānā (Cf. Официальная позиция 2004; Cf. New Generation Christian Center (skatīts 16.01.2009.)).

uz 2008. gada 1. janvāri – 5075 locekļi (Reliģisko savienību (baznīcu), diecēžu un reliģisko organizāciju 2008. gada pārskats: 5).⁸

Organizācijas mājas lapā norādīts, ka 2009. gadā tās darbības misija ir „nostiprināt Dieva Valstību visās mūsu dzīves sfērās, tai skaitā medijos, kultūrā, politikā, izglītībā, biznesā u. c. „Jaunā paaudze” cieši sadarbojas ar citu baznīcu vadītājiem un politiskajiem līderiem, kuri apzinās Lielā Uzdevuma svarīgumu.” (Cf. Baznīca (skatīts 15.12.2008.)) Šis raksturojums reprezentē organizācijas politikās ambīcijas – valsts varas institucionālā aparāta pakāpenisku pārorientēšanu uz kristīgajām vērtībām un visas sabiedrības evaņģelizāciju. Komunikāciju loka un sociālo tīklu paplašināšana starptautiskajā mērogā, partnerattiecību veidošana ar konkrētiem politiskās elites pārstāvjiem, tieksme uz dialogu ar citu kristīgo konfesiju pārstāvjiem kopīgu mērķu sasniegšanai ir tie instrumenti, kurus organizācija izmanto, lai izpildītu šo politisko misiju.

Līdzīgi pārējām neoharizmātiskajām draudzēm, „Jaunā paaudze” jau no paša sākuma orientējās uz vidusšķiras mērķauditoriju, pārsvarā jauniešiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem. Daudzveidīgi un radoši pielietojot dievkalpojumus jaunas tehnoloģijas, mūsdienīgu mūziku un dejas, masu komunikācijas līdzekļus, PR kampaņas, draudze piedāvā dievkalpojuma formu kā atraktīvu un teatrālu uzvedumu jeb masu konferenci.⁹ Tas piesaista draudzei enerģiskus un apņēmīgus sabiedrības pārstāvjus, kuri iekļaujas reliģiskās kopienas hierarhijas veidošanā un struktūras paplašināšanā.

Balstoties uz Starka-Beinbridža (Rodney Stark, William Bainbridge) reliģijas socioloģijas trīspakāpju dalījumu *baznīca-sekta-kults*, kustība „Jaunā paaudze” ir jāidentificē kā sekta tipa reliģiska organizācija. Uz piederību šim tipam norāda draudzes dibināšanas vēsture – tā izveidota šķelšanās jeb shizmas¹⁰ rezultātā, atdaloties no lielākas reliģiskas struktūras (Stark, Bainbridge 1985: 25). Rodnijs Starks un Viljams Beinbridžs sektu raksturo kā reliģisku kustību ar organizētu grupas veida struktūru, kas tiecas kļūt par pilnvērtīgu, atzītu un leģitīmu reliģijas institūtu, izvēloties „lielās spriedzes” (tension) trajektoriju (Stark, Bainbridge 1985: 23–24). „Jaunās paaudzes” pašidentifikācijas process ilustrē, kā reliģiska organizācija, kas sākumā pretendē uz sekta statusu, savā attīstības

⁸ Oficiālais draudzes locekļu skaits jāuztver skeptiski. Reliģisko lietu pārvaldes pārskatā par 2008. gadu norādīts tieši tāds pats reģistrēto sekotāju skaits kā 2005. gadā un 2006. gadā. Tie ir dati, ko sniedz pati organizācija, un tie ir grūti pārbaudāmi. Tas pats attiecas arī uz draudžu skaitu.

⁹ Viens no „Jaunās paaudzes” garīgās konferences pastāvīgajiem viesiem, Nigērijas harizmātiskās draudzes mācītājs Anselms Madubuko, raksturo minēto orientāciju šādi: „Kristietībai ir jāizmanto paši modernākie garīgie ieroči cīņai ar sātānu. [...] Šodien neviena armija nelieto novecojušo aprīkojumu. Tāpat arī baznīcai ir jāaug lūgšanā, jāpāriet jaunā svaidīšanas un spēka līmenī, nesamierinoties ar vecām atklāsmēm un nesadzīvojot ar vecām, vienveidīgām lūgšanām.” (Tēraudkalns 2007: 177)

¹⁰ σχίσμα – „šķelšanās”, „atsacīšanās”, „strīds” kristīgo baznīcu kontekstā. Shizma (gr. schisma) – nodalīšanās no likumīgā bīskapa [šķeltniecība – D. K.] (Cf. Baznīcas terminu vārdnīca (skatīts 16.01.2009.)).

dinamikā universalizējas, tiecoties pārtapt par baznīcu un pat denomināciju/konfesiju (Stark, Bainbridge 1985: 22). „Jaunā paaudze”, pakāpeniski attīstoties, pastāvīgi piemēro sev jaunu identitāti: 20. gadsimta 90. gados tā dēvē sevi par kristīgās izglītības centru, 21. gadsimta sākumā identificē sevi ar kristīgo baznīcu, neuzsverot savu konfesionālo piederību konkrētai Vasarsvētku grupai jeb pentakostiem, pēdējos gados (2007–2009) sastopami vairāki pašas organizācijas sniegtie apzīmējumi – „starptautiskā apustuliskā kustība” (Cf. Baznīca (skatīts 15.12.2008.)) un „reliģiskā konfesija kā piecdesmitnieku harizmātiskā kustība”. (Cf. Времена меняются 2008) Vērojot „Jaunās paaudzes” attīstības dinamiku, no vienas puses, centieni veidot dialogu ar citu kristiešu konfesiju līderiem un atsevišķiem politiskās elites pārstāvjiem norāda uz organizācijas tieksmi mazināt spriedzi (tension) ar varas eliti, no otras puses – agresīvā aģitācija un neiecietība pret atsevišķām minoritāšu grupām liecina par tās konfrontācijas palielināšanos publiskajā telpā.

Apzīmējums „sekta” mūsdienu sabiedrībā ir visai politizēts un bieži vien tiek izmantots, lai diskreditētu, apvainotu vai ciniski raksturotu kādu reliģisku minoritāti, uzsverot tās atšķirību no tradicionālo reliģiju konfesijām vai izceļot tās „citādību” un „svešo dabu”. Organizācijas „Jaunā paaudze” piederība „sektai” ir nostiprinājusies sabiedriskajā diskursā, ņemot vērā: 1) organizācijas vadītāja patosu, nosaucot sevi par Dieva apustuli; 2) netradicionālo kristīgo vērtību sludināšanas un dievkalpojuma pieeju (Tēraudkalns 2007: 175–183); 3) reliģiskās organizācijas orientāciju uz materiālo labklājību; 4) organizācijas galvenā mācītāja un citu līderu agresīvo un neiecietīgo attieksmi pret netradicionālajām minoritātēm.

3. Ieskats kristiešu labējo kustību politiskajās ideoloģijās

Mūsdienu globalizācijas un transnacionālo tīklu attīstības laikmetā ir visai komplicēti noteikt tās pamatiezīmes un raksturojošos elementus, kas attiecināmi uz visām Vasarsvētku neoharizmātiskajām kustībām. It īpaši tas saistīts ar centieniem identificēt šo kristietības virzienu politisko pozīciju un to politiskās ideoloģijas saturu, kurā mēdz saskatīt pat kardināli pretējus uzskatus, piemēram, liberāli noskaņotos sociālistus un reizē konservatorus ar galēji labējām nostādnēm (Tēraudkalns 2007: 176). Pētnieks Frederiks Andersons (Frederick Anderson), kas aplūko pentakostismu kā globālu sociālu fenomenu, šo vērtējumu daudzveidību izskaidro ar to, ka Vasarsvētku kustības sākums un attīstība nav saistāma ar kādu konkrētu personību un draudzi, bet ar atsevišķu līderu aktīvu reliģisku darbību 20. gadsimtā dažādās pasaules daļās (Anderson 2004: 172).

Pēdējos 30 gados novērots, ka liela daļa no Vasarsvētku neoharismātiskajām draudzēm aktīvi iesaistās politikā, pārsvarā atbalstot konservatīvi labējo spārnu. Šī tendence visvairāk pamanāma ASV, bet arī ārpus tās aizvien vairāk neoharismātu kustību kļūst politiski aktīvas, iestājoties par labējo idejām.

Labējo kristiešu¹¹ politiskie lozungi aicina uz kristīgo vērtību saglabāšanu, propagandējot konservatīvās idejas Amerikas stabilas un ētiski skaidras nākotnes nodrošināšanai, kritizējot kreisi orientēto liberālu dienas kārtības jautājumus, piemēram, dzimumu līdztiesību un iecietības politiku pret cilvēkiem ar dažādu seksuālo orientāciju, reliģijas pārliecību un etnisko izcelsmi.

Kopš 80. gadiem labējie kristieši ieņem visai spēcīgu pozīciju ASV politiskajā arēnā. 1979. gadā pēc televaņģēlista Džerija Felvuela (Jerry Falwell) ierosinājuma izveidota organizācija “Morāla majoritāte” (Moral Majority),¹² kura, iestājoties par paraugģimeņu un Paraugamerikas attīstību, kļūst par kristiešu fundamentālistu ideju katalizatoru. Bet par ievērojamu politisku spēku labējie kristieši pārvēršas 1980. gadā, kad ar viņu atbalstu ASV prezidenta vēlēšanās uzvar Ronalds Reigans (Ronald Reigan). Savu politisko ietekmi labējie ar Petu Robertsonu (Pat Robertson) priekšgalā uz brīdi izlaiž no rokām tikai 1988. gadā, zaudējot cīņā par prezidenta krēslu. Tomēr jau 1994. gadā labējie revanšējas – Republikāņu partija Džordža Buša (George Bush) vadībā uzvar ASV prezidenta vēlēšanās (Hicks 1996–2003). Dž. Buša prezidenta kampaņu vada labējā spārna līderis P. Robertsons. 2003. gadā aptuveni 15% no ASV elektorāta identificē sevi ar labējiem kristiešiem, kas ir nopietns vēlēšanu bloks Republikāņu partijā. Pēc amerikāņu reliģijas filozofa Džona Hiksa (John Hicks) domām, neskatoties uz to, ka labējiem kristiešiem ir pietiekami noturīgi komunikācijas un sociālie tīkli, lai ietekmētu elektorāta politiskus un politisko lēmumu pieņemšanu, ASV politiskajā sfērā tiem trūkst vienotības potenciāla (Hicks 1996–2003).

Kristiešu labējo kustību attīstība cieši saistīta ar tās fleksibilitāti un spēju savlaicīgi mainīt darbības stratēģiju atbilstoši politiskā un publiskā diskursa aktuālajiem jautājumiem.

¹¹ Labējie kristieši (Christian Right) ir aktīva, politiski ievirzīta kustība, kas ietver sevī indivīdus ar dažādiem teoloģiskiem uzskatiem un ticības pārliecības pakāpi, piemēram, luterāņus, pentakostus, kristiešu fundamentālistus un mormoņus. Bieži vien labējos kristiešus dēvē arī par reliģiski labējiem, kas ir neadekvāts apzīmējums, jo par reliģiski labējiem var būt ikviens reliģiska tradīcija vai kustība, piemēram, musulmaņi vai ebreji (Murray 1996; Wilcox 1996).

¹² Sabiedriskā organizācija “Morāla majoritāte” (Moral Majority) iestājas pret tādām sociālām kustībām, kas aizstāv aborta legalizāciju, cīnās par geju un sievietes tiesībām. Tā aizstāv lūgšanu ieviešanu izglītības iestādēs, aizsardzības politikas stiprināšanu. Tieši šī organizācija kļūst par jauno kristiešu fundamentālistu ideju katalizatoru un to ienākšanu politiskajā arēnā. Organizācija piesaista piekritējus, proponējot idejas par paraugģimeni un Paraugameriku (Cf. The Moral Majority (skatīts 16.01.2009.)).

Piemēram, pēc savas sakāves P. Robertsons nomaina politiskos saukļus elektorāta mobilizēšanai, akcentējot ģimenes, kristiešu pamatvērtību saglabāšanu globalizācijas kontekstā. Pēdējā laikā manāma labējo tieksme iesaistīt politiskajā kampaņā arī citu konfesiju un reliģiju pārstāvjus – katoļus, ortodoksālos jūdaietus u. c., lai vienoti cīnītos par kopējiem mērķiem, vai drīzāk – pret kopējiem ienaidniekiem.

Nav pārsteigums, ka neoharismātiskajām kristīgajām kustībām labējo kristiešu proponētās idejas par teokrātisku valdību un politisko varu ir tik pievilcīgas. Tāpat kā labējie kristieši, neoharismāti savas politiski ideoloģiskās stratēģijas veido, strikti ierāmējot tās pretstatā „mēs – viņi”, kur ar pretpolu „viņi” tiek saprasts tāds „ienaidnieks”, kas apdraud kristiešu primāro lomu sabiedrības veidošanā un noraida kristīgo vērtību dominanti. Apliecinājums tam ir Vasarsvētku neoharismātu kustību pārstāvju atbalsts P. Robertsonam 1988. gada vēlēšanu kampaņā (Hicks 1996–2003).

Amerikāņu žurnālists un publicists Frederiks Klarksons (Frederick Clarkson), kurš pēta reliģisko grupu labējo spārnu, īpašu uzmanību pievērš kristiešu fundamentālistu politiskās ideoloģijas formai – kristiešu rekonstrukcionismam, kā arī tām reliģiskajām grupām, kas izmanto šo ideoloģiju savu politisko programmu veidošanā (Clarkson 1994). Kristiešu rekonstrukcionisma virziena¹³ ideju pamatā ir tieksme aizstāt demokrātisku pārvaldes sistēmu ar teokrātiski noskaņotu politisko eliti, kas savā darbībā vadītos pēc „Bībeles likuma” (Biblical Law), pielāgojot to atbilstoši situācijai. Rekonstrukcionisma ideoloģijas piekritēji uzskata kristiešu morālos principus un vērtību sistēmu par absolūto uzvedības kodeksu un strikti noraida jebkādas izpausmes, kas ir pretrunā ar to, kā, piemēram, ķecerība, aborti, homoseksualitāte, pornogrāfija, narkomānija (Clarkson 1994).

Savās politiskajās programmās kristiešu rekonstrukcionisti propagandē radikāli konservatīvas idejas, pamatojot tās tikai un vienīgi ar Bībeles autoritāti.¹⁴ Pēc rekonstrukcionisma ideoloģijas principiem civilā iekārta kalpo kristiešu Dieva likumu ieviešanai visos pārvaldes līmeņos un hierarhijā. Augstākās varas institūtam ir jābalstās uz Dieva likumiem, tam jāpakļauj ikviens pilsonis neatkarīgi no viņa etniskās izcelsmes, dzimuma, sociālā stāvokļa. Tos sabiedrības pārstāvjus, kas piekropj grēcīgu dzīves veidu (Bībeliskajā izpratnē), rekonstrukcionisti dēvē par valsts ienaidniekiem un pieprasa tiem

¹³ Rekonstrukcionisma ideoloģijas piekritēju koncepcijas pamatavots ir R. Dž. Rašdūnija (Rousas John Rushdoony) 1973. gadā publicētie Bībeliskā likuma institūti (Institutes of Biblical Law), kur 800 lappusēs skaidroti desmit baušļi. Pēc tiem – konstitūcijai obligāti ir jābalstās uz kristietību, nevis uz uzskatu, vārda brīvības un plurālisma principiem.

¹⁴ Viens no ideoloģijas pārstāvjiem Deivids Čiltons (David Chilton) šādi apraksta rekonstrukcionistu pamatmērķi: „Kristiešu mērķis pasaulē ir Bībeliskās teokrātiskās republikas vispārēja attīstība, kurā ikviena sfēra pakļauta Jēzus Kristus Kunga un Dieva likumiem.” (Clarkson 1994)

nāvēssodu. Nāvēssoda piemērošanas veids arī tiek attaisnots ar Svēto Rakstu autoritāti (nomētāšana ar akmeņiem, pakāršana, noduršana ar zobenu).

Rekonstrukcionisma ideju popularizēšanai aktīvi tiek izmantotas mūsdienu informācijas un masu komunikāciju tehnoloģijas. Viena no ietekmīgākajām labējo kristiešu fundamentālistu organizācijām šajā aspektā ir Kristiešu koalīcija (Christian Coalition) (Cf. Christian Coalition (skatīts 04.03.2009.)), ko 1988. gadā nodibina vēlēšanu kampaņu speciālists Pets Robertsons kopā ar Republikāņu aktīvistu Ralfu Rīdu (Ralph Reed) prezidenta priekšvēlēšanu kompānijas atbalstam. Šīs organizācijas pamatfunkcija ir vēletāju mobilizēšana un interešu lobēšana prezidenta Džordža Buša kompānijas laikā. Par Džordža Buša elektorāta sasniegumiem saistībā ar „balto” evaņģēlistu atbalstu vēlēšanās liecina statistika: 2000.gadā par Dž. Bušu nobalso 68% „balto” evaņģēlistu, bet 2004. gadā – 78% (Linker 2008).

Kristiešu koalīcijas misijā ietilpst juridisku konsultāciju sniegšana īstenām kristiešu ģimenēm (pro-family), šo ģimeņu pārstāvniecība lokālajās padomēs, izglītības iestādēs, valsts pārvaldes institūcijās un Kongresā, kā arī kristiešu vērtību aktīva propaganda publiskajā sfērā, līderu sociāla un politiska apmācība un protestu akciju rīkošana pret antikristiešu manifestācijām. Organizācijas politiskajā diskursā skaidri konstruēti rekonstrukcionisma ideoloģijas pamatelementi: ienaidnieka tēla veidošana; Vispasaules kristiešu valdības dibināšanas ideja; proaktīva politiskā līdzdalība; radikāla, izteikti neiecietīga attieksme pret seksuālajām un ne-kristiešu reliģiskajām minoritātēm.

4. Kustības „Jaunā paaudze” politiskās ideoloģijas galvenie aspekti

Kaut arī kustības „Jaunā paaudze” tieksme aktīvi iesaistīties politiskajos un sabiedriskajos procesos pilnvērtīgas labdarības organizācijas un visu kristiešu tiesību aizstāvētājas veidolā ļauj tai arvien biežāk parādīties sabiedriskajā diskursā, tomēr tās piekoptās kristiešu rekonstrukcionisma ideoloģijas dēļ „Jaunajai paaudzei” ir sarežģīti iegūt pietiekami lielu atbalstītāju skaitu un ievērojami ietekmēt politiskās varas lēmumus. Cik lielā mērā „Jaunā paaudze” Latvijā varētu sasniegt tos panākumus, ko uzrāda labējo kristiešu rekonstrukcionisti ASV?

Visbiežāk „Jauno paaudzi” sabiedriskajā un politiskajā diskursā reprezentē tās galvenais līderis Aleksejs Ļedjajevs. Viņa nostāja, autoritāte, paustais viedoklis lielākoties nosaka organizācijas idejisko virzību un darbības stratēģiju. Būdams organizācijas „seja”, A. Ļedjajevs savu sabiedrisko imidžu un pozīciju pārsvarā konstruē, uzņemoties aktīva eksperta lomu gadījumos, kad jāizsaka savs vērtējums politiķu rīcībai un pieņemtajiem

lēmumiem. Viņa izteiksmes līdzekļu (sprediķis, svinīga uzruna, teatrālā uzveduma scenārijs, grāmatas, publiskie izteikumi, sniegtie komentāri un intervijas plašsaziņas līdzekļos) analīze var sniegt pilnīgāku priekšstatu par kustības politiskās ideoloģijas saturu.

Tie politiskie lozungi un priekšnosacījumi, ko A. Ļedjajevs izmanto publiskajā telpā vismaz pēdējos astoņos gados, atklāj viņa ciešo saikni ar ASV kristiešu rekonstrukcionistiem. A. Ļedjajevs nosauc vairākas autoritātes, kas būtiski ietekmē „Jaunās paaudzes” attīstību un politiskās simpātijas, piemēram, Skots Laivlijs (Scott Lively), Kens Hatčersons (Ken Hutcherson), Pets Robertsons u. c.

„Jaunās paaudzes” politiskās vadlīnijas atrodamas A. Ļedjajeva 2002. gadā publicētajā manifestā „Jaunā pasaules kārtība”. Organizācijas oficiālajā mājas lapā šis sacerējums raksturots kā „visslavenākais no mācītāja Alekseja darbiem, kas kļūst par baznīcas „Jaunā paaudze” līdera filozofiskā brieduma liecību [...], iezīmējot pēdējā laika kalpošanas taktiku un stratēģiju. Pats baznīcas gars – harismātiskais, radikālais, reformējošais – nosaka mācītāja pozīciju un viņa vīziju par kristiešu lomu un vietu mūsdienu pasaulē. Iejaukšanās un ekspansija – lūk, galvenā pēdējā laika baznīcas stratēģija [...], lūk, skrejceļš, pa kuru baznīca ies un sludinās Dieva Valstību pa visu pasauli.” (Cf. Grāmatas [skatīts 15.12.2008.]).

A. Ļedjajeva ideja par jaunās pasaules kārtības veidošanu visticamāk ir aizgūta no Kristiešu koalīcijas līdera Peta Robertsona 1991. gadā iznākušā sacerējuma „Jaunā pasaules kārtība” (The New World Order) (Robertson 1991). Robertsons savā grāmatā pauž radikālas idejas par vispasaules savvērestību politikajā un ekonomiskajā līmenī, vērstoties pret asociālajiem sabiedrības elementiem, piemēram, narkotiku tirgotājiem, alkohola lietotājiem, revolucionāri noskaņotajiem fanātiķiem, ka arī pret nekristiešu pārstāvjiem – sekulārajiem humānistiem, homoseksuāļiem, komunistiem, ateistiem, sātānistiem. Visas šīs sabiedrības grupas ar savu dzīves veidu un uzvedību atbalsta „antikrista” sacelšanos pret kristiešu pasauli un tās vērtībām. Dons Viklejs (Don Wilkey) recenzijā par P. Robertsona grāmatu raksturo tās autora nostāju šādi: „Sātans stāv pie pasaules valdīšanas programmas [...], kas nozīmē ASV sabrukšanu, piepildot viņa [sātana – D. K.] mērķus. Sātana interese par starptautisko naudu tiecas uz ārzemju politikas kontroli.” (Wilkey 1991)

Līdzīgi P. Robertsonam A. Ļedjajevs savā manifestā izmanto konspirācijas teoriju, iezīmējot atpazīstamos ienaidnieku tipus, kas nostājas pret kristīgās ideoloģijas būtību, manipulē ar politiķiem un varas pārstāvjiem – okultisti, priesteri, masoni, astrologi, pareģotāji, burvji, ekstrasensi un citi slepenie padomdevēji (Ледяев 2002: 11).

Glūži kā rekonstrukcionistu nākotnes atklāsmes, arī A. Ļedjajeva radikālā vīzija par jauno kārtību izpaužas kā augstāko evaņģēlisko ideju ielaušanās un ekspansija¹⁵ sabiedriskajā apziņā un valsts varas aparātā (Ледяев 2002: 20). Viņa globālais virsmērķis ir visu iespējamo ietekmēšanas mehānismu pielietošana, lai izveidotu vienotu kristīgo politisko telpu, t. s. ģeopolitisko diskursu, kurā „Evaņģēlijam jāklūst par valsts likumdošanas pamatu, Evaņģēlijam jāklūst par tiem principiem, pēc kuriem dzīvos cilvēki visā pasaulē”. (Ледяев 2007) Bet par savu politisko uzdevumu A. Ļedjajevs uzskata dažādu kristiešu konfesiju un citu reliģiju pārstāvju konsolidāciju cīņai par kristiešu tiesību aizstāvēšanu,¹⁶ kas tāpat kopē labējo kristiešu stratēģiju veiksmīgai politikas īstenošanai.

Kādus mehānismus un ietekmes metodes izmanto kustība „Jaunā paaudze”, lai īstenotu šos mērķus un uzdevumus? Pirmkārt, jāpievērš uzmanība tam, ka A. Ļedjajevs spēj operatīvi nojaust un pielāgot savām interesēm sabiedrībā valdošu noskaņojumu, piemēram, attiecībā uz ES liberālajām idejām – vienlīdzīgās attieksmes ieviešana neatkarīgi no dzimuma, rases un etniskās piederības, reliģiskās pārliecības vai seksuālās orientācijas. Izmantojot situāciju, kad lielākā sabiedrības daļa nav gatava pilnīgi atzīt jaunās demokrātiski liberālās vērtības, kas balstītas uz vienlīdzības un dažādības principiem, A. Ļedjajevs aktīvi aģitē cīnīties pret šīm vērtībām un to atbalstītājiem, visās pasaulēs nelaimēs vainojot seksuālās minoritātes, feministes, abortu aizstāvjus, islama reliģijas piekritējus.

Otrkārt, nozīmīga ir masu mediju loma sabiedrības atdzimšanas jeb „jaunās pasaules kārtības” ieviešanas plānā. „Tas, kurš uzvarēs informācijas karā – tas uzvarēs atdzimšanā.” (Ледяев 2002: 2) Moderno komunikāciju tehnoloģiju pielietošana ir svarīgs instruments draudzes „ietekmju zonu” un sabiedriskā diskursa konstruēšanai, piemēram, PR kampaņas [sabiedrisko attiecību kampaņas – D. K.] veidošana TV kanālos, radioprogrammās, internetā un presē.¹⁷ „Jaunā paaudze” pagaidām ne īpaši izvērsti, bet profesionāli izmanto šīs tehnoloģijas, informējot savus piekritējus un pārējo sabiedrību par draudzes aktivitātēm un darbības rezultātiem.

¹⁵ Piemēram, leksēmas, kas raksturo kristīgās ideoloģijas pozicionēšanu, – „iebrukšana”, „ekspansija”, „uzspiest”, „iznīcināt”, „dominēt”, „ietekmēt”, „valdīt”, „samīt”, „ienaidnieku spēki” u. c.

¹⁶ Intervijā par pilsoņu pozīciju un kristiešu ekspansiju (otrā daļā) A. Ļedjajevs atzīst: „Saprotiet, kad es saku par jauno pasaules kārtību, es nerunāju par varas gāšanu, es nerunāju par revolūcijām – es runāju par savu pārstāvju izvirzīšanu valsts varas iestādēs, lai valstiskā līmenī viņi varētu aizsargāt Evaņģēlija intereses.” (Ледяев 2002: 5)

¹⁷ „Ja mēs runājam par garīgo atdzimšanu, tad tam nepieciešams PR [Public Relation – D. K.], nepieciešami masu mediji, jo lielākā daļa masu informācijas līdzekļu ir angažēti, bet to masu informācijas līdzekļu procents, kuri analizē jautājumus par garīgo atdzimšanu, diemžēl ir niecīgs.” (Cf. Aleksejs Ļedjajevs (skatīts 08.03.2007.))

Treškārt, atdzimšanai jānorit, aktīvi ietekmējot politisko eliti, piedāvājot tai konkrētas ideoloģijas modeli – ikviena sabiedrības locekļa pakļaušanu baznīcai. A. Ļedjajeva izpratnē šāds modelis nenovēršami būtu jāievēro visu valstu valdībām (Ледяев 2002: 23). P. Robertsona izteikumi un provizoriskie apgalvojumi par politiskās varas pakļaušanos kristīgajai baznīcai ir visai līdzīgi: „Es gribu redzēt nākotni, kurā taisnīgie sabiedrības kalpi okupēs Balto namu un aizņems federālās pozīcijas, vīrieši un sievietes vadīsies pēc pozitīvajiem principiem, godīguma un vienprātības.” (Goldberg 2006) A. Ļedjajevs apzinās politiskās elites iesaistīšanas nepieciešamību savas ieceres īstenošanai, apgalvojot, ka tikai „no augšas”, no varas iestādēm – ministrijām, kongresiem un parlamentiem sabiedrības telpā jāienāk jaunās pasaules kārtības ideoloģijai (Ледяев 2002: 2–3).

Latvijā „Jaunās paaudze” cieši sadarbojas ar „mācītāju” politiskās partijas – Latvijas Pirmās partijas (turpmāk – LPP) elites pārstāvjiem – Jāni Lujānu, Daini Turlaju, Aināru Šleseru, Jāni Šmitu, Aināru Baštiku, Intu Feldmani u. c. (Saulītis 2008). Presē un internetā bieži vien parādās ziņas par LPP biedriem, kuri pēc A. Ļedjajeva ielūguma apciemo „Jaunās paaudzes” rīkotos pasākumus (Cf. Латвийская (skatīts 13.02.2009.)). A. Ļedjajevs savukārt tiek aicināts uz LPP pasākumiem. Piemēram, 2007. gada novembrī Rīgā, Ineses Šleseres rīkotajās Lūgšanas brokastīs, starp citu kristīgo konfesiju pārstāvjiem un politiķiem bija arī A. Ļedjajevs (Левушкан 2007). No vienas puses, LPP biedri publiskajā telpā īpaši neuzsver savu saistību ar „Jauno paaudzi”, bet, no otras puses, pats A. Ļedjajevs un viņa organizācijas sabiedrisko attiecību aģentūras darbinieki aktīvi popularizē savas „draudzīgās” un partneriskās attiecības ar atsevišķiem partijas elites pārstāvjiem.

A. Ļedjajevs aktīvi meklē dialoga iespējas ar politisko varu arī ārpus Latvijas, par ko liecina viņa līdzdalība vairākās politiska rakstura aktivitātēs, pārsvarā ASV un Ukrainā. Šeit jāmin „Jaunās paaudzes” elites pārstāvju ārzemju vizītes, kas būtiski ietekmē šīs reliģiskās organizācijas attīstību un atpazīstamību pasaules publiskajā telpā. 2005. gadā „Jaunās paaudzes” līderi viesojās pie kristīgās telekompānijas „God Digital” ģenerāldirektora Rorija Aleka (Rory Alec), kopā ar Brūsu Andersonu (Bruce Anderson) viņi apciemoja ASV politisko „meku” – Vašingtonas Kapitoliju. Vizītes laikā notika tikšanās ar kristīgās telekompānijas CBN (Christian Broadcasting Network), Ridženta universitātes (Regent University) pārstāvjiem un P. Robertsonu, kā arī ar citām labējo kristiešu spārna autoritātēm, tostarp ar ASV valsts departamenta reliģiju brīvības starptautiskās nodaļas vadītāju.

2006. gadā A. Ļedjajevs piedalās labējo kristiešu piketā pret atbalsta sniegšanu seksuālajām minoritātēm ASV Kalifornijas štata galvaspilsētā Sankramento. 2007. gada februārī viņš ir aicināts Nacionālajās Lūgšanu brokastīs (National Prayer Breakfast), ko iniciē toreizējais ASV prezidents Džordžs Bušs (Cihanoviča 2007), kurš ir A. Ļedjajeva politiskais favorīts, jo tieši Dž. Bušs sekmējis kristīgās ideoloģijas principu nonākšanu ASV valdības dienas kārtībā (Ледяев 2002: 16). Atsaucoties uz faktu, ka Vašingtonā uz Lūgšanu brokastīm uzaicina viņu personīgi, A. Ļedjajevs aizstāv sevi pret pārmētiem par viņa darbības ekstrēmisko un bīstamo raksturu (Avotiņš 2007).

A. Ļedjajeva izvērstās politiskās programmas ietekme ārpus Latvijas visvairāk novērojama Ukrainā. Viņa aktīvā līdzdalība un atbalsts 2004. gadā Ukrainā notikušajam politiskajam apvērsumam (Силенко 2006) nes pozitīvus rezultātus, un jau 2008. gadā Ukrainā ir vairāk nekā 15 „Jaunās paaudzes” draudzes. Uzskatot A. Ļedjajevu par savu autoritāti, draudzes līderi aktīvi iesaistās kā sabiedriskajā, tā arī politiskajā dzīvē. Piemēram, reliģiskajā organizācijā „Dieva vēstniecība”, kas atbalsta A. Ļedjajeva „jaunās pasaules kārtības” ideju, piedalās daudzi valsts varas un politiskie līderi, ka arī pašvaldību vadītāji (Cf. Оранжевая победа 2008).

Organizācijai „Jaunā paaudze” ir vairāki starptautiska mēroga sadarbības partneri. Kopš 2005. gada „Jaunā paaudze” ir starptautiskās radikālās pretgeju kustības „Sargi uz mūriem” (The Watchmen on the Walls) dalībniece, un, kā apgalvots „Jaunās paaudzes” mājas lapā, A. Ļedjajevs ir viens no šīs kustības aktīvākajiem vadītājiem (Cf. Konference (skatīts 15.11.2007.)). Šī kustība bāzējas Sankramento ielejā, ASV, un ir ļoti populāra kristīgo fundamentālistu, it īpaši slāvu minoritātes pārstāvju vidū, kas izbraukuši no bijušās Padomju Savienības.¹⁸ Kustības oficiālajā mājas lapā atzīts, ka tā ir starptautiska kristiešu kustība par kristiešu cilvēktiesībām (Cf. Watchmen (skatīts 16.01.2009.)). Īpaši produktīvi A. Ļedjajevs sadarbojas ar kustības „Sargi uz mūriem” dibinātajiem un aktīvistiem Skotu Laivliju (Scott Lively) un Kenu Hatčersonu (Ken Hutcherson), kuri ir kristiešu rekonstrukcionisma ideoloģijas propagandētāji un aktīvi cīnītāji pret seksuālajām

¹⁸ Kustībā aktīvi darbojas grupa „Sargkareivji uz mūriem”, kura apvieno slāvu minoritāšu pārstāvjus pretgeju kampaņā. Organizācijas Southern Poverty Law Center ziņojumā rakstīts: „Amerikas rietumos Sargkareivji atraduši atbalstu krievvalodīgo fundamentālistu mācītāju vidū, kuri kādreiz dzīvojuši bijušajā Padomju Savienībā. [...] Sargkareivju kustības stratēģija cīņā pret homoseksuālisma “slimību” aicina cilvēkus uz agresīvu konfrontāciju. [...] Nosaukums „Sargkareivji uz mūriem” nāk no Nechemijas grāmatas Vecajā derībā, kurā sargkareivji uzrauga iznīcinātās Jeruzalemes rekonstrukciju. Mūsdienu Sargkareivji apgalvo, ka viņi aizsargā pilsētas, kuras iznīcina homoseksuālisms.” (Sančess 2007)

minoritātēm.¹⁹ Latviju šajā kustībā pārstāv A. Ļedjajevs, organizācijas „No Pride” dalībnieks Igors Maslakovs un LPP biedrs Jānis Šmits.

Kustība „Sargi uz mūriem” tiecas īstenot kristiešu rekonstrukcionistu uzdevumu – reformēt visas varas institūcijas vienā „kristīgajā valdībā”. Mērķa sasniegšanai organizācija rīko masu konferences, demonstrācijas, piketus un citas politiskas akcijas, kuru laikā aicina „valsts iedzīvotājus aktīvi piedalīties svarīgākajos valsts politiskajos notikumos, piemēram, ASV prezidenta vēlēšanās un balsošanā par konstitūcijas labojumiem.” (Cf. Sargi uz mūriem (skatīts 06.11.2008)) 2008. gada oktobrī ASV notikušajā konferencē „Sargi uz mūriem” galveno uzsvāru liek tieši uz aktuālākajiem politiskajiem jautājumiem. Kā var spriest pēc „Jaunās paaudzes” mājas lapā publicētās informācijas par šo notikumu, referātu galvenā tēma ir ASV prezidenta vēlēšanas. Visi oratori aģitē potenciālos vēlētajus atdot savas balsis par „pareizajiem” kandidātiem, iestājoties pret tiem, kuri aizstāv sieviešu tiesības veikt abortus, atzīst homoseksuālās laulības un virza bīstamas sarunas ar islama līderiem. „Doktors Hatčersons izplata 350 tūkstošus DVD, kuros tiek atmaskota demokrātu kandidāta Baraka Obamas nostājas amoralitāte.” (Cf. Sargi uz mūriem (skatīts 06.11.2008)) Līdzīgi rīkojas arī A. Ļedjajevs un citi „Jaunās paaudzes” līderi, iesaistoties priekšvēlēšanu kampaņā Latvijā. A. Ļedjajevs pats atzīst, ka draudze sastādījusi melno un balto politiķu sarakstu, melnajā sarakstā iekļaujot tos politiķus, kuri atbalsta gejus.

Prezicionējot sevi kā kristīgo cilvēktiesību un ģimenes vērtību patiesos aizstāvjus, „Jaunās paaudzes” komanda sabiedrības informatīvajā telpā pūlas radīt organizācijas censonā tēlu. 2006. gada 9. decembrī organizācija izplata „Rīgas deklarāciju par ticības brīvību, ģimenes vērtībām un cilvēktiesībām”, kurā atsaucas ne tikai uz Bībeli, bet arī uz starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem. Jāpiemin organizācijas paziņojums laikrakstam „Diena” par reliģisko jūtu aizskārumu saistībā ar A. Ļedjajeva karikatūras publikāciju (Diena 30.01.2007.: 3), tā autori atsaucas uz starptautiskajām cilvēktiesību organizācijām un tiesībsargājošām iestādēm Amerikā (Rītdiena 24.02.2007.: 9). Zīmīgs ir arī paziņojums ministriju atbildīgajām amatpersonām, Latvijas Nacionālās radio un televīzijas padomes locekļiem saistībā ar amatpersonu un vadītāju sodīšanu par „rupjiem un pārmērīgiem ētisko normu pārkāpumiem” televīzijas ēterā (Ледяев 2005). Šādos centienos piesaistīt sabiedrības uzmanību var saskatīt kustības „Sargi uz mūriem” darbības stilu, kad, aktīvi iestājoties par kristiešu tiesību un ģimenes vērtību aizsardzību ASV un citās valstīs, tiek izmantoti masu mediju instrumenti. Visticamāk „Jaunās paaudzes” līderi

¹⁹ Piemēram, Skots Laivlijs, kurš ir viens no biežākajiem „Jaunās paaudzes” pasākumu viesiem, mudina neoharizmātus šādā veidā: „Ir sācies karš starp kristiešiem un homoseksuāļiem. Ir jābūt modriem un jāatceras, kas seksuālās minoritātes nekad neapstāsies.” (Nestere 2006: 4)

pārņem šo praksi pēc vizītes ASV 2005. gadā, tās mērķis bija nostiprināt ciešākas saites ar labējo kristiešu spārna pārstāvjiem, tostarp arī ar kustību „Sargi uz mūriem” (Ледяев 2005).

Lai pievērstu sabiedrības uzmanību savām aktivitātēm, A. Ļedjajevs izmanto arī ietekmīgāko politisko figūru popularitāti. 2008. gadā presē publicētas A. Ļedjajeva uzslavas un cerīgās prognozes saistībā ar ministru prezidenta Ivara Godmaņa un valsts prezidenta Valda Zatlera darbību „kristīgās valsts” veidošanā un kristīgo pamatvērtību saglabāšanā (Cf. Zatlers un Ļedjajevs 2008). Augstākās varas pārstāvju neskaidrā pozīcija attiecībā uz „Jaunās paaudzes” darbību dod A. Ļedjajevam izdevību parādīties un pašizpausties publiskajā telpā.

A. Ļedjajevam adresētie politiķu izteikumi, uzrunas un apsveikumi, neoficiāli apstiprina viņa darbības atbalstu un norāda uz „Jaunās paaudzes” nozīmīgo lomu Latvijas sabiedriskās un politiskās apziņas veidošanā.²⁰ Gan aicinājums piedalīties Nacionālajās Lūgšanu brokastīs ASV un Latvijā, gan atzinīgie vērtējumi no atsevišķu politiķu puses kļūst par iemeslu kustības mērķu un uzdevumu leģitimizācijai varas telpā (Avotiņš 2007).

Tomēr ir gadījumi, kad valsts varas pārstāvji nav tik atsaucīgi „Jaunās paaudzes” piekoptās politikas atbalstītāji. Piemēram, bijusī Latvijas prezidente Vaira Vīķe-Freiberga savā intervijā vācu laikrakstam „Jauno paaudzi” raksturo kā „vienu no krievu sektām”. (Радионых 2006)

A. Ļedjajevs mēģina labējo kristiešu rekonstrukcionisma idejas ieviest publiskā diskursa telpā, izmantojot LPP politiskās varas atbalstu un labvēlību. Viņš nosauc LPP par kristiešu tiesību atbalstītājiem un politisko spēku, kas veidos Kristīgās Latvijas nākotni.²¹ „Jaunās paaudzes” politiskā atbalsta kampaņa satur vēlētāju balsu mobilizāciju, piekritēju politiskās līdzdalības intensificēšanu un konkrētas partijas interešu lobēšanu. Kā apgalvo

²⁰ Piemēram, Intas Feldmanes apsveikuma uzruna draudzei un tās vadītājam: „Es jūs apsveicu ar to, ka šī konference ir kā Dieva Valstības gabaliņš latviešu zemē. Un, ja Dievs piemeklē kādu tautu, tad tajā notiek brīnumi. Lūk, arī Latvijas politiskajā dzīvē pagājušā gada decembrī notika brīnums: Ivara Godmaņa valdības deklarācijā bija rakstīts, ka Latvija ir kristīga valsts un ka tā attīstīsies, balstoties uz Dieva likumiem.” (Saulītis 2008)

²¹ Par šiem mēģinājumiem liecina, piemēram, A. Ļedjajeva 2005. gada 18. maija uzstāšanās „Глава всякого начальства и власти” („Katra vadības un varas galva”) atreferējums draudzes locekļiem par vizīti ASV: “Unikālā atdzimšanas pieredze Latvijā ir atklāsme par kristīgo valdību, un Pirmās partijas fenomens savijņoja cilvēku apziņu un izsauca dzīvu interesi. [...] Pie mums ir ļoti nopietna Pirmā partija. Viņiem ir obligāti jābūt uz lūgšanas brokastīm Vašingtonā. [...] Ja Dievs mūs „saderināja” ar Pirmo partiju, tad kur mēs liksimies – brauksim kopā uz Vašingtonu. [...] P. Robertsons A. Ļedjajevam: „Jaunās paaudzes” un LPP sadarbība pārliecina mani, šie dzeki sasnieguši nopietnus rezultātus. [...] A. Ļedjajevs P. Robertsonam: Un ja Jūs palīdzēsiet Pirmajai partijai, ja palīdzēsiet mums aizsargāt kristiešu vērtības labējā laukā, mēs būsim Jums visai pateicīgi.” (Ледяев 2005)

A. Ļedjajevs, draudzes locekļi, pirmkārt, ir politisks spēks, aktīvi vēlētāji, kas politiskajā arēnā cīnās par kristiešu vērtībām un tiesībām.

5. Secinājumi

Rakstā tika aplūkota reliģiskās kustības „Jaunā paaudze” darbība un idejiskie koncepti, koncentrējot uzmanību uz tās politiskās līdzdalības veidiem un orientieriem. Tika identificēti kustības politiskās ideoloģijas galvenie aspekti, kas nosaka tās politisko rīcību un attīstības vadlīnijas, kā arī sociālās un politiskās mobilitātes pakāpi. Tādi faktori kā komunikācijas tīklu veidošanā iesaistītie sociālie aģenti, diskursīvas telpas konstruēšanai izmantojamā izteiksmes retorika un tās saturs, stratēģiskās attīstības plānošanas modeļi un politiskie lozungi ļauj identificēt „Jauno paaudzi” kā uz kristīgo fundamentālismu orientētu reliģisku kustību, kas savu ideoloģiju konstruē pēc labējo kristiešu politiskajām tehnoloģijām un rīcības modeļiem. Organizācijas īstenotā politiskā ideoloģija satur kristiešu rekonstrukcionisma programmas un stratēģijas pazīmes. Šajā ziņā „Jaunā paaudze” ir viena no organizācijām, kas piekopj visai agresīvu un mērķtiecīgu politisku darbību. Apgalvojums, ka organizācija ir pārņēmusi ASV labējo kristiešu fundamentālistu ideoloģiju, izskatās racionāls, ņemot vērā tās centienus paplašināt savus sociālās komunikācijas tīklus, apgūt politisko un sabiedrisko telpu un apzināt savu vietu tajā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

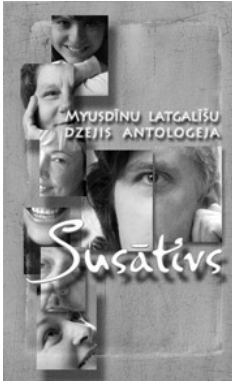
- Aleksejs Ļedjajevs atklāj Ukrainas turneju ar dievkalpojumu Kijevā.* (21.01.2009.). http://www.newgeneration.lv/lat/zinas/reportazas_no_izbraucieniem/?doc=7514.
- Aleksejs Ļedjajevs: par atdzimšanu, kristīgām vērtībām un PSRS-2.* (08.03.2007.). <http://www.ng.lv/lat/zinas/arhivs/?doc=1074>.
- Anderson, A. (2004). *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Avotiņš, V. (09.11.2007). Sarūmējieties, baznīckungi! *Neatkarīgā Rīta Avīze*.
- Barker, E. (2001). New religious movements. *The International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Elsevier Science: Pergamon, Amsterdam, pp. 10631–10634.
- Baznīca.* <http://www.newgeneration.lv/lat/baznica/>. (Skatīts 15.12.2008.)
- Baznīcas terminu vārdnīca.* <http://www.eleison.lv/vardnica/terminu/s.htm>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Berger, P. (1969). *Social Reality of Religion*. London: Faber.
- Christian Coalition of America.* <http://www.cc.org/>. (Skatīts 04.03.2009.)
- Chryssides, G. D. (1997). New Religious Movements: Some Problems of Definition. *Internet Journal of Religion*. <http://web.uni-marburg.de/religionswissenschaft/journal/diskus/chryssides.html>.
- Clarkson, F. (1994). Christian Reconstructionism. *Public Eye Magazine*, 1994.–March / June. <http://www.publiceye.org/magazine/v08n1/chrisrec.html>
- Coleman, S. (2000). *The Globalisation of Charismatic Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cihanoviča, J. (2007). *Vara, sekss un brokastis*. Sabiedriskās politikas portāls politika.lv. <http://www.politika.lv/index.php?id=14855>.
- Dzērve, L. (2007). *Valdis Zatlers tiek pie draudzes Jaunā paaudze simpātijām.* <http://www.diena.lv/lat/arhivs/latvijas-zinas/valdis-zatlers-tiek-pie-draudzes-jauna-paaudze-simpatijam>.
- Encyclopaedia Britannica.* <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/391738/Moral-Majority>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Goldberg, M. (2006). *Kingdom Coming: The Rise of Christian Nationalism*. 1st ed. W. W. Norton & Company.

- Grāmata*. http://www.newgeneration.lv/lat/svetrunas_gramatas_skola/. (Skatīts 15.12.2008.)
- Hicks, J. (1996–2003). The Political Subsistence of the Religious Right: why the Christian Right Survives and Does not Thrive. *The American Religious Experience*. <http://are.as.wvu.edu/jhicks.html>.
- „Jaunā paaudze” izmanto Zatlera vārdu savu ideju popularizēšanai. (28.05.2008.). <http://www.delfi.lv/news/national/politics/article.php?id=21062072>.
- „Jaunās paaudzes” līderis nikns uz valdību. (25.05.2007.). <http://news.frut.lv/lv/ppl/society/2603>.
- Konference "Sargi uz mūriem". Otrā diena. (15.11.2007.). http://www.newgeneration.lv/lat/zinas/watchmen_on_the_walls/?doc=3556.
- Krūmiņa-Konkova, S. Tēraudkalns, V. (2007). *Reliģiskā dažādība Latvijā: stratēģijas iecietības veicināšanai*. Rīga: Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts.
- Latvijas Reliģiskās organizācijas (2005). Rīga: Agneta T.
- Linker, D. (2008). Sticking With the Devil They Know. *The New Republic. A Journal of Politics and the Arts*. <http://blogs.tnr.com/tnr/blogs/linker/archive/2008/11/07/sticking-with-the-devil-they-know.aspx>.
- LPP slavīnāšana kļuvusi par galveno „Jaunās paaudzes” sludinājumu sastāvdaļu. (20.09.2006.). <http://www.apollo.lv/portal/news/72/articles/83049>.
- Mēs esam unikāli. (2005). *Tikšanās*. Nr.1. 4–8.
- http://www.tiksanas.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=39&Itemid=3.
- Murray, O. D. (1996). *The Right and the Righteous: The Christian Right Confronts the Republican Party*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- The Moral Majority Coalition*. <http://www.moralmajority.com/>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Nestere, L. (08.07.2006.). Aicina būt modriem saistībā ar homoseksuāļu aktivitātēm. *Neatkarīgā Rīta Avīze. New Generation Christian Center. Territory of New Generation*. <http://www.ngteam.org/english/territory.htm>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Prasa atvainoties kristiešiem. (30.01.2007.). *Diena*.
- Protestantu baznīcas "Jaunā Paaudze" paziņojums*. (25.06.2007.) <http://news.frut.lv/lv/polit/politics/5179>.
- Publiska atvainošānās vēl nav saņemta. (24.02.2007.). *Rūdiens*.
- Reliģisko lietu pārvaldes 2007. gada pārskats. (2008). <http://www.tm.gov.lv/lv/ministrija/imateriali/parskati/2007.html>.
- Reliģisko savienību (baznīcu), diecēžu un reliģisko organizāciju 2008. gadā pārskats. (2009). http://www.tm.gov.lv/lv/documents/parskati/2008/rel_org_parskats_2008.doc.
- Prayer Breakfast Network*. <http://pbnet.org/>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Robertson, P. (1991). *The New World Order*. Dallas: World publishing.
- Sančess, Keisijs (20.11.2007.). *Saikne ar Latviju. Southern Poverty Law Center ziņojums*. <http://www.politika.lv/print.php?id=14858>.
- „Sargi uz mūriem”. *Amerikas turneja*. (06.11.2008.). http://www.newgeneration.lv/lat/zinas/watchmen_on_the_walls/?doc=6746.
- Saulītis, A. (07.07.2008.). *Šlesers uzrunā "Jauno paaudzi"*. <http://jauna.diena.lv/lat/politics/politika/slesers-uzruna-jauno-paaudzi>.
- Stark, R. & Bainbridge, W.S. (1985). Of Churches, Sects and Cults. *The Future of Religion: Secularization and Cult Formation*. Berkley e.a.
- Tēraudkalns, V. (2007). Draudze «Jaunā paaudze» — sekta vai baznīca? *Celojums ar citādo: subkultūras pilsētas vidē*. Rīga: Dialogi.lv.
- The Official Site of Pat Robertson*. www.patroberson.com. (Skatīts 16.01.2009.)
- Watchmen on the Walls – International Christian Movement for Human Rights*. <http://www.watchmenonthewalls.com/>. (Skatīts 16.01.2009.)
- Wilcox, C. (1996). *Onward Christian Soldiers? The Religious Right in American Politics*. Bolder: Westview Press.
- Wilkey, D. (1991). *New World Order by Pat Robertson. A Christian looks at the Religious Right*. <http://www.livingston.net/wilkyjr/link26.htm>.
- Zatlers un Ļedjajevs vienojas kopīgā lūgšanā*. (08.11.2008.). http://www.postfactum.lv/1/1/?id_news=26317.
- Бог увидит, за кого вы проголосуете*. http://www.pctv1.lv/?lang=ru&mode=rakurs&submode=wrotelat&page_id=4355. (Skatīts 21.01.2009.)
- Гаджиев, К.С. (1999). *Введение в политическую науку*. Москва: Логос.
- Июффе, Г. (2005). Христианское осмысление проблемы наркомании. Наркотики и религия. *Журнал „Санкт-Петербургский университет”*. № 3. <http://www.spbumag.nw.ru/2006/02s/3.shtml>.
- Латвийская „партия священников” и „Новый мировой порядок”*. <http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=2147>. (Skatīts 13.02.2009.)
- Левушкан, П. (2007). *Алексей Ледаев: Христиане имеют право участвовать в политической жизни*. <http://www.baznica.info/pagesid-4575.html>.
- Ледаев, А. (2002). *Новый мировой порядок*. Рига: Новое Поколение.

- Ледяев, А. (2005). *Глава всякого начальства и власти*.
<http://www.komardin.ru/files/060421022644.rar?PHPSESSID=ba2c9417ccea1b42b2cc018c41f7ae12>.
- Ледяев, А. (2007) *Гражданская позиция и христианская экспансия 2*. (28.04.2007.)
http://www.newgeneration.lv/rus/dla_pressi/interv_u_pastora/in_site/in_site/tools/transfer.php?file=files/text/042807-2_int_messian_pdf.pdf.
- Ледяев рассказывает о своих школьных годах, знакомстве с женой Ольгой, о том, как мирится с ней и о Ленине*. (16.02.2006.). <http://prochurch.info/index.php/more/4162>.
- Мейден, И. (2008). „Моя „крыша” — Христос!” <http://www.ves.lv/article/57049>.
- Михайлов, С. *Ледяев и лидеры Латвийской первой партии отправились в Вашингтон помолиться*.
<http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=2163>. (Skatīts 10.12.2008.)
- „Новое поколение” в Украине стала конфессией. (06.03.2007.).
<http://news.invictory.org/issue10722.html>.
- „Оранжевая победа” латвийских сектантов.
<http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=1219>. (Skatīts 10.12.2008.)
- Официальная позиция "Слова Жизни" по Новому Мировому Порядку от НП*. (2004).
<http://jesuschrist.ru/forum/showthreaded.php?Cat=&Board=&Number=139828>.
- Пугачев, В., Соловьев, А. (2000). *Введение в политологию*. Москва: Аспект Пресс.
- Радионов, В. (2006). *Президент: „Против геев выступили религиозные круги и одна русская секта.*” (28.07.2006.). <http://www.interfax-religion.ru/latvia/?act=print&div=4038>.
- Рижская Декларация о Свободе Вероисповедания, Семейных Ценностях и Правах Человека*. (2006).
<http://www.baznica.info/index.php?name=Pages&op=page&pid=2929>.
- Сектант Ледяев устанавливает Новый мировой порядок в Украине?*
<http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=1214>. (Skatīts 10.12.2008.)
- Философский словарь*. (2001). Москва: Республика.
- Шабанов, А. (05.01.1995.). *Опасные игры от имени Христа. Диена*.
- Шлесерс выступил на конференции „Нового поколения”*. (07.07.2008.).
<http://rus.delfi.lv/news/daily/politics/article.php?id=21337577&categoryID=18698009>.

Cikom ir gaisma

(*Susātivs. Myusdīnu latgališu dzejis antologeja / Sak. I. Šuplinska. Rēzekne: LgSC, 2008*)

Saceišu gūdeigi, pyrma myusdīnu latgališu dzejis antologejis „Susātivs” skaiteišonys i vāluok – recenzejis (marginaleju?) raksteišonys beju nūsaskaņuojs sazviernīciski, dūmovu – munuos rūkuos ir kuortejais projekts – gruomota, kurai gon saturiski, gon idejiski, gon stilistiski varēs daškiert birku – dzejnīks var byut kotrys, partū ka tys taisa nu nīkuo, a nīkas ir daejams vysim. *Plus* mūdis klīdzīņš – byut latgališam. Kai zynoms – tī ir kvantitatis, na vysod kvalitatis ruodeituoji. Sūpluok myusdīnu latgališu dzejis korifejim – E. Kalvānei, A. Rancānei, O. Seikstam, O. Slišanam, V. Lukaševičam, J. Ryučānam ir daudzi jaunu dzejnīku, kas nu sakuortuotuoju pusis ir drūsmeigs guojīņš – jūs, grybūt nagrybūt, saleidzynuos ar „vacajim jaunajim”. Pajiemu gruomotu i ... navaru kūpskotā savaicuoť švakuo, i na deļtuo, ka tuo navarātum atrast atseviškajā, a deļtuo, ka tys itamā reizē palīk susātivī.

Par gruomotys viersroksta poetiku, simbolismu varātu gruomotys, nu labi, vysmoz referatus raksteit. Kab naizraksteit par viersrokstu vaira nakai par autorim i dzeju, pasakaviešu tik viņ pi acimradzamuo. Taitod...

Kas ir viersroksts? Kods, kas vīnoj dorba saturu. Itamā gadīnī tys ir kodu kods. Vysu pyrma, gruomota kai prīkšmats mat susātivi, i tys jau ir paradokss – „susātivs” mat susātivi-sevi. Susātivs vysod ir savīnuojumā (antologeja ir tys pats savīnuojums – eisais?), tys nav atdoloms nu sova radeituoja, taipat kai dzeja nav nūškirama nu autora. Susātivs ir dubultnīks, ūtrys „es”. Pajimt rūkuos gruomotu nūzeimoj sagiut „susātivi”, – cik tys reali izdoroms, var paraudzeit sevkurs pats, bet itamā reizē – otkon, tys ir izdoroms. Dzeja atspīgeļoj (mat) dzejnīka īškejū pasauli (susātivi), i skaiteit gruomotu nūzeimoj nasabeit īsaviert svešā i sovā susātivī. Gruomotys nūsaukums sasasauc ar viesturiskim nūtykumim – drukys aizlīgumu sovulaik. Kaidš sakars, vaicuosit? Taisnys. Susātivs ir aizsagta gaisma. Kas beja drukys aizlīgums? Pareizi.

Nazkuruos volūduos dvēsele i susātivs teik apzeimuoti ar vīnu vuordu. Īrosts, ka susātivs cylvākam asociejās ar ļaunū, malnū, nalobū. Kaidam dvēsele i susātivs ir antonimi. Kai vysam, ari susātivam ir ambivalenta doba. Tys nav tikai cylvāka tymsuo puse, susātivs ir i nūceja iz gaismys. Susātivs pagluobs korstā dīnys vydā, nūbaidēs škārsilā

i tymā pat laikā vysod, pyrmom kuortom, byus asameibys līceiba. Susātiva namat tik tys, kuo nav.

Navar napīminēt gruomotys vuoka i satura kruosu. Bryunuo ir zemis kruosa. Sepeja kai nūruode iz viesturiskuma, kai sakņu laiššona, izglobošona. Sepeja ir muola kruosa, muols – izejmaterials. Legenda viestej, ka cylvāks radeits nu muola. Dzejnīka muols ir vuods. Ari gruomotys vuoks i lopu fons atguodynoj apdadzynuota (sacītējuša, gotova) muola viersu.

Kotrā ziņā, antologejis sastateituoji ir izdarejuši unikalū dorbu, koč voi aiz tuo, ka gruomota nav tik viņ myusu dīnu latgališu dzejnīku kūpkruojums, tei ir spēle ar skaiteituoju. Tei ir laipa storp raksteituoju i skaiteituoju, burtiskā nūzeimē – pagaisušuos laipys, a mož – tylta vaicuošona, kas paredz leidza dzeivuošonu, leidza jusšonu. Interesenta ir gruomotys struktura – dzeja, tod autora literarais CV (vaicuojumū – atsaceišonu veidā), tod interpretacejis i skaiteituoja lopys. Kai tys dorbojās (ci kai vajadzātu dorbuotīs)? Skaiteituojs puorskaita dzeju, koč kas sakreit ar juo pīredzi, koč kas nā, ar CV starpnīceibu skaiteituojs pasaver iz autora kai iz cylvāka, juo inspiracejis olūtu. Tod interpretacejis lopā skaiteituojam teik paruodeitys ceļazeimis, atslāga vuordi iz dzejis atskuorsmis akademiskā leiminī. Skaiteituoja lopā – tukšā lopā, kas ir nuokamuo pakuope teksta skaiteišonā, skaiteituojs pats var palikt par autoru (teksts roda tekstu, leidzeigais – leidzeigū). Postmodernisms vysā juo kruošņumā.

Gruomota nūteikti īprīcynuos grafologus: bez drukuotuo vuorda gruomotā ir i raksteitais vuods. Soka, – rūkroksts var daudz kū pasaceit. Skaiteituojam „Susātivī” ir itei īspēja – klauseitīs dzejnīku rūkrokstus i raudzeit nūsaceit konketru dorbu autoru raksturu, veseleibys stuovūkli, sapynus, nūlicīni i t. t. Taipoš skaiteituojs var raudzeit šifrēt autoru sejis vaibstu sovpatēibys nastū informaceju, partū ka gruomotā ir i autoru portretu serejis.

Cīš jūceigai, naporastai, ka skaiteituojam teik pīduovuots raksteit gruomotā. Da šam kulturals skateituojs nav dājiucs raksteit jau īspīstā, gotovā dorbā, ka tik viņ ar zēimuli pastreipuoat tyvuokuos atzinis, skaiškuok pasaceitū. Gruomota byuteibā ir svātvīta, Beibele kai autoram, tai skaiteituojam. Itamā reizē ar skaiteituoja lopu gruomotys sastateituoji audzynojs adresatā leidzautoru. Skaiteituojs teik aicynuots iz dialoga, partū ka vīnpuseiga patīseiba naeksistej. Deļtuo „Susātivis” varātu byut lobs paleigmateriāls vuiceibu vīlys apgivē vydsškolānim i augstuos školys audzieknim. „Susātivis” audzynojs atīsmi, skaiteituoju inteliģenci, cylvāku ar sovu redzīni, sovu „susātivī”.

Nu, raudzeišu izlikt sovys ceļazeimis, iz seikšalētenis nūstuojuēt pi kotra autora, gruomotys satura ruodeituoja ryndys kuorteibā.

Anna Rancāne – roksta par dobu, i jai tys saīt dabiski, deļtuo, ka doba jai meila, tei ir muote i sāta, kura juosorgoj i par kurū juosaryupej. Cylvāks Rancānei ir griecinīks – tys, kas dora puori dobai, vysleidza – pučēitem ci sev. Sīviškeigi smolka, ciļvieceigi vuoja, bez apleikceļu sokūša i itamā drūsmē, atsazeišonā – skaista, liriska.

Jana Skrivļa-Čevere – īt A. Rancānis pādūs sovīm sūlim. Dobys dasadyurīņš vyscauri. Mitologisks redzīņš iz sevi, leidzcylvāka, dobys i pasaulā vyspuor. Poguoniskais (nakryškuonu) sadzeivoj ar kristītiskū. Daudz kruosys – jai iz ūtys juos dzaltonuo kruosoj pasauli vysuos kruosuos. Veli, sorgeņgeli, rogonys, myusys, dabasi, spuorni – daudz kuo pa gaisu, i tys skaiteituoju ceļ da saulis. Ikara jai nav, i jei na Ikars. Jei nanūkriss, a skaiteituojam juopīsasprīdzej. Profesionals pilots volūdys dabasūs.

Juoņs Ryučāns – ironisks, volūda kai spēle i instruments, kas nadzeivys lītys atdzeivynoju i ūtraizuo. Digitalizacejīs apstuodynuotuojs. Pasauļa digitalizaceja nastuov kluotyņ Ryučāna vuorsmu tehnologiejom, i tys ir labi. Modernuoks par modernismu i digitalū gūvi. Tik daudz fizikys, tehnikys ailēs vėl juopameklej, bet cylvāks var pamaneit augšonys seikšalī – metafiziku. Ryučāna pasaulš vysleidza ir smolkuoks par leluokū datu nesieju – kū smolkuoku, ītīlpeiguoku var īsadūmuot par pusosoru. Tyvs dzaltonais – saule, gaisma, taipat mieness.

Meldra Gailāne – lūbesteibys suope, smeļdze, ironeja cauri goda laikim izīt, īlein pa šķierbom i naprosa atļuovis deklarēt dzeivis vītu. Priņču vaira nav. Da šam lūbesteiba jai ir bejuse vyss, kas tei nav – *ceļā vīni ladi; naktī dauzu lūgus; šķeist šķeivi*. Gryutā šalī cylvāks vaicoj breinuma, augstuoka spēka īsajaukšonys. A var ari puorsavērst par leitu i remdēt sluopis. Kas ir paslāpts, tū gryuši atrast. Ari poša naapzynuoti paslāptū. Gailāne tū zyna i rauga vaicuot sevi, jei rauga, i tys ir pusceļš iz atrassonu. I byus laiks, kod rātys, na bez laika paleidzeibys, paliks ratys.

Ontonis Slišāns – gribīs izceļt vīnu dzejūli – „Šudiņ beju puorsavierts taurenī”. Fabula, kas ir juoskaita sovom atlasem prīškā, kas bārnā var īvuiceit dobys lūbesteibu. Nazkurs ir sacejs – mes vysī asam tik stypri, cik vuojuokais nu myusu. Dzejūļš ir par tū. O. Slišāns ruoda, kai dorbojās *tauryna efekts* – tova reiceiba, tovyš dūmys ītekmēs na tikai tevi, bet ari leidzcylvākus, apleicīni. Ari O. Slišānam tyva doba, i juo lirikys *es* izapauž kai tāvs, doba juo dzejā audzynoju cylvāku. Te skaidroj bārnā patīseibys, te – pats kai bārnš breinīs par itom patīseibom. Ilguo laika, myužēibys pamaneituojs, „te” pīdareibys vaicuotuojs.

Ilze Sperga – abstrakcejas byurieja, DNS racieja, aiz dvēselis rokstūša – jai svareiga radnīceibys, pīdareibys apjaušona. Dzeive palāka ci malni bolta kai televizors, kurā

kruosu tryukums ir fabrikā taisēts i līk īsadūmuot kruosu asameību kai nanormaleību. Skorba, osa, ar rentgena skatīni, i deļ tuo daudz puicysku zylumu.

Valentins Lukaševičs – skrupulozys atzinis, precizs nūvāruojums, ticeiba dzejūlūs nūteikūšajam. Latgalīšu samurajs, kura kodekss – saceit taisneību i saceit kai nūcierst ar zūbynu. Dzejūlim ostonis riņdenis (paralelis ar haiku, tanku, sevkuru eisdzeju), taišni tik daudz, kab gona byutu īlikt tamuos vysu. Lukaševičs ir taidis vīdais, kurs pasoka tū, kas cytim ir aiz apzinis, bet tymā pošā laikā – na iz mēlis. Cik vīglai Lukaševičs vyrynoj čakrys, rodūt atkluošmu caurvieju!

Karonhisake – izmaklātuojis, detektivs, kas rauga īraudzeit cytim naradzamys detalis. Naīsadar nivīnā puzlē. Vaicoj saregžejumu. Ospruoteiga, izaicynūša, fragmentariska, enciklopediska. Jei atpalīk nu seve – *navaru nūskrīt 60 metru 7 sekunđēs*. Ironējis pylni moti, nogi i personeiba. Sovs gryutums dzeivē, sovs – dzejā. Reinkarnaceja ir tei pošā rutina, ha, *but life is so wonderful!*

Oskars Seiksts – atškireibā nu Vaļuka [Valentins Lukaševičs – E. D.], kurais austrumu (latgalīšu) vīdumu panuok ar redzīni – osu kai zūbynu, Seiksts vīdumu sagivs, cyluodams vuordus pareizuos kombinacejuos. Ka Vaļuks ir ituos dzeivis, itū cylvāku vīdais, kurs kasdīnā dora kasdīnys dorbu, tod Seiksts ir na itamā vītā, na itymā laikā, na storp itim cylvākim. Pravītiskys iz prišku i atspriekleņ. Jis runoj leidzeibuos, pats sev dīvadāls, i itamā nav ni zaimu, ni augstpruoteibys, ni psihopatejis. Sūpluok jis grib redzēt dīvabārnu, na sistemys radeitu zombeju. Juo sastais pruots, trešuo acs, deveituo dzeiveiba ir izaraušona nu sistemys. O. Seiksts atbiļd iz vaicuojumū, kurūs asam damiersuši aizdūt.

Vita Viļuma – intuitivi apjaustys patfiseibys. Ar dzeivu tautys bolsu i goru, kas puorsteidz, partū ka autors godūs jauns. Taipoš nav ni smokys nu naftalina. Jei patiks i napatiks, partū ka jei atmaskovuse naļūbesteību i zamuo pošnūviertejuma audzynuotū patriotismu. Volūda ir spēaks, i V. Viļumai tys ir pa spēakam.

Līga Rundāne – nivīnam nu antologejā īklautūs autoru laiks nav tik izbuozeigs kai jai. Laiks juos ailēs ir vītals sovā nūstuošonā, patiergavuota prece i deficits. Laiks ir storp ryndom, storp pierstim, taišni laikā i vītā. Var steigtīs, a laika naapsteigt i, голу golā, nīkuo nanūkavēt. Myužeiba ir interesanta tikai ar sovu šaļtaineību.

Raibīs Suņs – vibrej. Kū nūzeimoj vibrēt? Gondreiz namonomi kustētīs, nabyut mīrā. Vibracejis mozuok radzamys, vairuok sajiutamys. Raibuo Suņa ailēs vibriejums ir kinematografisks, iz rūbeža storp dokumentalitati i muokslys kino. Juo acs kai objekta acs nūgiun lītys, kū vairuok ci mozuok kotrys skaiteituojs gribiejs nūslēpt, partū narunuot, izalikt, ka tys tai nav. Veseleiguo pošironeja i ironeja vyspuor ir taida, ka līk pasmeignēt,

nu cykla – byutu smīkleīgi, ka nabyutu tik biedeigi. Nā, nā, pesimisma Raibuo Suņa dzejā nav, ir smaideni, kas, lai kaidu emoceju paustu – tok dūmuoti smaidam.

Ingrida Tārauda – dzeju caurvej čyguoniskums, kas izapauž breiveibys i paredziešonys motivā. Gribīs breiveibu nu Tevi i ar Tevi. Ticeiba atīsmei i naticeiba tānejam. Skaitūt juos dzeju, var sasajust kai cylvāks, kuru iz īlys aptur atīsmis radzātuoja. Kū gribi – luostu, pībūršonu, atbūršonu, vīnkuorši atīsmi? Kai zeiliešonys salonā. Voi atīsmis zynuotuojam ir vīgli? I varbyut deļ tuo – *byus lobuok ka es / naparedzeišu*. I. Tāraudas dzeja atguodynoj ekstrasensa transa aprokstu – simboli, asociaceju zibšni, aizlaika i aiztelpys atminis. Bolts kačs kai pavodūps.

Ireta Čekse – vyssekseiguokuo autore nu vysu kruojumā asūšūs. Voi latgalīšim byus sova erotiskuos dzejis autore? Mīsiskuos i dvieseliskuos baudys sasaceņš sovā storpā, a ar baudu jei ir iz „tu”: *I tod, kod Tu byusi / Sajiems vysu akceju paketi munu / Es byušu Tova; Munys malenis / Tovs piļdiejums / I sadag sīneņa; Zeimej / iz muna auguma skudrenis*. I saprūtīt, kai gribit! Autors zyna, kū grib, kur likt punktu. Punkts – tys vairuok zemei pīdar. Jei sapynoņ, acs turādama vaļā.

Līvija Liepdruviete – nasamuoksloj i nasarežģej ni volūdys, ni satura, ni dobyš. Dabiska ar ciļvēciskim vaicuojumim piec mīra i skaistuma. Nui, pučis, sirdis, zvaigznis, sapyni, dīvs –vysromaņtiskuokuo dzejneica gruomotā. Dūmuot, ka juos ailis popularitati giust ar kotru apsveikuma karteņu, kuramā juos pasaruoda: juos dzejā daudz kruosu, garšu, skaņu – karuseļš, kū īgrīzs dīvs. A tu – turīs!

Baiba Zveigule – nu kuņinis jaunūs cylvākūs tik daudz ironējis? Smajds pasaruoda pyrma paša smaideituoja. Vyspuor, itamā čudnajā laikā jei atsaļauņ byut naoriginala – ari byut čudna. A laikā, kod vysi ir baigi originalī, byut naoriginalam ir daudz originaluok. Konfrontaceja ar laiku, ar sevi. Jai smaida ruņcs, da i musurnīki na mozuok smaideigi. Tok jau biedeiguo atziņa, ka agruok i zuole beja zaļuoka, a tān i kaktuss ir puče. B. Zveigule rauga fiksēt sovys paaudzis kulturu – sovaiduokū, nasaprostū. Kur dzejis autors Alise, a kur – Česirys kačs.

Emileja Kalvāne – vīna nu nadaudzūs „Susātiva” autoru, kuruos dzeja ir muzykala, raita, vīgla. E. Kalvānis dzejā i, vystycamuok, ari dzeivē svareiguokais – sova volūda, sova zeme, sovs Dīvs. Ik sekurā ryndā jaušams patriotisms. Var, var i latgaliski raksteit ar atskaņom! Tū pīruoda E. Kalvānis truoņeiguos atskanis, kas pīšķir dzejai pamateigumu, mantriskumu, spēku, dziļumu.

Epiloga nabyus. „Susātivs” ir īkustynuots, i jis turpynoņ dzeivuoņ, cikom ir gaisma.

Grāmatas

Heiko F. Martena 2009. gadā iznākušajā **monogrāfijā “Languages and Parliaments” (Valodas un parlamenti)** uzsvērta valodu un parlamentu mijiedarbība, mēģinot rast atbildi uz jautājumu – cik lielu lomu var spēlēt parlamentārās institūcijas, risinot valodu politikas jautājumus. Šis aspekts pētījumā ir pieteikts īpaši attiecībā uz minoritāšu valodām un šo valodu revitalizācijas jeb atdzimšanas procesiem.

Autors ir detalizēti izpētījis Skotijas un Norvēģijas parlamentu dokumentus, intervējis šo zemju politiķus, valodu aktivistus, pētniekus. Monogrāfijā ir daudzpusīgi raksturots, kā decentralizētā Skotu Parlamenta izveidošana, kā arī Sāmu Parlamentālās Asamblejas (*Sameting*) nodibināšana Norvēģijā ir veicinājušas gotu un sāmu valodas saglabāšanu.

Konferences

2008. gada 13.–14. novembrī Eiropas akadēmijā Bolcāno (Dienvidtiroles galvaspilsētā (Itālijā)), notika **LULCL II konference**, kuras mērķis ir veicināt datorizētu atbalstu mazākumvalodām.

Šis apvidus Dolomītu kalnu pakājē ir gan ģeogrāfiski, gan lingvistiski nošķirts (līdz I pasaules kara beigām Bolcāno bija Austrijas sastāvā, tad teritorija integrēta Trentino-Alto Adidžes reģionā Itālijā). Te runā itāliešu, vācu (Dienvidtirolē tai ir otrās valsts valodas statuss) un arī vietējā ladīnu valodā (retoromāņu dialekts vai valoda, tuvinās itāliešu valodai), kas 1989. gadā ieguva oficiālās valodas statusu. Esošo vairākvalodību apliecina kaut vai pilsētas nosaukums (vāciski – *Bozen*, itāliski – *Bolzano*, ladīniski – *Bulsan/Balsan*). Pēc 2001. gada tautas skaitīšanas datiem, Bolcāno dzīvo apmēram 95 000 cilvēku, 73% iedzīvotāju runā itāliešu valodā, no pārējiem 1% atzīst ladīnu valodu kā pirmo valodu.

Lai celtu Trento-Dienvidtiroles reģiona prestižu, pēc provinces vadības iniciatīvas 1992. gadā tika izveidota Eiropas akadēmija (EURAC), kas apvieno 10 pētniecības institūtus. Rūpējoties par jaunatnes piesaistīšanu reģionam, 1997. gadā tika nodibināta Brīvā Bolcāno universitāte, ko finansiāli atbalsta Bolcāno autonomā province. Šobrīd universitātē ar vairāk nekā 3000 studentiem studijas notiek itāliešu, vācu un angļu valodā, bet speciāli semināri notiek arī ladīnu valodā. Tādējādi reģiona administrācija attīsta zinātnisko potenciālu uz vietas, vienlaikus mēģinot celt arī dzimtās vietas prestižu.

Ladīnu valodai, kuras runātāju skaits tiek lēsts no 30 000 līdz 35 000, ir pieci varianti (Val Badia, Gherdēina, Fascia, Fodom, Anpezo), kas atšķiras no ielejas ielejā. Visiem šiem variantiem ir izstrādāti arī rakstības pārbaudītāji. Dokumenti tiek iespiesti 3–5 ladīnu valodas variantos. Ar lingvistisko situāciju reģionā iepazīstināja P. Videsots (Paul Videsott) no Brīvās Bolcāno universitātes. Šobrīd vērojami centieni standartizēt ladīnu valodu. Lai gan vēl aizvien nav izsmeļošanas ladīnu valodas skaidrojošās vārdnīcas (pie kuras tiek strādāts), tomēr ir izveidots 8 milj. vārdlietojumu liels korpus (tajā netiek veikta morfoloģiskā marķēšana). Korpus, kā jau jebkuras minoritātes valodas korpus, saskaras ar reprezentativitātes problēmu, jo to veido galvenokārt administratīvie teksti.

Konference, kas bija veltīta mazākumvalodām (lesser used languages), paplašināja šī jēdziena robežas no mazāk lietotām valodām līdz valodām, kam pietrūkst valodas resursu (tekstu korpusu, leksisko datu bāzu, audio un video ierakstu u. c.) vai to dati nav pietiekami daudzu valodas jautājumu risināšanai.

Tādējādi konferencē izskanēja referāti, kas veltīti, piemēram, Āfrikā (Angolā, Mozambikā, Kaboverdē, Gvinejā-Bisau un Santomē un Prinsipi) runātajiem portugāļu valodas variantiem (A. Mendesa (Amália Mendes) no Lisabonas universitātes, www.clul.ul.pt). Zinātnieku mērķis bija noskaidrot, kāda leksikona daļa ir visiem kopīga, bet kas ir atšķirīgā, perifērā leksika. Šie novērojumi palīdz izstrādāt labākus mācību līdzekļus gan tiem studentiem, kas ierodas Portugālē, gan skolotājiem Āfrikā. Uzmanība tika pievērsta arī valodas apguvēju korpusam, savā pieredzē dalījās K. Aijmera (Karin Aijmer) no Gēteborgas universitātes, kas sniedza pārskatu par Starptautisko angļu valodas apguvēju korpusu (International Corpus of Learner English, ICLE, <http://www.fltr.ucl.ac.be/FLTR/GERM/ETAN/CECL/Cecl-Projects/Icle/icle.htm>), sīkāk pievēršoties zviedru studentu daļai un komentējot, kā tiek veikta kļūdu marķēšana un kā vēlāk tiek salīdzināti angļu valodas apguvēju un dzimtās valodas runātāju dati. Līdzīgi ir izveidots arī itāliešu valodas apguvēju korpus VALICO (On-line corpus of the Learning varieties of the Italian language, <http://www.bmanuel.org/projects/br-HOME.html>), par to konferencē stāstīja E. Korino (Elisa Corino) no Turīnas universitātes.

Atsevišķa konferences sekcija bija veltīta zīmju valodai, kas, pateicoties straujajai migrācijai un medicīnas progresam, arī zaudē savu viendabību un tiek uzskatīta par apdraudētu. Šobrīd pasaulē ir ap 120 dažādām zīmju valodām, konferencē piedalījās Holandes (www.corpusngt.nl) un Grieķijas zīmju valodas pētnieki (www.ilsp.gr). Jāpiemin, ka, piemēram, Holandē no 16 milj. iedzīvotāju ir 5 000 zīmju valodas lietotāju,

turklāt daudzi šo valodu izmanto kā otro valodu. Grieķijā eksistē 3 zīmju valodas dialekti, grieķu zīmju valodai 2000. gadā tika piešķirts oficiālās valodas statuss.

Viens no uzaicinātajiem runātājiem – Davids Gibons (Dafydd Gibbon) no Bīlefeldes universitātes – pievērsa uzmanību formātu un procedūru standartiem, kas ņemami vērā, veidojot jaunus resursus. Vienlaicīgi tika izvērsti arī termina „resursi” saturs, ietverot ne vien valodas datus elektroniskā formā un tai piemērotos programmrīkus, bet arī metainformāciju gan par valodas datiem, gan par programmrīkiem. Sistēmā katras valodas resursus ļauj novērtēt BLARK (Basic Language Resource Kit) formāts, ar ko konferencē iepazīstināja D. Gibons. Šobrīd arī Latvija piedalās CLARIN (Vienota valodas resursu un tehnoloģiju infrastruktūra, www.clarin.lv) projektā, kur viena darba grupa veltīta tieši BLARK darbībai. Tās mērķis ir noteikt minimālo valodas resursu kopu, kas nepieciešami sociālo un humanitāro zinātņu pētniekiem, kā arī izvērtēt esošās valodas resursu specifikācijas, izvirzīt kritērijus resursu un rīku kvalitātes noteikšanai.

Daudzu valodas jautājumu risināšanu var atvieglot marķēti (anotēti) dati. Datu izveide ir saistīta ar vairākām problēmām, kas prasa gan tehniskus risinājumus (piemēram, uzkrājot valodas datus, jārēķinās, ka ne vienmēr adekvāti lietotas diakritiskās zīmes), gan teorētiskas nostādnes, kad jāvienojas par dažādu valodas parādību viennozīmīgu interpretāciju, kas vēlāk izmantojama marķēšanā.

J. Allvūds (Jens Allwood, Gēteborgas universitāte) aicināja aizdomāties, cik svarīga ir multimodālu korpusu izveide, kas apvieno zināšanas par valodu un kultūru, zināmā mērā fiksējot komunikācijas modeli. Taču šo milzīgo datu uzkrāšana rada jaunas problēmas, kā un kur saglabāt skaņu ierakstus, video un teksta resursus.

Viens no spilgtākajiem šīs konferences priekšlasījumiem bija par velsiešu valodas elektroniskajiem resursiem (D. Ifaisa (Delyth Prys) no Velsas universitātes). Velsiešu valodas resursu izstrādātāji pilnā mērā īsteno valodnieka D. Kristala 2000. gadā publicētajā grāmatā „Valodas nāve” pausto domu, ka apdraudēta valoda tikai iegūs no tā, ja tās runātāji pratīs izmantot moderno tehnoloģiju sniegtās iespējas. Velsā ir izstrādāts nacionālās darbības plāns, kas paredz nostiprināt velsiešu valodas izmantošanu interneta vidē un palielināt esošo elektronisko resursu klāstu. Lai to panāktu, ir izveidots pareizrakstības un gramatikas pārbaudītājs, tēzaurus un terminoloģijas datubāze, nākotnē uzsvars tiks likts uz runas tehnoloģiju attīstīšanu. Vārdnīcas tiek piedāvātas gan kā tiešsaistes produkts, gan izmantošanai mobilajā telefonā, tādējādi, ņemot vērā jaunākās paaudzes interesi par jaunajām tehnoloģijām, tiek veicināta arī interese par velsiešu valodu. Notiek arī programmatūras velsiskošana. Šāda mērķtiecīga darbība devusi arī rezultātus,

par 25% palielinājies to lietotāju skaits, kas darba datorā strādā ar lietotāju saskarni velsiešu valodā, un par 24% palielinājies to cilvēku skaits, kas mājās lieto programmatūru velsiešu valodā. Lietotāju atsauksmes rāda, ka viņu uztverē velsiešu statuss paaugstinās, ja ir iespēja to izmantot datortehnoloģijās. Labā līmenī ir nodrošināti arī runātās valodas resursi, piemēram, WISPR (Welsh and Irish Speech Processing Resources) projekts (http://www.e-gymraeg.org/wispr/index_en.htm). Turklāt velsiešiem ir izdevies iestrādāt velsiešu valodas apmācības kursu ar gramatiku, vārdnīcu, klausīšanās u. c. iespējām arī BBC mājas lapā (<http://www.bbc.co.uk/wales/learnwelsh/>). Tādējādi viņi cer palielināt velsiešu valodā runājošo skaitu (tiek minēts, ka 1991. gadā bija 18,5% (~500 tūkstošu cilvēku) Velsas iedzīvotāju, kas runāja velsiešu valodā, 2001. gadā – 21%, bet mērķis ir 2011. gadā sasniegt 26% runātāju).

Dž. Miši (Giovanni Mischi) uzrunā par ladīnu valodas attīstīšanas iespējām norādīja, kā palielināt valodas lietojuma sfēru: paplašinot leksikonu ar neoloģismiem un īstenojot valodas plānošanas politiku (standartizāciju un normalizāciju). Turklāt mazām valodām standartizācija un normēšana ir veicama zinātniskā uzraudzībā un atzītas autoritātes (piemēram, institūcijas) vadībā (šis ceļš atšķiras no lielo valodu pieredzes, kur no lielāka skaita variantu kāds tiek izvēlēts par normatīvu). Domājams, ka tāds ceļš ejams arī latgaliešu rakstu valodai, respektīvi, jābūt Latgaliešu rakstu valodas komisijai, kas palīdzētu valodas kopšanas procesā.

Everita Andronova (LU MII) un Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte) iepazīstināja ar Latvijas Nacionālās bibliotēkas aicinājumu izveidot Latviešu valodas nacionālo korpusu un uzsvēra, ka šāds korpuss nebūtu pilnvērtīgs bez latgaliešu rakstu valodas apakškorpusa. Īpaša uzmanība tika pievērsta korpusa datu kvalitātei. Ja uzskatām, ka valodas korpuss ir reprezentatīvs rakstīta teksta vai transkribētas runas kopums elektroniskā formā, ko izmanto valodas (dialekta, valodas stila) analīzei un aprakstam, tad mūsdienu latgaliešu rakstu valodas korpusa izveide saistīta ar vismaz divām lielām problēmām: 1) kā panākt līdzsvaru korpusa saturā, jo tāpat kā jebkurai citai (mazākuma) valodai trūkst dažu funkcionālo stilu datu; 2) kā nodrošināt valodas datu autentiskumu, ņemot vērā faktu, ka daudzi teksti ir vienkārši „fonētiski pārlikumi” no latviešu valodas, un kā apstrādāt dažādos rakstības variantus, kas ir fiksēti tekstos. Korpusa izveide jāsāk ar plānošanu, izlemjot, kādi teksti ir reprezentatīvi, kādas būs to proporcijas u. tml. Korpusa izstrāde risināma līdzīgi, kā ieteikts LU MII 2005. gadā izstrādātajā „Latviešu valodas korpusa koncepcijā” (<http://www.korpuss.lv/uzzinas/koncepcija.pdf>).

Nenoliedzami, mūsdienu latgaliešu valodas korpuss ir nepieciešams valodas prestiža celšanai un attīstības nodrošināšanai.

2009.gada 28.–30. maijā Tartu Universitātē (Igaunijā) notika kārtējā starptautiskā minoritāšu valodu konference (**ICML – 12th International Conference on Minority Languages**). Katru otro gadu tā tiek organizēta kādas Eiropas valsts reģionā, kurā tiek lietotas minoritāšu vai reģionālās valodas (Tartu tika izraudzīta tamdēļ, ka Igaunijas dienvidaustrumu daļas reģionā tiek izmantota veru (võru) valoda).

Rēzeknes Augstskolas docētāji Ilga Šuplinska, Sanita Lazdiņa un Heiko F. Marten piedalās šajās konferencēs kopš 2005.gada, kad 10. ICML konference notika Triestā, Itālijā. Tāpat pieredze tika gūta arī 2007. gadā pilsētā *Pecs*, kas atrodas Ungārijā.

Tartu notikušajā konferencē I. Šuplinska un S. Lazdiņa uzstājās ar diviem referātiem:

- 1) *Languages in the Eastern Part of Latvia (Latgale): Data and Results*;
- 2) *Languages, religions and ethnic dynamics in Latgalia* (kopā ar Itālijas/Somijas pētnieku *Vittorio Dell'Aquila*).

Viņu prezentācijās galvenā uzmanība tika veltīta pētījuma „Valodas Austrumlatvijā” datu ieguves un apstrādes jautājumiem, datu interpretācijas iespējām, individuālo pētījumu tematiem (valoda un identitāte, dzimumloma valodas saglabāšanā, valodas apguve kā valodas plānošanas kategorija u. c.).

2. starptautiskā latgalistikas konference „Centrs i perifereja: perspektīvu maiņa” (veltīta Marijas Andžānes simtgadei) notika Rēzeknē 2009. gada 15.–17. oktobrī. Pirmā latgalistikas konference pulcēja zinātniekus Sanktpēterburgā, nākamā tiks organizēta Greifsvāldē (Vācija). Par konferenci Rēzeknē interesi izrādīja ne tikai pētnieki (no Latvijas, Lietuvas, Krievijas, Polijas, Igaunijas, Itālijas, Francijas, Vācijas, Somijas), bet arī vietējā inteliģence, katoļu baznīcas, Latvijas reģionālo un mazāk lietoto valodu savienības pārstāvji. Jau konferences apsveikuma runās izskanēja bažas par latgaliešu valodas likteni. Atbalstu tās attīstībai un saglabāšanai pauda Rēzeknes domes izpilddirektors Raimonds Olehno un Izglītības un zinātnes ministrijas Valodas politikas nodaļas vadītāja Zaiga Sneibe.

Ar pilnu konferences programmu interesenti var iepazīties Rēzeknes Augstskolas (RA) mājas lapā (www.ru.lv), darbs noritēja divās — literatūras, folkloras, kultūrvēstures un valodniecības – sekcijās.

Par konferences centrālo notikumu kļuva monogrāfijas „Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” prezentācija. Iespaidīgajā A4 formāta 466 lappušu biežajā foliantā ierobežotā apjoma dēļ netika iekļauti visi šobrīd Eiropā kvantitatīvi lielākā sociolingvistiskā pētījuma (9076 respondenti) materiāli. Projekta iniciators ir Rēzeknes Augstskolas pasniedzēja Sanita Lazdiņa un Ilga Šuplinska. Monogrāfija ir vairāku gadu sadarbības rezultāts: datortehnoloģiju izmantošanu datu apstrādē un karšu izveidē nodrošināja Milānas-Bikoka Universitātes (Universita di Milano-Bicocca) profesori Gabriels Iannakaro (Gabriele Iannaccaro) un Vitorio Del’Akila (Vittorio Dell’Aquila), Ludzas igauņu valodas attīstībai izsekoja Karls Pajusalu (Karl Pajusalu) no Tartu Universitātes, individuālos pētījumus pamatā veica RA humanitārā virziena pētnieki, kopumā tika koordinēta 150 pētnieku, datu savācēju, ievadītāju grupa.

Lielākā daļa valodniecības sekcijas priekšlasījumu, sasaucoties ar vērienīgo monogrāfiju, bija sociolingvistikas nozarē. Ārzemju kolēģi demonstrēja pieredzi informācijas tehnoloģiju izmantošanā (jau minētie Itālijas lingvisti), „mazo valodu” pētīšanā (viesi no Francijas, Igaunijas), kā arī prezentēja lingvistiskās ainavas metodi.

Literatūras, folkloras un kultūrvēstures sekcijā priekšlasījumu klāsts bija ļoti plašs: gan ieskats 18. gadsimta Latgales katoļu baznīcu grāmatu krājumos, gan identitātes interpretācijas, gan lingvokulturoloģiski, kultūrvēsturiski pētījumi, gan studijas par valodas funkcijām tīmeklī.

Atsaucoties uz sociolingvistiskā pētījuma rezultātiem, konferences organizatori ierosināja dalībniekus akceptēt rezolūciju par reģionālās valodas statusa piešķiršanu latgaliešu valodai. Tas raisīja plašas debates, īpaši saistībā ar latgaliešu valodas apguves iespējām skolā.

Konferencē satikās dažādu paaudžu, dažādu humanitāro un sociālo zinātņu pārstāvji, lai vienotos pārliecībā, ka latgalistikas pētījumi ir attīstāmi ne tikai teorētiskā līmenī, bet arī praksē, rosinot atbildīgās institūcijas un valodas lietotājus uz reģionālās valodas funkcionālo sfēru paplašināšanu.

Konferences gaitā tika prezentēti vēl divi būtiski izdevumi – pirmās latgalistikas konferences rakstu krājums („Latgalistikys kongresu materialī”), kā arī audio un video disks „Sūpluok”, kas tika veltīts M. Andžānes simtgadei, – tie paredzēti kā pētniekiem, tā skolu jaunatnei un skolotājiem, apgūstot novada mācību un stiprinot nacionālo pašapziņu.

2009. gada 29. un 30. oktobrī Rēzeknē notika **akadēmiska konference skolotājiem “Reliģiskās dažādības tematika izglītībā – Eiropas, nacionālā un reģionālā**

dimensija”. Tajā referēja dažādu nozaru speciālisti, kuru pētnieciskā darba tematika tieši vai netieši saistīta ar reliģisko izglītību. Viņu vidū bija Latvijas Universitātes, Daugavpils Universitātes, Rēzeknes Augstskolas, Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolas “Attīstība” pasniedzēji (Laima Geikina, Dzintra Iliško, Liesma Ose, Olga Senkāne), kā arī garīdzniecības pārstāvis (Rēzeknes Augstskolas viespasniedzējs, katoļu draudžu prāvests Juris Zarāns) un Rēzeknes Augstskolas doktorante Spodra Austruma. Konferencē tika uzklauts arī profesionāla viedoklis – par jauno tehnoloģiju (interaktīvās tāfeles) izmantošanas iespējām darbā ar skolēniem stāstīja praktizējoša skolotāja, Rēzeknes Augstskolas otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas “Reliģijas pedagoģija” absolvente Ņina Šukste. Šī jau ir otrā reliģiskās izglītības problemātikai veltītā konference, kas notiek Rēzeknes Augstskolā – pirmā bija 2007. gada 3. aprīlī.

Pasākuma atklāšanā runāja vietējo etnoreliģisko kopienu pārstāvji – Rēzeknes vecticībnieku draudzes priekšnieks Vladimirs Nikonovs un Rēzeknes ebreju reliģiskās draudzes priekšniece Rašele Kukļa.

Konferenci organizēja Latvijas Bībeles biedrība sadarbībā ar Rēzeknes Augstskolas Humanitāro zinātņu katedru un Reģionālistikas institūtu, kā arī Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti. Konferences laikā bija iespēja bez maksas saņemt arī tajā nolasīto referātu krājumu. Šo konferenci atbalstīja Eiropas Kopienas programma nodarbinātībai un sociālai solidaritātei – PROGRESS (2007.–2013.). Projekta koordinators ir Reģionālistikas institūta vadošais pētnieks Valdis Tēraudkalns.

Projekti

Valsts pētījumu programmas „Letonika: pētījumi par vēsturi, valodu un kultūru” aktivitātes Rēzeknes Augstskolā (2005–2009). Apakšprojekta „Kultūras procesu kontinuitāte Latgalē” darbības galvenās aktivitātes un rezultāti piecu gadu laikā:

- folkloras un etnolingvistisko ekspedīciju organizēšana: Līksnas pagasts Daugavpils raj. (2005), Naurēnu pag. Rēzeknes raj. (2006), Indras pag. Krāslavas raj. (2007),
- individuālie pētījumi apkopoti krājumā „Kultūras procesi Latgalē: folkloras, literatūra, valoda” (2006),
- etnolingvistiskās aptaujas izveide, datu vākšana Austrumlatvijā (savāktas 9076 anketas visā Austrumlatvijā), izveidota etnolingvistisko aptauju datu bāze un izdota monogrāfija „Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” (2009) (līdzfinansējums arī no RA, IZM grants (2006), VVA atbalsts (2008), kā arī monogrāfijas izdošanā – Stenlija Gorsvāna ziedojums),

- organizēta starptautiska konference „Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi”, 2007. gada 24.–26.maijā, izdots konferences krājums (2008),
- notikusi 1. latgalistikas konference Sanktpēterburgā (organizatori SVU, LU, RA), izdoti konferences raksti „Latgalistikys kongresu materiali” (2009),
- ir sakārtota un izdota grāmata „Susātivs. Myusdīnu latgalīšu dzejis antologeja” (2008, līdzfinansējums arī no VKKF), popularizējot latgaliešu literārās valodas tradīciju skolu jaunatnes un jauno literātu vidē.

Projektā pastāvīgi iesaistītie pētnieki – Ilga Šuplinska, Angelika Juško-Štekele, Sanita Lazdiņa – savos pētījumos piedāvāja starpdisciplināru skatījumu Latgales reģiona problēmjuatājumu risinājumā, tādējādi šajā laika posmā, darbojoties projektā un arī iesaistot savu pētījumu atziņas tiešajā studiju procesā, tika meklēta novatora metodoloģija, jaunas pētniecības metodes filoloģijā. Ilga Šuplinska savos pētījumos piedāvāja filoloģiskās analīzes pieeju (Šuplinska 2008: 130–144, Nr. 1), kā arī izstrādāja asociatīvās analīzes metodi literāra teksta izpratnei (Šuplinska 2008: Nr. 1, 13–19). Angelika Juško-Štekele vairāk ir aprobējusi lingvokulturoloģisko pieeju (Juško-Štekele 2008: 154–163), ko izmanto savos pētījumos, kā arī piedāvā studentiem kā vienu no optimālākajām metodēm pētniecisko darbu veikšanai. Sanita Lazdiņa savos pētījumos lieto diskursa analīzes pieeju (Lazdiņa 2008: 103–118), kas lietišķo pētījumu sfērā ļauj panākt optimālu līdzsvaru starp teorētiskām atziņām un praktisko situācijas analīzi.

2008. gadā RA pētnieku darba grupai pievienojās angļu filologs, valodas politikas un plānošanas jautājumu pētnieks Heiko F. Martens (Marten), kurš sadarbībā ar studējošajiem un pētnieci S. Lazdiņu piedāvāja Baltijā praktiski neaprobētu lingvistiskās ainavas izpētes metodi (Lazdiņa, Marten, Pošeiko 2008: Nr. 1, 35–43). Ir jāatzīst, ka tieši izvēlētajā metodoloģijā, kas respektē starpdisciplināra rakstura pētījumu nepieciešamību un rāda to produktivitāti, ļāva sadarboties šajā projektā dažādu filoloģijas nozaru pētniekiem.

Rēzeknes Augstskolas (RA) Filoloģijas katedras docētāji (A. Juško-Štekele, I. Šuplinska, A. Kļavinska, L. Bernāne) savos individuālajos pētījumos nepārtraukti ir akcentējuši Latgales reģiona problemātiku, taču Adama Mickeviča Universitātes Poznaņā Valodas politikas un minoritāšu studiju katedras (Polija) profesora T. Viherkeviča (Tomasz Wicherkiewicz) rosinātā starptautiskā konference „Reģionālās valodas jaunajā Eiropā” (2004), kā arī iesaistīšanās Letonikas programmas projektā „Valoda un vide” (2005) noteica to, ka tieši reģiona izpēte ir kļuvusi par vadošo pētniecības tēmu kā projekta tiešajiem izpildītājiem, tā studējošajiem, novada jauniešiem, kas tiek iesaistīti folkloras, etnolingvistiskajās ekspedīcijās, sadarbojas ar augstskolas mācībspēkiem dažādu radošo

projektu īstenošanā (konkursi, vasaras apmācības nometnes, latgaliešu literārajā valodā rakstīto grāmatu prezentācijas un izdošanas). Projekta mērķis – akcentējot Latgales kultūras procesu kontinuitāti, izpētīt Latgales reģiona valodas, literatūras, folkloras specifiku, atklāt reģionālās identitātes izpausmes un nozīmi Latvijas un Eiropas kontekstā, ir attīstīts divos lielākos aktivitāšu blokos:

- 1) lingvistisko un etnisko procesu izpēte Latgalē, pētot valodas un reliģijas u. c. faktoru ietekmi uz noteiktu makrovidi (individuāls, ģimene, dzimta) un makrovidi (kopiena, sabiedrība),
- 2) folkloras un literāro procesu izpēte un attīstības veicināšana, popularizējot reģionālistikas idejas jauniešu auditorijā, rīkojot šīs mērķauditorijas interesēm atbilstošus pasākumus, popularizējot zinātniski pētniecisko procesu sabiedrībā.

Pētot latgaliešu valodas fenomenu kultūrā, folkloras un literārajos tekstos, bet no 2006. gada arī etnolingvistiskajās aptaujās, intervijās, var secināt, ka stereotipiska Latgales situācijas atveidošana statistikas datos, sabiedrības priekšstatos, mediju radītajā Latgales tēlā ne vienmēr atbilst realitātei. Gan etnolingvistisko aptauju (kopā savāktas pāri par 9000 anketu, katra anketa sastāv no astoņdesmit četriem slēgtiem jautājumiem, www.ru.lv/petnieciba, pagaidām pieejama tikai RA pētniekiem), gan literāro un folklorisko procesu izpēte ir vērsta ne tikai uz konkrētās (atsevišķos gadījumos – vēsturiskās) situācijas izziņāšanu, bet galvenokārt uz konkrētiem ieteikumiem, arī realizētiem pasākumiem, kas ļautu optimizēt Latgales reģiona attīstību un celtu reģiona teritoriālās identitātes pašapziņu, tādējādi netieši ietekmējot arī reģiona labklājības, kultūras un izglītības pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu.

Darbība konkrētajā projektā docētājiem ir ļāvusi ne tikai veikt un dažādos starptautiskos pasākumos prezentēt individuālos pētījumus, bet rosinājusi izveidot reģionālistikas pētījumu centru Rēzeknes Augstskolā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Juško-Štekele, Angelika (2008). Etniskie tipi latgaliešu folklorā un mūsdienu sabiedrībā. *Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi: starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rēzekne: RA. 154–163.
- Lazdiņa, Sanita (2008). Latviešu valodas kā otrās valodas apguves jautājumi lietišķās valodniecības attīstības kontekstā. *Via Latgalica. Humanitāro zinātņu žurnāls*. Rēzekne: RA. 103–118.
- Lazdiņa, Sanita, Marten, Heiko, Pošeiko, Solvita (2008). Lingvistiskās ainavas metode – netradicionāls ceļš multilingvisma jautājumu izpēti un mācīšanā. *Tagad. Zinātniski metodisks izdevums*. Rīga: LVAVA. 35–43.
- Šuplinska, Ilga (2008). Personvārda funkcionalitāte jaunākajā latviešu dzejā. *Via Latgalica. Humanitāro zinātņu žurnāls*. Rēzekne: RA. 130–144.

Šuplinska, Ilga (2008). Asociatīvās metodes izmantojums dzejoļu krājuma analīzē. *Tagad. Zinātniski metodisks izdevums*. Rīga: LVAVA. 13–19.

IDIaL (Intercompetency and Dialogue through Literature, *Literatūra (teksts) – starpkompetenču (transversālās) un dialoga attīstītāja*) ir starptautisks *Comenius* programmas projekts, ko vada Bulgārijas Literatūras institūts un koordinē Starpkultūru sadarbības fonds (Bulgārija). Projektā piedalās sešu valstu pētnieki, pedagogi, izglītības nozaru speciālisti humanitārajā jomā, pārstāvējot Slovēniju, Somiju, Lielbritāniju, Spāniju, Bulgāriju un Latviju. Projekta darbības laikā (2008–2010) ir paredzētas šādas pamataaktivitātes:

- jaunas metodikas izstrāde transversālo kompetenču aktualizēšanai humanitārā un sociālā bloka priekšmetos skolā,
- skolotāju kursu sagatavošana,
- skolotāju rokasgrāmatas izstrāde un izdošana katras valsts nacionālajā valodā un angļu valodā,
- mājas lapas izveide.

Latviju projektā pārstāv darba grupa no Rēzeknes Augstskolas Filoloģijas katedras – I. Šuplinska, A. Juško-Štekele, S. Lazdiņa, kā arī projekta ideju pilotēšanai ir piesaistītas skolas, kurās ir bilingvāls apmācības process vai arī kuru etniskais sastāvs ir multikulturāls. Sadarbības skolas ir Zilupes vidusskola, Nautrēnu vidusskola, Rēzeknes poļu vidusskola.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Jau kopš 1993. gada Rēzeknes Augstskolas mācībspēki un studenti veic pētnieciskus pasākumus Latgales reģiona mutvārdu un nemateriālās kultūras izpētē, bet, sākot ar 2003. gadu, pētnieciskie pasākumi tiek organizēti lauka pētījumu veidā.

Ievērojot šo tradīciju, no 2009. gada 27. jūnija līdz 1. jūlijam Humanitāro un juridisko zinātņu fakultātes Filoloģijas katedras akadēmiskais personāls, akadēmiskās bakalaura studiju programmas „Filoloģija” 1. kursa studējošie un Letonikas institūta zinātniskais personāls devās lauka pētījumos uz Ciblas novadu. Pētījumu finansiāli atbalstīja Rēzeknes Augstskolas Zinātnes padome.

Lauka pētījums Ciblas novadā tika veikts, īstenojot **programmu „Latgales novada mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma izpēte un popularizēšana”**, tajā paredzētas trīs galvenās aktivitātes:

- lauka pētījuma organizēšana, kura laikā tiks vākti mutvārdu un citi nemateriālās kultūras materiāli,
- savāktu materiālu sistematizēšana un sagatavošana elektroniskai publicēšanai,
- materiālu ievietošana RA mājas lapā.

Ciblas novads tika izveidots 2004. gadā, apvienojoties Ciblas un Līdumnieku pagastiem. Abās teritorijās arī tika veikts lauka pētījums – intervēti cilvēki, savākts foto materiāls, filmēts video un ierakstīts audio materiāls. Visvairāk tika savākti dzīvesstāsti, muzikālā folklorā, pieredzes stāsti. Tradicionālais pagastā satikto darbinieku uzskats – folkloru var pierakstīt tikai no gados vecākiem cilvēkiem, tie savukārt tika iedalīti *vērtīgajos* un *nevērtīgajos* folkloras zinātajos. RA pētnieku komanda vadījās pēc personīgās pieredzes un pētījumus sāka gan ar pagastā pazīstamu cilvēku, gan uz labu laimi un nojautu satikto iedzīvotāju intervēšanu. Pēc piecu dienu intensīva darba ikviens vēlējās vēlreiz atgriezties Ciblas novadā, lai turpinātu intervijas.

Taujājot pēc cilvēka, kurš var pastāstīt par seniem laikiem, pagastos parasti tiek norādīts uz gados vecāko iedzīvotāju. Ciblā tika intervēta Emīlija Laizāne (dzimusi 1919. gadā), no kuras tika pierakstītas dziesmas un pieredzes stāsti par dažādiem notikumiem. Interesanti bija vērot, kā E. Laizānes dzīvespieredzi, zināšanas un dziesmas ir pārmantojušas Vanda Laizāne un Valentīna Ulase. Pētniekiem tika dota iespēja šīs trīs teicējas intervēt atsevišķi un arī visas kopā. Savukārt no V. Laizānes un V. Ulases dziesmu folkloru ir mantojuši Ciblas folkloras kopas un kapelas „Ilža” dalībnieki.

Interesanti stāsti un pasakas tika pierakstīti no Antoņinas Trukšānes. Par aušanas tradīciju stāstīja un savus darbus pētniekiem izrādīja māsa Valentīna Stripkāne, Irēna Zadvinska un Lidija Kučinska. Par godu tradīcijām un saimniekošanas prasmēm stāstīja Lidija Poļakova.

Lauka pētījuma dalībniekiem bija iespēja satīties ar 20. gadsimta 60. gadu *večerinku* un zaļumbaļļu muzikantiem Jāni Rancānu un Jāni Abricki, bet par *večerinkām* un kolhoza laiku ballītēm prata pastāstīt ļoti daudzi Ciblas novada iedzīvotāji. Izrādījās, ka arī ermoņiku spēlmaņu ir daudz vairāk, nekā zina paši pagasta iedzīvotāji. Gados jauni ermoņiku spēlmaņi sevi neuzskata par muzikantiem, jo nepazīst notis, bet bieži uzspēlē kādos radu vai draugu godos. Pētniekiem tas bija atradums.

Dzīves pieredzes stāstus lauka pētniekiem uzticēja Valentīna Duncāne, Jānis Laizāns, Valentīna Rienika, Zinaīda Spruslāne, Dagnija Piterāne un ļoti daudzi citi Ciblas novada iedzīvotāji. Ar Ciblas vēsturi, skolas, muižas un baznīcas vēsturi iepazīstināja skolotāja Malvīne Loce.

Noslēpumiem un nostāstiem apvīta ir Eversmuiža un kapukalns. Par šīm vietām ikvienam Ciblas iedzīvotājam ir sava versija, kas mantota no iepriekšējām paaudzēm (nostāsti par apakšzemes eju no muižas uz kapukalnu u. c.).

Savākti ir vairāki simti nemateriālā kultūras mantojuma vienību, iepazīti cilvēki. Par atradumiem Ciblas pusē varēja uzzināt 2009. gada novembra beigās rīkotajā lauka pētījuma noslēguma seminārā, kur tika prezentēts CD „Cyblys meiklys” – bilingvāls izziņas un mācību materiāls, tā izdošanu finansēja VKKF.

Notikumi

2008./2009. studiju gadā četras RA filoloģijas programmas maģistrantes – Sandra Murinska, Inta Dziedātāja, Daina Rutkovska, Regīna Paegle – studēja Vītauta Dižā Universitātē (VDU) Kauņā (Lietuva). Starp RA, VDU un asociāciju „Lietuvas–Latvijas forums” ir noslēgts trīspusējas sadarbības līgums, kas paredz iespēju ne tikai studēt sadarbības partnera augstskolā vai apgūt praktiskās iemaņas, veicinot latviešu-lietuviešu tulkošanas tradīciju attīstību, bet arī vienā studiju laikā iegūt divu augstāko studiju iestāžu diplomus.

Maģistrantes sekmīgi apguva abu valstu maģistra programmas, izpildīja papildus prasības, kā arī izstrādāja maģistra darbus, kas ir starpnozaru pētījumi baltistikā: Sandra Murinska „Masu kultūras stereotipi latviešu un lietuviešu hiphopa dziesmu tekstos”, Daina Rutkovska „Ironijas izpausmes Vika un V. Landsberģa prozā”, Inta Dziedātāja „Laiktelpa Laimas Muktupāvelas pirmajos romānos: oriģinālvalodā un tulkojumā”, Regīna Paegle „Romantiķu V. Grēviņa un V. Mikolaiša-Putina dzejas mākslinieciskie krustpunkti”.

Minētos pētījumus atzinīgi novērtēja starptautiskā maģistra darbu aizstāvēšanas komisija, tāpēc trīs no šiem darbiem tika izvirzīti V. Strēlertes piemiņas stipendijas iegūšanai. Visi stipendijai izvirzītie darbi arī tika nominēti, tādēļ Rēzeknes Augstskolas filologi var būt lepnī, ka S. Murinskas, I. Dziedātājas, D. Rutkovskas darbs ir novērtēts arī valsts līmenī.

Aprīļa sākumā Mazirbē ir nodibināta LatBLUL (Latvian Bureau of Lesser Used Languages, *Latvijas reģionālo un mazāk lietoto valodu savienība*), kuras pamatmērķis ir pārstāvēt un aizstāvēt reģionālās un mazāk lietotās valodas Latvijā. Augusta sākumā savienība ir oficiāli reģistrēta Latvijas biedrību un nodibinājumu reģistrā. Oktobrī LatBLUL valdes priekšsēdētājs, Līvu savienības pārstāvis Jānis Mednis devās uz Ljuvardi (Nīderlande), kur notika kārtējais Eiropas Reģionālo un mazāk lietoto valodu savienības saiets, tā dienas kārtībā bija jautājums par LatBLUL uzņemšanu šajā organizācijā.

LatBLUL izveidotāji bija nodibinājums „Līvu fonds”, Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociācija, ko pārstāvēja Ilga Šuplinska, Anna Briška, Juris Viļums, Ivana N. Zavoloko vecticībnieku biedrība un Igaņu-latviešu kultūras biedrība (Alūksnes rajona veru valodas runātāji).

Tā kā LatBLUL dibināšanu lielā mērā inicēja EstBLUL pārstāvji, tad pirmais lielākais kopīgais pasākums notika jau šī gada maijā, kad LatBLUL pārstāvji piedalījās Tartu organizētajā seminārā par Eiropas Padomes „Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas” (*European Charter for Regional or Minority Languages, Strasbourg, 05.11.1992.* <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm>) ratificēšanas iespējām Baltijas valstīs, primāri Igaunijā un Latvijā, kur etniskā sastāva neviendabība aktualizē daudzus minoritāšu un reģionālo valodu jautājumus.

Viens no LatBLUL pamatuzdevumiem šogad – virzīt latgaliešu valodas kā reģionālās valodas jautājuma risinājumu valsts līmenī.

Marijai Andžānei 100

Marija Andžāne – „Latgolys laksteigola”, „dzeivisprīka apdzīduotuoja” – dzymuse Škaunis pogosta (piec 2009. goda 1. jūļa atsarūn Dagdys nūvodā) Maču solā 1909. goda 8. septembrī. Šūgod autorei palyka opoli 100.

Juos dzeivis i dorba izejis punkts ir cīš vīnkuoršs, tik daudzim myusu dīnuos jau damiersts ci pazaudāts: tī ir tyvejī cylvāki, ticeiba, doba – Latgolys meži i kaļneni, juos upe Sarja, leluokuo bierneibys piļsāta Sveji (Osveja Boltkrīvejā). A iz vysa vaira – atkluots i patīss prīks par dzeivi: „Ni myusim beja zeida svōrku, ni sudobra sakteņu. Bet myusim taidu ari navajadzēja. Dzeive tod beja dzeivojama nu īkšpuses: pylna saules, zīdu, breiveibas, augšonas spēka un atklōsmes breinumu, kurus ikdīna poša pīnese klōt, vajadzēja tikai tū gaiši saredzēt un prast pareizi iztulkōt un pījimt.” (Andžāne 1982: 264)

Vīnā nu aicynuojumu pīsadaleit dzejneicys jubilejai veļteitajūs pasuokumūs raksteju, ka ir vysmoz treis īmasli, parkū juos dzeivis i dailradis stuosts byutu juozyna kotram. Pymom kuortom, jei beja Školuotuoja (latvīšu volūdys i literaturys!), kas atteisteja sovu i cytu goru ar ticeibys dedzeibu i folklorys gudreibu. Sovys dzeivis laikā jei ir vuokuse folklorys materialus „Škaunes pogosta volūdas vūderēšona” (376 pl.), kas 1977. godā īsnāgts „Tāvu zemes kalendara” redakcejā i kuru atsarasšona šūbreid nav zynoma. Tok Škaunis i škaunīšu raksturojums, kas jimts nu kalendarī publicātuo fragmenta, ari šudiņ uzrunoj skaiteituoju, mūdynoj jīmā pošapziņu:

„Vōrds *Škaune* škaunīšu volūdā nūzeimej tū, kū puornūvodnīkim nu vōcīšim aizjimtāis vōrds ‘kante’.

Škaune – vīta – tod beja kai kante īpretim Krīvejai, īpretim naciļvēceibai, slynkumam, zagleibai, laupeišonai [...] Plašōs krīva dvēseles „apspīdējim”, izreiceibai „s taporom” – ‘ai cērvi’, kurs beja parostōkais ceīņas īrūcis karā par eksistenci ai cīši naizprūtāmū „latyša” seikstumū.

[...] Škaunīši augsti vērtēja kristīteibu, kuru vairōku paaudzū laikā beja sevī ījāmuši kai dabeigi napīcīšamu, veseleigu dzeives veidu, kai Dīva dōvynōtu laimi vērs zemes: dzeivoj pats i ļauņ ari cytam dzeivōt [...]

Rakstureigō sevis izsaceišona tautas dzīsmēs, kuras volūdas teireibas ziņā varātu ari bazneicā dzīdēt. Par vysu ōrpus sevis ir dūts nūvērtējums gora monta veidā, kur izsaceita sajusma, apbreinōšona un melodijōs jau lela skaistuma izjyuta [...]

Lobais, pēc seņču gora, naizgaist, bet reducejās kai taisneibas sīna... Nu tō rūnās lels pozitivs spēks, kurs tod kai Dīva pērsts īsamaisa cylvāku sadzeivē.

Jo – kū sēsi, tū pļausi, kai sauksi, tai atskanēs, kū nūliksi, tū atrassi...

Volūda tod beja izkūpta, dailruneiga un patīsa, kura izgōja nu sirds un gōja pi sirds.” (Andžāne 1977: 89)

Juos laseituo folklorā nav tikai vuokta, bet ari izdzeivuota, daudzajūs rūkdorbu rokstūs īadeita, iztamburāta i izšyusteita.

Ūtrom kuortom, jei seiksti turējuos pi *latvīšu volūdys*, škierdama tū nu *baltīšu volūdys*, byudama lapna, ka zyna seneju volūdu i ka jai ir īspeja tū kūpt. Kai dzejneicai – poetiskā leiminī, kai školuojuojai – akademiskā.

Trešom kuortom, juos personeibys sugestējūšuokuo daļa bejuse vīnkuoršeiba i dvēselis smolkums, redzīs, ka taišni tys ir pamudynovs pārnejā godā izdūtuos eņciklopedejis „100 ievērojamākās Latvijas sievietes” veiduotuojuos izalaseit Mariju Andžāni kai vīnu nu ratūs 20. godu symta vyda aktivuokūs Latgolys sīvīšu.

Pasuokumūs, kas tyka veiduoti autoris pīmiņai par gūdu, gribējuos, kab sevkurs dalinīks izjustu autoris dzejis smolkū i patriotiski spieceigū romaņtiku, kab paraudzeitu īsajust juos laikā i telpā. Muna puorlīceiba, ka, tikai īsaistūt dalinīku performaņcē, jis iz nagarys šaļts var saprast, kas ir bejs svareigs autoram, rokstūt tekstu, i kuo nadreikst pazaudēt ari tod, kod autora seņ jau nav iz šuo pasaulā. Par tū beja tei „īšona tautā”, kab puteklis nu autoris gruomotu tyktu nūtraukts na tik jubilejis reizē, kuo ceņteigī bibliotekari taipat naaizmierst, bet atsarūnūt skaiteituoja rūkuos.

Laimeiga puorprotuma rezultatā (projekts par autoris dzimšonys dīnu tyka pīraksteits godu agruok, kab, tyvojūtīs septembram, apsakert, ka da opolajim 100 vēļ gadeņš juogaida...) Reigā jau juļa mienesī izguoja Sovvaļņika diskys „Sūpluok”, kurā *sūpluok* M. Andžānis tekstim ir dzīsmis ar V. Lukaševiča, L. Rundānis, O. Seiksta dzeju. Diskys muzykys žanru ziņā ir tik atškireigs, ka spiej uzrunuot vysaidu paaudžu i vysaidys muzykaluos gaumis cylvākus. Seviškais adresats ir i literaturys školuojuojis, kurs var atrast diskā četrus video stuostus par autoru pasaulis redzīni i volūdys, sātyš lūmu tymā.

Pīminis pasuokumā Škaunē atklouteibai tyka nūdūts ari stilizātais Andra Džiguna zeimiejums, kas puorsavērss par logo, atpazeistameibys zeimi M. Andžānei i Škaunis Tautys nomā veiduotajai autoris ekspozicejai. Kots dalinīks varēja puorsalīcynuot sovuos

deklamiešonys prasmēs, pavaicuot, cik latgaliska ir juo lītuotuo leksika, pasavērt i pasaklauseit myusu dīnu latgalīšu dzejnīkus.

Leluokais gandarejums beja par pasuokumim Rēzeknē. Dzejis stuņdē Latgolys Kulturis viesturis muzejā beja saguojuši Rēzeknis vydsškolāni, kuru dzeivis priks, ļaušonus panta ritiejumam i volūdys spēlem, redzīs, beja atkluosme jim pošim. Gribīs ticēt, ka iz vaicuojumū, voi pazeistat kaidu latgalīšu dzejnīku, jī atbiļdēs pozitivi i ar tū dzierksteli acīs, kurei beja, kod jī runova M. Andžānis dzeju.

2. storptautyskuo latgalistikys konfereņce, kas beja veļteita autoris pīmiņai, lai arī M. Andžānis davumu i nūzeimi akceņtēja marginali atseviškūs referatūs, ir viertejams kai patīss cīna aplīcynuojumys kotram, kas dzeivovs latgalīšu volūdā, partū ka konfereņcis beiguos pījimtuo rezoluceja, naatkareigi nu nūtykumu iz prišku, runoj par latgalīšu volūdu kai regionalū volūdu. Tys, kuo M. Andžāne naspēja pījimt trymdā, puorīt tik iz baltīšu mēlis, tys, kas beja juos svātiki i kasdīna, niule aplīcynuots myusu grybā i vuordā. Konfereņcē kotrys dalinīks sajēme nalelu prospektu ar autoris dzeivis stuostu latgalīšu i angļu volūdā.

Ka dzeivuos latgalīšu volūda (i na tikai kai eksotiska kulturys vierteiba), Škaunē atsateisteis muzeja ideja, skanēs dzīsmis ar juos vuordim, i, kas zyna, školā atsagrīzs latgaliskais vuords, tūlaik i Marijys Andžānis gors paliks iz myužim i aizlaikim.

Iļga Šuplinska

Andžāne, Marija (1982). *Izejas punkts*. Mīnhene: Latgaļu izdevnīceiba.

Andžāne, Marija (1977). Škaunes pogosta volūdas vūderēšona. *Tāvu zemes kalendars 1977. godam*. 88–90.

Meklējot vārdus
Albertam Spoģim 85

Dzejnieks kopā ar dzīvesbiedri Mariju kuplās saimes vidū: 1. rindā (no kreisās) Roberts, Veronika, Gregors, Toms, 2. rindā – Gvido, Raimonds, Anzelms (12. 09.2009.)

Alberts Spoģis savu 85. dzīves jubileju svinējis 9. oktobrī, gaidot grāmatas „Minsteres Latviešu ģimnāzija izdzīvoja” („Valters un Rapa”) iznākšanu un priecājoties par savas dzimtas stiprumu. Seši dēli un meita, visi izskoloti un izloloti latviski kristietīgās tradīcijās.

Tā ir sanācis, ka agrāk tik aktīvā sarakste un sazināšanās ar dzejnieku gājusi mazumā, lai arī Rēzeknes Augstskolas Baltu filoloģijas pētnieciskā centra izveidē viņa devums ir neatsverams. Centrs jau ilgāku laiku ir „iesaldēts”, proti, pieejami grāmatu, manuskriptu fondi, palēnām rit pētnieciskais darbs, bet vēl 2003., 2004. gadā tik populārās latgāliešu grāmatu prezentācijas, izstādes vairs nenotiek, jo, no vienas puses, nav atbilstošu cilvēkresursu, no otras – ir projekti, kas „klasiski” pētāmās lietas ir it kā novirzījuši perifērijā. Tāpēc arī saziņā ar autoru un neskaitāmu izdevumu dāvinātāju ir iestājies ilgāks klusuma periods.

Un tomēr autora jubilejas reizē gribas ticēt, ka sadarbība turpināsies un būs vēl daudzas neaizmirstamas tikšanās reizes arī klātienē. Vienīgais, kā var kompensēt šo klusēšanas pārrāvumu, ir iezīmēt un ļaut lasītājiem apjaust, cik daudzpusīga personība ir Alberts Spoģis.

Kā atzinis Pēteris Zeile, „domājot par Albertu Spoģi – dzejnieku, publicistu, filozofu, gādnieku par latgaļu drukāto vārdu un tā nokļūšanu pie lasītājiem dzimtajā pusē,

manā apziņā kristalizējas trīs galvenie jēdzieni. Alberta Spoģa būtību izsakošās īpašības. Labsirdīgs miers, nosvērtība. Talantīgums. Daudzpusība.” (Zeile 1999: 5)

Alberts Spoģis pieder tai literātu paaudzei, ko latviešu literatūras vēsturē apzīmē kā vidējās trimdas paaudzes pārstāvi, proti, dzimis laika posmā no 1920.–1930. gadam, iesācis apgūt izglītību Latvijā, literārās gaitas sācis trimdā. Daudzi vidējās paaudzes literāti ir bijušie leģionāri, arī Alberts Spoģis. Taču atšķirībā no lielākās šīs paaudzes daļas, kas par sev pieņemamo nosauc eksistenciālisma filozofijas atsvešinātību, nihilismu, robežsituāciju caurstaigāšanu, A. Spoģis saglabā ticību kristīgām dzīves vērtībām un visu savu dzīvi velta to kopšanai.

Studējis vairākās Eiropas universitātēs literatūru, filozofiju, teoloģiju, publicistiku, kopš 1957. gada līdz pat 1996. gadam ir saistīts ar pedagoga un administratora darba veikšanu Mīnsteres Latviešu ģimnāzijā. Paralēli darbam skolā A. Spoģis raksta dzejoļus, recenzijas, apceres. Ir publicēti 5 dzejoļu krājumi, kā arī dzejoļu izlase „Boltos dūmas” (2000, Rēzekne), kopš 1948. gada ap 700 dažādi apcerējumi (ievadi grāmatām, filozofiskas un pedagoģiskas apceres, esejas, recenzijas, reportāžas u. c.). A. Spoģis veidojis arī monogrāfiskus izdevumus par mākslinieku Juri Soikānu, Latviešu katoļu studentu apvienības „Dzintars” vēsturi, Mīnsteres Latviešu ģimnāzijas vēsturi.

Grūti uzskaitīt visus A. Spoģa sabiedriskos pienākumus un amatus, ko viņš ir pildījis savulaik un pilda vēl šobrīd, taču svarīgi atgādināt, ka kopš 1985. gada autors ir kārtojis Andryva Jūrdža fonda un latgaļu izdevniecības lietas, izveidojis latgaļu kultūras materiālu krātuvi „Latgaļu sēta” Mīnsterē, ar trimdas izdevumiem apgādājis daudzas bibliotēkas, skolas un augstskolas Latgalē. Arī šobrīd darbojas Latviešu Preses biedrībā Vācijā. Tā kā autora dzīve cieši saistīta ar publicistiku, tad šoreiz neliels ieskats tieši viņa apceru, recenziju, reportāžu tematikā.

Pārskatot paša autora rūpīgi sakārtoto bibliogrāfiju, nākas secināt, ka A. Spoģis ir bijis (un ir) notikumu virpulī, tāpēc ir tēmas, pie kurām autors atgriežas atkal un atkal. Viens no šiem tēmu blokiem ir saistīts ar izglītību. Autors rakstījis ne tikai par tekošajiem Mīnsteres Latviešu ģimnāzijas jauniešiem un aktualitātēm, bet piedāvājis filozofisku skatījumu uz izglītības jomu, rosinājis metodoloģiskas novitātes latviešu valodas pasniegšanā trimdas vidē. Ņemot vērā, cik šobrīd ir akūti svarīgs izglītības politikas jautājums Latvijā, žurnāla „Via Latgalica” lasītājiem tiek sniegta iespēja iepazīt vienu no autora rakstiem, pārdomājot izglītības reformu norisi Latvijas skolās, velkot paralēles ar latgaliešu valodas likteni Latvijā.

Otrs tēmu loks, kas neapšaubāmi dominē A. Spoģa publikācijās, ir pamanāms ar virsraksta formulējumā neiztrūkstošo jautājumu: *Vai šodien sastopami lieli cilvēki?* (1955), *Apdomājiet: Vai jūs esat reliģiozs cilvēks?* (1956), *Kas būs Eiropas vienotājs faktors?* (1958), *Vai cilvēce izdarīs pašnāvību?* (1959), *Kas ir cilvēks?* (1961) u. c. Tās ir filozofiskas apceres, kurās autors aizstāv kristieša pasaules redzējumu un morāli.

Tikpat daudzskaitlīgs un informatīvi bagātīgs ir materiāls par latgaliešu literatūru, kultūras vēsturi un personībām, kas ietekmējušas šīs tradīcijas attīstību: *latgaļu rotu audēja* [M. Andžāne – I. Š.], *dvēseļu aplūkotājs* [Jānis Klīdzējs – I. Š.], *trymdas latgaļu patriarhs* [Bonifacijs Briška – I. Š.]. Jāatzīst, ka ne tikai latgaliešu kultūras pārstāvji, bet ikkatra personība, par ko ir rakstījis Alberts Spoģis, manto kādu īpašu statusu, apzīmējumu, pat metaforisku izteikumu (*spārnotā sirds* [Zenta Mauriņa – I. Š.], *Mākoņu plostnieks. Valentīns Pelēcis, Latgolas atmūdas dzīsna. Ontons Rupaiņš* u. c.), norādot uz autora cieņas un apbrīnas pilno skatījumu, ielūkojoties konkrēta cilvēka dzīvē un veikumā. Nevilšus velkamas paralēles ar Zentas Mauriņas esejām, kur superlatīvu meklējumi iezīmē dižgaru, ģenialitātes kultu viņas daiļradē. Milzīga pietāte un estētiska jūsma ir arī A. Spoģa publicistisko rakstu stilistiska pazīme.

Skaitliski daudz ir arī tādu apceru, kuras, no vienas puses, informē par kādu sabiedrisku aktivitāti (kongresu, konferenci, biedrības saietu, jauniešu pasākumiem), no otras puses, šie raksti izglīto lasītāju konkrētajā sfērā un iezīmē aprises pasaules kontekstam. A. Spoģis arī šajā ziņā ir mācījies no Zentas Mauriņas, tāpēc ikdienišķais viņa apcerēs un esejās vienmēr provocē filozofisko, metaforisko problēmjautājuma risinājumu.

Var tikai apbrīnot šī cilvēka darba spējas un skatījuma daudzpusību, kā arī sākt meklēt vārdus, kas liktos atbilstoši viņa darbīgajam mūžam, jo tik bieži gadās, ka viens liels sirsnīgs paldies paliek nepateikts. Paldies vienam no sīkstākajiem latgaliski latvisko vērtību glabātājam un kopējam Albertam Spoģim!

Ilga Šuplinska

Salceviča, Ilona (2008). Alberts Spoģis. Paukšte, Jānis, Rancāne, Anna, Salceviča, Ilona, Vilčuka, Irēna. *Latgales kultūras darbinieki*. 2. sēj. Rīga: Jumava. 261–264.

Zeile, Pēteris (1999). Ar labsirdīgu nosvērtību, talantīgumu un daudzpusību (Alberta Spoģa 75. gadadienu sagaidot). Spoģis, Alberts. *Bibliogrāfiskais rādītājs*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība. 5–9.

Valdis Tēraudkalns (dz. 1964) –

Dr. phil., Rēzeknes Augstskolas Reģionālistikas institūta vadošais pētnieks, Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes profesors baznīcas un reliģiju vēsturē.

valdis.teraudkalns@lu.lv

Anita Stašulāne (dz. 1962) –

Dr. theol., Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Latviešu literatūras un kultūras katedras profesore.

anita.stasulane@du.lv

Gatis Ozoliņš (dz. 1972) –

Dr. philol., Daugavpils Universitātes Humanitārās fakultātes Latviešu literatūras un kultūras katedras docents.

gatis.ozolins@du.lv

Ivans Jānis Mihailovs (dz. 1979) –

Mag. art., Mag. iur., Rīgas Stradiņa universitātes un Baltijas Starptautiskās akadēmijas docents.

ivans.mihailovs@inbox.lv

Jekaterina Macuka (dz. 1983) –

Mag. iur., Tieslietu ministrijas Nozaru politikas departamenta Reliģijas un sabiedrisko lietu nodaļas vadītāja.

Jekaterina.Macuka@tm.gov.lv

Vladislavs Malahovskis (dz. 1965) –

Dr. hist., Rēzeknes Augstskolas Reģionālistikas institūta vadošais pētnieks.

vladism@inbox.lv

Deniss Kretalovs (dz. 1977) –

Mag. soc., Tieslietu ministrijas Sabiedrības integrācijas lietu departamenta vecākais referents.

hikaru21@inbox.lv

AUTORI

Valdis Teraudkalns (born 1964) –

Ph. D., Senior Researcher (Institute for Regional Studies, Rezekne Higher Education Institution), Professor in Church History and History of Religions (University of Latvia, Faculty of Theology).

valdis.teraudkalns@lu.lv

Anita Stašulāne (born 1962) –

Dr. theol., Professor (University of Daugavpils, Faculty of Humanities, Department of Latvian Literature and Culture).

anita.stasulane@du.lv

Gatis Ozoliņš (born 1972) –

Dr. philol., Docent (University of Daugavpils, Faculty of Humanities, Department of Latvian Literature and Culture).

gatis.ozolins@du.lv

Ivans Jānis Mihailovs (born 1979) –

Mag. art., *Mag. iur.*, Docent (Rīga Stradiņš University, Baltic International Academy).

ivans.mihailovs@inbox.lv

Jekaterina Macuka (born 1983) –

Mag. iur., Head of the Office of Religious and Public Affairs (Ministry of Justice, Department of Sectoral Policy).

Jekaterina.Macuka@tm.gov.lv

Vladislavs Malahovskis (born 1965) –

Dr. hist., Senior Researcher (Institute for Regional Studies, Rezekne Higher Education Institution).

vladism@inbox.lv

Deniss Kretalovs (born 1977) –

Mag. soc., Senior Officer (Ministry of Justice, Department for Society Integration).

hikaru21@inbox.lv

IZDOŠANAS PRINCIPI

Via Latgalica: humanitāro zinātņu žurnāls, kas publicē pētnieciskus darbus literatūrzinātnē, valodniecībā, folkloristikā, vēsturē, kultūras vēsturē, kulturoloģijā, filozofijas vēsturē, kā arī starpnozaru pētījumus, ja to tematika ir saistīta ar Latgales reģiona izpēti, novatoru teorētisku vai metodoloģisku koncepciju humanitāro zinātņu attīstībā.

Iesniegtajiem **materiāliem jābūt oriģināliem**, t.i., tie nedrīkst būt publicēti iepriekš vai paredzēti publicēšanai citos izdevumos. Raksta valoda – latviešu, latgaliešu, angļu. Katru manuskriptu **anonīmi pārskata zinātniskā rakstu krājuma divi vai vairāki redkolēģijas eksperti**, kas akceptē zinātniskās terminoloģijas kvalitāti un iesniegto materiālu oriģinalitāti. Manuskripts pēc publicēšanas autoram netiek atdots.

Manuskriptus publicēšanai krājumā iesniedzams latviešu, latgaliešu vai angļu valodā. Tas jānoformē atbilstoši izvirzītajām prasībām un jāiesniedz elektroniskā formātā, pievienojot raksta izdruku.

Manuskripta struktūra: autors (vārds, uzvārds), iesniedzēja institūcija, valsts, raksta virsraksts, anotācija raksta valodā, kopsavilkums, kas paredzēts tulkošanai, raksta struktūrā jāievēro šāda secība: ievads, darba mērķis, materiāls un metodes, rezultāti, secinājumi un literatūras saraksts.

Anotācijas struktūra, apjoms: darba mērķis, izmantotā metode, būtiskākie secinājumi (*500 zīmes*).

Kopsavilkuma (tulkošanai) struktūra, apjoms: raksta nosaukums angļu (vai latviešu valodā, ja raksts iesniegts angļu valodā), ievads, darba mērķis, materiāli un metodes, rezultāti, secinājumi (*4000–6000 zīmes*).

Raksta beigās minami: autora akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, iesniedzēja institūcija, kontaktadrese, tālruņa numurs, elektroniskā pasta adrese, pievienojams autora foto.

Noformējuma prasības: raksta apjoms – līdz 15 lappusēm (kopā ar literatūras sarakstu un kopsavilkumu, kas paredzēts tulkošanai angļu vai latviešu valodā). Rakstam jābūt sagatavotam A4 formātā, izvietotam vienā kolonnā, ievērojot šādus parametrus: attālums no augšas, no apakšas, no labās malas – 2 cm, no kreisās malas – 3 cm, teksta redaktors – *Word*, burtveidols – *Times New Roman*, burtu lielums – 12 pt, atstarpes starp rindām 1,5.

Tabulas, diagrammas un kartes pievienojamas uz atsevišķām lapām melnbaltā variantā ar nosaukumiem latviešu un angļu valodā. Tabulu arābiskās numerācijas atsauce

tekstā ir obligāta. Tabulu izmēri nedrīkst pārsniegt A4 formāta lapu. Piemēri tekstā ir dodami kursīvā, kam nepieciešamības gadījumā seko tulkojums vai skaidrojums, kas rakstāms starp apvērstiem komatiem.

Teksta daļu parametri:

Autora vārds, uzvārds	12 pt, Bold
Iesniedzēja institūcija, valsts	12 pt, Normal
Raksta nosaukums (latviešu un angļu valodā)	14 pt, Bold, All Caps
Anotācija	12 pt, Italic
Kopsavilkums tulkošanai	12 pt, Italic
Raksta teksts	12 pt, Normal
Literatūras saraksts	10 pt, Normal
Ziņas par autoru	10 pt, Normal

Atsauces tekstā ir jānorāda, ierakstot apaļajās iekavās autora/redaktora/sakārtotāja uzvārdu, darba publicēšanas gadu un vajadzīgo lappuses numuru, piemēram, (Valeinis 1991: 101). Ja ir atsaucies uz vairāk nekā vienu tā paša autora publikāciju vienā gadā, aiz gada skaitļa jāpievieno burti *a*, *b* utt. Literatūras sarakstā ir norādāmi visi darbi, uz kuriem ir atsaucies autors. Literatūras saraksts ir kārtojams alfabēta secībā pēc autoru vai redaktoru uzvārdiem, norādot pilnu bibliogrāfisko informāciju. Tas attiecas arī uz elektronisko resursu izmantojumu. Piemēri:

Atsevišķs izdevums:

Omārova, Santa (1996). *Cilvēks dzīvo grupā*. Rīga: Kamene.

Краї, Георгій С. (2000). *Психологія розвитку*. Санкт-Петербург: Питер.

Rakstu krājums:

Lazdiņa, Sanita (sak.). (2008). *Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi: starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.

Hatton, Roger (ed.). (1999). *Louis XIV and Absolutism*. Plymouth: Macmillan Press.

Raksti žurnālos, avīzēs un rakstu krājumos:

Pučure, Indra (2003). 5–6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes. *Es gribu iet skolā: rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga: SIA Puse plus. 93–103.

Millers, Tenis, Cimmermanis, Sigurds (2003). Skolotājs un novadpētnieks Arnolds Štokmanis. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 57 (3/4). 58–68.

Huston, Tony, Levinger, Georg (1978). Interpersonal Attraction and Relationships. *Annual Review Psychology*. No. 17. 116–124.

Kočāne, Inta (2001). Psiholoģija vecākiem. *Diena*. Nr. 23. 1.

PUBLISHING PRINCIPLES AND GUIDELINES FOR SUBMISSIONS

Via Latgalica is a journal of the humanities which publishes research papers in literature, linguistics, folklore studies, history, cultural history, cultural studies, history of philosophy, as well as in borderline sciences, if their topics concern the region of Latgale, or if they deal with innovative theoretical or methodological concepts in the development of the humanities.

Materials for publication have to be original works, i.e. they should not have been published before and they should not be intended for publication in other titles. The languages of publication are Latvian, Latgalian, and English. Each manuscript will be reviewed **anonymously by two or more experts of the editorial board for the collection of scientific articles**, who will verify the quality of the scientific terminology and the originality of the suggested materials. The manuscript shall not be returned to the author after publication.

Manuscripts intended for publication in the collection shall be written in Latvian, Latgalian or English. They have to correspond to the requirements mentioned above and shall be submitted electronically. In addition, a printed version of the paper shall be submitted.

Structure of the manuscript: the author's name and surname, the institutional affiliation, the country, the title of the paper, an abstract in the language of the paper, and a summary intended for translation. The paper shall be structured in the following order: introduction, objective of the work, materials and methods, results, conclusions, and a list of references.

Structure and length of the abstract: objective of the work, methods, important conclusions (*500 characters*).

Structure and length of the summary (for translation): title of the paper in English (or in Latvian if the paper is submitted in English), introduction, objective of the work, materials and methods, results, conclusions (*4000–6000 characters*).

At the end of the paper the following should be mentioned: the author's academic position, his / her scientific degree, name and surname, institutional affiliation, a contact address, telephone number and e-mail address, and a photo of the author.

Design requirements: volume of the paper shall be up to 15 pages (including the list of literature and summary intended for translation into English or Latvian). The text shall be organized on an A4 sheet of paper in one column and meet the following

parameters: margins from the top, from the bottom, from the right – 2 cm, from the left – 3 cm, text redactor – *Word*, font – *Times New Roman*, font size – 12 pt, line spacing 1,5.

Tables, diagrams and charts shall be made available on separate sheets of paper in black and white with titles in Latvian and English. Reference of the tables in the text using Arabic numeration is compulsory. The size of a table shall not exceed an A4 sheet of paper. Examples within the text shall be given in italics, followed where necessary by translations or explanations, which shall be written in inverted commas.

Parameters for the parts of the text:

Author's name, surname.....	12 pt, Bold
Institutional affiliation of an applicant, country	12 pt, Normal
Title of the paper (in Latvian and English)	14 pt, Bold, All Caps
Abstract	12 pt, Italic
Summary for translation	12 pt, Italic
Text of the paper.....	12 pt, Normal
List of references	10 pt, Normal
Information about the author	10 pt, Normal

When including **references** in the text, it is necessary to put the author's / editor's / compiler's surname, the year of publication, and the corresponding page number into round brackets, e. g. (Valeinis 1991: 101). If there are references to more than one publication by the same author in one year, the letters *a*, *b*, etc. shall be added after the year. The list of references has to contain all the sources the author has referred to. The list of references shall be arranged in alphabetical order of the authors' or editors' surnames and has to contain complete bibliographic information. The same shall apply to electronic resources.

Examples:

Monographs:

Omārova, Santa (1996). *Cilvēks dzīvo grupā*. Rīga: Kamene.

Край, Георгий С. (2000). *Психология развития*. Санкт-Петербург: Питер.

Collections of articles:

Lazdiņa, Sanita (sak.). (2008). *Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi: starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola.

Hatton, Roger (ed.). (1999). *Louis XIV and Absolutism*. Plymouth: Macmillan Press.

Articles in magazines, newspapers and collections of articles:

Pučure, Indra (2003). 5–6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes. *Es gribu iet skolā: rokasgrāmata skolotājiem*. Rīga: SIA Puse plus. 93–103.

Millers, Tenis, Cimmermanis, Sigurds (2003). Skolotājs un novadpētnieks Arnolds Štokmanis. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 57 (3/4). 58–68.

Huston, Tony, Levinger, Georg (1978). Interpersonal Attraction and Relationships. *Annual Review Psychology*. No. 17. 116–124.

Kočāne, Inta (2001). Psiholoģija vecākiem. *Diena*. Nr.23. 1.

VIA LATGALICA
Humanitāro zinātņu žurnāls
II 2009
Iespiests SIA "Latgales druka"

Reģionālistikas institūts
Rēzeknes Augstskola
Atbrīvošanas aleja 115
Rēzekne, LV 4600, Latvia

RĒZEKNES AUGSTSKOLA
WWW.RU.LV

